

 UNIVERSITEIT
VAN AMSTERDAM

De strafmaat voor jeugdige daders van ernstige gewelds- en zedenmisdrijven in internationaal perspectief

Prof. dr. Jessica Asscher (Universiteit Utrecht)
Mr. dr. Yannick van den Brink (Universiteit Leiden)
Dr. Hanneke Creemers (Universiteit van Amsterdam)
Mr. Eva Huls (Universiteit Utrecht)
Rick van Logchem, BSc (Universiteit van Amsterdam)
Dr. Nessa Lynch (Victoria University of Wellington, NZ)
Dr. Stephanie Rap (Universiteit Leiden)

Dit rapport is verschenen in opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC), Ministerie van Justitie en Veiligheid.

Auteurs / onderzoekers:

Prof. dr. Jessica Asscher (projectleider) - Universiteit Utrecht

Mr. dr. Yannick van den Brink - Universiteit Leiden

Dr. Hanneke Creemers - Universiteit van Amsterdam

Mr. Eva Huls - Universiteit Utrecht

Rick van Logchem, BSc - Universiteit van Amsterdam

Dr. Nessa Lynch - Victoria University of Wellington, NZ

Dr. Stephanie Rap - Universiteit Leiden

Begeleidingscommissie:

Prof. mr. S. (Sanne) Struijk (voorzitter)

Drs. A.W.M. (Ton) Eijken,

Dr. T. (Tina) Kretschmer,

Dr. M. (Maureen) Turina-Tumewu.

Lay-out: Annemarie Krens – Tekstbeeld – Oegstgeest© 2021 WODC, Ministerie van Justitie en Veiligheid

ISBN [nummer]

Alle rechten in deze uitgave zijn voorbehouden aan het WODC. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het WODC.

Voor deze publicatie is licentie verleend aan [Boom]

Voorwoord

Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoeken Documentatiecentrum (WODC) van het Ministerie van Justitie en Veiligheid. Graag bedanken wij de opdrachtgever voor het in ons gestelde vertrouwen en de constructieve samenwerking tijdens de uitvoering van het onderzoek.

Ook van het WODC bedanken wij Gijs Weijters voor het beschikbaar stellen van zijn internationale netwerk ten behoeve van het internationaal opvragen van recidivegegevens en voor het beschikbaar stellen van het databestand met justitiële gegevens over de beoogde doelgroep dat gebruikt is ten behoeve van het tweede deel van hoofdstuk 5. Voor dit laatste bedanken wij ook Nikolaj Tollenaar, alsmede voor het beschikbaar stellen van diverse syntaxen en voor de mogelijkheid om vragen te stellen.

Van het Ministerie van Justitie en Veiligheid bedanken wij Jaap de Waard voor het meedenken over het benaderen en beschikbaar stellen van zijn internationale netwerk. Daarnaast willen wij de volgende personen hartelijk bedanken die hebben geholpen bij het vinden dan wel verwerken van informatie: Eef Goedseels (onderzoeker bij het Nationaal Instituut voor de Criminalistiek en Criminologie in België), Dirk Talboom (secretaris bij het Openbaar Ministerie in Antwerpen), Nadine de Wolf (advocaat in België), Gunilla Evers (jeugdrechter in Duitsland) en Frits Huls (rechtssocioloog).

Verder bedanken wij Sabine de Leeuw, Evalinde de Craen en Juul Tielens die tijdens hun studie geholpen hebben bij de uitvoering van het onderzoek, zoals het verzamelen van relevante informatie en het coderen van uitspraken ten behoeve van hoofdstukken 3 en 4.

In het bijzonder bedanken wij de internationale experts die hebben meegewerkt aan ons onderzoek: Johan Put, Els Dumortier, Kerstin Nordlöf, Nicola Padfield, Caroline Lanksey, Louise Forde, Ursula Kilkelly en Frieder Dünkler. Ook Ton Liefwaard en Isabeth Mijnaerends bedanken wij voor hun reflecties bij het slothoofdstuk.

Tot slot willen wij de voorzitter en de leden van de begeleidingscommissie, Sanne Struijk, Maureen Turina-Tumewu, Tina Kretschmer en Ton Eijken bedanken voor hun non-sense constructieve begeleiding tijdens het gehele onderzoeksproces.

Namens het onderzoeksteam,
Jessica Asscher

Utrecht, 15 december 2020

INHOUDSOPGAVE

LIJST MET AFKORTINGEN	8
LIJST MET FIGUREN EN TABELLEN	9
SAMENVATTING	11
HOOFDSTUK 1 INLEIDING	26
1.1 AANLEIDING EN DOEL VAN HET ONDERZOEK	26
1.2 THEORETISCHE ACHTERGROND	27
1.2.1 <i>Straffen en maatregelen in het Nederlandse jeugdstrafrecht</i>	27
1.2.2 <i>Doelen van sancties in het jeugdstrafrecht</i>	27
1.2.3 <i>Eerder rechtsvergelijkend onderzoek</i>	29
1.2.4 <i>Eerder onderzoek naar het verband tussen detentie en recidive bij jeugdigen</i>	30
1.2.5 <i>Strafmaat en uitkomst</i>	31
1.2.6 <i>Het huidige onderzoek</i>	31
1.3 ONDERZOEKSVRAAG EN DEELVRAGEN	32
1.4 METHODEN EN AFBAKENINGEN VAN HET ONDERZOEK	33
1.4.1 <i>Methoden</i>	33
1.4.2 <i>Landeselectie</i>	34
1.4.3 <i>Definities van kernbegrippen in dit onderzoek</i>	35
1.5 OPBOUW VAN HET RAPPORT	36
HOOFDSTUK 2: HET INTERNATIONALE EN EUROPESE KINDER- EN MENSENRECHTENKADER	38
2.1 INLEIDING	38
2.2 EEN KINDERRECHTENCONFORM JEUGDSTRAFRECHT: VIER PIJLERS	39
2.3 RECHTEN EN BELANGEN VAN SAMENLEVING EN SLACHTOFFERS VANUIT MENSENRECHTENPERSPECTIEF	41
2.4 UITGANGSPUNTEN EN PARAMETERS VAN BESTRAFFING VAN JEUGD BIJ ERNSTIGE MISDRIJVEN	45
2.5 DEELCONCLUSIE	46
HOOFDSTUK 3 JEUGDSANCTIERECHT IN VERGELIJKING: GRONDSLAGEN EN WETTELIJKE KADERS IN ZES EUROPESE LANDEN	48
3.1 INLEIDING	48
3.2 NEDERLAND	49
3.2.1 <i>Grondslagen van het Nederlandse jeugdstrafrecht</i>	51
3.2.2 <i>Leeftijdsgrenzen</i>	52
3.2.3 <i>Straffen en maatregelen voor jeugdigen en jongvolwassenen</i>	53
3.2.3.1 <i>Toepasbare sanctiestelsels</i>	53
3.2.3.2 <i>Het jeugdsanctiestelsel; algemene uitgangspunten</i>	55
3.2.3.3 <i>Beschikbare jeugdsancties</i>	56
3.2.3.4 <i>Richtlijnen voor strafvordering en straftoemeting</i>	60
3.2.4 <i>Recente ontwikkelingen</i>	61
3.3 BELGIË	62
3.3.1 <i>Grondslagen van het Belgische (Vlaamse) jeugdstrafrecht</i>	65
3.3.2 <i>Leeftijdsgrenzen</i>	67
3.3.3 <i>Straffen en maatregelen voor jeugdigen en jongvolwassenen</i>	67
3.3.3.1 <i>Toepasbare sanctiestelsels</i>	67
3.3.3.2 <i>Het jeugdsanctiestelsel; algemene uitgangspunten</i>	70
3.3.3.3 <i>Beschikbare jeugdsancties</i>	72

3.3.3.4 Richtlijnen voor strafvordering en straftoemeting	76
3.3.4 <i>Recente ontwikkelingen België (Vlaanderen)</i>	76
3.4 DUITSLAND	77
3.4.1 <i>Grondslagen van het Duitse jeugdstrafrecht</i>	79
3.4.2. <i>Leeftijdsgrenzen</i>	80
3.4.3 <i>Straffen en maatregelen voor jeugdigen en jongvolwassenen</i>	81
3.4.3.1 Toepasbare sanctiestelsels	81
3.4.3.2 Het jeugdsanctiestelsel; algemene uitgangspunten	82
3.4.3.3 Beschikbare jeugdsancties	84
3.4.3.4 Richtlijnen voor strafvordering en straftoemeting	87
3.4.4 <i>Recente ontwikkelingen</i>	87
3.5 ENGELAND	88
3.5.1 <i>Grondslagen van het jeugdstrafrecht in Engeland en Wales</i>	90
3.5.2. <i>Leeftijdsgrenzen</i>	91
3.5.3 <i>Straffen en maatregelen voor jeugdigen en jongvolwassenen</i>	92
3.5.3.1 Het commune sanctiestelsel	92
3.5.3.2 Bestrafing van moord	95
3.5.3.5 Richtlijnen voor strafvordering en straftoemeting	102
3.5.4 <i>Recente ontwikkelingen</i>	102
3.6 IERLAND	104
3.6.1 <i>Grondslagen van het Ierse jeugdstrafrecht</i>	105
3.6.2. <i>Leeftijdsgrenzen</i>	107
3.6.3 <i>Straffen en maatregelen voor jeugdigen en jongvolwassenen</i>	107
3.6.3.1 Toepasbare sanctiestelsel	107
3.6.3.2 Het jeugdsanctiestelsel; algemene uitgangspunten	108
3.6.3.4 Richtlijnen voor strafvordering en straftoemeting	112
3.6.4 <i>Recente ontwikkelingen</i>	112
3.7 ZWEDEN	114
3.7.1 <i>Grondslagen van het Zweedse jeugdstrafrecht</i>	116
3.7.2. <i>Leeftijdsgrenzen</i>	117
3.7.3 <i>Straffen en maatregelen voor jeugdigen en jongvolwassenen</i>	119
3.7.3.1 Het commune sanctiestelsel; algemene uitgangspunten	119
3.7.3.2 Bestrafing van jeugdigen en jongvolwassenen; algemene uitgangspunten	120
3.7.3.3 Beschikbare sancties voor jeugdigen en jongvolwassenen	121
3.7.3.4 Richtlijnen voor strafvordering en straftoemeting	123
3.7.4 <i>Recente ontwikkelingen</i>	123
3.8 DEELCONCLUSIE	125
HOOFDSTUK 4 JEUGDSANCTIETOEMETING BIJ ERNSTIGE MISDRIJVEN IN DE PRAKTIJK VANUIT RECHTSVERGELIJKEND PERSPECTIEF	128
4.1 INLEIDING	128
4.2 METHODOLOGIE	128
4.3 NEDERLAND	131
4.3.1 <i>Jeugdstraftoemeting in de praktijk; enkele cijfers</i>	131
4.3.2 <i>De bestudeerde uitspraken</i>	131
4.3.3 <i>Bevindingen met betrekking tot de strafmotivering</i>	134
4.4 BELGIË	140
4.4.1 <i>Jeugdstraftoemeting in de praktijk; enkele cijfers</i>	140
4.4.2 <i>Onderzoeksbevindingen</i>	141
4.5 DUITSLAND	142
4.5.1 <i>Jeugdstraftoemeting in de praktijk; enkele cijfers</i>	142

4.5.2 <i>De bestudeerde uitspraken</i>	142
4.5.3 <i>Bevindingen met betrekking tot de strafmotivering</i>	145
4.6 ENGELAND EN WALES	152
4.6.1 <i>Jeugdstrafmeting in de praktijk; enkele cijfers</i>	152
4.6.2 <i>De bestudeerde uitspraken</i>	153
4.6.3 <i>Bevindingen met betrekking tot de strafmotivering</i>	156
4.7 IERLAND	165
4.7.1 <i>Jeugdstrafmeting in de praktijk; enkele cijfers</i>	165
4.7.2 <i>De bestudeerde uitspraken</i>	166
4.7.3 <i>Bevindingen met betrekking tot de strafmotivering</i>	167
4.8 ZWEDEN	171
4.8.1 <i>Jeugdstrafmeting in de praktijk; enkele cijfers</i>	171
4.8.2 <i>De bestudeerde uitspraken</i>	171
4.8.3 <i>Bevindingen met betrekking tot de strafmotivering</i>	174
4.9 DEELCONCLUSIE	183
HOOFDSTUK 5 WAT IS ER BEKEND OVER DE EFFECTIVITEIT VAN OPGELEGDE SANCTIES AAN JEUGDIGE DADERS VAN ERNSTIGE GEWELDS- EN/OF ZEDENMISDRIJVEN, IN HET BIJZONDER MET BETREKKING TOT RECIDIVE?	186
5.1 PROBLEEMSTELLING EN ONDERZOEKSVRAGEN	186
5.2 SYSTEMATISCHE REVIEW	186
5.2.1 <i>Inleiding</i>	186
5.2.2 <i>Methode</i>	188
5.2.2.1 <i>Studieselectie</i>	188
5.2.2.2 <i>Codering</i>	190
5.2.2.3 <i>Analyses</i>	192
5.2.3 <i>Resultaten</i>	193
5.2.3.1 <i>Recidive</i>	193
5.2.3.2 <i>Moderatoranalyses</i>	197
5.2.3.4 <i>Samenhang tussen detentieduur en effectiviteit</i>	209
5.2.4 <i>Conclusie literatuuronderzoek</i>	209
5.2.4.1 <i>Sterke punten en beperkingen van het literatuuronderzoek</i>	211
5.3 HET VERBAND TUSSEN STRAFMAAT EN RECIDIVE IN NEDERLAND	211
5.3.1 <i>Inleiding</i>	211
5.3.2 <i>Methode</i>	212
5.3.2 <i>Resultaten</i>	213
5.3.2.1 <i>Demografische gegevens</i>	213
5.3.2.2 <i>Sancties per dadergroep</i>	214
5.3.2.3 <i>Recidive onder jeugdige daders van ernstige gewelds- en zedenmisdriven</i>	217
5.3.2.4 <i>Het verband tussen afdoening en recidive</i>	219
5.4 HET VERBAND TUSSEN STRAFMAAT EN RECIDIVE IN ANDERE LANDEN	222
5.4.1 <i>Methode</i>	222
5.4.2 <i>Resultaten</i>	224
5.4.2.1 <i>België</i>	224
5.4.2.2 <i>Duitsland</i>	224
5.4.2.3 <i>Engeland en Wales</i>	224
5.4.2.4 <i>Ierland</i>	225
5.4.2.5 <i>Zweden</i>	225
5.5 DEELCONCLUSIE	225
HOOFDSTUK 6 CONCLUSIES, IMPLICATIES EN AANDACHTSPUNTEN	228

6.1 NAAR EEN BEANTWOORDING VAN DE ONDERZOEKSVRAAG	228
6.2 KINDER- EN MENSENRECHTEN EN SANCTIONERING VAN JEUGDIGE DADERS	229
6.3 VERGELIJKING VAN SANCTIEWETGEVING VOOR JEUGD IN DE GESELECTEERDE EUROPESE LANDEN	230
6.4 VERGELIJKING VAN SANCTIEPRAKTIJKEN VOOR JEUGD IN DE GESELECTEERDE EUROPESE LANDEN	232
6.5 EFFECTIVITEIT VAN SANCTIES VOOR JEUGD	234
6.6 AANPASSING VAN DE NEDERLANDSE STRAFRECHTELIJKE AANPAK?	236
6.7 IMPLICATIES VAN HET ONDERZOEK	239
6.8 BEPERKINGEN EN SUGGESTIES VOOR VERVOLGONDERZOEK	242
6.9 TOT BESLUIT	243
LITERATUURLIJST	245
BIJLAGE 1 OVERZICHT GECONSULTEERDE INTERNATIONALE EXPERTS	261
BIJLAGE 2 CODEBOEK VOOR RECHTERLIJKE UITSPRAKEN	262
BIJLAGE 3 GEANALYSEERDE UITSPRAKEN NEDERLAND	268
BIJLAGE 4 SELECTIE VAN ZAKEN BELGIË	269
BIJLAGE 5 GEANALYSEERDE UITSPRAKEN DUITSLAND	271
BIJLAGE 6 GEANALYSEERDE UITSPRAKEN ENGELAND & WALES	272
BIJLAGE 7 GEANALYSEERDE UITSPRAKEN IERLAND	273
BIJLAGE 8 GEANALYSEERDE UITSPRAKEN ZWEDEN	274
SUMMARY	275
SAMENSTELLING BEGELEIDINGSCOMMISSIE	286
OVER DE AUTEURS / ONDERZOEKERS	287

Lijst met afkortingen

AG	Ambtsgericht
BGH	Bundesgerichtshof
Bjj	Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen
Brb	Brottsbalken
CEHOP	Care, Education, Health, Offending behaviour, Preparation for leaving
CDA	Crime and Disorder Act
CJA	Criminal Justice Act
CYPA	Children and Young Persons Act
DPP	Director of Public Prosecutions
DTO	Detention & Training Order
EU	Europese Unie
EHRM	Europees Hof voor de Rechten van de Mens
EVRM	Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens
GBM	Gedragsbeïnvloedende maatregel
HD	Högsta Domstolen
IPRT	Irish Penal Reform Trust
ISD	Inrichting voor stelselmatige daders
IVRK	Verdrag inzake de rechten van het kind
IYJS	Irish Youth Justice Service
JGG	Jugendgerichtsgesetz
JGH	Jugendgerichtshilfe
JJI	Justitiële jeugdinrichting
LG	Landgericht
LOVS	Landelijk Overleg Vakinhoud Strafrecht
MOF	Als misdrijf omschreven feit
OM	Openbaar Ministerie
OVS	Onvoorwaardelijke vrijheidsstraf
PIJ	Plaatsing in een inrichting voor jeugdigen
RCT	Randomized Controlled Trial
Raad	Raad voor de Kinderbescherming
SA	Sentencing Act
SD	Standaard deviatie
SiS	Statens institutionsstyrelse
Sr	Wetboek van Strafrecht
STC	Secure Training Centre
STH	Secure Children's Home
STP	Scholings- en trainingsprogramma
StGB	Strafgesetzbuch
Sv	Wetboek van Strafvordering
TBS	terbeschikkingstelling
VIV JJ	Verkenning Invulling Vrijheidsbeneming Justitiële Jeugd
VI	Voorwaardelijke invrijheidstelling
VN	Verenigde Naties
VOS	Verontrustende situatie
WODC	Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum
YPP	Young Persons' Probation
YOI	Youth Offender Institution
YRO	Youth Rehabilitation Order

Lijst met figuren en tabellen

Tabellen

Tabel 1.1:	Landeselectie
Tabel 3.1:	Schematisch overzicht wet- en regelgeving Nederland
Tabel 3.2:	Straffen en maatregelen in het Nederlandse jeugdsanctierecht
Tabel 3.3:	Schematisch overzicht wet- en regelgeving België (Vlaanderen)
Tabel 3.4:	Schematisch overzicht wet- en regelgeving Duitsland
Tabel 3.5:	Schematisch overzicht wet- en regelgeving Engeland en Wales
Tabel 3.6:	Schematisch overzicht wet- en regelgeving Ierland
Tabel 3.7:	Schematisch overzicht wet- en regelgeving Zweden
Tabel 3.8:	Zweedse richtlijnen voor strafreductie 15-21-jarigen
Tabel 4.1:	Aantal geanalyseerde uitspraken per land
Tabel 4.2:	Beknopte analyse uitspraken Ierland
Tabel 5.1:	Kenmerken van geïncludeerde studies
Tabel 5.2:	Recidivepercentage en verband tussen detentieduur en recidive per geïncludeerde studie
Tabel 5.3:	Gemiddelde ongewogen en gewogen totale recidivepercentages per dadergroep en operationalisering van recidive
Tabel 5.4:	Gemiddelde ongewogen en gewogen gewelddadige recidivepercentages per dadergroep en operationalisering van recidive
Tabel 5.5:	Resultaten van categorische moderatoranalyses voor totale recidivepercentages
Tabel 5.6:	Resultaten van continue moderatoranalyses voor totale recidivepercentages
Tabel 5.7:	Resultaten van categorische moderatoranalyses voor gewelddadige recidivepercentages
Tabel 5.8:	Resultaten van continue moderatoranalyses voor gewelddadige recidivepercentages
Tabel 5.9:	Het verband tussen detentieduur en recidive
Tabel 5.10:	Geïncludeerde misdrijven
Tabel 5.11:	Demografische kenmerken van jeugdige daders (12-23 jaar) van ernstige gewelds- en/of zedenmisdrijven, veroordeeld tussen 2005 en 2019 in Nederland
Tabel 5.12:	Leeftijdscategorieën per dadergroep
Tabel 5.13:	Indicatie jeugd- of commune strafrecht per dadergroep
Tabel 5.14:	Hiërarchie afdoeningen (WODC)
Tabel 5.15:	Overzicht van afdoeningen per dader- en leeftijdsgroep in % (op basis van zwaarste afdoening)
Tabel 5.16:	Percentages algemene, ernstige, zeer ernstige en OVS-recidive binnen twee jaar (gecorrigeerd voor detentie), per dader- en leeftijdsgroep
Tabel 5.17:	Spearman's rho correlaties tussen detentieduur (in dagen) en recidive gedurende de gehele follow-up periode (algemeen, ernstig, zeer ernstig, OVS), per dadergroep.
Tabel 5.18:	Opgevraagde gegevens bij contactpersonen van geselecteerde landen

Figuren

Figuur 4.1:	Opgelegde sancties in relatie tot het misdrijf (Nederland)
Figuur 4.2:	Duur onvoorwaardelijk deel van de opgelegde vrijheidsbenemende straf en/of maatregel in relatie tot het misdrijf (Nederland)
Figuur 4.3:	Opgelegde sancties in relatie tot het misdrijf (Duitsland)
Figuur 4.4:	Duur vrijheidsstraf in relatie tot het misdrijf (Duitsland)
Figuur 4.5:	Opgelegde sancties in relatie tot het misdrijf (Engeland en Wales)
Figuur 4.6:	Vastgestelde minimumdetentietermijn in moordzaken bij een levenslange gevangenisstraf (Engeland en Wales)
Figuur 4.7:	Detentieduur vrijheidsstraf voor bepaalde tijd in relatie tot het misdrijf (Engeland en Wales)

- Figuur 4.8: Opgelegde sancties in relatie tot het misdrijf (Zweden)
- Figuur 4.9: Onvoorwaardelijk deel detentieduur in relatie tot het misdrijf (Zweden)
- Figuur 5.1: Flow-chart met schematische weergave van het zoek- en screeningsproces van relevante literatuur
- Figuur 5.2: Funnel plot voor totale recidive
- Figuur 5.3: Veroordelingen tussen 2005-2019, per dadergroep
- Figuur 5.4: Survival curves voor algemene recidive na intra- en extramurale afdoening, per dadergroep (2005-2017)
- a. Jeugdigen veroordeeld voor zware geweldpleging
 - b. Jeugdigen veroordeeld voor moord of doodslag
 - c. Jeugdigen veroordeeld voor verkrachting
- Figuur 5.5: Survival curves voor algemene recidive per type afdoening, per dadergroep (2005-2017)
- a. Jeugdigen veroordeeld voor zware geweldpleging
 - b. Jeugdigen veroordeeld voor moord of doodslag
 - c. Jeugdigen veroordeeld voor verkrachting

Samenvatting

Aanleiding en doel van het onderzoek

In dit rapport worden de bevindingen gepresenteerd van onderzoek dat is verricht vanuit verschillende wetenschappelijke disciplines naar de sanctionering van jeugdige daders van ernstige gewelds- of zedenmisdrijven. Dit onderzoek is uitgevoerd tegen de achtergrond van de huidige politieke discussie over een mogelijke verhoging van de maximale jeugddetentieduur in Nederland.¹ Het doel van dit onderzoek is inzicht te verschaffen in de sanctietoemeting voor jeugdigen in verschillende Europese jurisdicties, alsook te verkennen in hoeverre de bevindingen aanleiding geven tot aanpassing van de Nederlandse strafrechtelijke aanpak van jeugdigen die worden veroordeeld voor een ernstig gewelds- of zedenmisdrijf. In dit onderzoek is een inventarisatie gemaakt van de wettelijke kaders en praktijken in Nederland en vijf andere Europese landen, namelijk België (Vlaanderen), Duitsland, Engeland en Wales, Ierland en Zweden, met betrekking tot de sanctionering van jeugdige daders (12-23 jaar) van ernstige gewelds- of zedenmisdrijven. Daarnaast is een systematisch literatuuronderzoek uitgevoerd naar uitkomsten van jeugdige daders van ernstige gewelds- of zedenmisdrijven in relatie tot de sanctie en is getracht om voor de geselecteerde landen inzicht te krijgen in de effectiviteit van opgelegde sancties, in het bijzonder met betrekking tot recidive. Het internationale en Europese kader van kinder- en mensenrechten, waaraan Nederland en de andere onderzochte landen zich gecommitteerd hebben, fungeert in dit onderzoek als het overkoepelende normatieve juridische kader.

Onderzoeksvraag en deelvragen

De centrale vraagstelling in dit onderzoek is:

Welke sancties hanteren Nederland en andere Europese landen voor jeugdigen van 12 tot 23 jaar die een ernstig gewelds- of zedenmisdrijf hebben gepleegd, wat is de effectiviteit hiervan en hoe verhouden deze sancties zich tot internationale en Europese kinder- en mensenrechtenstandaarden?

Deze hoofdvraag wordt beantwoord aan de hand van de volgende vijf deelvragen, waarvan de laatste deelvraag specifiek aanzet geeft tot reflectie op de Nederlandse strafrechtelijke aanpak van jeugdigen die worden veroordeeld voor een ernstig gewelds- of zedenmisdrijf.

I. Welke uitgangspunten volgen uit het internationale en Europese kader van kinder- en mensenrechten voor de sanctionering van jeugdigen die zich schuldig maken aan ernstige gewelds- of zedenmisdrijven?

¹ Kamerstukken II 2019-20, 28741, nr. 72.

Om onderzoeksvragen II-V te beantwoorden, is een vergelijking gemaakt tussen Nederland en vijf Europese landen, te weten België (Vlaanderen), Duitsland, England & Wales, Ierland en Zweden.

II. Wat zijn op grond van de nationale wet- en regelgeving overeenkomsten en verschillen tussen Nederland en de overige vijf geselecteerde Europese landen met betrekking tot de sanctionering van ernstige gewelds- en zedenmisdrijven gepleegd door jeugdigen?

III. Welke sancties leggen rechters in Nederland en in de overige vijf geselecteerde Europese landen op bij veroordeling van jeugdige daders voor ernstige gewelds- of zedenmisdrijven of welke overwegingen spelen hierbij een rol?

IV. Wat is er bekend over de effectiviteit van de opgelegde sancties bij jeugdige daders van ernstige gewelds- en/of zedenmisdrijven, in het bijzonder met betrekking tot recidive?

1. Zijn er verschillen in effectiviteit voor intra- en extramurale straffen en maatregelen?
2. Hangt detentieduur samen met effectiviteit?

V. In hoeverre geven de bevindingen onder vragen I tot en met IV aanleiding tot aanpassing van de Nederlandse strafrechtelijke aanpak van jeugdigen van 12 tot 23 jaar die worden veroordeeld voor een ernstig gewelds- of zedenmisdrijf?

De kwalificatie ‘ernstig gewelds- of zedenmisdrijf’ beperkt zich in dit onderzoek tot de volgende misdrijven: (poging tot) moord, (poging tot) doodslag, mishandeling met zwaar lichamelijk letsel of de dood tot gevolg en verkrachting (zie par. 1.4.3). Bij deze misdrijven is sprake van een grove schending van de lichamelijke integriteit van het slachtoffer en zij zorgen doorgaans voor een ernstig geschokte rechtsorde.

Methoden van onderzoek

In dit onderzoek wordt, ter beantwoording van de onderzoeksvraag, gebruik gemaakt van uiteenlopende onderzoeksmethoden die per deelvraag verschillen. Kort gezegd, wordt deelvraag I beantwoord op basis van de bestudering van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK) en het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM) en daarop betrekking hebbende rechtspraak, commentaren en literatuur. Deelvragen II en III worden beantwoord aan de hand van onderzoek naar respectievelijk de nationale wet- en regelgeving, literatuur en rechtspraak met betrekking tot ernstige gewelds- en zedenmisdrijven gepleegd door jeugdigen in de geselecteerde Europese jurisdicties. Deelvraag IV wordt beantwoord met behulp van systematisch literatuuronderzoek en statistische analyses van secundaire data over afdoeningen van ernstige gewelds- en zedenmisdrijven gepleegd door jeugdigen en over recidive. Voor alle deelvragen geldt voorts dat ter beantwoording daarvan experts uit de geselecteerde Europese jurisdicties zijn geconsulteerd om de onderzoeksbevindingen te verifiëren en nader te duiden en daarnaast heeft een gezamenlijke expertbijeenkomst plaatsgevonden.

Beantwoording van de deelvragen

I. Welke uitgangspunten volgen uit het internationale en Europese kader van kinder- en mensenrechten voor de sanctionering van jeugdigen die zich schuldig maken aan ernstige gewelds- of zedenmisdrijven?

In hoofdstuk 2 van dit rapport is het relevante internationale en Europese kinder- en mensenrechtenkader uiteengezet met betrekking tot de sanctionering van jeugdigen die zich schuldig maken aan ernstige gewelds- of zedenmisdrijven. Hierbij zijn op basis van het IVRK en aan de hand van *General Comment No. 24* van het VN-Kinderrechtencomité vier pijlers voor een kinderrechtenconform jeugdstrafrecht geïdentificeerd, te weten: (1) humane behandeling, (2) kindspecifieke behandeling, (3) eerlijke behandeling en (4) behandeling gericht op re-integratie in de samenleving.

Deze pijlers zien op de rechten en belangen van de minderjarige verdachte of veroordeelde, maar onderkennen ook de belangen van de samenleving en rechten en belangen van slachtoffers in het jeugdstrafrecht. In onderhavig onderzoek zijn de belangen van de samenleving en de rechten en belangen van slachtoffers ook uitdrukkelijk betrokken in de analyse van het kinder- en mensenrechtenkader. Het VN-Kinderrechtencomité benadrukt dat het beschermen van de maatschappelijke veiligheid in het kader van het jeugdstrafrecht een legitiem doel is dat verdragstaten moeten nastreven op een manier die verenigbaar is met de rechten en beginselen uit het IVRK. Daarnaast is het van belang dat het (jeugd)strafrecht de afkeuring van de samenleving naar de dader communiceert, ook om daarmee eigenrichting te voorkomen. Voorts is het van belang dat gerechtigheid wordt bereikt voor slachtoffers zonder dat het jeugdstrafrecht uitsluitend gericht is op en/of te veel overheelt naar vergelding en langdurige vrijheidsbeneming. De rechten en behoeften van slachtoffers moeten serieus genomen worden in het jeugdstrafrecht, bijvoorbeeld door slachtoffers op een effectieve manier deel te laten nemen aan het strafproces, hun professionele hulp en ondersteuning te bieden en de mogelijkheid te geven om schadevergoeding te vorderen.

Op basis van het internationale kinder- en mensenrechtenkader volgen de hieronder weergegeven uitgangspunten en parameters voor de bestraffing van minderjarigen die worden veroordeeld voor een ernstig gewelds- of zedenmisdrijf:

- 1) sancties moeten proportioneel zijn ten opzichte van de ernst van het misdrijf en de omstandigheden van het geval, met inachtneming van de verminderde verantwoordelijkheid van minderjarigen;
- 2) sancties moeten specifiek voor minderjarigen bedoeld zijn en aansluiten bij hun leeftijd, behoeften en in ontwikkeling zijnde vermogens;
- 3) sancties mogen niet louter punitief van aard zijn;
- 4) sancties moeten worden afgestemd op de individuele omstandigheden van de minderjarige en mogen geen verplicht minimum bevatten;
- 5) vrijheidsbenemende sancties mogen slechts als uiterste maatregel en voor de kortst mogelijke passende duur worden toegepast;

- 6) vrijheidsbenemende sancties voor minderjarigen moeten aanzienlijk korter zijn dan sancties die voor eenzelfde misdrijf aan een volwassene zouden worden opgelegd en mogen feitelijk geen levenslange vrijheidsbeneming met zich brengen;
- 7) vrijheidsbenemende sancties moeten ten uitvoer worden gelegd in voorzieningen die passen bij de leeftijd, ontwikkeling en behoeften van minderjarigen, en;
- 8) sancties moeten van meet af aan gericht zijn op re-integratie van de minderjarige in de samenleving, opdat de minderjarige een constructieve rol in de samenleving aanvaardt en geen nieuwe strafbare feiten pleegt.

Met inachtneming van deze acht kinder- en mensenrechtelijke uitgangspunten, alsmede de rechten en belangen van de samenleving en slachtoffers (die deels in deze uitgangspunten besloten liggen), is het uiteindelijk aan de nationale wetgever en rechterlijke macht om te bepalen wat een proportionele en passende (maximum)straf of maatregel is voor jeugdigen² die worden veroordeeld voor een ernstig gewelds- of zedenmisdrijf. Dit betreft een delicate exercitie met als doel het komen tot een effectieve reactie die aansluit bij de strafdoelen (die meer omvatten dan vergelding en recidivereductie) en proportioneel en passend is voor jeugdige daders van ernstige strafbare feiten.

II. Wat zijn op grond van de nationale wet- en regelgeving overeenkomsten en verschillen tussen Nederland en de overige vijf geselecteerde Europese landen met betrekking tot de sanctionering van ernstige gewelds- en zedenmisdrijven gepleegd door jeugdigen?

In hoofdstuk 3 van dit rapport is op basis van rechtsvergelijkend onderzoek een beeld geschetst van de verschillen en de overeenkomsten tussen Nederland en de overige vijf landen (België (Vlaanderen), Duitsland, Engeland en Wales, Ierland en Zweden) wat betreft de wettelijke kaders voor sanctietoemeting van jeugdige daders van ernstige gewelds- of zedenmisdrijven. Dit hoofdstuk bevat per land een overzichtstabel met een beknopt overzicht van het wettelijke sanctiestelsel voor jeugdigen die worden veroordeeld voor een ernstig gewelds- of zedenmisdrijf (zie tabellen 3.1 tot en met 3.6), dat vervolgens per land nader wordt uitgewerkt. Uit de rechtsvergelijkende analyse komen de volgende vier kernbevindingen naar voren:

- 1) Ten eerste is sprake van een verschil in aanpak tussen de zogenaamde *common law* (Engeland en Wales en Ierland) en *civil law* landen (Nederland, België, Duitsland en Zweden). De *common law* landen worden gekenmerkt door een punitievere benadering, hetgeen onder meer tot uitdrukking komt in een lage minimumleeftijd voor strafrechtelijke aansprakelijkheid (10 jaar) en langdurige vrijheidsbenemende sancties die vanaf die leeftijd kunnen worden opgelegd. In Engeland en Wales geldt bovendien voor minderjarigen die voor moord worden veroordeeld een wettelijk verplichte levenslange (vrijheids)straf met een minimumtermijn van vrijheidsbeneming – van, in

² De kinderrechtelijke uitgangspunten zijn op grond van het IVRK, strikt genomen, van toepassing op veroordeelden die ten tijde van het plegen van het misdrijf jonger dan 18 jaar waren. Indachtig General Comment No. 24 (par. 32), zijn deze uitgangspunten volgens het VN-Kinderrechtencomité echter ook van toepassing op jongvolwassenen die op grond van het nationale recht volgens het jeugdstrafrecht worden bestraft.

Engeland en Wales, 12 jaar – voordat de veroordeelde in aanmerking komt voor een voorwaardelijke invrijheidstelling. In de *civil law* landen, daarentegen, zijn de minimumleeftijden voor strafrechtelijke aansprakelijkheid aanzienlijk hoger (in Nederland en België 12 jaar, in Duitsland 14 jaar en in Zweden 15 jaar). Net als Nederland kennen de geselecteerde *civil law* landen in beginsel geen minimumstraffen voor jeugdigen. Daarnaast is in België, Duitsland en Zweden een levenslange vrijheidsbenemende straf voor minderjarigen bij wet uitgesloten. Hoewel in Nederland een levenslange gevangenisstraf bij wet uitgesloten is, kunnen jeugdigen in theorie toch levenslang van hun vrijheid worden benomen als gevolg van een misdrijf dat zij als minderjarige hebben gepleegd, namelijk via de mogelijke omzetting van de PIJ-maatregel in de TBS-maatregel. Bij jeugdigen vanaf 16 jaar is het mogelijk om een TBS-maatregel direct op te leggen bij toepassing van het volwassenensanctierecht.

- 2) Ten tweede is duidelijk geworden dat het in vijf van de zes geselecteerde landen – waaronder Nederland – mogelijk is om ten aanzien van minderjarigen sancties uit het volwassenenstrafrecht op te leggen, dan wel om ten aanzien van minderjarigen sancties op te leggen die qua zwaarte en duur gelijk zijn aan de sancties die voor een bepaald misdrijf aan een volwassene kunnen worden opgelegd. Nederland is hierbij het enige land waarin het mogelijk is dat minderjarigen (16- en 17-jarigen), als zij volgens het volwassenensanctierecht worden bestraft, in een penitentiaire inrichting voor volwassenen worden geplaatst. In Duitsland is het opleggen van volwassenensancties aan minderjarigen bij wet uitgesloten.

Voor wat betreft de sanctionering van jongvolwassenen die als jongmeerderjarige ernstige misdrijven plegen, geldt in Nederland (tot 23 jaar), Duitsland (tot 21 jaar) en Zweden (tot 21 jaar) dat het mogelijk is om jeugdsancties op te leggen. Duitsland is de enige jurisdictie waarbij als uitgangspunt geldt dat jongvolwassenen tot 21 jaar in beginsel via het jeugdstrafrecht worden gesanctioneerd; in Nederland en Zweden is dit een uitzondering die enkel is bedoeld voor jongvolwassenen die aan bepaalde criteria voldoen. De overige drie geselecteerde jurisdicties (België, Engeland en Wales, Ierland) kennen deze mogelijkheid niet.

- 3) Een derde bevinding heeft betrekking op het vergelijken van de zwaarte en duur van de beschikbare sancties in de geselecteerde jurisdicties. Het is duidelijk geworden dat het vergelijken en duiden daarvan buitengewoon ingewikkeld is, gelet op onder meer de verschillen in de systematiek van en diverse mogelijkheden binnen de sanctiestelsels. Het Nederlandse (jeugd)sanctiestelsel kent een expliciet onderscheid tussen straffen en maatregelen, hetgeen andere jurisdicties niet kennen. Bij toepassing van het Nederlandse jeugdsanctiestelsel zijn het vooral de maatregelen (de PIJ-maatregel, eventueel om te zetten naar de TBS-maatregel) die langdurige vrijheidsbeneming van jeugdige veroordeelden mogelijk maken, terwijl de maximumduur van de beschikbare vrijheidsbenemende straf (de jeugddetentie) relatief kort is. Dit weerspiegelt dat bij de sanctionering voor ernstige misdrijven in het Nederlandse jeugdstrafrecht niet zozeer de nadruk ligt op (proportionele) vergelding, maar veeleer op het behandelen van de jeugdige teneinde recidive te voorkomen en re-integratie te bevorderen. In de *common law* landen, daarentegen, ligt de nadruk bij de bestraffing van ernstige misdrijven gepleegd door jeugdigen veel meer op vergelding. Dit wil echter niet zeggen dat de

beschikbare sancties in Nederland, die zoals gezegd (ook) langdurige vrijheidsbeneming tot gevolg kunnen hebben, per definitie minder ingrijpend of langdurig zijn in vergelijking met de sancties in de *common law* landen. Bovendien is duidelijk geworden dat zowel in Engeland en Wales als in Ierland, maar ook in Duitsland en Zweden, een opgelegde vrijheidsstraf voor bepaalde tijd niet volledig in detentie hoeft te worden doorgebracht. In die landen geldt ook ten aanzien van minderjarigen een regeling voor voorwaardelijke invrijheidstelling. In Nederland is een voorwaardelijke invrijheidstelling enkel mogelijk als het volwassenensanctierecht is toegepast en een gevangenisstraf is opgelegd.

- 4) Ten slotte kan op basis van dit hoofdstuk worden geconstateerd dat de bestraffing van jeugdigen voor ernstige gewelds- en zedenmisdrijven niet alleen in Nederland, maar ook in de omringende landen een actueel onderwerp van juridische, maatschappelijke en politieke discussie is. Kortom, de onderzoeksvraag die centraal staat in dit rapport is, zoals ook de geraadpleegde internationale experts bevestigen, in de onderzochte Europese landen uiterst relevant en actueel.

III. Welke sancties leggen rechters in Nederland en in de overige vijf geselecteerde Europese landen op bij veroordeling van jeugdige daders voor ernstige gewelds- of zedenmisdrijven en welke overwegingen spelen hierbij een rol?

In hoofdstuk 4 is inzicht gegeven in de sanctieopleggingspraktijken in de geselecteerde Europese landen aan de hand van een analyse van rechterlijke uitspraken uit Nederland, België (Vlaanderen), Duitsland, Engeland en Wales, Ierland en Zweden waarin jeugdige daders werden veroordeeld voor ernstige gewelds- of zedenmisdrijven.³ Deze beschrijvende analyse van rechterlijke uitspraken heeft als doel een impressie te geven van de bestraffing van dit soort misdrijven in Nederland en de overige onderzochte landen, met name om te bezien hoe de nationale wet- en regelgeving (hoofdstuk 3) in de praktijk wordt toegepast. Dit heeft geleid tot een vijftal kernbevindingen:

- 1) De analyse van rechterlijke uitspraken laat zien dat waar het gaat om bestraffing van moord, doodslag of verkrachting zonder uitzondering een vrijheidsbenemende sanctie is opgelegd. In deze zaken kon volgens de rechters, gelet op de ernst van het misdrijf, niet worden volstaan met een alternatieve, niet-vrijheidsbenemende sanctie, zo blijkt uit de strafmotivering in de uitspraken.
- 2) Een tweede bevinding is het verschil in de hoogte van de vrijheidsbenemende sanctie tussen de zogenaamde *common law* (Engeland en Wales en Ierland) en *civil law* landen (Nederland, Duitsland en Zweden). De punitieve benadering in de Angelsaksische landen die reeds op basis van de analyse van de wetgeving werd gesignaleerd, zien we ook terug in de opgelegde straffen. Het uitgangspunt van een minimumdetentieduur van

³ Zoals in de methodologische verantwoording in hoofdstuk 4 van dit rapport is beschreven, geldt voor België en Ierland dat, onder meer vanwege de omstandigheid dat de meeste uitspraken niet op schrift worden gesteld (Ierland) of niet worden gepubliceerd (België) en er vanwege de pandemie geen mogelijkheid was om onderzoek op locatie uit te voeren, een minder uitgebreid beeld van de praktijk is verkregen dan bij de overige landen. België en Ierland komen daarom minder prominent naar voren in de gepresenteerde bevindingen bij de beantwoording van deelvraag III.

12 jaar in Engeland en Wales bij de bestraffing van moord werd in 10 van de 11 geanalyseerde Engelse moordzaken met minderjarige veroordeelden zelfs overschreden, tot een maximum van 19 jaar. Dergelijke hoge vrijheidsstraffen voor moord worden in Nederland, Duitsland en Zweden bij de veroordeling van minderjarigen niet teruggezien, met uitzondering van zaken met een 16- jarige of 17- jarige verdachte die in Nederland via toepassing van het volwassenensanctierecht zijn afgedaan (bijv. een gevangenisstraf van 10 jaar met TBS met dwangverpleging en een gevangenisstraf van 20 jaar). Gekeken naar de andere soorten misdrijven, waarvoor in Engeland en Wales geen *mandatory life sentence* wordt voorgeschreven, blijven de verschillen tussen de *common law* landen en *civil law* landen zichtbaar maar worden wel kleiner. In Nederland wijkt de mogelijke duur van de vrijheidsbeneming, uitgaande van de verlengingsmogelijkheden van de PIJ-maatregel, zoals die in de bestudeerde Nederlandse doodslagzaken werd opgelegd, niet enorm af van de sancties die zijn opgelegd in de onderzochte doodslagzaken in de andere landen. De duur van de totale sanctie wordt in Nederland bij oplegging van de PIJ-maatregel alleen niet direct bij de sanctieoplegging bepaald zoals in de andere onderzochte landen wel geval is.

- 3) Een derde bevinding is dat in alle bestudeerde rechterlijke uitspraken meer straftoemingsvrijheid wordt opgemerkt wanneer het om de lichtere categorie van de ernstige geweldsmisdrijven gaat. In die categorie wordt vaker teruggezien dat rechters de vrijheid ervaren om van het opleggen van een vrijheidsstraf af te zien of die in elk geval flink te matigen. Met name in Nederland, Engeland en Wales en Duitsland wordt dan op grond van de beschrijving van strafverzwarende en strafmatigende factoren de duur van een vrijheidsstraf bepaald. In Zweden geldt een systematische benadering waarin de rechter eerst de detentieduur bepaalt op basis van het hypothetische geval dat het misdrijf door een volwassene zou zijn gepleegd en vervolgens een berekening maakt, waarbij op grond van de leeftijd van de minderjarige de duur van de vrijheidsstraf wordt verminderd. Als het resultaat van die rekensom vier jaar detentie of minder inhoudt dan wordt gesloten jeugdzorg opgelegd.
- 4) Een vierde bevinding, die hierop aansluit, is dat bij het bepalen van de sanctieduur de persoonlijke omstandigheden van de veroordeelde in de uitspraken van de Zweedse rechters een veel minder prominente rol spelen dan in de uitspraken van Nederlandse, Duitse en Engelse rechters. De rechters in de laatstgenoemde landen vinden juist vaak in de persoonlijke omstandigheden redenen om de straf te verhogen of te verlagen. Met name in Duitsland wordt dit duidelijk zichtbaar, aangezien de persoonlijke omstandigheden in die uitspraken uitvoerig worden besproken en de rechter de duur van de sanctie ook baseert op de tekortkomingen (binnen de opvoeding) van de veroordeelde: de *schädliche Neigungen*. Deze benadering vertoont in zekere mate gelijkennis met het opleggen van de PIJ-maatregel in Nederland, omdat ook in de uitspraken van de Nederlandse rechters uitvoerig wordt stilgestaan bij de persoonlijke omstandigheden van de veroordeelde en het behandeladvies van de deskundigen. Het grote verschil is echter dat in Duitsland door de rechter bij de uitspraak een termijn wordt opgelegd die kan worden verkort middels de voorwaardelijke invrijheidstelling, terwijl in Nederland de in eerste instantie vastgestelde termijn nadien juist kan worden verlengd.

- 5) Een vijfde bevinding heeft betrekking op het verschil tussen Nederland en de andere onderzochte landen voor wat betreft de sanctiesoorten die een rechter tot zijn of haar beschikking heeft indien veroordeling voor een ernstig gewelds- en of zedenmisdrijf volgt. Nederland is het enige land waar een ernstig gewelds- of zedenmisdrijf kan worden gesanctioneerd met oplegging van zowel een straf als een maatregel (die beide vrijheidsbenemend kunnen zijn én kunnen worden gecombineerd). Dit bemoeilijkt de rechtsvergelijking met de andere onderzochte landen. Ook meer in het algemeen is gebleken dat de duur van de opgelegde vrijheidsbenemende sancties, zoals weergegeven in de bestudeerde uitspraken uit de verschillende jurisdicties, niet sec met elkaar kunnen worden vergeleken. Daarbij zou ook de tenuitvoerlegging van de sanctie moeten worden betrokken. In elk geval geldt voor Nederland dat de in de veroordelingen opgenomen duur van de opgelegde vrijheidsbenemende sancties, gelet op de verlengbaarheid van de PIJ-maatregel en de TBS-maatregel lopende de tenuitvoerlegging, (mogelijk) een vertekend beeld geeft van de werkelijke duur van de vrijheidsbeneming.

IV. Wat is er bekend over de effectiviteit van de opgelegde sancties bij jeugdige daders van ernstige gewelds- en/of zedenmisdrijven, in het bijzonder met betrekking tot recidive?

Hoofdstuk 5 presenteert de bevindingen van het sociaalwetenschappelijke deel van dit onderzoek dat is gericht op de effectiviteit van sancties voor jeugdige daders van ernstige gewelds- en/of zedenmisdrijven, en specifiek op de vragen (1) of er verschillen zijn in uitkomsten na intra- versus extramurale straffen en maatregelen en (2) of detentieduur samenhangt met effectiviteit (in termen van recidivevermindering of -preventie en, indien mogelijk, andere indicaties van succesvolle re-integratie). Om inzicht te verschaffen in de samenhang tussen sanctiekenmerken en uitkomsten is een systematische literatuur review uitgevoerd en zijn gegevens van Nederland en de vijf geselecteerde Europese landen opgevraagd.

Eerder (literatuur)onderzoek suggereert een nul- of criminogeen effect van detentie. Hiermee wordt bedoeld dat detentie geen effect heeft dan wel een misdaadbevorderend effect heeft voor jeugdigen⁴. Mogelijk zijn de negatieve effecten van detentie vooral gebaseerd op onderzoek bij daders van minder ernstige delicten.⁵ Van Ham en Ferwerda vonden dat vrijheidsbeneming in de regel niet leidt tot een lagere recidive ten opzichte van andere, alternatieve interventies, maar mogelijk bij zware dadergroepen wel. Ook wijzen zij op onbedoelde neveneffecten van vrijheidsbeneming die de negatieve impact van jeugddetentie kunnen vergroten.⁶ Uit de systematische literatuur review in onderhavig onderzoek blijkt ten eerste dat informatie over jeugdige daders van ernstige gewelds- en zedenmisdrijven weinig separaat gerapporteerd werd. Slechts een beperkt aantal studies rapporteerde recidive percentages voor deze specifieke doelgroep, een nog veel kleiner aantal rapporteerde het verband tussen detentieduur en recidive. Op één uitzondering na rapporteerde geen van de geïncludeerde studies over andere indicatoren

⁴ Nagin, Cullen & Jonson 2009.

⁵ Ogle & Turanovic 2019.

⁶ Van Ham & Ferwerda 2018.

van re-integratie, zoals mentale gezondheid, werk of opleiding. Vergelijking van de geïncludeerde studies werd bemoeilijkt door de grote variatie in operationalisering van recidive en *follow-up* duur van de gerapporteerde recidive bij deze doelgroep. Dit maakt dat de bevindingen voorzichtig moeten worden geïnterpreteerd. Ook dient opgemerkt te worden dat dit deelonderzoek gebaseerd is op correlationeel onderzoek, waardoor er geen causale conclusies over effecten van detentie kunnen worden getrokken.

Het literatuuronderzoek heeft geleid tot een drietal kernbevindingen:

- 1) Op basis van de beperkt beschikbare informatie is geen verschil in recidive gevonden tussen jeugdigen die intra- versus extramurale sancties kregen opgelegd.
- 2) Op basis van de beperkt beschikbare informatie is geen significant verband gevonden tussen detentieduur en recidive.
- 3) Met uitzondering van een enkele studie rapporteerde geen van de studies uitkomsten anders dan recidive, waardoor niets gezegd kan worden over de samenhang tussen sanctiekenmerken en andere uitkomsten.

Daarnaast zijn gegevens opgevraagd in België, Duitsland, Engeland en Wales, Ierland en Zweden. Hieruit blijkt allereerst dat, behalve voor Nederland, het niet mogelijk was om datasets met relevante gegevens te verkrijgen en dat bestaande recidiverapportages van de betreffende landen niet specifiek genoeg waren om de gegevens uit te onttrekken. Een internationale vergelijking van de samenhang tussen sanctiekenmerken en uitkomsten is daarom niet mogelijk. Met de Nederlandse gegevens, verstrekt door het WODC, is eerst een beeld geschetst van opgelegde sancties per dader- en leeftijdsgroep. Waar het percentage jeugdigen dat een onvoorwaardelijke vrijheidsstraf opgelegd kreeg laag is bij veroordeling voor zware geweldspleging, en stijgt naarmate de leeftijd bij het plegen van de geweldpleging hoger was (15-31%), zijn onvoorwaardelijke vrijheidsstraffen de meest opgelegde sanctie bij veroordeling voor moord, doodslag en/of verkrachting (44-75%). Wanneer vrijheidsbenemende maatregelen zijn opgelegd bij deze laatste groep gaat het bij minderjarigen doorgaans om een PIJ-maatregel en bij jongvolwassenen vaak om een TBS-maatregel.

De indicator van re-integratie in de data verstrekt door het WODC is recidive. Analyse hiervan heeft geleid tot de volgende bevindingen:

- 1) Er is verschil tussen intra- en extramurale sancties: jeugdige daders van een ernstig gewelds- en/of zedenmisdrijf die een intramurale sanctie opgelegd kregen, recidiveren sneller en vaker dan jeugdige daders van een ernstig gewelds- en/of zedenmisdrijf die een extramurale sanctie opgelegd kregen.
- 2) Het verband tussen detentieduur en recidive verschilt per dadergroep. Jeugdigen veroordeeld voor zware geweldspleging recidiveerden sneller naarmate zij een langere vrijheidsstraf opgelegd kregen. Jeugdigen veroordeeld voor moord of doodslag, al dan niet in combinatie met zware geweldspleging, en voor verkrachting, recidiveerden minder snel naarmate zij een langere vrijheidsstraf opgelegd kregen.

De gegevens over Nederland staan echter niet toe conclusies te trekken over de effectiviteit van intra- of extramurale sancties of langere vrijheidsstraffen. Immers ligt aan de beslissing over een intra- versus extramurale sanctie en de duur daarvan een afweging door de rechter ten

grondslag. Hierdoor is het waarschijnlijk dat jeugdigen met een hoge recidivekans vaker intramurale sancties en langere vrijheidsstraffen opgelegd krijgen.

V. In hoeverre geven de bevindingen onder vragen I tot en met IV aanleiding tot aanpassing van de Nederlandse strafrechtelijke aanpak van jeugdigen van 12 tot 23 jaar die worden veroordeeld voor een ernstig gewelds- of zedenmisdrijf?

In het slothoofdstuk 6 is vanuit de drie perspectieven die centraal staan in dit onderzoek – te weten: (1) een internationaal en Europees kinder- en mensenrechtenperspectief, (2) een Europees rechtsvergelijkend perspectief, en (3) een effectiviteitsperspectief – gereflecteerd op de vraag in hoeverre de bevindingen van dit onderzoek aanleiding geven tot aanpassing van de Nederlandse strafrechtelijke aanpak van jeugdigen van 12 tot 23 jaar die worden veroordeeld voor een ernstig gewelds- of zedenmisdrijf:

1) Een kinder- en mensenrechtenperspectief

Het Nederlandse stelsel voor de sanctionering van jeugdigen die worden veroordeeld voor een ernstig gewelds- of zedenmisdrijf lijkt in grote lijnen in overeenstemming te zijn met de eisen die het internationale en Europese kader van kinder- en mensenrechten hieraan stelt. Uitzonderingen hierop zijn de minimumleeftijdsgrens voor jeugdstrafrechtelijke aansprakelijkheid (die in Nederland met 12 jaar lager is dan de door het VN-Kinderrechtencomité aanbevolen leeftijd van tenminste 14 jaar) én de mogelijkheid in de Nederlandse wet om 16- en 17-jarigen als volwassenen te bestraffen en in een penitentiaire inrichting voor volwassenen te plaatsen. Nederland heeft weliswaar een voorbehoud gemaakt bij artikel 37 onder c IVRK om deze mogelijkheid voor 16- en 17-jarigen te kunnen behouden, maar evengoed is de vraag gerechtvaardigd hoe de toepassing van het commune strafrecht op jeugdige daders zich verhoudt tot de doelstellingen van een kinderrechtenconform jeugdstrafrecht (art. 40 lid 1 IVRK). Een soortgelijke vraag kan ook worden opgeworpen ten aanzien van de wettelijke mogelijkheid om de PIJ-maatregel om te zetten in de TBS-maatregel, hetgeen in theorie tot levenslange vrijheidsbeneming kan leiden (vgl. art. 37 onder a en b IVRK en art. 40 lid 1 IVRK).

Voor wat betreft de maximale strafmaat binnen het jeugdstrafrecht volgt uit het kinderrechtenkader als uitgangspunt een zo kort mogelijke passende duur van vrijheidsbeneming, maar noch het IVRK en *General Comment No. 24*, noch het EVRM en de rechtspraak van het EHRM geven hiervoor concrete aanknopingspunten. Volgens vaste jurisprudentie van het EHRM is het uiteindelijk aan de nationale wetgever en/of de rechterlijke macht om te bepalen wat een proportionele en passende (maximum)straf of maatregel is voor jeugdigen die worden veroordeeld voor een ernstig gewelds- of zedenmisdrijf. Aldus moet worden geconcludeerd dat het internationale en Europese kinder- en mensenrechtenkader geen aanleiding geeft tot aanpassing van de maximale strafmaat binnen het Nederlandse jeugdstrafrecht, maar de wetgever wel enige ruimte laat om desgewenst aanpassingen door te voeren, mits de in hoofdstuk 2 geschetste kinder- en mensenrechtelijke uitgangspunten in acht worden genomen.

2) Een Europees rechtsvergelijkend perspectief

Voorafgaand aan de beantwoording van de vraag in hoeverre de bevindingen van het rechtsvergelijkende onderzoek tussen de zes Europese landen aanleiding geven tot aanpassing van de Nederlandse strafrechtelijke aanpak van jeugdigen die worden veroordeeld voor een ernstig gewelds- of zedenmisdrijf, is het van belang te benadrukken dat er geen juridische grondslag bestaat op basis waarvan de Nederlandse aanpak zich zou moeten conformeren aan de wetten en praktijken in andere landen. Bovendien volgt uit de wetenschappelijke literatuur over rechtsvergelijkend onderzoek dat het simpelweg overnemen en implementeren van een wettelijke regel of *'best practice'* uit een ander land in het eigen rechtssysteem (ook wel aangeduid als *'legal transplant'*) zeer controversieel is, aangezien de betekenis en effecten van een regel of praktijk grotendeels afhangen van de specifieke juridische, historische, culturele en maatschappelijke context.⁷ Rechtsvergelijkend onderzoek leent zich dan ook eerst en vooral om interne kritiek en reflectie op het eigen rechtssysteem te voeden, waarbij de eigen specifieke juridische, historische, culturele, maatschappelijke en praktische context nimmer uit het oog mag worden verloren.⁸

De bevindingen van het rechtsvergelijkende onderzoek laten zien dat in de onderzochte *common law* landen (Engeland en Wales, Ierland) een punitievere benadering wordt gehanteerd dan in de onderzochte *civil law* landen (Nederland, België, Duitsland en Zweden). De lage minimumleeftijd voor strafrechtelijke aansprakelijkheid (van 10 jaar) en de mogelijkheid – en in het geval van moord zelfs de wettelijke verplichting – om ook voor (jonge) minderjarigen langdurige, potentieel levenslange vrijheidsbenemende straffen op te leggen in de *common law* landen, verhouden zich echter moeizaam met de uitgangspunten die voortvloeien uit het internationale en Europese kinder- en mensenrechtenkader en met de huidige ontwikkelingspsychologische en neurowetenschappelijke kennis over minderjarigen, zoals ook in het recente *General Comment No. 24* van het VN Kinderrechtencomité wordt aangehaald.

Als men het Nederlandse stelsel voor de sanctionering van jeugdigen die worden veroordeeld voor een ernstig gewelds- of zedenmisdrijf afzet tegen het stelsel in de overige onderzochte *civil law* landen (België, Duitsland en Zweden) moet op basis van de bevindingen worden geconstateerd dat de vrijheidsbenemende sancties en de duur daarvan in Nederland en de andere landen moeilijk met elkaar te vergelijken zijn. Dit heeft onder meer te maken met het onderscheid tussen straffen en maatregelen (en in het bijzonder de verlengbaarheid van de vrijheidsbenemende maatregelen PIJ en TBS) in het Nederlandse (jeugd)strafrecht, dat andere landen niet kennen, alsook met de verschillende regelingen voor vervroegde invrijheidsstelling in de onderzochte jurisdicties. Voorts moet worden bedacht dat in landen waar op het eerste gezicht een hogere maximale vrijheidsstraf voor jeugdigen lijkt te gelden dan in Nederland, zoals in Duitsland en Zweden, een substantieel hogere minimumleeftijdsgrens voor strafrechtelijke aansprakelijkheid geldt (respectievelijk 14 en 15 jaar) en dat in Duitsland geen mogelijkheid bestaat om een minderjarige als volwassene te bestraffen.

Het Nederlandse jeugdsanctiestelsel kenmerkt zich dus weliswaar door een relatief lage maximale jeugddetentieduur, maar ook door de beschikbaarheid van een langdurige vrijheidsbenemende behandelmaatregel (de PIJ), die in de praktijk bij veroordelingen voor

⁷ Legrand 1997; Brants 2010.

⁸ Nelken 2010.

ernstige gewelds- of zedenmisdrijven – zo blijkt uit de onderzochte uitspraken – ook gecombineerd worden opgelegd. Bovendien kent de Nederlandse wet de mogelijkheid om 16- en 17-jarigen als volwassenen te bestraffen tot een langdurige gevangenisstraf of TBS-maatregel, waarvan – zo blijkt uit het rechtspraakonderzoek – in uitzonderlijke gevallen ook daadwerkelijk gebruik wordt gemaakt door rechters. In theorie biedt de Nederlandse wet zelfs de mogelijkheid om een jeugdige (via de omzetting van de PIJ-maatregel naar de TBS-maatregel of via directe oplegging van de TBS-maatregel, eventueel in combinatie met een lange gevangenisstraf) in potentie levenslang zijn of haar vrijheid te ontnemen naar aanleiding van een misdrijf die hij of zij als minderjarige heeft gepleegd. Aldus is uit de bevindingen van het onderzoek naar de wetgeving en rechtspraak gebleken dat de sanctionering van jeugdigen in de onderzochte jurisdicties op uiteenlopende relevante onderdelen substantieel van elkaar verschilt en dat mede daardoor niet eenduidig kan worden gesteld dat de sancties voor ernstige gewelds- of zedenmisdrijven gepleegd door jeugdigen in Nederland substantieel lager of hoger, dan wel lichter of zwaarder zijn dan in de andere onderzochte *civil law* landen.

Kortom, de bevindingen van het rechtsvergelijkende onderzoek geven niet rechtstreeks aanleiding tot aanpassing van de Nederlandse strafrechtelijke aanpak van jeugdigen die een worden veroordeeld voor een ernstig gewelds- of zedenmisdrijf, maar kunnen wel dienen als inspiratie voor herziening van de Nederlandse aanpak, mits daarbij rekening wordt gehouden met de eigen specifieke juridische, historische, culturele, maatschappelijke en praktische context.⁹

3) Een effectiviteitsperspectief

Op basis van de bevindingen van de literatuur review en het onderzoek naar recidive van jeugdige daders van ernstige gewelds- en zedenmisdrijven in Nederland is er geen aanleiding om de strafrechtelijke aanpak van deze groep, waaronder de maximale detentieduur, aan te passen. Tegelijkertijd geeft het onderzoek ook geen aanleiding om dat niet te doen. Hoewel eerder onderzoek¹⁰ suggereert dat detentie en daarmee naar alle waarschijnlijkheid ook detentieduur negatieve effecten heeft op het voorkomen van recidive, kan dit op basis van onderhavig onderzoek niet bevestigd worden. Kanttekening hierbij is wel dat het onderzoek naar deze specifieke dadergroep zeer beperkt is, het gaat om kleine aantallen en de groep wordt niet vaak apart van overige jeugdige daders bekeken. Daarnaast is de interpretatie van het onderzoek dat wel beschikbaar is lastig, aangezien niet altijd duidelijk is of opgelegde straffen en/of maatregelen ook uitgevoerd zijn. Om daadwerkelijk conclusies te kunnen trekken over de effectiviteit van straffen en maatregelen opgelegd aan deze specifieke doelgroep is gerandomiseerd effectonderzoek nodig, of tenminste quasi experimenteel onderzoek, waarbij lange termijn uitkomsten van sancties in twee vergelijkbare groepen naast elkaar kunnen worden gelegd. Als dergelijk onderzoek niet mogelijk is vanwege de kleine aantallen die het jaarlijks betreft, is het in ieder geval noodzakelijk om de verschillende registratiesystemen aan elkaar te koppelen, zodat recidive informatie met completere informatie over de detentieduur en eventuele verlenging(en) van de PIJ-maatregel kan worden gecombineerd.

⁹ Vgl. Nelken 2010.

¹⁰ Vgl. Nagin, Cullen & Jonson 2009.

Belangrijk om op te merken is dat – zoals ook naar voren kwam uit de consulaties van de internationale experts – in geen van de onderzochte landen de strafmaat lijkt te zijn gebaseerd op bewijs voor effectiviteit. Het streven van de Nederlandse overheid om effectieve straffen en maatregelen in te zetten is volgens zowel de geraadpleegde internationale experts als het onderhavige onderzoeksteam lovenswaardig en van belang. Op basis van literatuur is bekend dat de meest effectieve sancties *evidence-based* sancties zijn en voldoen aan de *Risk Needs Responsivity* principes.¹¹ Ten einde ontwikkelingskansen van jeugdigen te optimaliseren is het raadzaam niet zozeer te focussen op duur dan wel het verschil tussen intra- en extramuraal, maar op een passend behandelaanbod. Naast het beschikbaar zijn van een passend behandelaanbod is het van belang dat erop wordt toegezien dat het behandelaanbod daadwerkelijk uitgevoerd, gemonitord en – indien daar aanleiding voor is – tijdig bijgesteld wordt.

Conclusies van het onderzoek

In dit onderzoek is in kaart gebracht welke sancties Nederland en andere Europese landen – België (Vlaanderen), Duitsland, Engeland en Wales, Ierland en Zweden – hanteren voor jeugdigen van 12 tot 23 jaar die een ernstig gewelds- of zedenmisdrijf hebben gepleegd, wat de effectiviteit hiervan is en hoe deze sancties zich verhouden tot internationale en Europese kinder- en mensenrechtenstandaarden. Voorts is gereflecteerd op de vraag in hoeverre de bevindingen van dit onderzoek aanleiding geven tot aanpassing van de Nederlandse strafrechtelijke aanpak van jeugdigen van 12 tot 23 jaar die worden veroordeeld voor een ernstig gewelds- of zedenmisdrijf. Duidelijk is geworden dat geen van de drie perspectieven die centraal stonden in dit onderzoek – (1) internationale en Europese kinder- en mensenrechten, (2) rechtsvergelijking tussen Europese landen, (3) effectiviteit van sancties – direct aanleiding geven om de Nederlandse aanpak aan te passen, maar tegelijkertijd de wetgever wel de ruimte geven om desgewenst aanpassingen door te voeren. Op de vraag of de maximale duur van de jeugddetentie in Nederland moet worden verhoogd, geven de bevindingen van dit onderzoek geen antwoord. Het is uiteindelijk aan de wetgever om hierover een beslissing te nemen, binnen de kaders van het geldende nationale en internationale recht. De bevindingen van dit onderzoek, alsmede de aandachtspunten en suggesties voor vervolgonderzoek (die hieronder verkort zijn weergegeven), beogen de wetgever en beleidsmakers te ondersteunen bij het maken van goed geïnformeerde, weloverwogen en wetenschappelijk onderbouwde beslissingen omtrent dit vraagstuk.

Aandachtspunten voor wetgever en beleid

In dit rapport is ten slotte, gevoed door de bevindingen van het onderzoek, een zestal aandachtspunten naar voren gebracht die door de wetgever en beleidsmakers zouden moeten worden meegenomen in eventuele (beleids)beslissingen omtrent de wettelijke maximale

¹¹ Andrews & Bonta 2010.

strafmaat voor jongeren die zich schuldig maken aan een ernstig gewelds- of zedenmisdrijf. Hieronder volgt een verkorte weergave van deze aandachtspunten, inclusief enkele suggesties voor vervolgonderzoek:¹²

- Een eerste aandachtspunt betreft dat de bevindingen van dit onderzoek laten zien dat ernstige gewelds- en zedenmisdrijven gepleegd door jongeren – gelukkig – schaars zijn en geenszins representatief zijn voor de overgrote meerderheid van jeugdstrafzaken die door de rechter wordt afgedaan. In de discussie over een eventuele verhoging van de maximale jeugddetentieduur moet dan ook worden meegenomen dat een dergelijke verhoging in algemene zin mogelijk ook doorwerkt in minder ernstige jeugdstrafzaken, die buiten de reikwijdte vallen van dit onderzoek. Overwogen moet worden om de discussie over de verhoging van de jeugddetentie te beperken tot enkele gespecificeerde ernstige gewelds- en zedenmisdrijven.
- Een tweede aandachtspunt is dat in de discussie over de verhoging van de maximale duur van de jeugddetentie aandacht moet worden besteed aan de fundamentele vraag wat een dergelijke verhoging zou betekenen voor de verhouding tussen de jeugddetentie en de PIJ-maatregel in het jeugdsanctiestelsel, alsook aan de mogelijke praktische implicaties van een langere jeugddetentie in het geval tevens een PIJ-maatregel wordt opgelegd. Om dit scherp te krijgen, maar ook om in bredere zin een beter zicht te krijgen op de praktijk van sanctionering van jeugdige daders van ernstige gewelds- en zedenmisdrijven in Nederland, zou nader onderzoek moeten worden verricht onder professionals die deze sancties opleggen, eisen of daarover adviseren (rechters, officieren van justitie en deskundigen van de Raad voor de Kinderbescherming). Ook is onderzoek nodig op tenuitvoerleggingsniveau. Zo moet worden onderzocht in hoeverre er verschil bestaat in de tenuitvoerleggingspraktijk van de jeugddetentie en de PIJ-maatregel. Voorts is behoefte aan onderzoek onder behandelaren in justitiële jeugdinrichtingen om in kaart te brengen wat de mogelijke gevolgen zijn van een eventuele verlenging van de maximale jeugddetentie mede in relatie tot de PIJ-maatregel, onder meer voor de uitvoering en effecten van behandelingen in justitiële jeugdinrichtingen.
- Een derde aandachtspunt heeft (eveneens) betrekking op de invulling van de vrijheidsbeneming. Nu de bevindingen van dit onderzoek laten zien dat er geen bewijs is dat een langere jeugddetentie als zodanig leidt tot minder recidive, is het van belang om voor ogen te houden dat een dergelijke verlenging ten behoeve van effectiviteit afhankelijk is van wat er tijdens een eventuele detentieperiode gedaan wordt in termen van behandeling. De inzet van *evidence-based* behandelingen en een resultaatverplichting voor de justitiële jeugdinrichting met betrekking tot de uitvoering daarvan zou een voorwaarde moeten zijn voor een eventuele verlenging van de maximale detentieduur.
- Een vierde aandachtspunt is dat in het kader van de discussie over de verhoging van de maximale duur van de jeugddetentie zal moeten worden onderzocht en overwogen of

¹² Zie paragrafen 6.7 en 6.8 voor een uitgebreidere uitwerking van de aandachtspunten en suggesties voor vervolgonderzoek.

een regeling voor voorwaardelijke invrijheidsstelling, zoals die geldt voor gevangenisstraffen in het volwassenenstrafrecht, ook voor jeugddetentie moet komen te gelden en hoe dat in de praktijk zou moeten worden geïmplementeerd.

- Een vijfde aandachtspunt is dat een verhoging van de maximale strafmaat in het jeugdsanctierecht mogelijk ook gevolgen heeft voor de toepassingspraktijk van artikel 77b Sr (toepassing van volwassenensancties voor 16- en 17-jarigen) en artikel 77c Sr (toepassing van jeugdsancties voor 18- tot 23-jarigen). Om hier inzicht in te verkrijgen, is nader onderzoek nodig onder rechters en officieren van justitie.
- Een zesde en laatste aandachtspunt is dat de wetgever en beleidsmakers zich, samen met wetenschappers en deskundigen uit de jeugdstrafrechtspraktijk, nader zullen moeten buigen over de fundamentele vraag welke (straf)doelen precies worden nagestreefd met de sanctionering van jeugdigen voor ernstige gewelds- en zedenmisdrijven, wanneer deze doelen afdoende worden verwezenlijkt, op basis van welke criteria dit wordt beoordeeld, en hoe dit kan worden gemonitord. Pas daarna kan goed worden beoordeeld in hoeverre een eventuele verhoging van de jeugddetentie kan bijdragen aan verwezenlijking van deze strafdoelen. Wat de uiteindelijke beleidskeuze over de wettelijke strafmaat ook wordt, in dit onderzoek is duidelijk geworden dat dringende behoefte bestaat aan systematische registratie en monitoring van de uitvoering en effecten van sanctionering van jeugdigen die worden veroordeeld voor een ernstig gewelds- of zedenmisdrijf, hetgeen op dit moment zowel in Nederland als in het buitenland nog onderontwikkeld is. Verbetering van registratie en monitoring is een essentiële voorwaarde om een *evidence-based* jeugdsanctiestelsel te kunnen ontwikkelen.

Hoofdstuk 1 Inleiding

1.1 Aanleiding en doel van het onderzoek

De strafmaat voor jeugdigen die worden veroordeeld voor ernstige gewelds- en zedenmisdrijven is al geruime tijd onderwerp van politieke aandacht en discussie. In een beleidsbrief van 28 juni 2019 heeft de minister voor Rechtsbescherming, mede op basis van een door hem geïnitieerd literatuuronderzoek naar de effecten van jeugddetentie¹³, kenbaar gemaakt op dat moment geen meerwaarde te zien in een verhoging van de maximale duur van de jeugddetentie.¹⁴ Ruim twee maanden later, in september 2019, heeft een petitie die is gestart door ouders van minderjarige slachtoffers van doodslag gepleegd door een minderjarige dader, de minister doen besluiten om zich opnieuw te buigen over de strafmaat in ernstige gewelds- en zedenmisdrijven gepleegd door jeugdigen. Naar aanleiding van deze petitie, die door ruim 90.000 mensen is ondertekend, heeft een Algemeen Overleg plaatsgevonden op 25 september 2019 met zowel de vaste Kamercommissie voor Justitie en Veiligheid als de vaste Kamercommissie voor Volksgezondheid, Welzijn en Sport.¹⁵ De minister voor Rechtsbescherming heeft daar aan de Kamerleden toegezegd een onderzoek te laten uitvoeren naar de straftoemeting in andere (Europese) landen, zowel in theorie als in praktijk. In dat onderzoek zal eveneens aandacht worden besteed aan de effectiviteit van de opgelegde sancties (in het voorkomen van recidive).

Dit rapport doet verslag van dit onderzoek dat is uitgevoerd door een onafhankelijke groep universitaire onderzoekers. Het onderzoek heeft als doel inzicht te verschaffen in de wettelijke kaders en praktijken in Nederland en andere Europese landen – België (Vlaanderen), Duitsland, Engeland en Wales, Ierland en Zweden – met betrekking tot de sanctionering van jeugdige daders (12-23 jaar) van ernstige gewelds- en zedenmisdrijven. Dit onderzoek heeft tevens tot doel te verkennen in hoeverre de bevindingen over de sanctietoemeting in andere Europese landen aanleiding geven tot aanpassing van de Nederlandse strafrechtelijke aanpak van jeugdigen die worden veroordeeld voor een ernstig gewelds- of zedenmisdrijf, mede in het licht van het relevante kader van internationale en Europese kinder- en mensenrechten en de beschikbare wetenschappelijke kennis over de effectiviteit van jeugdsancties.

In de navolgende paragrafen wordt eerst de theoretische achtergrond van dit onderzoek geschetst, waarna de centrale onderzoeksvraag en de deelvragen worden gepresenteerd. Vervolgens wordt stilgestaan bij de gehanteerde methoden en afbakeningen van dit onderzoek. Dit hoofdstuk eindigt met een beknopt overzicht van de opbouw van het rapport.

¹³ Van Ham & Ferwerda 2018.

¹⁴ *Kamerstukken II* 2018-2019, 28741, nr. 53.

¹⁵ *Kamerstukken II* 2019-2020, 28741, nr. 72.

1.2 Theoretische achtergrond

1.2.1 Straffen en maatregelen in het Nederlandse jeugdstrafrecht

In Nederland is in beginsel het jeugdstrafrecht van toepassing bij jongeren die 12 tot 18 jaar oud zijn ten tijde van het plegen van het misdrijf. Echter, als sprake is van een minderjarige van 16 of 17 jaar oud heeft de rechter bij bepaalde omstandigheden de mogelijkheid om het volwassenensanctierecht toe te passen, onder andere in het geval van ernstige misdrijven (art. 77b Wetboek van Strafrecht (Sr)). Daarnaast geldt dat bij de berechting van jongvolwassenen in de leeftijd van 18 tot 23 jaar het jeugdsanctierecht kan worden toegepast indien de rechter aanleiding hiertoe ziet (art. 77c Sr).

Wanneer een jeugdige volgens het jeugdsanctierecht wordt bestraft, kan jeugddetentie worden opgelegd. In de leeftijd van 12 tot en met 15 jaar is de duur van detentie maximaal 12 maanden. Aan minderjarigen van 16 of 17 jaar en aan jongvolwassenen van 18 tot 23 jaar die volgens het jeugdsanctierecht worden berecht (art. 77c Sr), kan maximaal 24 maanden jeugddetentie worden opgelegd (art. 77i Sr). Daarnaast kan de vrijheidsbenemende maatregel plaatsing in een justitiële inrichting (PIJ-maatregel) worden opgelegd voor de duur van drie jaar, waarvan het laatste jaar voorwaardelijk is (art. 77s Sr). Deze PIJ-maatregel kan, voor misdrijven gericht tegen of gevaar opleverend voor personen én wanneer dit nodig wordt geacht op basis van de ontwikkeling van de dader en de openbare veiligheid, meermaals worden verlengd tot een maximum van zeven jaar, waarbij het laatste jaar als voorwaardelijk geldt (art. 6:6:31 Wetboek van Strafvordering (Sv)). Daarnaast bestaat sinds april 2014 de mogelijkheid om de PIJ-maatregel (voor die feiten die gericht waren tegen of gevaar opleverden voor personen) om te zetten in de vrijheidsbenemende maatregel van terbeschikkingstelling (TBS) met verpleging van overheidswege dat deel uitmaakt van het volwassenensanctierecht en in potentie oneindig kan worden verlengd.¹⁶

Als een 16- of 17-jarige volgens het volwassenensanctierecht wordt gestraft (art. 77b Sr), dan kan een gevangenisstraf van maximaal 30 jaar worden opgelegd. Ook kan de rechter ten aanzien van een 16- of 17-jarige rechtstreeks TBS met verpleging van overheidswege opleggen. Een levenslange gevangenisstraf is echter uitgesloten bij jeugdigen die minderjarig waren ten tijde van het misdrijf (art. 77b lid 2 Sr). Als bij jongvolwassenen (18-23 jaar) géén gebruik wordt gemaakt van de mogelijkheid om het jeugdsanctierecht toe te passen, dan geldt het reguliere arsenaal aan sancties en maatregelen uit het volwassenensanctierecht en is, afhankelijk van de strafmaxima die op de misdrijven zijn gesteld, ook de levenslange gevangenisstraf niet uitgesloten (artikelen 9 en 10 Sr).

1.2.2 Doelen van sancties in het jeugdstrafrecht

Het jeugdstrafrechtssysteem kent verschillende doelen. Ten eerste is een doel dat daders gestraft moeten worden en slachtoffers en de samenleving als zodanig daarmee in zekere mate vergelding of herstel ervaren. Dit wordt door Van Prooijen uitgewerkt als *retributive* en *restorative justice*. Van Prooijen beschrijft een op rechtvaardigheid gebaseerde manier waarop

¹⁶ Zie artikel 6:6:33 Sv voor de omzetting van PIJ naar TBS. Zie artikelen 38d jo 38e lid 3 Sr als ook artikelen 6:6:11 tot en met 6:6:13 Sv met betrekking tot de termijn van de TBS.

op onrecht gereageerd zou moeten worden: mensen verlangen dat de dader een passende straf krijgt, en bovendien voelen mensen vaak dat het slachtoffer een vorm van vergoeding voor de geleden schade zou moeten krijgen.¹⁷ Het gevoel over wat dan precies een juiste of rechtvaardige straf zou zijn, wordt in de literatuur ook wel *retributive justice* genoemd.¹⁸ Het gevoel over de mate waarin slachtoffers gecompenseerd zouden moeten worden, wordt ook wel *restorative justice* genoemd.¹⁹ Ten tweede is, naast vergelding en genoegdoening, een doel van het (jeugd)strafrecht het voorkomen van het opnieuw plegen van een misdrijf (recidivepreventie). In het geval van jeugdigen betekent dit veelal het heropvoeden en resocialiseren van jeugdigen. Het voorkomen van recidive bij een specifiek individu dat een misdrijf heeft begaan wordt ook wel speciale preventie genoemd.²⁰ Daarnaast wordt een generale preventieve werking beoogd, namelijk een algemeen afschrikkend effect van sancties.

Belangrijk uitgangspunt van het Nederlandse jeugdstrafrecht is dat niet vergelding voorop staat, maar juist heropvoeding, positieve gedragsbeïnvloeding en re-integratie van de dader.²¹ Uit de wetshistorie volgt dat het pedagogische karakter van het jeugdstrafrecht met zich brengt dat generale preventie, vergelding en genoegdoening van slachtoffers niet zo ver mogen worden doorgevoerd in de jeugdsanctie dat de ontwikkeling van de minderjarige hierdoor wordt geschaad.²² Dit is in lijn met het Internationale Verdrag voor de Rechten van het Kind (IVRK), dat ook voorrang geeft aan strafdoelen op het gebied van re-integratie en het aanvaarden door de jeugdige van een constructieve rol in de samenleving.²³ Zo dienen sancties voor jeugdigen niet alleen proportioneel te zijn ten opzichte van de ernst van het strafbare feit, maar ook ten opzichte van de persoon van de jeugdige, waaronder diens leeftijd, verminderde toerekenbaarheid, persoonlijke omstandigheden en specifieke behoeften.²⁴ Vrijheidsbenemende straffen, zoals detentie, mogen alleen ingezet worden als uiterste middel (*'last resort'*) en voor een zo kort mogelijke passende duur.²⁵ Het VN-Kinderrechtencomité erkent hierbij dat de bescherming van de veiligheid in de samenleving een legitiem doel is van het jeugdstrafrecht, maar dat het nastreven hiervan verdragsstaten niet ontslaat van hun verplichting om de rechten van het kind te respecteren en te beschermen, ook als het gaat om jeugdigen die een (ernstig) strafbaar feit hebben gepleegd.²⁶

Toch kunnen zich hierbij problemen voordoen, bijvoorbeeld daar waar de strafdoelen genoegdoening/vergelding enerzijds en heropvoeding ter voorkoming van recidive anderzijds vragen om verschillende vormen van handelen in het kader van de sanctietoemeting, dan wel in de tenuitvoerlegging van sancties. Zo kan een focus op heropvoeden en re-integratie binnen een kortere detentieduur op gespannen voet staan met de strafdoelen met betrekking tot genoegdoening en vergelding, zoals blijkt uit de aanleiding voor dit onderzoek. Omgekeerd zal voor genoegdoening/vergelding bij ernstige gewelds- en zedenmisdrijven een lange

¹⁷ Van Prooijen 2010.

¹⁸ *Ibid.*

¹⁹ *Ibid.*

²⁰ Weijers 2017b.

²¹ *Kamerstukken II* 2012-13, 33498, nr. 3, p. 24; Van den Brink 2018, p. 173-176.

²² Commissie Overwater 1951, p. 6; Commissie Anneveldt 1982, p. 13.

²³ Art. 40 lid 1 IVRK; VN Kinderrechtencomité, *General Comment No. 24* (CRC/C/GC/24), 18 September 2019.

²⁴ Art. 40 lid 4 IVRK; VN Kinderrechtencomité, *General Comment No. 24* (CRC/C/GC/24), 18 September 2019, par. 76.

²⁵ Art. 37 sub b IVRK; Goldson & Kilkelly 2013.

²⁶ VN-Kinderrechtencomité, *General Comment No. 24* (CRC/C/GC/24), 18 September 2019, par. 3.

vrijheidsstraf mogelijk gepast worden geacht, maar leidt lange detentie bij jeugdigen niet noodzakelijk tot het voorkomen van recidive.²⁷

1.2.3 Eerder rechtsvergelijkend onderzoek

In de recent verschenen *UN Global Study on Children Deprived of Liberty*²⁸ wordt gesignaleerd dat wereldwijd in veel landen (levens)lange vrijheidsstraffen kunnen worden opgelegd aan minderjarigen die een ernstig strafbaar feit plegen, ondanks dat dit niet in lijn is met het vrijwel universeel geratificeerde IVRK. Onderzoek van *Children's Rights International Network*²⁹ laat zien dat in 73 landen een levenslange vrijheidsstraf voor minderjarigen wettelijk is toegestaan. Van Zyl Smit wijst erop dat vooral in landen met een Angelsaksische 'common law' traditie de levenslange vrijheidsstraf ook voor minderjarigen tot de strafmogelijkheden behoort.³⁰ Uit de *UN Global Study on Children Deprived of Liberty* volgt dat in landen waarin de levenslange vrijheidsstraf voor minderjarigen niet is toegestaan, de maximale vrijheidsstraf voor minderjarigen uiteenloopt tussen drie en 50 jaar. Wereldwijd is 13,3 jaar de gemiddelde maximum vrijheidsstraf voor minderjarigen, waarbij een maximale vrijheidsstraf van 12 jaar geldt als de mediaan.³¹

Lynch heeft rechtsvergelijkend onderzoek gedaan naar de strafmaat voor moord of doodslag gepleegd door minderjarigen in verschillende Angelsaksische 'common law' jurisdicties (o.a. in Australië, Canada, Engeland & Wales, Ierland, Schotland en Nieuw-Zeeland).³² Zij komt tot de conclusie dat de strafmaten in dergelijke zaken in de onderzochte 'common law' jurisdicties worden gekenmerkt door een sterk punitieve benadering die tot uitdrukking komt in (levens)lange vrijheidsstraffen. Recent hebben Van den Brink en Lynch een rechtsvergelijkende studie uitgevoerd naar het straffen van minderjarigen die zich schuldig maken aan moord of doodslag uitgebreid naar enkele Noordwest Europese landen met een 'civil law' traditie, te weten: Nederland, België, Duitsland, Denemarken, Noorwegen en Zweden.³³ Door middel van een *survey* en het bestuderen van wetgeving zijn data verzameld over de betreffende landen. Die data zijn geanalyseerd in het licht van het relevante internationale kinder- en mensenrechtenkader, waarbij ook de belangen van maatschappelijke veiligheid en de belangen en rechten van slachtoffers zijn meegenomen. Uiteindelijk concluderen zij dat in zaken waarin een minderjarige zich schuldig maakt aan moord of doodslag de Noordwest Europese 'civil law' landen over het algemeen een minder strikt punitieve en meer kinderrechtenconforme benadering voorstaan dan de onderzochte Angelsaksische 'common law' landen, met als kanttekening dat de mogelijkheid om minderjarigen te bestraffen als volwassenen ook in de Europese landen wijdverspreid is.³⁴

²⁷ Van Ham & Ferwerda 2018; Black 2016.

²⁸ Nowak 2019.

²⁹ CRIN 2015.

³⁰ Van Zyl Smit 2019.

³¹ Nowak 2019, p. 290.

³² Lynch 2018b.

³³ Van den Brink & Lynch 2021 (*in press*).

³⁴ *Ibid.*

1.2.4 Eerder onderzoek naar het verband tussen detentie en recidive bij jeugdigen

De Amerikaanse onderzoeker Black promoveerde op een meta-analyse naar de effectiviteit van detentie op recidive bij jeugdige daders en vond dat detentie, in vergelijking met alternatieve sancties, het risico op recidive verhoogt.³⁵ De resultaten suggereren bovendien dat dit negatieve effect van detentie het grootste was voor de jongste groep jeugdige daders, voor daders van zedendelicten en voor jeugdige daders die een korte vrijheidsstraf kregen, en dat het effect van detentie verschilt tussen landen. Ook Van Ham en Ferwerda concludeerden op basis van een literatuuroverzicht dat vrijheidsbenemende straffen voor jeugdigen in de regel niet leiden tot lagere recidive.³⁶ Hoewel bij beide overzichtsstudies verschillende methodologische kanttekeningen te plaatsen zijn, zoals het gebruik van voornamelijk gepubliceerde studies, de grote variatie in periode waarover recidive gemeten is, en de relatief korte periode waarover literatuur verzameld is, suggereren ze dat vrijheidsstraffen niet effectief zijn in termen van speciale preventie. Nederlands onderzoek van het WODC toont daarnaast dat, in de periode vanaf 2011, de recidive van jeugdige gedetineerden na vrijlating hoog is, en met 63% licht is gestegen ten opzichte van de periode 2006-2011.³⁷

In hoeverre deze bevindingen generaliseerbaar zijn naar jeugdige daders van ernstige gewelds- en zedenmisdrijven is onbekend, aangezien voornoemde studies deze groep niet onderscheidde. Onderzoek naar recidive onder volwassen daders van ernstige gewelds- en zedenmisdrijven, die daarvoor een gevangenisstraf uitzaten, wijst op een hoge kans op recidive bij deze groep. Khachatryan, Heide en Hummel toonden aan dat recidive onder daders van moord die in volwassen detentie hadden gezeten 88% was, waarvan 10% voor een nieuwe (poging tot) moord.³⁸ Ook keken zij naar daders van zedenmoorden en vonden dat daar vier van de zes daders recidiveerden, maar geen van allen voor moord of een zedendelict.³⁹ Dit suggereert dat de zedendaders een andere groep vormen dan daders van niet seksuele moorden. Wel moet opgemerkt worden dat de groep die gevolgd werd bijzonder klein was ($n = 6$), wat generaliseren moeilijk maakt. Ander onderzoek naar daders van zedenmoorden was in één geval⁴⁰ in lijn met Khachatryan e.a.⁴¹, maar in onderzoek van Myers recidiveerde de helft van de daders met vervolg zedenmoorden.⁴² De onderzoeken naar daders van zedenmoorden hebben allemaal de methodologische beperking dat ze gebaseerd zijn op kleine steekproeven wat het moeilijk maakt de bevindingen te generaliseren. Van den Berg en collega's merken in dit kader op dat er rekening gehouden moet worden met het gegeven dat over het recidivepatroon van zedendaders dusdanig weinig bekend is dat onduidelijk is of te verwachten valt dat zij zedenrecidive zullen plegen of algemene geweldsrecidive.⁴³ Hoewel er dus verschillen in recidivepatroon lijken te zijn tussen daders van ernstige geweldsmisdrijven en ernstige geweldsmisdrijven in combinatie met zedenmisdrijven is nog veel onbekend. Daarbij dient bij het vergelijken van onderzoeken over landen heen voorzichtigheid in acht genomen te

³⁵ Black 2016.

³⁶ Van Ham & Ferwerda 2018.

³⁷ Weijters 2019.

³⁸ Khachatryan, Heide & Hummel 2018.

³⁹ Khachatryan e.a. 2016a.

⁴⁰ Hill e.a. 2012.

⁴¹ Khachatryan e.a. 2016a.

⁴² Myers e.a. 2010.

⁴³ Van den Berg, Van Vugt & Hendriks 2020.

worden bij het gebruiken van recidivecijfers uit andere landen, vanwege verschillen in het definiëren en meten van recidive.⁴⁴

1.2.5 Strafmaat en uitkomst

Naast onduidelijkheid over de invloed van detentie *an sich* op recidive door jeugdige daders van ernstige gewelds- en zedenmisdrijven, is nog onduidelijk hoe kenmerken van de strafmaat samenhangen met de effectiviteit ervan in termen van het voorkomen van recidive. Een vergelijking tussen landen voor wat betreft hun juridische aanpak van jeugdige daders van ernstige gewelds- en zedenmisdrijven en de uitkomsten daarvan, zowel in het voorkomen van recidive als met betrekking tot andere relevante uitkomsten, zoals beschermende factoren (school, werk), kan hier meer inzicht in geven. Landen verschillen in de minimumleeftijd waarop jeugdige daders verantwoordelijk worden gesteld voor gepleegde misdrijven, in het wel of niet berechten van jeugdige daders volgens jeugdstrafrecht (in tegenstelling tot strafrecht voor volwassenen) en in de beschikbare strafmaten en maatregelen. Ter illustratie, waar jeugdige daders in Nederland, ook wanneer zij een ernstig gewelds- of zedenmisdrijf hebben gepleegd, berecht worden vanuit een benadering die rekening houdt met de nog onvoltooide ontwikkeling van jeugdigen, geldt in sommige 'common law' jurisdicties dat jeugdige daders als volwassenen berecht worden zonder rekening te houden met hun nog onvoltooide ontwikkeling, resulterend in strafmaten zoals de levenslange vrijheidsstraf.⁴⁵ Naast juridische kenmerken die hun weerslag kunnen hebben op de uitkomsten van de strafmaat, kunnen pedagogische kenmerken van de invulling van de straf een rol spelen. De Swart en collega's concludeerden dat de effectiviteit van residentiële behandeling sterk afhankelijk is van het geboden behandelaanbod tijdens detentie.⁴⁶ Indien gewerkt wordt met *evidence-based* behandelingen is de recidivekans lager. Dit is ook in lijn met de pedagogische visie dat bij de behandeling rekening moet worden gehouden met persoonlijkheidskenmerken van jeugdigen. Of, zoals Bonta en Andrews het formuleerden: om effectief te zijn in het voorkomen van recidive moet het behandelaanbod voldoen aan de zogenoemde *risk-needs-responsivity* principes.⁴⁷ Behandeling zou afgestemd moeten zijn op de hoogte van het recidiverisico, zich richten op de specifieke problemen/risicofactoren van de jongere en responsief zijn voor de mogelijkheden en beperkingen van de jongere en zijn systeem.

1.2.6 Het huidige onderzoek

Kortom, hoewel onderzoek beschikbaar is naar recidive onder jeugdige gedetineerden, is het op basis van bestaand onderzoek nog niet vast te stellen welke strafmaatkenmerken effectief zijn in het voorkomen van recidive bij daders van ernstige gewelds- of zedenmisdrijven. Het huidige onderzoek beoogt daarom meer inzicht te krijgen in de vraag hoe de wet- en regelgeving alsook de praktijk in Nederland zich verhoudt tot vijf andere Europese landen - België (Vlaanderen), Duitsland, Engeland en Wales, Ierland en Zweden - met betrekking tot de aanpak van jeugdige daders van ernstige gewelds- en zedenmisdrijven. Ook wordt, waar mogelijk,

⁴⁴ Fazel & Wolf 2015.

⁴⁵ Lynch 2018b.

⁴⁶ De Swart e.a. 2012.

⁴⁷ Bonta & Andrews 2007.

onderzocht in hoeverre tijdens detentie *evidence-based* behandeling wordt aangeboden. Daarnaast worden eerdere onderzoeksgegevens specifiek over deze dadergroep kwantitatief samengevat, om het verband tussen sanctie(duur) en recidive en andere uitkomsten in kaart te brengen.

Naast aandacht voor effecten van de sancties, wordt in dit onderzoek aandacht besteed aan de verplichtingen en uitgangspunten die voortvloeien uit internationale en Europese kinder- en mensenrechtenverdragen. Het is vanuit juridisch oogpunt noodzakelijk dat in de reflectie op de vraag in hoeverre de bevindingen van dit onderzoek aanleiding geven tot aanpassing van de Nederlandse strafrechtelijke aanpak van jeugdigen die een ernstig gewelds- of zedenmisdrijf hebben gepleegd niet slechts effectiviteitsoverwegingen een rol spelen, maar ook rekening wordt gehouden met de kinder- en mensenrechtelijke verplichtingen waar Nederland zich aan heeft verbonden. Het internationale en Europese kader van kinder- en mensenrechten, meer specifiek het IVRK en het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM), fungeert in dit onderzoek als overkoepelend normatief kader om de bevindingen uit het rechtsvergelijkende onderzoek nader te duiden. Niet alleen Nederland maar ook de andere onderzochte Europese jurisdicties hebben zich immers gecommitteerd aan deze verdragen, die beide een juridisch bindende status hebben. Tegen deze achtergrond wordt aldus het relevante kinder- en mensenrechtenkader betreffende het jeugdstrafrecht betrokken in dit onderzoek, waarbij tevens aandacht wordt besteed aan de eveneens in dit kader erkende rechten en belangen van slachtoffers en de samenleving bij de sanctionering van jeugdigen die zich schuldig maken aan een ernstig gewelds- of zedenmisdrijf.

1.3 Onderzoeksvraag en deelvragen

De centrale vraagstelling in dit onderzoek is:

Welke sancties hanteren Nederland en andere Europese landen voor jeugdigen van 12-23 jaar die een ernstig gewelds- of zedenmisdrijf hebben gepleegd, wat is de effectiviteit hiervan en hoe verhouden deze sancties zich tot internationale en Europese kinder- en mensenrechtenstandaarden?

Deze hoofdvraag zal worden beantwoord aan de hand van de volgende vijf deelvragen, waarvan de laatste deelvraag specifiek aanzet geeft tot reflectie op de Nederlandse strafrechtelijke aanpak van jeugdigen die worden veroordeeld voor een ernstig gewelds- of zedenmisdrijf.

I. Welke uitgangspunten volgen uit het internationale en Europese kader van kinder- en mensenrechten voor de sanctionering van jeugdigen die zich schuldig maken aan ernstige gewelds- of zedenmisdrijven?

Om onderzoeksvragen II-V te beantwoorden, is een vergelijking gemaakt tussen Nederland en vijf Europese landen, te weten België (Vlaanderen), Duitsland, England & Wales, Ierland en Zweden.

II. Wat zijn op grond van de nationale wet- en regelgeving overeenkomsten en verschillen tussen Nederland en de overige vijf geselecteerde Europese landen met betrekking tot de sanctionering van ernstige gewelds- en zedenmisdrijven gepleegd door jeugdigen?

III. Welke sancties leggen rechters in Nederland en in de overige vijf geselecteerde Europese landen op bij veroordeling van jeugdige daders voor ernstige gewelds- of zedenmisdrijven en welke overwegingen spelen hierbij een rol?

IV. Wat is er bekend over de effectiviteit van de opgelegde sancties bij jeugdige daders van ernstige gewelds- en/of zedenmisdrijven, in het bijzonder met betrekking tot recidive?

1. Zijn er verschillen in effectiviteit voor intra- en extramurale straffen en maatregelen?
2. Hangt sanctieduur samen met effectiviteit?

V. In hoeverre geven de bevindingen onder vragen I tot en met IV aanleiding tot aanpassing van de Nederlandse strafrechtelijke aanpak van jeugdigen van 12-23 jaar die worden veroordeeld voor een ernstig gewelds- of zedenmisdrijf?

1.4 Methoden en afbakeningen van het onderzoek

1.4.1 Methoden

Ter beantwoording van de onderzoeksvraag wordt gebruik gemaakt van uiteenlopende onderzoeksmethoden, die per deelvraag verschillen. Kort gezegd, wordt deelvraag I beantwoord op basis van de bestudering van het IVRK en het EVRM en daarop betrekking hebbende rechtspraak, commentaren en literatuur. Deelvragen II en III worden beantwoord aan de hand van onderzoek naar respectievelijk de nationale wet- en regelgeving, literatuur en rechtspraak met betrekking tot ernstige gewelds- en zedenmisdrijven gepleegd door jeugdigen in de geselecteerde Europese jurisdicties. Deelvraag IV wordt beantwoord door een systematische literatuurstudie en analyses van secundaire data over afdoeningen van ernstige gewelds- en/of zedenmisdrijven gepleegd door jeugdigen en recidive. In het vervolg van dit rapport wordt in elk hoofdstuk, waarin steeds één deelvraag centraal staat, uitvoeriger ingegaan op de gehanteerde onderzoeksmethoden.

Voor alle deelvragen geldt dat ter beantwoording daarvan ook experts uit de geselecteerde Europese jurisdicties zijn geconsulteerd om onze onderzoeksbevindingen te verifiëren en nader te duiden.⁴⁸ In dit kader heeft tegen het einde van de looptijd van dit onderzoek, in aanvulling op individuele consultaties, een gezamenlijke expertbijeenkomst plaatsgevonden.

Voorts verdienen twee methodologische keuzes (c.q. afbakeningen) die doorwerken in het gehele onderzoek nader aandacht in dit inleidende hoofdstuk: de landenselectie (par. 1.4.2) en de definities van enkele kernbegrippen in dit onderzoek (par. 1.4.3).

⁴⁸ Zie Bijlage 1 voor een lijst met geconsulteerde experts.

1.4.2 Landenselectie

Om tot een selectie te komen van landen die meegenomen zijn in dit onderzoek is gebruik gemaakt van ‘*purposeful sampling*’.⁴⁹ In het huidige onderzoek hield dit in dat landen op basis van een drietal criteria – (1) juridische traditie, (2) minimumleeftijdsgrens voor jeugdstrafrecht, en (3) maximumstraf voor jeugdigen – zijn geselecteerd met als doel om een gevarieerde *sample* samen te stellen. Beoogd was om, binnen de grenzen van de selectie, een grote variëteit aan wetten en praktijken vertegenwoordigd te hebben in de selectie van uitspraken om een breed beeld te kunnen krijgen van straftoemeting in ernstige gewelds- en zedenzaken van jeugdigen in Noordwest Europa. Dit sluit aan bij wat Patton kwalificeert als ‘*maximum variation sampling*’.⁵⁰ Daarnaast is getracht om landen te selecteren “*that seem to offer the best opportunity to learn*”.⁵¹ Dit veronderstelt allereerst dat ook praktische overwegingen een rol spelen in de selectie, bijvoorbeeld dat de informatie en wetteksten beschikbaar zijn in het Engels of Nederlands en dat het onderzoeksteam reeds contacten heeft in het betreffende land om toegang tot informatiebronnen te vereenvoudigen. Voor de selectie is gebruik gemaakt van bestaande kennis over de rechtssystemen die voortvloeit uit eerder onderzoek.⁵² Op basis van deze selectiecriteria zijn de volgende vijf landen geselecteerd: België (Vlaanderen), Duitsland, Engeland & Wales, Ierland en Zweden.

Tabel 1.1 Landenselectie⁵³

Land	Juridische traditie	Minimumleeftijd jeugdstrafrecht	Maximale straf voor minderjarigen (voor moord)
België (Vlaanderen)	‘civil law’	12	7 jaar gesloten plaatsing of, bij berechting 16/17-jarigen als volwassenen, 40 jaar vrijheidsstraf
Duitsland	‘civil law’	14	10 jaar jeugddetentie
Engeland & Wales	‘common law’	10	Levenslange vrijheidsstraf
Ierland	‘common law’	10	Levenslange vrijheidsstraf
Zweden	‘civil law’	15	14 jaar vrijheidsstraf

⁴⁹ Patton 2002.

⁵⁰ *Ibid.*

⁵¹ Stake 2008.

⁵² Zie Rap 2013; Lynch 2018b; Van den Brink & Lynch 2021 (*in press*).

⁵³ De in deze tabel weergegeven informatie is afkomstig uit: Lynch 2018b en Van den Brink & Lynch 2021 (*in press*).

1.4.3 Definities van kernbegrippen in dit onderzoek

Voor een goed begrip van de inhoud en reikwijdte van dit onderzoek behoeven enkele kernbegrippen nadere toelichting, die hieronder zal worden gegeven.

‘Ernstige gewelds- of zedenmisdrijven’

Dit onderzoek spitst zich toe op de sanctionering van ‘ernstige gewelds- of zedenmisdrijven’ gepleegd door jeugdigen. Een definitie voor ‘ernstige gewelds- of zedenmisdrijven’ zou kunnen worden afgeleid uit artikel 77ma Sr, waarin wordt voorgeschreven dat de rechter niet kan volstaan met het opleggen van enkel een taakstraf bij veroordeling van een jeugdige voor ‘een misdrijf waarop naar de wettelijke omschrijving voor volwassenen een gevangenisstraf van zes jaren of meer is gesteld en dat een ernstige inbreuk op de lichamelijke integriteit van het slachtoffer ten gevolge heeft gehad; of één van de zedenmisdrijven omschreven in de artikelen 240b, 248a, 248b, 248c en 250 Sr’. Deze definitie is echter zodanig breed dat deze zich niet goed leent voor een rechtsvergelijkend onderzoek. Eén van de meest complexe methodische dilemma's in rechtsvergelijkend onderzoek betreft de vergelijkbaarheid van strafbare feiten in verschillende landen (gelet op verschillen in definities en strafmaten; de 'ernst' van een strafbaar feit is immers ook deels cultureel bepaald). Bij bijvoorbeeld moord en verkrachting is de vergelijkbaarheid doorgaans vrij evident, maar hoe meer verschillende strafbare feiten worden meegenomen, hoe complexer dit wordt. In dit onderzoek is dan ook gekozen om de analyses van de strafmaat voor ‘ernstige gewelds- en zedenmisdrijven’ te beperken tot de volgende misdrijven: (poging tot) moord (art. 289 Sr), (poging tot) doodslag (art. 287/288 Sr), mishandeling met zwaar lichamenlijk letsel of de dood tot gevolg (art. 302/303 Sr) en verkrachting (art. 242 Sr). Bij deze strafbare feiten is sprake van een grove schending van de lichamelijke integriteit van het slachtoffer en zij zorgen doorgaans voor een ernstig geschokte rechtsorde.

‘Jeugdigen’, ‘minderjarigen’, ‘jongvolwassenen’

In dit rapport wordt met ‘jeugdigen’ in beginsel bedoeld personen in de leeftijd van 12 tot 23 jaar ten tijde van het plegen van het misdrijf ten aanzien van wie het jeugdstrafrecht wordt of kan worden toegepast. In de beschrijving van de jeugdsanctiestelsels in de verschillende Europese landen hangt de definitie van ‘jeugdigen’ evenwel af van de specifieke leeftijdsgrenzen voor jeugdstrafrecht die in de betreffende jurisdicties gelden. Waar nodig, wordt in dit rapport expliciet onderscheid gemaakt tussen ‘minderjarigen’ en ‘jongvolwassenen’. Met ‘minderjarigen’ wordt in dit onderzoek bedoeld personen die ten tijde van het plegen van het misdrijf jonger dan 18 jaar zijn. Met ‘jongvolwassenen’ wordt bedoeld personen die ten tijde van het plegen van het misdrijf (jong)meerderjarig zijn maar volgens het geldende nationale recht desalniettemin in aanmerking komen voor afdoening via het jeugdstrafrecht.

‘Sancties’, ‘straffen’ en ‘maatregelen’

In dit rapport wordt het begrip ‘sancties’ gebruikt als overkoepelende term voor straffen, maatregelen of andere interventies die door de rechter worden opgelegd ten aanzien van een jeugdige die wordt veroordeeld voor een ernstig gewelds- of zedenmisdrijf. Als het gaat om het

Nederlandse (jeugd)strafrecht wordt, waar nodig, expliciet onderscheid gemaakt tussen ‘straffen’ en ‘maatregelen’, zoals dat in het Nederlandse Wetboek van Strafrecht besloten ligt. Dit onderscheid komt er in grote lijnen op neer dat ‘straffen’ hun rechtvaardiging primair vinden in en strekken tot proportionele vergelding, terwijl ‘maatregelen’ eerst en vooral toekomstgericht zijn en strekken tot herstel van de rechtsorde, beveiliging van de samenleving en/of positieve beïnvloeding van de verdere ontwikkeling van de veroordeelde.⁵⁴ Hierbij moet overigens de kanttekening worden geplaatst dat het onderscheid tussen straffen en maatregelen in het Nederlandse jeugdstrafrecht, waarin ook straffen een sterk pedagogisch karakter hebben, minder scherp te trekken is dan in het volwassenenstrafrecht (zie par. 3.2).

De overige onderzochte Europese jurisdicties kennen niet een dergelijk onderscheid tussen straffen en maatregelen. Ook het internationale en Europese kinder- en mensenrechtenkader betreffende het jeugdstrafrecht maakt een dergelijk onderscheid niet. Mede afhankelijk van de terminologie die in de betreffende jurisdicties en in het kinder- en mensenrechtendiscourse wordt gehanteerd, wordt in de rechtsvergelijkende c.q. internationale delen van dit rapport hoofdzakelijk gesproken over ‘sancties’ en ‘straffen’. In deze context worden sancties die strekken tot vrijheidsbeneming van de jeugdige veroordeelde aangeduid als ‘vrijheidsbenemende sancties / straffen’ of als ‘vrijheidsstraffen’.

‘Effecten van sancties’ en ‘recidive’

In dit onderzoek worden ‘effecten van sancties’ breed gedefinieerd, waarbij het zowel gaat om re-integratie uitkomsten als recidive. Hierbij wordt de term ‘re-integratie’ gebruikt als maat waarmee bedoeld wordt dat de voormalig gedetineerde jeugdige een succesvolle terugkeer in de maatschappij heeft. Onder ‘recidive’ wordt het opnieuw plegen van een strafbaar feit verstaan. Recidive wordt geoperationaliseerd als nieuwe politiecontacten en nieuwe veroordelingen: in onderzoek worden beide operationalisaties door elkaar gebruikt. Bij een ‘effectieve sanctie’ wordt recidive voorkomen.

1.5 Opbouw van het rapport

Het rapport is als volgt opgebouwd. In hoofdstuk 2 wordt het internationale en Europese kader van kinder- en mensenrechten kader met betrekking tot de sanctionering van jeugdigen voor ernstige gewelds- of zedenmisdrijven uiteengezet, waarbij tevens aandacht wordt besteed aan de rechten en belangen van de samenleving en slachtoffers (vgl. deelvraag I). Vervolgens worden in hoofdstuk 3 de wettelijke kaders voor sanctietoemeting van jeugdige daders van ernstige gewelds- en zedenmisdrijven in Nederland en de overige vijf geselecteerde Europese landen beschreven en vergeleken (vgl. deelvraag II). Voorts wordt in hoofdstuk 4 op basis van een rechtspraakanalyse uiteengezet welke sancties rechters in Nederland en in de overige geselecteerde Europese landen opleggen bij veroordeling van jeugdige daders voor ernstige gewelds- of zedenmisdrijven en welke overwegingen hierbij een rol spelen (vgl. deelvraag III). Daarna worden in hoofdstuk 5 de bevindingen gepresenteerd die antwoord geven op de vraag

⁵⁴ Zie over het onderscheid tussen straffen en maatregelen voorts: Kelk & De Jong 2019, p. 553 e.v.

wat er bekend is over de effectiviteit van de uitgevoerde sancties bij jeugdige daders van ernstige gewelds- en/of zedenmisdrijven, in het bijzonder met betrekking tot recidive (vgl. deelvraag IV). In hoofdstuk 6 volgt, ten slotte, de conclusie waarin antwoord wordt gegeven op de centrale onderzoeksvraag, inclusief deelvraag V.

Hoofdstuk 2: Het internationale en Europese kinder- en mensenrechtenkader

2.1 Inleiding

Nederland heeft zich, evenals de andere vijf geselecteerde Europese landen⁵⁵, gecommitteerd aan diverse internationale en Europese kinder- en mensenrechtenverdragen, waaronder het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK) en het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM).⁵⁶ In dit hoofdstuk wordt op basis van deze verdragen het internationale en Europese kader van kinder- en mensenrechten met betrekking tot de bestraffing van jeugdigen⁵⁷ voor ernstige gewelds- of zedenmisdrijven uiteengezet, waarbij tevens aandacht wordt besteed aan de rechten en belangen van de samenleving en slachtoffers (vgl. deelvraag I). Hiermee wordt in dit hoofdstuk het overkoepelende normatieve (juridische) kader geschetst dat verderop in dit rapport zal worden gebruikt om te reflecteren op de wettelijke regelingen en praktijken van straftoemeting ten aanzien van jeugdigen die worden veroordeeld voor ernstige gewelds- of zedenmisdrijven in Nederland en de andere vijf geselecteerde Europese jurisdicties.

In dit hoofdstuk ligt de nadruk op het IVRK, omdat dit verdrag – anders dan het EVRM dat niet alleen op minderjarigen, maar op alle mensen van toepassing is – bepalingen bevat die specifiek beogen de rechten van minderjarigen in het jeugdstrafrecht te beschermen. Waar nodig, zal evenwel het EVRM worden aangehaald, onder meer bij de bespreking van de rechten en belangen van slachtoffers en de samenleving vanuit mensenrechtenperspectief. De in dit hoofdstuk weergegeven uiteenzetting en analyse van het relevante kinder- en mensenrechtenkader is gebaseerd op eerder werk van Van den Brink en Lynch.⁵⁸

Dit hoofdstuk is als volgt opgebouwd. Eerst worden op basis van het IVRK vier pijlers van een kinderrechtenconform jeugdstrafrecht uiteengezet (par. 2.2). Vervolgens wordt gezien hoe deze pijlers van een kinderrechtenconform jeugdstrafrecht zich verhouden tot de rechten en belangen van de samenleving en slachtoffers die eveneens in het kinder- en mensenrechtenkader worden erkend (par. 2.3). Voorts wordt gezien welke eisen het kinder- en mensenrechtenkader stelt aan de bestraffing van jeugdigen die worden veroordeeld voor een ernstig gewelds- of zedenmisdrijf (par. 2.4). Het hoofdstuk sluit af met een conclusie waarin deelvraag I wordt beantwoord (par. 2.5).

⁵⁵ België, Duitsland, Engeland & Wales, Ierland en Zweden.

⁵⁶ Zie: *Trb.* 1990, 170; *Trb.* 1951, 154.

⁵⁷ In dit hoofdstuk wordt met ‘jeugdigen’ bedoeld: personen die ten tijde van het plegen van het misdrijf minderjarig waren en zodoende binnen de reikwijdte vallen van het IVRK en de eisen die dit verdrag stelt aan het jeugdstrafrecht, dan wel jongvolwassenen die volgens datzelfde jeugdstrafrecht worden berecht of bestraft. Bij de bespreking van het IVRK wordt in dit hoofdstuk ook de term ‘minderjarige’ gebruikt, aangezien dit verdrag strikt genomen enkel betrekking heeft op minderjarigen.

⁵⁸ Van den Brink & Lynch 2021 (*in press*).

2.2 Een kinderrechtenconform jeugdstrafrecht: vier pijlers

Het IVRK en het EVRM bevatten standaarden voor een kinder- en mensenrechtenconforme jeugdstrafrechtspleging. In dit verband is relevant dat het VN-Kinderrechtencomité in 2019 een nieuw *General Comment No. 24 on children's rights in the child justice system* heeft gepubliceerd, waarin concrete richtlijnen worden gegeven voor een kinderrechtenconform jeugdstrafrecht. Dit nieuwe *General Comment No. 24*, dat *General Comment No. 10 (2007)* heeft vervangen, is op zichzelf formeel niet juridisch bindend, maar bevat wel een actuele en gezaghebbende interpretatie van de juridisch bindende bepalingen uit het IVRK en aanbevelingen over hoe deze bepalingen effectief geïmplementeerd zouden moeten worden in nationale jeugdstrafrechtssystemen.⁵⁹ In deze paragraaf worden, op basis van het IVRK en aan de hand van het nieuwe *General Comment No. 24*, vier pijlers voor een kinderrechtenconform jeugdstrafrecht beknopt uiteengezet, te weten: (1) humane behandeling, (2) kindspecifieke behandeling, (3) eerlijke behandeling en (4) behandeling gericht op re-integratie in de samenleving.⁶⁰

Humane behandeling

Het fundamentele beginsel van humane behandeling vormt de kern van het internationale kinderrechtenkader voor het jeugdstrafrecht, waarmee wordt benadrukt dat minderjarigen die in aanraking komen met het strafrecht moeten worden erkend als volwaardige mensen met rechten. Minderjarigen moeten worden behandeld met menselijkheid en respect voor hun inherente waardigheid, ook als zij worden verdacht van, of veroordeeld voor een ernstig strafbaar feit (artikel 40 lid 1 IVRK) en wanneer hun vrijheid wordt ontnomen (artikel 37 sub c IVRK). Dit fundamentele beginsel impliceert ook een absoluut verbod op foltering of andere wrede, onmenselijke of ontorende behandeling of bestraffing, inclusief een verbod op het opleggen van een levenslange gevangenisstraf zonder mogelijkheid van vrijlating voor misdrijven gepleegd door minderjarigen (art. 37 onder a IVRK). Onder verwijzing naar artikel 40 lid 1 IVRK en artikel 37 onder a IVRK, beveelt het Kinderrechtencomité in het nieuwe *General Comment No. 24* uitdrukkelijk aan dat staten die partij zijn bij het IVRK alle vormen van levenslange gevangenisstraf moeten afschaffen, inclusief straffen met een onbepaalde duur, voor alle misdrijven gepleegd door personen die jonger dan 18 jaar zijn op het moment van het plegen van het strafbare feit.⁶¹

Kindspecifieke behandeling

Het principe van kindspecifieke behandeling komt voort uit het idee dat kinderen fundamenteel verschillen van volwassenen, niet alleen fysiek, maar ook cognitief, emotioneel en psychosociaal. Dit idee is in de afgelopen decennia versterkt door een toenemende wetenschappelijke kennis over de ontwikkeling van kinderen en adolescenten,⁶² hetgeen door het VN Kinderrechtencomité uitdrukkelijk is omarmd in het nieuwe *General Comment No. 24*.

⁵⁹ Zie hierover: Van den Brink & Mijnaerends 2020a; Van den Brink & Mijnaerends 2020b.

⁶⁰ Van den Brink & Lynch 2021 (*in press*). Zie ook: Van den Brink 2019.

⁶¹ VN Kinderrechtencomité, *General Comment No. 24 (CRC/C/GC/24)*, 18 September 2019, par. 81.

⁶² Zie o.m.: Grisso & Schwartz 2000; Scott & Steinberg 2009; Rap 2013; Steinberg 2017.

Het Comité wijst erop dat “*documented evidence in the fields of child development and neuroscience indicates that maturity and the capacity for abstract reasoning is still evolving in children [...] due to the fact that their frontal cortex is still developing*”. Ook benadrukt het Comité dat “*adolescence is a unique defining stage of human development characterized by rapid brain development, and this affects risk-taking, certain kinds of decision-making and the ability to control impulses*”.⁶³ Tegen deze achtergrond moeten minderjarigen in het strafrecht worden behandeld in overeenstemming met hun leeftijd, behoeften en in ontwikkeling zijnde vermogens (art. 40 (1) en (4) IVRK en art. 37 (c) IVRK). Dit veronderstelt dat staten moeten voorzien in een jeugdrechtstelsel met specifieke wetten, procedures, interventies en voorzieningen die geschikt zijn voor minderjarigen (art. 40 (3) en (4) IVRK). Ook moeten verdragsstaten voorzien in een minimumleeftijd voor strafrechtelijke aansprakelijkheid (art. 40 lid 3 (a) IVRK), die volgens het VN Kinderrechtencomité niet lager mag zijn dan 14 jaar.⁶⁴ Het jeugdstrafrecht moet ook een bovenste leeftijdsgrens bevatten, die moet waarborgen dat geen minderjarigen – dat wil zeggen personen jonger dan 18 jaar op het moment van plegen van het strafbare feit – kunnen worden berecht of bestraft volgens het volwassenenstrafrecht.⁶⁵ Het VN Kinderrechtencomité verwelkomt voorts dat verdragsstaten mogelijkheden introduceren om zaken van jongvolwassenen boven de 18 jaar via het jeugdstrafrecht af te doen, aangezien deze praktijk aansluit bij wetenschappelijke inzichten dat de (hersens)ontwikkeling van adolescenten nog doorloopt tot in hun vroege twintiger jaren.⁶⁶

Eerlijke behandeling

Het beginsel van eerlijke behandeling veronderstelt dat minderjarige verdachten in het strafrecht het recht hebben op een eerlijk proces en beschermd moeten worden tegen onwettig, willekeurig, discriminerend of disproportioneel justitieoptreden. Dit betekent dat minderjarige verdachten procedurele rechten hebben, zoals het recht om berecht te worden door een onafhankelijke en onpartijdige autoriteit, het recht op rechtsbijstand, het recht op eerbiediging van hun privacy en om achter gesloten deuren te worden berecht, en het recht om effectief deel te nemen aan hun procedure (art. 40 lid 2 IVRK). Voorts moeten jeugdstrafrechtelijke interventies een basis hebben in het nationale recht en vrij zijn van willekeur – zeker als het gaat om vrijheidsbeneming (art. 37 (b) IVRK) – en in redelijke verhouding staan tot de ernst van het misdrijf en de verwijtbaarheid van de minderjarige (art. 40 lid 4 IVRK).

Re-integratie

Het beginsel van behandeling gericht op re-integratie weerspiegelt het uiteindelijke doel van een kinderrechtconform jeugdstrafrechtstelsel: dat minderjarige verdachten en veroordeelden zoveel mogelijk deel blijven uitmaken van de samenleving en daarin uiteindelijk een constructieve rol aanvaarden en geen strafbare feiten meer plegen (vgl. art. 40 lid 1 IVRK). Deze re-integratiedoelstelling houdt onder meer in dat vrijheidsbeneming van minderjarigen alleen als laatste redmiddel en voor de kortst mogelijke passende duur mag worden gebruikt

⁶³ VN Kinderrechtencomité, *General Comment No. 24 (CRC/C/GC/24)*, 18 September 2019, par. 22.

⁶⁴ *Ibid.*

⁶⁵ *Ibid.*, par. 30-31.

⁶⁶ *Ibid.*, par. 32; Zie ook: Schmidt, Rap & Liefwaard 2020.

(art. 37 onder b IVRK) en dat interventies passend moeten zijn in het licht van de specifieke omstandigheden en behoeften van de minderjarige (art. 40 lid 4 IVRK). Bovendien impliceert de re-integratiedoelstelling ook het vermijden van stigmatisering van het kind,⁶⁷ onder meer door de privacy van het kind te beschermen (bijvoorbeeld door hoorzittingen achter gesloten deuren te laten plaatsvinden en de identiteit van het kind anoniem te houden) en door de negatieve gevolgen van een veroordeling voor de kansen in het leven van het kind te beperken. Waar mogelijk moeten minderjarigen zelfs volledig buiten het formele jeugdrechtsysteem worden gehouden, bijvoorbeeld door gebruik te maken van informele afdoeningsvormen of door zaken door te verwijzen naar het civielrechtelijke jeugdbeschermingskader, op voorwaarde dat de waarborgen voor een eerlijk proces niet worden veronachtzaamd (art. 40 lid 3 (b) IVRK). De grondgedachte achter deze pijler is dat het bereiken van succesvolle re-integratie, dat wil zeggen dat de minderjarige een constructieve rol in de samenleving aanvaardt en niet recidiveert, de belangen van zowel het kind als de samenleving dient.⁶⁸

Deze vier pijlers vormen de basis van een jeugdstrafrechtssysteem dat voldoet aan de internationale kinderrechtelijke normen en uitgangspunten. De vraag is echter wat deze pijlers concreet impliceren als het gaat om de bestraffing van minderjarigen die zijn veroordeeld voor een ernstig gewelds- of zedenmisdrijf en hoe deze pijlers zich in dergelijke ernstige zaken verhouden tot de rechten en belangen van de samenleving en slachtoffers.

2.3 Rechten en belangen van samenleving en slachtoffers vanuit mensenrechtenperspectief

Waar ernstige misdrijven door minderjarigen worden gepleegd, staan verschillende rechten en belangen op het spel; niet alleen die van de minderjarige verdachte, maar ook die van slachtoffers (deze term omvat eveneens nabestaanden) en het bredere publieke belang. Ook het internationale en Europese kader van kinder- en mensenrechten erkent de legitimiteit van de belangen van slachtoffers en het publiek in het jeugdstrafrecht.⁶⁹ Dit blijkt onder meer uit artikel 40 lid 1 IVRK, waaruit volgt dat sanctionering van minderjarigen in het jeugdstrafrecht moet zijn gericht op het vergroten van de eerbied van de minderjarige voor de rechten en fundamentele vrijheden van anderen, waaronder slachtoffers en het bredere publiek.

In deze paragraaf wordt onderzocht wat het internationale en Europese kader voor kinder- en mensenrechten vereist als het gaat om de rechten en belangen van slachtoffers en het bredere publiek in het kader van de sanctionering van een minderjarige veroordeelde van een ernstig gewelds- of zedenmisdrijf. In het navolgende wordt eerst stilgestaan bij de publieke belangen van (1) maatschappelijke veiligheid, en (2) publieke verontwaardiging en afkeur, en, tenslotte, bij (3) gerechtigheid voor slachtoffers.

⁶⁷ VN Kinderrechtencomité, *General Comment No. 24 (CRC/C/GC/24)*, 18 September 2019, par. 66-71.

⁶⁸ *Ibid.*, par. 3.

⁶⁹ *Ibid.*, par. 76. Zie ook: Lynch 2018a; Lynch 2018b.

Maatschappelijke veiligheid

Het VN Kinderrechtencomité erkent dat de bescherming van maatschappelijke veiligheid een legitiem doel is van het jeugdstrafrecht.⁷⁰ Ook het Europese Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) erkent dat de maatschappelijke veiligheid een legitieme reden kan zijn om de persoonlijke vrijheid of bewegingsvrijheid van een minderjarige verdachte of veroordeelde te beperken in het geval dat hij een ernstig misdrijf heeft gepleegd.⁷¹ Volgens de rechtspraak van het EHRM hebben verdragsstaten zelfs een positieve mensenrechtelijke verplichting om het leven en het welzijn van hun burgers te beschermen.⁷² De positieve verplichting op grond van het recht op leven ex artikel 2 lid 1 EVRM houdt niet alleen in dat de verdragsstaat zich zelf moet onthouden van het opzettelijk en onrechtmatig ontnemen van mensenlevens, maar ook dat de verdragsstaat passende maatregelen moet nemen om de levens te beschermen van degenen die onder zijn jurisdictie vallen.⁷³ Volgens het EHRM moeten de binnenlandse autoriteiten het als hun ‘primaire plicht beschouwen om het recht op leven veilig te stellen door effectieve strafrechtelijke bepalingen in te voeren om het plegen van misdrijven tegen de persoon af te schrikken’ en ‘om preventieve maatregelen te nemen ter bescherming van een persoon wiens leven gevaar loopt door de criminele handelingen van een ander individu’.⁷⁴ Vanuit dit perspectief hebben mensenrechten in de strafrechtspleging, zoals Tulkens stelt, niet alleen een ‘schildfunctie’ die een verdachte of veroordeelde beschermt tegen onwettige interventies en oneerlijke behandeling, maar kunnen mensenrechten ook een ‘zwaardfunctie’ hebben, waarbij strafrechtelijk overheidsingrijpen wordt geëist tegen een persoon die een ernstig misdrijf heeft begaan en een risico vormt voor de maatschappelijke veiligheid.⁷⁵

De vraag blijft: wat zijn - vanuit een kinder- en mensenrechtenperspectief - passende reacties op ernstige misdrijven die worden gepleegd door minderjarigen, waarmee ook de maatschappelijke veiligheid wordt gewaarborgd? Het VN Kinderrechtencomité benadrukt dat verdragsstaten het legitieme doel van bescherming van de maatschappelijke veiligheid in het kader van het jeugdstrafrecht moeten nastreven op een manier die verenigbaar is met hun verplichting om de rechten en beginselen uit het IVRK effectief te implementeren en te waarborgen.⁷⁶ Als het gaat om strafrechtelijke reacties op ernstige misdrijven gepleegd door minderjarigen, neemt het Comité het volgende standpunt in:

“Where serious offences are committed by children, measures proportionate to the circumstances of the offender and to the gravity of the offence may be considered, including considerations of the need for public safety and sanctions. Weight should be given to the child’s best interests as a primary consideration as well as to the need to promote the child’s reintegration into society. [...] Recognizing the harm caused to children and adolescents by deprivation of liberty, and its negative effects on their prospects for successful reintegration, the Committee recommends that States parties set a maximum penalty for children accused of

⁷⁰ VN Kinderrechtencomité, *General Comment No. 24 (CRC/C/GC/24)*, 18 September 2019, par. 3.

⁷¹ Vgl. EHRM 13 November 2012, appl. nr. 34421/09 (*J.M. T. Denemarken*).

⁷² Akandji-Kombe 2007.

⁷³ EHRM 9 juni 1998, appl. nr. 14/1997/798/100 (*L.C.B. t. Verenigd Koninkrijk*).

⁷⁴ EHRM 28 oktober 1998, appl. nr. 87/1997/871/1083 (*Osman t. Verenigd Koninkrijk*), par. 115.

⁷⁵ Tulkens 2011.

⁷⁶ VN Kinderrechtencomité, *General Comment No. 24 (CRC/C/GC/24)*, 18 September 2019, par. 3.

crimes that reflects the principle of the “shortest appropriate period of time” (Convention on the Rights of the Child, art. 37 (b)).”⁷⁷

Het standpunt van het Comité weerspiegelt dat het IVRK uitgaat van de premisse dat de re-integratiedoelstelling van het jeugdstrafrecht (art. 40 lid 1 IVRK) zowel de minderjarige als de samenleving dient, hetgeen impliceert dat het belang van de minderjarige en het belang van maatschappelijke veiligheid niet moeten worden gezien als tegenpolen. Ook staat het IVRK een vrijheidsbenemende straf toe voor minderjarigen die worden veroordeeld voor een ernstig misdrijf, maar enkel voor de *kortst mogelijke passende* duur (art. 37 onder b IVRK). Wat een passende duur is van een vrijheidsbenemende straf of maatregel moet eindelijk worden bepaald aan de hand van het proportionaliteitsbeginsel en het overkoepelende doel van re-integratie, waarbij ook het belang van maatschappelijke veiligheid moet worden meegewogen. Vrijheidsbeneming van een minderjarige veroordeelde is, als zodanig, echter geen duurzame oplossing om de samenleving te beschermen, aangezien de minderjarige op een bepaald moment weer terugkeert in de samenleving.⁷⁸ Voor de bescherming van de maatschappelijke veiligheid op de lange termijn is het daarom van cruciaal belang dat een minderjarige die een vrijheidsstraf ondergaat voldoende voorbereid wordt op zijn of haar terugkeer in de samenleving. Dit vereist volgens het VN-Kinderrechtencomité dat een minderjarige veroordeelde niet in een gevangenis voor volwassenen wordt geplaatst, maar in een jeugdinrichting waar hij of zij onderwijs, behandeling en zorg krijgt in overeenstemming met zijn of haar leeftijd, behoeften en mogelijkheden (zie art. 37 onder c IVRK en art. 40 lid 1 IVRK), aangezien dit van cruciaal belang is voor het toekomstige vermogen van de minderjarige om zich te onthouden van het plegen van strafbare feiten en een constructieve rol te aanvaarden in de samenleving.⁷⁹ Vanuit deze benadering is het belang van maatschappelijke veiligheid in feite een argument ter ondersteuning van een kinderrechtenconforme behandeling van minderjarigen die worden veroordeeld voor een ernstig gewelds- of zedenmisdrijf.

Publieke verontwaardiging en afkeur

Een tweede algemeen belang dat een rol kan spelen in de strafrechtelijke reactie op minderjarigen die een ernstig gewelds- of zedenmisdrijf plegen, betreft de publieke verontwaardiging en afkeur die door het misdrijf wordt aangewakkerd. Het (jeugd)strafrecht heeft in dit verband een belangrijke functie: het communiceren van afkeuring van de gemeenschap naar de dader,⁸⁰ ook om daarmee eigenrichting te voorkomen.⁸¹ Ook in het mensenrechtenkader is het aanvaard dat dit belang in ernstige zaken een rol kan spelen bij strafrechtelijke beslissingen ten aanzien van minderjarige verdachten en veroordeelden. Zo heeft het EHRM het ‘publieke rechtvaardigheidsgevoel’ erkend als een relevant belang met betrekking tot het gebruik van voorlopige hechtenis van een minderjarige verdachte, onder meer in de zaak *JM tegen Denemarken* (2012) waarin het EHRM de redenering van de Deense rechtbank aanvaardde dat “het publieke rechtvaardigheidsgevoel zou zijn geschonden als de

⁷⁷ *Ibid.*, par. 76-77.

⁷⁸ *Ibid.*, par. 81.

⁷⁹ *Ibid.*, par. 92 e.v.

⁸⁰ Duff 2009.

⁸¹ Corstens 2018.

verzoeker [een 15-jarige verdachte], die was beschuldigd van verkrachting en moord op een vrouw van 85 jaar, zou worden vrijgelaten in afwachting van de voltooiing van de onderzoeken naar zijn mentale toestand”.⁸²

Vanuit het oogpunt van de rechten van het kind mag de publieke verontwaardiging die wordt aangewakkerd door het misdrijf echter niet de belangrijkste bepalende factor zijn voor de passende straf. In dit verband stelt het VN Kinderrechtencomité, met verwijzing naar artikel 40 lid 1 (en 4) IVRK:

*“The reaction to an offence should always be proportionate not only to the circumstances and the gravity of the offence, but also to the personal circumstances (age, lesser culpability, circumstances and needs, including, if appropriate, the mental health needs of the child), as well as to the various and particularly long term needs of the society. A strictly punitive approach is not in accordance with the principles of child justice spelled out in article 40 (1) of the Convention.”*⁸³

Vanuit kinderrechtenperspectief kan publieke verontwaardiging en afkeur over een ernstig misdrijf gepleegd door een minderjarige dus in elk geval geen rechtvaardiging zijn voor een strikt punitieve benadering en het opleggen van buitensporig zware en lange vrijheidsstraffen (vgl. art. 37 (a) IVRK en art. 40 lid 1 IVRK; zie ook par. 2.4).⁸⁴

Gerechtigheid voor slachtoffers

Gerechtigheid voor slachtoffers, ofwel “*justice for victims*”, staat in Europa en wereldwijd hoog op de mensenrechtenagenda.⁸⁵ In een recent onderzoeksrapport over mensenrechten en slachtoffers van misdrijven signaleert de Fundamental Rights Agency van de EU een “nieuwe oriëntatie op het strafrecht als middel om recht te doen aan slachtoffers van geweldsmisdrijven”, dat is gebaseerd op het uitgangspunt dat “degenen die verantwoordelijk zijn voor strafbare feiten die neerkomen op ernstige schendingen van de mensenrechten ter verantwoording moeten worden geroepen.”⁸⁶

Als het gaat om minderjarigen die een ernstig misdrijf plegen, zijn strafrechtelijke opvattingen over ‘verantwoordelijkheid’ en ‘verantwoording’ echter complex en delicaat. Ondersteund door inzichten uit ontwikkelingspsychologisch onderzoek en hersenwetenschap,⁸⁷ is het kinderrechtenkader gebaseerd op het uitgangspunt dat minderjarigen niet volledig verantwoordelijk en aansprakelijk kunnen worden gehouden voor hun daden in het kader van het strafrecht. Onder een bepaalde leeftijd – volgens het VN-Kinderrechtencomité de leeftijd van 14 jaar – mogen minderjarigen in het geheel niet strafrechtelijk verantwoordelijk worden gehouden voor hun handelen (art. 40 lid 3 (a) IVRK), maar ook als het gaat om minderjarigen boven de vastgestelde minimumleeftijd voor strafrechtelijke aansprakelijkheid moet de schuld van de minderjarige nog steeds als verminderd worden beschouwd naargelang zijn leeftijd en

⁸² EHRM 13 November 2012, appl. nr. 34421/09 (*JM. T. Denemarken*), ro. 62 [eigen vertaling uit het Engels].

⁸³ VN Kinderrechtencomité, *General Comment No. 24 (CRC/C/GC/24)*, 18 September 2019, par. 76.

⁸⁴ *Ibid.*, par. 75-76.

⁸⁵ Bassiouni 2006; European Union Agency for Fundamental Rights 2019.

⁸⁶ European Union Agency for Fundamental Rights 2019, p. 19 [eigen vertaling uit het Engels].

⁸⁷ Zie o.m.: Steinberg 2017.

in ontwikkeling zijnde vermogens,⁸⁸ waarmee rekening moet worden gehouden bij het bepalen van een proportionele sanctie (art. 40 lid 4 IVRK). De mensenrechtelijke notie van ‘gerechtigheid voor het slachtoffer’ als een oproep om daders aansprakelijk te stellen voor hun daden, vormt dus geen rechtvaardiging om jonge kinderen strafrechtelijk aansprakelijk te stellen, noch om oudere minderjarigen buitensporig zwaar te straffen vanuit een vergeldingsgedachte (zie par. 2.4).

Vanuit kinderrechtenperspectief moeten pogingen om in het kader van het jeugdstrafrecht gerechtigheid voor slachtoffers na te streven dan ook niet uitsluitend gericht zijn op vergelding,⁸⁹ maar eerst en vooral op het recht op effectieve deelname van het slachtoffer en diens familie aan het proces, hen voorzien van adequate juridische, financiële en emotionele steun en toegang tot psychologische behandeling en hulp, en op de mogelijkheid om een vergoeding van materiële en immateriële schade te vorderen. Dit zijn manieren waarop het strafrecht, op grond van het internationale en Europese kader van mensenrechten, moet tonen dat het de rechten en behoeften van slachtoffers serieus neemt.⁹⁰

Voorts moet worden opgemerkt dat het kinder- en mensenrechtenkader de implementatie bevordert van herstelrechtelijke programma’s, mits deze worden afgestemd op de behoeften van het slachtoffer. Herstelrechtelijke programma’s, zoals bemiddeling tussen slachtoffers en daders, kunnen worden gebruikt als alternatief voor, of naast de formele berechting en veroordeling van de minderjarige.⁹¹ Hoewel dergelijke herstelprogramma’s voornamelijk worden gebruikt in minder ernstige gevallen, wordt in de wetenschappelijke literatuur ook wel gesteld dat slachtoffer-daderbemiddeling of andere herstelrechtelijke praktijken geschikte remedies kunnen bieden aan slachtoffers in ernstige strafzaken.⁹²

2.4 Uitgangspunten en parameters van bestraffing van jeugd bij ernstige misdrijven

In het voorgaande is duidelijk geworden dat uit het internationale kinderrechtenkader, met inachtneming van de rechten en belangen van slachtoffers en de samenleving, een aantal concrete uitgangspunten volgt voor de sanctionering van minderjarigen die worden veroordeeld voor een ernstig gewelds- of zedenmisdrijf. Voorop staat dat sancties voor minderjarigen proportioneel moeten zijn ten opzichte van zowel de ernst van het misdrijf als de specifieke omstandigheden van de minderjarige (art. 40 lid 4 IVRK) met als uiteindelijk doel een succesvolle re-integratie van de minderjarige, waarbij de minderjarige een constructieve rol in de samenleving aanvaardt en zich onthoudt van het plegen van strafbare feiten (art. 40 lid 1

⁸⁸ VN Kinderrechtencomité, *General Comment No. 24 (CRC/C/GC/24)*, 18 September 2019, par. 2 en 76.

⁸⁹ Vgl. ook VN Kinderrechtencomité, *General Comment No. 14 (CRC/C/GC/14)*, 29 mei 2013, par. 28.

⁹⁰ Zie onder meer: de UN Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power 1985; de UN ECOSOC Guidelines on Justice in Matters involving Child Victims and Witnesses of Crime 2005; en de EU Richtlijn tot vaststelling van minimumnormen voor de rechten, ondersteuning en bescherming van slachtoffers van misdrijven 2012. Zie hierover ook: Sondorp & Hoogeveen 2020.

⁹¹ Zie: EU Richtlijn tot vaststelling van minimumnormen voor de rechten, ondersteuning en bescherming van slachtoffers van misdrijven 2012.

⁹² Zie o.a.: Umbreit e.a. 2003; Miller 2011; Namuo 2016.

IVRK). Dit vraagt om een geïndividualiseerde benadering, hetgeen inhoudt dat verplichte minimumstraffen voor minderjarigen die worden veroordeeld voor een bepaald misdrijf niet in lijn is met de grondgedachte van een kinderrechtenconform jeugdstrafrecht. Voorts eist het kinderrechtenkader dat minderjarigen die worden veroordeeld voor een ernstig misdrijf niet als volwassenen worden bestraft (vgl. art. 37 onder c IVRK en art. 40 lid 1 en lid 3 IVRK) en wordt sterk aanbevolen om alle vormen van levenslange detentie voor minderjarigen te verbieden (vgl. art. 37 onder a IVRK). Sancties voor minderjarigen moeten jeugdspecifiek zijn en aanzienlijk korter dan de straffen die aan volwassenen worden opgelegd voor soortgelijke misdrijven (vgl. ook artikel 37 onder b IVRK) en minderjarigen dienen hun vrijheidsstraf uit te zitten in een voor minderjarigen geschikte voorziening (zie art. 37 onder c IVRK). Ook dienen staten een passende minimumleeftijd voor strafrechtelijke aansprakelijkheid vast te stellen (art. 40 lid 3 (a) IVRK), die volgens het VN-Kinderrechtencomité niet lager mag zijn dan 14 jaar en die moet worden geëerbiedigd ongeacht de ernst van het gepleegde feit.⁹³ Voorts wordt de mogelijkheid om het jeugdstrafrecht toe te passen bij de sanctionering van jongvolwassenen vanuit kinderrechtenperspectief aangemoedigd.⁹⁴

Wat minder duidelijk is op basis van het internationale en Europese kinder- en mensenrechtenkader zijn de toelaatbare parameters van de straf. Het kinderrechtenkader laat, ondanks de nadruk op buitengerechtelijke afdoening ('*diversion*') en het gebruik van niet-vrijheidsbenemende interventies (art. 40 lid 3 (b) IVRK, art. 37 onder b IVRK en art. 40 lid 4 IVRK), uitdrukkelijk ruimte voor vrijheidsstraffen voor minderjarigen die schuldig worden bevonden aan een ernstig gewelds- en zedenmisdrijf, zolang de rechter rekening houdt met de leeftijd van het kind, zijn of haar verminderde schuld en specifieke omstandigheden en behoeften en zolang de sanctie niet neerkomt op een strikt punitieve en buitensporig zware bestraffing. Het VN Kinderrechtencomité neemt in haar recente General Comment No. 24 niet de stap om een concrete universeel passende bovengrens voor straffen voor minderjarigen vast te stellen. Ook op Europees niveau wordt door het EHRM in zijn rechtspraak in het kader van artikel 5 lid 1 (a) EVRM aanvaard dat de bepaling van proportionele en passende lengtes van vrijheidsbenemende sancties uiteindelijk een zaak is van de nationale wetgever en/of de rechterlijke macht.⁹⁵ Wel volgt uit het internationale kinderrechtenkader dat verdragsstaten een duidelijke maximumgrens voor jeugdsancties in hun nationale wetgeving moeten vastleggen, die de verminderde schuld van minderjarigen en gerichtheid op re-integratie van veroordeelde minderjarigen in de samenleving weerspiegelt.

2.5 Deelconclusie

In dit hoofdstuk is het internationale en Europese kader van kinder- en mensenrechten met betrekking tot de bestraffing van jeugdigen voor ernstige gewelds- of zedenmisdrijven uiteengezet (vgl. deelvraag 1). Duidelijk is geworden dat uit het internationale

⁹³ VN Kinderrechtencomité, *General Comment No. 24 (CRC/C/GC/24)*, 18 September 2019, par. 22.

⁹⁴ *Ibid.*, par. 32.

⁹⁵ EHRM 27 maart 2018, appl. nr. 14431/06 (*Aleksandr Aleksandrov v Russia*), ro. 22.

kinderrechtenkader volgt dat als het gaat om sancties voor minderjarigen die worden veroordeeld voor een ernstig gewelds- of zedenmisdrijf, kort gezegd, de volgende uitgangspunten gelden:

- 1) sancties moeten proportioneel zijn ten opzichte van de ernst van het misdrijf en omstandigheden van het geval, met inachtneming van de verminderde verantwoordelijkheid van minderjarigen;
- 2) sancties moeten specifiek voor minderjarigen bedoeld zijn en aansluiten bij hun leeftijd, behoeften en in ontwikkeling zijnde vermogens;
- 3) sancties mogen niet louter punitief van aard zijn;
- 4) sancties moeten worden afgestemd op de individuele omstandigheden van de minderjarige en mogen geen verplicht minimum bevatten;
- 5) vrijheidsbenemende sancties mogen slechts als uiterste maatregel en voor de kortst mogelijke passende duur worden toegepast;
- 6) vrijheidsbenemende sancties voor minderjarigen moeten aanzienlijk korter zijn dan sancties die voor eenzelfde misdrijf aan een volwassene zouden worden opgelegd en mogen feitelijk geen levenslange detentie met zich brengen;
- 7) vrijheidsbenemende sancties moeten ten uitvoer worden gelegd in voorzieningen die passen bij de leeftijd, ontwikkeling en behoeften van minderjarigen, en;
- 8) sancties moeten van meet af aan gericht zijn op re-integratie van de minderjarige in de samenleving, opdat de minderjarige een constructieve rol in de samenleving aanvaardt en geen nieuwe strafbare feiten pleegt.

Met inachtneming van deze acht kinderrechtelijke uitgangspunten, alsmede de rechten en belangen van slachtoffers en de samenleving (die ook deels in deze uitgangspunten besloten liggen), is het uiteindelijk aan de nationale wetgever en rechterlijke macht om te bepalen wat een proportionele en passende (maximum)straf of maatregel is voor jeugdigen die worden veroordeeld voor een ernstig gewelds- of zedenmisdrijf.

Hoofdstuk 3 Jeugdsanctierecht in vergelijking: grondslagen en wettelijke kaders in zes Europese landen

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk worden de wettelijke kaders voor sanctietoemeting van jeugdige en jongvolwassen daders van ernstige gewelds- en zedenmisdriften in Nederland en de overige vijf geselecteerde Europese landen beschreven. Het doel van dit hoofdstuk is om antwoord te geven op deelvraag II:

Wat zijn op grond van de nationale wet- en regelgeving overeenkomsten en verschillen tussen Nederland en de overige vijf geselecteerde Europese landen met betrekking tot de bestraffing van ernstige gewelds- en zedenmisdriften gepleegd door jeugdigen?

Voortbouwend op het onderzoek van Van den Brink en Lynch⁹⁶ is aan de hand van een gestructureerd scoringsinstrument informatie over de relevante wet- en regelgeving verzameld. Hiertoe zijn primaire bronnen bestudeerd, zoals wetgeving en beleidsdocumenten van de overheid, maar ook rechtswetenschappelijke literatuur en rapporten van mensenrechtenorganisaties uit de geselecteerde landen. De bevindingen uit dit hoofdstuk zijn tevens ter verificatie voorgelegd aan de betreffende landenexperts (zie Bijlage 1).

Nu dit onderzoek de strafrechtelijke reactie ten aanzien van ernstige gewelds- en zedenmisdriften in kaart brengt, zijn de bevindingen in dat kader opgesteld. Dit hoofdstuk beoogt dan ook niet om te voorzien in alomvattende beschrijvingen van de jeugdstrafrechtssystemen in de geselecteerde landen. De focus op ernstige gewelds- en zedenmisdriften houdt onder meer in dat niet nader wordt ingegaan op de bestraffing van jeugdigen voor lichtere misdrijven of overtredingen. Daarnaast beperkt dit hoofdstuk zich tot rechterlijke afdoening en buitengerechtelijke afdoening van jeugdstrafzaken valt buiten de reikwijdte van dit hoofdstuk.

In dit hoofdstuk wordt achtereenvolgens aandacht besteed aan het wettelijke kader voor sanctietoemeting van jeugdige en jongvolwassen daders van ernstige gewelds- en zedenmisdriften in Nederland, gevolgd door België (Vlaanderen), Duitsland, Engeland en Wales, Ierland en Zweden. Per jurisdictie worden de bevindingen steeds eerst samengevat weergegeven in een schematisch overzicht, waarna nader wordt stilgestaan bij respectievelijk de grondslagen van het (jeugd)strafrecht, de leeftijdsgrenzen, de beschikbare sancties voor minderjarigen en jongvolwassenen die worden veroordeeld voor een ernstig gewelds- of zedenmisdrif en eventuele recente ontwikkelingen. Dit hoofdstuk wordt afgesloten met de beantwoording van deelvraag II.

⁹⁶ Van den Brink & Lynch 2021 (*in press*).

3.2 Nederland

Tabel 3.1 Schematisch overzicht wet- en regelgeving Nederland

Land	Nederland
Minimumleeftijd strafrechtelijke aansprakelijkheid	12 jaar ⁹⁷
Geldt de minimumleeftijd voor alle ernstige gewelds- en zedenmisdrijven?	Ja
Apart jeugdsanctierecht voor minderjarigen?	Ja ⁹⁸ , maar: • 16- en 17-jarigen (t.t.v. het misdrijf) kunnen sancties uit het volwassenenstrafrecht opgelegd krijgen⁹⁹ • 18- tot 23-jarigen (t.t.v. het misdrijf) kunnen jeugdsancties opgelegd krijgen¹⁰⁰
Sancties ten aanzien van misdrijven:	Bij toepassing van jeugdsanctierecht: • Hoofdstraffen: jeugddetentie, taakstraf en geldboete • Maatregelen (selectie): plaatsing in een inrichting voor jeugdigen (PIJ-maatregel), maatregel betreffende het gedrag van de jeugdige (GBM) en de vrijheidsbepenkende maatregel¹⁰¹ Bij toepassing sanctierecht voor volwassenen: • Hoofdstraffen: gevangenisstraf, taakstraf, geldboete • Maatregelen (selectie): terbeschikkingstelling (tbs), plaatsing in een inrichting voor stelselmatige daders (ISD-maatregel) en de vrijheidsbepenkende maatregel
Minimumsancties bij ernstige gewelds- en zedenmisdrijven?	Nee, maar een ‘kale’ taakstraf is niet mogelijk ¹⁰²

⁹⁷ Artikel 486 Sv.

⁹⁸ Artikel 77a Sr. Waarbij het gaat om de leeftijd op het moment van plegen van het misdrijf.

⁹⁹ Artikel 77b Sr.

¹⁰⁰ Artikel 77c Sr.

¹⁰¹ Artikel 77g en 77h Sr. Bijkomende straffen die opgelegd kunnen worden, zijn de verbeurdverklaring en ontzegging van de rijbevoegdheid. Overige maatregelen die opgelegd kunnen worden, zijn onttrekking aan het verkeer, ontneming van wederrechtelijk verkregen voordeel en schadevergoeding.

¹⁰² Artikel 77ma Sr. Het eerste lid bepaalt dat een taakstraf niet wordt opgelegd in geval van veroordeling voor een misdrijf waarop naar de wettelijke omschrijving een gevangenisstraf van zes jaren of meer is gesteld en dat een ernstige inbreuk op de lichamelijke integriteit van het slachtoffer ten gevolge heeft gehad. Het tweede lid bepaalt dat van het eerste lid kan worden afgeweken indien naast de taakstraf, jeugddetentie, de maatregel betreffende het gedrag of de maatregel plaatsing in een inrichting voor jeugdigen wordt opgelegd.

Maximumsancties bij ernstige gewelds- en zedenmisdrijven?	Bij toepassing jeugdsanctierecht: • 12 t/m 15-jarigen: 1 jaar jeugddetentie en 7 jaar PIJ-maatregel (+ evt. omzetting naar TBS-maatregel met dwangverpleging) • 16 tot 23-jarigen: 2 jaar jeugddetentie en 7 jaar PIJ-maatregel (+ evt. omzetting naar TBS-maatregel met dwangverpleging) Bij toepassing sanctierecht voor volwassenen: • moord: levenslange gevangenisstraf of een gevangenisstraf van maximaal 30 jaar¹⁰³ • doodslag: gevangenisstraf van maximaal 15 jaar,¹⁰⁴ en levenslang of 30 jaar indien het een gekwalificeerde doodslag betreft¹⁰⁵ • verkrachting: gevangenisstraf van maximaal 12 jaar¹⁰⁶ • mishandeling met de dood ten gevolge: gevangenisstraf van maximaal 10 jaar,¹⁰⁷ bij voorbedachte rade hoogstens 15 jaar¹⁰⁸ • mishandeling met zwaar lichamelijk letsel ten gevolge: gevangenisstraf van maximaal 8,¹⁰⁹ bij voorbedachte rade 12 jaar¹¹⁰ waarbij in alle gevallen (ook) de TBS-maatregel met dwangverpleging kan worden opgelegd. Wanneer een 16- of 17-jarige volgens het volwassenensanctierecht wordt veroordeeld, is levenslang niet mogelijk en kan maximaal 30 jaar gevangenisstraf en de TBS-maatregel met dwangverpleging worden opgelegd voor moord en gekwalificeerde doodslag.
Is een levenslange gevangenisstraf mogelijk?	Minderjarigen (12 tot 18 t.t.v. misdrijf): nee

¹⁰³ Artikel 289 Sr.

¹⁰⁴ Artikel 287 Sr.

¹⁰⁵ Artikel 288 Sr.

¹⁰⁶ Artikel 242 Sr.

¹⁰⁷ Artikel 302 lid 2 Sr.

¹⁰⁸ Artikel 303 lid 2 Sr.

¹⁰⁹ Artikel 302 lid 1 Sr.

¹¹⁰ Artikel 303 lid 1 Sr.

	Jongvolwassenen (18 tot 23 t.t.v. misdrijf): ja Levenslange vrijheidsbeneming als gevolg van een misdrijf tijdens minderjarigheid gepleegd, is niettemin mogelijk via de TBS-maatregel met dwangverpleging, die (na omzetting van de PIJ-maatregel of, bij 16- en 17-jarigen bij veroordeling) kan worden opgelegd voor maximaal 2 jaar, maar oneindig kan worden verlengd.
Plaats tenuitvoerlegging vrijheidsbenemende sancties minderjarigen en jongvolwassenen	Bij toepassing jeugdsanctierecht : • In beginsel een justitiële jeugdinstelling Bij toepassing sanctierecht voor volwassenen : • In beginsel een penitentiaire instelling of TBS-kliniek voor volwassenen

3.2.1 Grondslagen van het Nederlandse jeugdstrafrecht¹¹¹

Nederland kent sinds 1905 een apart jeugdstrafrecht, met bijzondere voorschriften voor de vervolging, berechting en sanctionering van minderjarigen.¹¹² Het Nederlandse jeugdstrafrecht is eerst en vooral *strafrecht*.¹¹³ De wetgever heeft meermaals benadrukt dat het beginsel van ‘geen straf zonder schuld’ onverkort van toepassing is in het jeugdstrafrecht.¹¹⁴ Overeenkomstig het commune strafrecht is de rechtvaardiging voor ingrijpen in het jeugdstrafrecht gelegen in de individuele schuld van de minderjarige aan het plegen van een strafbaar feit. Verder gelden dezelfde algemene rechtsregels en rechtswaarborgen voor zowel jeugdige als volwassen verdachten, de kernbeginselen proportionaliteit en subsidiariteit daarbij inbegrepen.¹¹⁵ Het feit dat het Wetboek van Strafrecht en het Wetboek van Strafvordering niet alleen op volwassenen maar ook grotendeels op minderjarigen van toepassing zijn, maakt de nauwe samenhang tussen het commune strafrecht en jeugdstrafrecht eveneens duidelijk.¹¹⁶

Toch heeft het jeugdstrafrecht een bijzonder karakter.¹¹⁷ De pedagogische benadering staat al decennialang centraal binnen het jeugdstrafrecht.¹¹⁸ In jeugdstrafzaken worden andere

¹¹¹ Deze paragraaf is gebaseerd op de beknopte uiteenzetting van de grondslagen van het Nederlandse jeugdstrafrecht uit: Van den Brink 2019.

¹¹² Wet 12 februari 1901, *Stb.* 1901, 63 (Strafrechtelijke Kinderwet); *Kamerstukken II* 1897-98, 219, nr 3. Zie ook Weijers 2017a. En Uit Beijerse 2019.

¹¹³ Weijers 2017b.

¹¹⁴ *Kamerstukken II* 1955-56, 4141, nr. 3, p. 10; *Kamerstukken II* 1989-90, 21327, nr. 3, p. 4; *Kamerstukken II* 2005-06, 30332, nr. 3, p. 14. Zie ook: Commissie Overwater 1951, p. 6; Commissie Anneveldt 1982, p. 13-15.

¹¹⁵ *Kamerstukken II* 1955-56, 4141, nr. 3, p. 10; *Kamerstukken II* 1989-90, 21327, nr. 3, p. 2-3 en 6, met verwijzing naar Commissie Anneveldt 1982, p. 14.

¹¹⁶ Artikel 488, eerste lid, Sv en artikel 77a Sr.

¹¹⁷ Weijers 2017b.

¹¹⁸ *Kamerstukken II* 1955-56, 4141, nr. 3, p. 10; *Kamerstukken II* 2005-06, 30332, nr. 3, p. 1; *Kamerstukken II* 2012-13, 33498, nr. 3, p. 24. Zie ook: Commissie Overwater 1951; Commissie Anneveldt 1982; Commissie Van Montfrans 1994.

sancties opgelegd in vergelijking met commune strafzaken. Kenmerkende afwijkingen van het commune strafrecht zijn de lagere strafmaxima in het jeugdstrafrecht en een sterkere focus op resocialisatie, heropvoeding, en positieve beïnvloeding van gedrag.¹¹⁹ Door dit aparte jeugdsanctiestelsel in te voeren, heeft de wetgever blijk gegeven rekening te houden met het feit dat een minderjarige verdachte nog in ontwikkeling is waaraan heden kan worden toegevoegd dat dit eveneens past bij de inmiddels verworven wetenschappelijke neurologische inzichten over de hersenontwikkeling van minderjarigen. Al sinds de ontstaansgeschiedenis van het jeugdstrafrecht verkeren minderjarige verdachten volgens de wetgever in een kwetsbare positie in het strafproces, kunnen zij verminderd verantwoordelijk worden gehouden voor hun gedragingen, en moeten zij op een jeugd specifieke wijze worden behandeld en bestraft.¹²⁰ De persoonsgerichte aanpak van de jeugdige dader staat voorop; als uitgangspunt geldt dat ‘individueel maatwerk’ wordt geleverd om interventies zoveel mogelijk te laten aansluiten bij de ontwikkeling en omstandigheden van de betreffende minderjarige.¹²¹ Hierbij is het streven om waar mogelijk *evidence-based* interventies in te zetten.¹²²

Kortom: het Nederlandse jeugdstrafrecht kenmerkt zich door een duale benadering: het betreft een schuldstrafrecht met bijbehorende rechtswaarborgen en doelstellingen, maar heeft ook een sterk pedagogisch karakter.¹²³

3.2.2 Leefijdsgrenzen

Het Nederlandse jeugdsanctierecht is in beginsel van toepassing op jeugdigen die ten tijde van het misdrijf de leeftijd van 12 jaar, doch niet die van 18 jaar hebben bereikt.¹²⁴ Daarmee stemt het overeen met de strafvorderingsbepalingen omtrent de minimumleeftijd voor strafvervolging.¹²⁵ De bovengrens van het jeugdsanctierecht is echter ‘flexibel’: de wet maakt het mogelijk om minderjarigen die ten tijde van het misdrijf 16 of 17 jaar oud zijn te sanctioneren volgens het commune strafrecht.¹²⁶ Tegelijkertijd kunnen jongvolwassenen die ten tijde van het misdrijf 18 tot 23 jaar oud zijn straffen en maatregelen uit het jeugdsanctiestelsel opgelegd krijgen.¹²⁷

¹¹⁹ *Kamerstukken II* 1897-98, 219, nr. 3, p. 8; *Kamerstukken II* 1955-56, 4141, nr. 3, p. 10; *Kamerstukken II* 1989-90, 21327, nr. 3, p. 10 e.v.; *Kamerstukken II* 2005-06, 30332, nr. 3, p. 1; *Kamerstukken II* 2012-13, 33498, nr. 3, p. 19.

¹²⁰ *Kamerstukken II* 1897-98, 219, nr. 3, p. 7-8. Vgl. *Kamerstukken II* 2012-13, 33498, nr. 3, p. 18 e.v. Zie ook: Commissie Overwater 1951; Commissie Anneveldt 1982; Commissie Van Montfrans 1994.

¹²¹ *Kamerstukken II* 2005-06, 30332, nr. 3, p. 12; *Kamerstukken II* 2012-13, 33498, nr. 3, p. 21 e.v.

¹²² *Kamerstukken II* 2012-13, 33498, nr. 3, p. 7.

¹²³ Liefwaard & Van den Brink 2014.

¹²⁴ Artikel 77a Sr.

¹²⁵ Artikel 486 Sv *jo.* artikel 488, lid 2 Sv en artikel 77a Sr.

¹²⁶ Artikel 77b Sr.

¹²⁷ Artikel 77c Sr.

3.2.3 Straffen en maatregelen voor jeugdigen en jongvolwassenen

Voor jeugdigen en jongvolwassenen die zich schuldig maken aan ernstige gewelds- en zedenmisdrijven is in Nederland een breed palet aan straffen en maatregelen beschikbaar. In deze paragraaf wordt eerst kort ingegaan op (de keuze tussen) de beschikbare sanctiestelsels, waarna wordt ingezoomd op het jeugdsanctiestelsel. Hierbij wordt achtereenvolgens ingegaan op de algemene uitgangspunten van het jeugdsanctiestelsel, de beschikbare jeugdsancties voor ernstige gewelds- en zedenmisdrijven en het vigerende beleid inzake strafvordering en straftoemeting.

3.2.3.1 Toepasbare sanctiestelsels

In het Nederlandse strafrecht geldt als uitgangspunt dat ten aanzien van minderjarigen bij de veroordeling voor en bestraffing van een misdrijf het jeugdsanctiestelsel wordt toegepast (art. 77a Sr) en ten aanzien van meerderjarigen het commune sanctiestelsel (art. 9 Sr). Zoals reeds is vermeld, kent het Nederlandse strafrecht ten aanzien van jeugdigen en jongvolwassenen van 16 tot 23 jaar echter flexibiliteit rondom de toepasbare sanctiestelsels (art. 77b en 77c Sr). De wetgever licht dit, in de memorie van toelichting bij de in 2014 ingevoerde Wet adolescentenstrafrecht, als volgt toe:

‘Een effectieve en dadergerichte sanctionering doet recht aan het gepleegde feit en houdt rekening met de persoonlijke omstandigheden van de dader, waaronder de ontwikkelingsfase waarin hij zich bevindt. Deze ontwikkelingsfase kan aanleiding geven de biologische leeftijd van de dader in de strafrechtspleging minder doorslaggevend te laten zijn. Het wetsvoorstel wil de flexibiliteit rond de leeftijdsgrens van 18 jaar daarom vergroten en het hele sanctiepakket uit het jeugdstrafrecht en het gewone strafrecht beschikbaar stellen voor de groep adolescenten van 16 tot 23 jaar’¹²⁸

Aldus biedt de Nederlandse wet de rechter een keuzemogelijkheid voor wat betreft het toe te passen sanctiestelsel, hetgeen hier kort zal worden toegelicht.

Artikel 77b Sr: bestraffing 16- en 17-jarigen volgens commune sanctiestelsel

Op grond van artikel 77b lid 1 Sr kan de rechter besluiten om bij een minderjarige die ten tijde van het plegen van het misdrijf 16 of 17 jaar oud is, het jeugdsanctierecht buiten toepassing te laten en een straf en/of maatregel uit het commune sanctiestelsel op te leggen. De rechter kan hiertoe besluiten op grond van de ernst van het begane feit, de persoonlijkheid van de dader of de omstandigheden waaronder het feit is begaan.

Toepassing van artikel 77b lid 1 Sr houdt bij een veroordeling voor een ernstig gewelds- of zedenmisdrijf in dat de rechter in plaats van een jeugddetentie, een gevangenisstraf kan opleggen. In het commune sanctiestelsel wordt de duur van de maximale gevangenisstraf bepaald door de strafbedreiging in de wettelijke omschrijving van het misdrijf. Voor moord

¹²⁸ *Kamerstukken II 2012-13, 33498, nr. 3, p. 2.*

betreft dit levenslang of tijdelijk voor de duur van maximaal 30 jaar.¹²⁹ Voor doodslag betreft dit hoogstens 15 jaar,¹³⁰ hoewel levenslang of 30 jaar mogelijk is indien het een gekwalificeerde doodslag betreft.¹³¹ Verkrachting kan met hoogstens 12 jaar gevangenisstraf worden bestraft.¹³² Voor het plegen van mishandeling met de dood ten gevolge geldt dat een gevangenisstraf van hoogstens 10 jaar kan worden opgelegd, waarbij 15 jaar mogelijk is indien dit met voorbedachten rade is gepleegd. Indien de mishandeling zwaar lichamelijk letsel ten gevolge heeft geldt een lager strafmaximum, te weten hoogstens acht jaar of 12 jaar indien het met voorbedachten rade is gepleegd. Op grond van artikel 77b lid 2 Sr is het opleggen van een levenslange gevangenisstraf voor 16- en 17-jarigen wettelijk uitgesloten, waardoor voor hen een tijdelijke gevangenisstraf van 30 jaar de maximaal op te leggen straf betreft. Indien artikel 77b Sr wordt toegepast en een tijdelijke gevangenisstraf wordt opgelegd, komt ook de regeling van de voorwaardelijke invrijheidstelling te gelden.

Naast de gevangenisstraf kan de rechter bij toepassing van artikel 77b lid 1 Sr ook maatregelen uit het commune sanctiestelsel opleggen, waaronder de vrijheidsbenemende maatregelen van terbeschikkingstelling (TBS) met dwangverpleging¹³³ en plaatsing in een inrichting voor stelselmatige daders (ISD).¹³⁴ Hierbij geldt dat de TBS met dwangverpleging aanvankelijk voor maximaal 2 jaar kan worden opgelegd, maar vervolgens oneindig kan worden verlengd.¹³⁵

Van belang is voorts dat de keuze voor het sanctiestelsel in beginsel ook bepalend is voor de tenuitvoerlegging van de straf: als uitgangspunt geldt dat de tenuitvoerlegging het toegepaste sanctiestelsel volgt.¹³⁶ Met andere woorden: indien de rechter met toepassing van artikel 77b lid 1 Sr een gevangenisstraf oplegt ten aanzien van een 16- of 17-jarige, dan wordt die straf in beginsel in een penitentiaire inrichting (voor volwassenen) ten uitvoer gelegd.

Artikel 77c Sr: bestraffing van 18- tot 23-jarigen volgens het jeugdsanctiestelsel

Jongvolwassenen van 18 tot 23 jaar worden in beginsel volgens het commune sanctiestelsel berecht. Dit betekent dat de bovengenoemde wettelijke strafmaxima voor moord, doodslag en verkrachting in beginsel op hen van toepassing zijn. Anders dan voor 16- en 17-jarigen, is een levenslange gevangenisstraf voor deze jongvolwassenen niet bij wet uitgesloten. Ook kunnen de maatregelen uit het commune sanctiestelsel onverkort worden toegepast ten aanzien van jongvolwassenen.

De rechter heeft op grond van artikel 77c Sr echter, zoals hiervoor is genoemd, ook de mogelijkheid om ten aanzien van jongvolwassenen van 18 tot 23 jaar¹³⁷ in plaats van het commune sanctiestelsel het jeugdsanctiestelsel toe te passen. De rechter kan besluiten om

¹²⁹ Artikel 289 Sr.

¹³⁰ Artikel 287 Sr.

¹³¹ Artikel 288 Sr.

¹³² Artikel 242 Sr.

¹³³ Artikelen 37 en 37b Sr.

¹³⁴ Artikel 38m Sr.

¹³⁵ Artikelen 38d jo 38e, lid 3 Sr. Zie hierover ook: artikelen 6:6:11 tot en met 6:6:13 Sv.

¹³⁶ *Kamerstukken II* 2012-13, 33498, nr. 3, p. 2-3.

¹³⁷ De leeftijdsgrens is van 21 jaar naar 23 jaar verruimd bij het wetsvoorstel adolescentenstrafrecht dat in werking is getreden op 1 april 2014 (*Stb.* 2013, nr. 485).

jeugdsancties op te leggen aan een jongvolwassene, indien de rechter daartoe aanleiding ziet in de persoonlijkheid van de dader en/of de omstandigheden waaronder het feit is begaan. Ook hier geldt dat de keuze voor het sanctiestelsel in beginsel leidend is voor de tenuitvoerlegging. Met andere woorden: indien jeugd detentie wordt opgelegd aan een jongvolwassene, dan wordt deze straf in beginsel in een justitiële jeugdinrichting ondergaan.¹³⁸

3.2.3.2 *Het jeugdsanctiestelsel; algemene uitgangspunten*¹³⁹

Binnen het jeugdsanctiestelsel wordt, net als in het commune stelsel, onderscheid gemaakt tussen straffen en maatregelen.¹⁴⁰ Waar straffen hun rechtvaardiging vinden in het idee van proportionele vergelding, strekken maatregelen veeleer tot herstel van de rechtsorde, beveiliging van de samenleving en/of positieve beïnvloeding van de verdere ontwikkeling van de veroordeelde.¹⁴¹ In vergelijking tot het commune sanctiestelsel is dit onderscheid met name in de tenuitvoerlegging van de straffen en maatregelen van het jeugdsanctierecht echter minder duidelijk zichtbaar. Iedere sanctie in het jeugdstrafrecht behoort immers ook een pedagogisch doel te treffen.¹⁴² Daarbij komt dat in de Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen (Bjj) in artikel 2 is opgenomen dat zowel bij de tenuitvoerlegging van een vrijheidsstraf als vrijheidsbenemende maatregel de opvoeding en re-integratie van de jeugdige centraal staat.

Een distinctief kenmerk van het jeugdsanctiestelsel betreft dus het pedagogische karakter. Dit komt eveneens tot uitdrukking in de betrokkenheid van specifieke deskundigen betrokken bij de straftoemeting bij jeugdigen. Zo overlegt de Raad voor de Kinderbescherming doorgaans, op verzoek van de officier van justitie, de rechter of uit eigen beweging, voorafgaand aan de zitting een rapportage over de persoonlijke omstandigheden van de verdachte, inclusief een strafadvies.¹⁴³ Indien over de verdachte advies is uitgebracht door de Raad, is de rechter verplicht in het vonnis aan te geven op welke wijze met het advies rekening is gehouden.¹⁴⁴ Mocht de jeugdreclassering of jeugdbescherming betrokken zijn bij de verdachte dan kunnen zij eveneens inlichtingen verschaffen vanuit die hoedanigheid.¹⁴⁵

Een ander verschil met het commune sanctiestelsel is dat het jeugdsanctierecht geen per delict gespecificeerde strafmaxima kent, maar enkel algemene strafmaxima. Ook zijn in het jeugdsanctierecht, anders dan in het commune sanctiestelsel, de straffen en maatregelen voor poging, voorbereiding, deelneming en medeplichtigheid dezelfde als die voor het voltooide

¹³⁸ Op grond van artikel 6:6:29 Sv kan de straf van jeugd detentie wel door de rechter geheel of gedeeltelijk worden vervangen door een gevangenisstraf indien de tenuitvoerlegging van de opgelegde straf geheel of gedeeltelijk zou moeten plaatsvinden nadat de veroordeelde de leeftijd van achttien jaren heeft bereikt en deze naar het oordeel van de rechter niet meer voor een zodanige straf in aanmerking komt.

¹³⁹ Zie hierover uitgebreider: Bruning, Van den Brink & Punselie 2020, hoofdstuk 10.

¹⁴⁰ Artikel 77h Sr.

¹⁴¹ Zie over het onderscheid tussen straffen en maatregelen: Cnossen & Jol 2018, p. 101 e.v.; Kelk & De Jong 2019, p. 553 e.v.

¹⁴² *Kamerstukken II* 1992-93, 21327, nr. 12.

¹⁴³ Zie artikelen 494, 494a, 494b en 498 Sv.

¹⁴⁴ Artikel 494b lid 2 Sv.

¹⁴⁵ Op grond van artikelen 299 jo. art. 287, lid 2, en 287, lid 3, en artikel 315, lid 1 Sv is de rechter bevoegd tot het doen oproepen en horen als deskundige van een persoon op een terrein waarvan hij specifieke of bijzondere kennis bezit. Zie Hoge Raad, 1 oktober 2019, [ECLI:NL:HR:2019:1476](https://www.eclinet.nl/HR/2019/1476).

misdrijf.¹⁴⁶ Voorts worden in het jeugdsanctierecht bij samenloop van strafbare feiten die feiten voor de toepassing van straffen en maatregelen als één feit aangemerkt.¹⁴⁷

De straffen en maatregelen in het jeugdsanctiestelsel kunnen ruimhartig gecombineerd worden. Zo kan de rechter bijvoorbeeld jeugddetentie in combinatie met een taakstraf opleggen, of in combinatie met een gedragsbeïnvloedende maatregel (GBM) of een (voorwaardelijke) PIJ. Op die manier kan maatwerk worden geleverd bij de straftoemeting, zo is de gedachte van de wetgever. Overigens wordt de straftoemeting wel in zekere mate begrensd door de fundamentele beginselen van proportionaliteit en gelijkheid.¹⁴⁸ Het is volgens de wetgever niet de bedoeling dat door cumulatie van verschillende straffen een disproportioneel zwaar sanctiepakket aan een jeugdige veroordeelde wordt opgelegd, zeker als bij andere jeugdigen in gelijksoortige zaken een dergelijke opeenstapeling van straffen en maatregelen achterwege blijft.¹⁴⁹

Het jeugdsanctiestelsel kent dezelfde strafmodaliteiten als het commune strafrecht: onvoorwaardelijk, deels voorwaardelijk en geheel voorwaardelijk. De rechter kan deze strafmodaliteiten toepassen bij veroordeling tot een jeugddetentie en/of de taakstraf.¹⁵⁰ Ook kan de rechter de PIJ-maatregel geheel voorwaardelijk opleggen.¹⁵¹ Indien de rechter een deels of geheel voorwaardelijke straf of maatregel oplegt dan dient ook een proeftijd te worden bepaald. In het jeugdstrafrecht geldt een proeftijd van maximaal twee jaren.¹⁵² Dit geschiedt onder de algemene voorwaarde dat de veroordeelde zich voor het einde van de proeftijd niet schuldig maakt aan een strafbaar feit. Voorts kan de rechter bijzondere voorwaarden stellen, waaraan de veroordeelde zich moet houden gedurende de proeftijd,¹⁵³ zoals een opname in een zorginstelling, behandelverplichting of deelname aan een gedragsinterventie. Hieraan kan elektronisch toezicht worden verbonden.¹⁵⁴ Aan de voorwaarden kan ook jeugdreclasseringstoezicht worden verbonden, uitgevoerd door een gecertificeerde instelling.¹⁵⁵ Bij jeugdigen vanaf 16 jaar kan dit ook een reclasseringsinstantie zijn volgens het commune strafrecht, zoals Reclassering Nederland.¹⁵⁶

3.2.3.3 Beschikbare jeugdsancties

De hoofdstraffen, bijkomende straffen en maatregelen die het jeugdsanctierecht kent, staan hieronder in tabel 1 weergegeven.

Tabel 3.2 Straffen en maatregelen in het Nederlandse jeugdsanctierecht

¹⁴⁶ Artikel 77gg lid 1 Sr.

¹⁴⁷ Wel is artikel 63 Sr ook in het jeugdsanctierecht van toepassing. Dit betekent dat de rechter bij de straf voor misdrijf 1 rekening dient te houden met de straf die inmiddels is opgelegd voor misdrijf 2, mits misdrijf 1 is gepleegd voordat de bestraffing van misdrijf 2 heeft plaatsgevonden. Zie: artikel 77gg lid 2 Sr.

¹⁴⁸ *Kamerstukken II* 2005-06, 30332, nr. 3, p. 19.

¹⁴⁹ *Kamerstukken II* 2005-06, 30322, nr. 3, p. 11-12 en 19.

¹⁵⁰ Artikel 77x lid 1 Sr.

¹⁵¹ Artikel 77x lid 2 Sr.

¹⁵² Artikel 77y Sr.

¹⁵³ Of een andere door de rechter te bepalen termijn die de proeftijd niet overschrijdt.

¹⁵⁴ Artikel 77z Sr.

¹⁵⁵ Of in bijzondere gevallen en na overleg met een gecertificeerde instelling, aan een particulier persoon.

¹⁵⁶ Artikel 77aa Sr.

Hoofdstraffen ¹⁵⁷	Maatregelen ¹⁵⁸
Jeugddetentie	Plaatsing in een inrichting voor jeugdigen (PIJ-maatregel)
Taakstraf	Maatregel betreffende het gedrag van de jeugdige (GBM)
Geldboete	Onttrekking aan het verkeer
Bijkomende straffen	Ontneming van wederrechtelijk verkregen voordeel
Verbeurdverklaring	Schadevergoeding
Ontzegging rijbevoegdheid	Vrijheidsbeperkende maatregel

Onderhavig onderzoek leent zich niet voor bespreking van alle jeugdsancties.¹⁵⁹ Met betrekking tot de bestraffing van ernstige gewelds- en zedenmisdrijven zijn met name de zwaarste jeugdsancties relevant: de jeugddetentie, de PIJ en de GBM. Dit geldt te meer nu bij wet is bepaald dat ook in jeugdstrafzaken een taakstraf niet (*sec*) mag worden opgelegd in geval van veroordeling voor een ernstig gewelds- of zedenmisdrijf. De rechter kan hiervan afwijken indien naast de taakstraf, een (voorwaardelijke) jeugddetentie, (voorwaardelijke) PIJ-maatregel of een GBM wordt opgelegd.¹⁶⁰ In het navolgende zullen deze drie zwaarste sancties kort worden uitgelicht.¹⁶¹

Jeugddetentie

Jeugddetentie de enige straf in het jeugdsanctiestelsel waarbij sprake is van vrijheidsbeneming. De jeugddetentie kan worden opgelegd indien veroordeling voor een misdrijf plaatsvindt. Indien een jeugddetentie wordt opgelegd aan een minderjarige die ten tijde van het plegen van het misdrijf jonger was dan 16 jaar, geldt een maximum van 12 maanden. Indien de veroordeelde 16 jaar of ouder was ten tijde van het plegen van het misdrijf dan geldt een maximum van 24 maanden. Dit geldt dus eveneens voor de jongvolwassenen die volgens het jeugdsanctiestelsel worden berecht (artikel 77c Sr).¹⁶² De tijd die in verzekering, in voorlopige hechtenis of in een inrichting voor het ondergaan van een persoonlijkheidsonderzoek is doorgebracht, wordt in mindering te worden gebracht op de duur van de opgelegde straf.¹⁶³ De jeugddetentie wordt in beginsel ten uitvoer gelegd in een justitiële jeugdinrichting als omschreven in artikel 3a Bjj.¹⁶⁴

De regeling van de voorwaardelijke invrijheidstelling, zoals in het commune strafrecht geldt, is niet van toepassing op jeugdigen die tot een jeugddetentie zijn veroordeeld. Wel kan de

¹⁵⁷ Artikel 77h lid 1 Sr.

¹⁵⁸ Artikel 77h lid 4 Sr.

¹⁵⁹ Verwezen wordt naar diverse handboeken die de verschillende jeugdsancties uitvoerig behandelen, zoals meest recent: Bruning, Van den Brink & Punselie 2020, hoofdstuk 10. En eerder: Uit Beijerse 2019.

¹⁶⁰ Artikel 77ma Sr.

¹⁶¹ Voor een diepgaandere bespreking van deze sancties wordt wederom verwezen naar bovengenoemde handboeken. Zie voorts: Bruning e.a. 2011.

¹⁶² Artikel 77i Sr.

¹⁶³ Artikel 77i lid 3 Sr *jo* artikel 27 Sr.

¹⁶⁴ Vgl. ook artikel 48 Bjj, dat tenuitvoerlegging in een kleinschalige voorziening mogelijk maakt.

rechter die de straf heeft opgelegd te allen tijde de veroordeelde voorwaardelijk in vrijheid stellen op grond van artikel 6:6:28 lid 1 Sv. In de Bjj wordt voorts bepaald dat een jeugdige die na onherroepelijke veroordeling tot een vrijheidsstraf en aftrek van voorarrest ten minste twee derde van zijn straf heeft ondergaan, maar nog wel meer dan drie maanden jeugddetentie moet uitzitten, deelneemt aan een scholings- en trainingsprogramma (STP).¹⁶⁵ Dit houdt in dat de jeugdige buiten de inrichting komt te verblijven om naar school of een stage te kunnen gaan. Hieraan zijn voorwaarden verbonden en bij overtreding daarvan kan de jeugdige worden teruggeplaatst in de inrichting. Het STP is bedoeld om de jeugdige te helpen bij de transitie van het verblijf in de inrichting naar het verblijf buiten de inrichting.

PIJ-maatregel

De PIJ-maatregel is naast de jeugddetentie de zwaarste sanctie die het jeugdsanctierecht kent.¹⁶⁶ De PIJ-maatregel is een vrijheidsbenemende behandelmaatregel en wordt in beginsel in een justitiële jeugdinrichting ten uitvoer gelegd.¹⁶⁷ De PIJ-maatregel kan worden opgelegd aan minderjarigen bij wie tijdens het begaan van het misdrijf sprake was van een gebrekkige ontwikkeling of ziekelijke stoornis van de geestvermogens.¹⁶⁸ Daarbij gelden de volgende drie cumulatieve voorwaarden:

- a. sprake moet zijn van een misdrijf waarop naar de wettelijke omschrijving een gevangenisstraf van vier jaren of meer is gesteld¹⁶⁹,
- b. de veiligheid van anderen dan wel de algemene veiligheid van personen of goederen eist het opleggen van die maatregel, en
- c. de maatregel is in het belang van een zo gunstig mogelijke verdere ontwikkeling van de verdachte.

De PIJ-maatregel kan slechts worden opgelegd indien de rechter beschikt over een advies van twee gedragsdeskundigen van verschillende disciplines te beschikken, waarvan één psychiater, tenzij de jeugdige weigert medewerking te verlenen aan het onderzoek dat ten behoeve van het advies moet worden verricht.¹⁷⁰ De PIJ-maatregel wordt in eerste instantie voor de duur van drie jaren opgelegd,¹⁷¹ waarbij het laatste jaar voorwaardelijk is.¹⁷² Die termijn kan op vordering van het Openbaar Ministerie telkens met ten hoogste twee jaren door de rechter worden verlengd indien de jeugdige voor een ernstig gewelds- of zedenmisdrijf is veroordeeld.¹⁷³ De PIJ-maatregel kan niet oneindig worden verlengd. In de gevallen waarin de

¹⁶⁵ Artikel 3 Bjj *jo* artikel 4 Reglement justitiële jeugdinrichtingen.

¹⁶⁶ Zie hierover recent: Reef, Jeltse & Van den Brink 2020.

¹⁶⁷ Maar kan ook elders, artikel 77s lid 6 Sr.

¹⁶⁸ Artikel 77s Sr.

¹⁶⁹ En nog enkele andere misdrijven, omschreven in de artikelen 132, 285 lid 1, 285b en 395 van het Wetboek van Strafrecht, 175 lid 2, onderdeel b, of lid 3 in verbinding met lid 1, onderdeel b, van de Wegenverkeerswet 1994, en 11 lid 2 van de Opiumwet.

¹⁷⁰ Artikel 77s lid 2 en lid 5 Sr.

¹⁷¹ Artikel 77s lid 7 Sr.

¹⁷² Artikel 6:2:22 Sv.

¹⁷³ Artikel 6:6:31 lid 1 Sv.

maatregel is verlengd, eindigt de maatregel voorwaardelijk een jaar vóórdat de maximale duur van 7 jaar van de maatregel wordt bereikt (dus in elk geval na het zesde jaar).¹⁷⁴

De PIJ-maatregel die is verlengd tot de duur van 7 jaren, kan ambtshalve of op vordering van het Openbaar Ministerie door de rechter worden omgezet in de TBS-maatregel.¹⁷⁵ De duur van de TBS-maatregel kent geen wettelijk maximum. Deze omzettingmogelijkheid van PIJ naar TBS is op 1 april 2014 ingevoerd. De omzetting houdt in dat een jeugdige die eerst was veroordeeld tot een PIJ-maatregel wordt overgeplaatst naar een TBS-kliniek voor volwassenen. Ook als de minderjarige of jongvolwassene volgens het jeugdsanctiestelsel is veroordeeld, kan op deze wijze nadien toch nog een maatregel uit het commune sanctiestelsel worden toegepast.

Gedragsbeïnvloedende maatregel (GBM)

Sinds 1 februari 2008 is het mogelijk om aan een jeugdige een gedragsbeïnvloedende maatregel (GBM) op te leggen.¹⁷⁶ De GBM heeft in beginsel geen vrijheidsbenemend karakter en beoogt een kader te bieden voor langdurige, intensieve gedragsinterventies. Volgens de Memorie van Toelichting behorend bij de Wet Gedragsbeïnvloeding Jeugdigen, bevindt de GBM zich qua zwaarte tussen de voorwaardelijke jeugddetentie met bijzondere voorwaarden en de taakstraf enerzijds en de (voorwaardelijke) PIJ-maatregel anderzijds.¹⁷⁷

De GBM kan slechts worden opgelegd, indien: (a) de ernst van het begane misdrijf of de veelvuldigheid van de begane misdrijven of voorafgegane veroordelingen wegens misdrijf hiertoe aanleiding geven, en (b) de maatregel in het belang is van een zo gunstig mogelijke verdere ontwikkeling van de verdachte.¹⁷⁸ De rechter geeft in zijn uitspraak aan waar de maatregel uit bestaat. De maatregel kan inhouden dat de veroordeelde aan een programma deelneemt in een door de rechter aan te wijzen instelling of dat de veroordeelde een ambulante programma zal volgen onder begeleiding van een door de rechter aan te wijzen organisatie.¹⁷⁹ Ook kan de rechter, ter ondersteuning van dit programma bevelen dat de veroordeelde gedurende de nacht in een inrichting als bedoeld in de Bjj verblijft.¹⁸⁰ Voorts kan aan het programma elektronisch toezicht worden verbonden.¹⁸¹ Met betrekking tot de GBM geldt dat dit advies door de Raad voor de Kinderbescherming en ten minste één gedragswetenschapper moet zijn uitgebracht.¹⁸²

De GBM wordt voor ten minste 6 maanden en ten hoogste 12 maanden opgelegd.¹⁸³ Die termijn kan eenmaal worden verlengd met hoogstens dezelfde termijn die in eerste instantie is opgelegd.¹⁸⁴ De GBM kan dus maximaal 24 maanden duren.

¹⁷⁴ Artikel 6:6:31 lid 2 Sv.

¹⁷⁵ Artikel 6:6:33 lid 1 Sv. Indien de veiligheid van anderen, dan wel de algemene veiligheid van personen of goederen de omzetting in die maatregel eist.

¹⁷⁶ Wet van 27 december 2007, *Stb.* 2007, 575.

¹⁷⁷ *Kamerstukken II* 2005-06, 30 332, nr. 3, p. 1.

¹⁷⁸ Artikel 77w lid 1 Sr.

¹⁷⁹ Artikel 77w lid 3 Sr.

¹⁸⁰ Artikel 77w lid 4 Sr.

¹⁸¹ Artikel 77w lid 5 Sr.

¹⁸² Artikel 77w lid 2 Sr.

¹⁸³ Artikel 77w lid 8 Sr.

¹⁸⁴ Artikel 6:6:36 Sv.

3.2.3.4 Richtlijnen voor strafvordering en straftoemeting

Openbaar Ministerie

Voor en door het Openbaar Ministerie zijn specifieke uitgangspunten voor strafeisen opgesteld in de Richtlijn en kader voor strafvordering jeugd en adolescenten.¹⁸⁵ Op basis van deze Richtlijn geldt in het geval van ernstige gewelds- en zedenmisdrijven het uitgangspunt van een onvoorwaardelijke jeugd detentie.¹⁸⁶ Met betrekking tot de keuze voor een sanctiestelsel benoemt de richtlijn van het Openbaar Ministerie de strafrechtelijke verantwoordelijkheid van 16- en 17-jeugdigen, maar benadrukt tevens dat de pedagogische beginselen van het jeugdstrafrecht voorop dienen te staan. Uit paragraaf 1c van de richtlijn blijkt dat 'het vorderen van toepassing van volwassenenstrafrecht slechts dan aan de orde zal zijn indien er sprake is van zeer ernstige (levens)delicten en de verwachting is dat de aard en duur van de behandeling in het kader van het jeugdstrafrecht onvoldoende mogelijkheden biedt om de veiligheid van anderen te waarborgen.'

In de richtlijn wordt eveneens de aanpak van jongvolwassenen en de eventuele toepassing van artikel 77c Sr geadresseerd. Afgewogen dient te worden of een interventie uit het jeugdsanctierecht, gelet op de ontwikkeling van de verdachte, van meerwaarde kan zijn. Toepassing van het jeugdsanctierecht heeft vooral tot doel om meer recht te doen aan de ontwikkelingsleeftijd van een verdachte. Relevante factoren zijn volgens de richtlijn of een verdachte nog naar school gaat, bij ouders thuis woont, een (licht) verstandelijke beperking heeft en openstaat voor begeleiding/opvoedkundige aanpak. De reclassering kan hierover een advies uitbrengen, waarbij zij gebruik kunnen maken van het zogenoemde 'Wegingskader Adolescentenstrafrecht 18-23 jaar', waarin indicaties en contra-indicaties met betrekking tot de toepassing van artikel 77c Sr zijn neergelegd.

Rechtspraak

De Rechtspraak heeft oriëntatiepunten voor jeugdstrafzaken geformuleerd, maar niet ten aanzien van moord en doodslag. Ten aanzien van verkrachting wordt een jeugd detentie vanaf zes maanden vermeld. Ook ten aanzien van zware mishandeling zijn oriëntatiepunten opgesteld, die, naar gelang de ernst van het feit, variëren van 80 uur taakstraf tot tenminste zes maanden jeugd detentie.¹⁸⁷ De oriëntatiepunten voor de Rechtspraak geven geen nader afwegingskader omtrent de toepassing van artikel 77b Sr dan wel artikel 77c Sr.

¹⁸⁵ [Richtlijn en kader voor strafvordering jeugd en adolescenten, inclusief strafmaten Halt](#) (2018R007), *Stcrt.* 2018, 29497, in werking getreden op 1 juni 2018. Deze aanwijzing bevat de uitgangspunten voor de behandeling van strafzaken jeugd en de toepassing van het adolescentenstrafrecht. Tevens bevat deze beleidsregel de strafmaten voor Halt-afdoeningen en richtlijnen voor strafvordering voor de afdoening van jeugdzaken.

¹⁸⁶ [Richtlijn en kader voor strafvordering jeugd en adolescenten, inclusief strafmaten Halt](#) (2018R007), *Stcrt.* 2018, 29497, in werking getreden op 1 juni 2018. Deze aanwijzing bevat de uitgangspunten voor de behandeling van strafzaken jeugd en de toepassing van het adolescentenstrafrecht. Tevens bevat deze beleidsregel de strafmaten voor Halt-afdoeningen en richtlijnen voor strafvordering voor de afdoening van jeugdzaken.

¹⁸⁷ De Rechtspraak, [Oriëntatiepunten voor straftoemeting en LOVS-afspraken](#), versie maart 2020, vanaf pagina 29.

3.2.4 Recente ontwikkelingen

Het Nederlandse jeugdstrafrecht is volop in beweging. Twee recente ontwikkelingen verdienen in dit verband vermelding: (1) de ontwikkelingen rondom de minimumleeftijdsgrens voor strafrechtelijke aansprakelijkheid van jeugdigen en (2) de invoering van beleidstraject Verkenning Invulling Vrijheidsbeneming Justitiële Jeugd.

In 2017 adviseerde de Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming om de strafrechtelijke minimumleeftijd van 12 naar 14 jaar te verhogen. In een reactie op dit advies gaf de minister voor Rechtsbescherming in zijn brief van 28 juni 2019 aan dat de strafrechtelijke minimumleeftijd niet wordt verhoogd, omdat het voorkomt dat 12- en 13-jarigen ernstige strafbare feiten plegen en het volgens de minister noodzakelijk is om daarop strafrechtelijk te kunnen reageren om herhaling te voorkomen.¹⁸⁸ Wel bleek de minister bereid om verder te investeren in de aanpak van 12- en 13-jarigen buiten het strafrecht, als dit nodig mocht zijn. Tegen deze achtergrond wordt op dit moment, in opdracht van het WODC, een onderzoek uitgevoerd naar de (buiten)strafrechtelijke aanpak van 12- en 13-jarige misdrijfverdachten.

In zijn brief juni 2019 heeft de minister van Rechtsbescherming ook aangekondigd het beleidstraject Verkenning Invulling Vrijheidsbeneming Justitiële Jeugd (VIV JJ) landelijk uit te rollen,¹⁸⁹ waaraan op dit moment uitvoering wordt gegeven. Het doel van het beleidstraject is te komen tot een nieuw stelsel van vrijheidsbeneming voor justitiële jeugd die het systeem van justitiële jeugdinrichtingen moet gaan vervangen. De bouwstenen daarvoor zijn: 1. een efficiënt en effectief proces van plaatsing en screening; 2. lokale en/of regionale kleinschalige voorzieningen voor jeugdigen met een op het individu toegesneden zorg- en beveiligingsniveau; en 3. landelijke, specialistische voorzieningen waarin jeugdigen met een specifiek profiel specialistische zorg en beveiliging krijgen. De doelstelling van dit nieuwe stelsel is om meer maatwerk te kunnen leveren en uiteindelijk de recidive te laten dalen. Het WODC zal een onderzoeksprogramma opstellen waarmee het beleidstraject VIV JJ gedurende tien jaar kan worden gemonitord.

¹⁸⁸ *Kamerstukken II 2018-2019*, 28741, nr. 53.

¹⁸⁹ *Ibid.*

3.3 België

Tabel 3.3 Schematisch overzicht wet- en regelgeving België (Vlaanderen)

Land	België (Vlaanderen)
Minimumleeftijd strafrechtelijke Aansprakelijkheid	12 jaar ¹⁹⁰
Geldt de minimumleeftijd voor alle ernstige gewelds- en zedenmisdrijven?	Ja
Apart jeugdsanctierecht ¹⁹¹ voor minderjarigen?	Ja, ¹⁹² maar: • 16- en 17-jarigen (t.t.v. misdrijf) kunnen straffen uit het volwassenenstrafrecht opgelegd krijgen (<i>uithandengeving</i>)¹⁹³
Sancties ten aanzien van misdrijven:	Bij toepassing van jeugdsanctierecht ¹⁹⁴ : • Herstelrechtelijk aanbod¹⁹⁵ • Berispen¹⁹⁶ • Geen sanctie opleggen gelet op wat als maatregel is uitgevoerd of is doorlopen • Positief project¹⁹⁷ • Ambulante sanctie¹⁹⁸ • Voorwaarden¹⁹⁹ • Toevertrouwing aan de jeugdpsychiatrie²⁰⁰ • Gesloten oriëntatie 1 maand²⁰¹ • Gesloten begeleiding 3/6/9 maanden²⁰²

¹⁹⁰ Artikel 4 Decreet 15 februari 2019 betreffende het jeugddelinquentierecht, *Belgisch Staatsblad* 26 april 2019 (hierna: Jeugddelinquentiedecreet).

¹⁹¹ Het Jeugddelinquentiedecreet gebruikt de term jeugddelinquentierecht en niet jeugdsanctierecht. Omwille van een uniforme en consistente terminologie in onderhavige onderzoek is jeugdsanctierecht gekozen.

¹⁹² Artikel 6 Jeugddelinquentiedecreet.

¹⁹³ Artikel 38 Jeugddelinquentiedecreet *jo* artikel 87 § 3 Jeugddelinquentiedecreet (overgangsbepaling geldend vanaf 1 september 2019): voor een beslissing tot *uithandengeving* als vermeld in artikel 38, § 2, tweede lid, van dit decreet, wordt een plaatsing in een openbare gemeenschapsinstelling als vermeld in artikel 37, § 2, 8°, van de wet van 8 april 1965, gelijkgesteld met de sancties, vermeld in artikel 35, 36 en 37 van dit decreet. De nieuwe regelgeving treedt in werking uiterlijk op 1 september 2022 (artikel 89, tweede lid *jo* artikel 7 en artikel 10 decreet 24 september 2019).

¹⁹⁴ Artikel 29 Jeugddelinquentiedecreet.

¹⁹⁵ Artikel 30 Jeugddelinquentiedecreet.

¹⁹⁶ Artikel 31 Jeugddelinquentiedecreet.

¹⁹⁷ Artikel 32 Jeugddelinquentiedecreet.

¹⁹⁸ Artikel 33 Jeugddelinquentiedecreet.

¹⁹⁹ Artikel 34 Jeugddelinquentiedecreet.

²⁰⁰ Artikel 34/1 Jeugddelinquentiedecreet. Dit is recentelijk, 6 juli 2020, in werking getreden.

²⁰¹ Artikel 35 *jo* artikel 89 Jeugddelinquentiedecreet: deze sanctie treedt op uiterlijk 1 september 2022 in werking.

²⁰² Artikel 36 *jo* artikel 89 Jeugddelinquentiedecreet: deze sanctie treedt op uiterlijk 1 september 2022 in werking.

	• Gesloten begeleiding 2/5/7 jaar²⁰³ Bij 16- en 17-jarigen (t.t.v. misdrijf) is <i>uithandengeving</i> mogelijk en geldt het sanctierecht voor volwassenen. Straffen zijn in dat geval (selectie)²⁰⁴: • gevangenisstraf • opsluiting • terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank • geldboete
Minimumsancties bij ernstige gewelds- en zedenmisdrijven?	Nee, niet bij toepassing van het jeugdsanctierecht. Bij toepassing van volwassenensanctierecht worden in de wet minima genoemd, doch dit zijn geen verplichte minima²⁰⁵: • moord: levenslang²⁰⁶ • doodslag: vanaf 20 jaar opsluiting²⁰⁷ • verkrachting: vanaf 5 jaar opsluiting, maar kan afhankelijk van de leeftijd van het slachtoffer oplopen tot minimaal 20 jaar²⁰⁸ • mishandeling de dood ten gevolge: vanaf 5 jaar opsluiting, bij voorbedachte rade betreft dit 10 jaar²⁰⁹ • mishandeling zwaar lichamelijk letsel ten gevolge: vanaf 2 jaar gevangenisstraf, bij voorbedachte rade betreft dit 5 jaar opsluiting²¹⁰
Maximumsancties bij ernstige gewelds- en zedenmisdrijven?	Bij toepassing jeugdsanctierecht geldt: 12-13 jarigen: maximaal 2 jaar gesloten begeleiding

²⁰³ Artikel 37 *jo* artikel 89 Jeugddelinquentiedecreet: deze sanctie treedt op uiterlijk 1 september 2022 in werking.

²⁰⁴ Artikel 7 *jo* 1 Strafwetboek. In het Strafwetboek wordt onderscheid gemaakt tussen correctionele straffen (bijvoorbeeld gevangenisstraf) en criminele straffen (bijvoorbeeld opsluiting). De straffen die voor de ernstige gewelds- en zedenmisdrijven worden vermeld in het Strafwetboek zijn criminele straffen (de misdrijven worden als een misdaad omschreven gelet op de strafbedreiging), maar de uiteindelijk op te leggen straf kan door de aanvaarding van verzachtende omstandigheden toch worden behandeld door de correctionele rechtbank (in plaats van het Hof van Assisen). Als dan een gevangenisstraf van bijvoorbeeld 4 jaar wordt uitgesproken, is dat een correctionele straf en geen criminele straf, ook al gaat het oorspronkelijk om een misdaad met een criminele straf als strafbedreiging (bron: persoonlijke correspondentie prof. Put, 24 november 2020).

²⁰⁵ Artikelen 79 en 80 Strafwetboek (systeem van verzachtende omstandigheden).

²⁰⁶ Artikel 394 Strafwetboek.

²⁰⁷ Artikel 393 Strafwetboek.

²⁰⁸ Artikel 375 Strafwetboek.

²⁰⁹ Artikel 401 Strafwetboek.

²¹⁰ Artikel 400 Strafwetboek.

	14-15 jarigen: maximaal 5 jaar gesloten begeleiding 16-17 jarigen: maximaal 7 jaar gesloten begeleiding Bij minderjarigen vanaf 12 jaar kan de gesloten begeleiding van 2/5/7 jaar worden gecombineerd met [aansluitend] een terbeschikkingstelling (TBS) van maximaal 10 jaar.²¹¹ Bij toepassing volwassenensanctierecht geldt: 16- en 17-jarigen, na <i>uithandengeving</i>: maximaal 40 jaar opsluiting²¹² (Jong)volwassenen: • moord: levenslange opsluiting²¹³ • doodslag: maximaal 30 jaar opsluiting²¹⁴ • verkrachting: maximaal 30 jaar opsluiting, afhankelijk van de leeftijd van het slachtoffer²¹⁵ • mishandeling de dood ten gevolge: maximaal 10 jaar opsluiting, bij voorbedachte rade betreft dit 15 jaar²¹⁶ • mishandeling zwaar lichamelijk letsel ten gevolge: maximaal 5 jaar gevangenisstraf, bij voorbedachte rade betreft dit 10 jaar opsluiting²¹⁷
Is een levenslange gevangenisstraf (<i>opsluiting</i>) mogelijk?	Bij toepassing jeugdsanctierecht: nee²¹⁸ Bij <i>uithandengeving</i>: nee²¹⁹ (Jong)volwassenen bij toepassing volwassenensanctierecht: ja
Plaats tenuitvoerlegging vrijheidsbenemende sancties minderjarigen en jongvolwassenen	Bij toepassing jeugdsanctierecht: • in een gemeenschapsinstelling²²⁰ Bij toepassing volwassenensanctierecht: • in een Vlaams detentiecentrum (een instelling of afdeling binnen een

²¹¹ Artikel 37 Jeugddelinquentiedecreet. De terbeschikkingstelling treedt pas in werking na het sluiten van een samenwerkingsakkoord tussen de Vlaamse Gemeenschap en de Federale Staat.

²¹² De Smet 2017. Sinds 29 februari 2016 geldt een maximale termijn van 40 in plaats van 30 jaar, artikel 9 Strafwetboek.

²¹³ Artikel 394 Strafwetboek.

²¹⁴ Artikel 393 Strafwetboek.

²¹⁵ Artikel 375 Strafwetboek.

²¹⁶ Artikel 401 Strafwetboek.

²¹⁷ Artikel 400 Strafwetboek.

²¹⁸ Artikel 12 Strafwetboek.

²¹⁹ *Ibid.*

²²⁰ Artikel 40 Jeugddelinquentiedecreet.

	gemeenschapsinstelling), tot maximaal de leeftijd van 23 jaar ²²¹ of • een gevangenis of TBS-kliniek voor volwassenen

3.3.1 Grondslagen van het Belgische (Vlaamse) jeugdstrafrecht²²²

In België vormde tot voor kort de federale Jeugdbeschermingswet van 8 april 1965, grondig hervormd in 2006, de basis voor justitieel optreden tegen minderjarigen die een ‘als misdrijf omschreven feit’ (MOF) hebben gepleegd. Van oudsher stond België dan ook bekend om het zogenoemde beschermingsmodel, waarin jeugdige verdachten en kinderen die bescherming nodig hebben binnen hetzelfde systeem behandeld worden.

Echter, in 2014 vond de inmiddels zesde staatshervorming van België plaats. De grote verandering hield onder meer in dat België werd opgedeeld in vier gemeenschappen, de Vlaamse, de Franse, de Brusselse en de Duitstalige Gemeenschap, die elk bevoegd zijn om eigen wet- en regelgeving te ontwerpen op het gebied van het jeugdstrafrecht.²²³ Daarmee is een einde gekomen aan een tijdperk waarin het Belgische jeugdrechtsysteem hoofdzakelijk werd vormgegeven door voornoemde Jeugdbeschermingswet.²²⁴

Deze staatshervorming heeft ertoe geleid dat de Vlaamse gemeenschap sinds kort een nieuw jeugddelinquentiedecreet kent dat op 1 september 2019 (grotendeels) in werking is getreden.²²⁵ Anders dan de andere gemeenschappen heeft Vlaanderen ervoor gekozen om aparte wetgeving te maken voor jeugdhulp (Decreet Integrale Jeugdhulp)²²⁶ en voor jeugddelinquentie (het Jeugddelinquentiedecreet).²²⁷ Voor de Duitstalige gemeenschap is op het moment van onderhavig onderzoek nog geen wet- en regelgeving gepubliceerd. Wat de Franse gemeenschap betreft, is een decreet ontworpen getiteld: ‘portant le Code de la prévention, de l’aide à la jeunesse et de la protection de la jeunesse’²²⁸ en Brussel kent een

²²¹ Artikel 41 Jeugddelinquentiedecreet.

²²² De formele term in België (Vlaanderen) is jeugddelinquentierecht. Omwille van een uniforme en consistente terminologie in onderhavige onderzoek is jeugdstrafrecht gekozen.

²²³ België is al langer opgedeeld in vier gemeenschappen, maar sinds 2014 zijn de gemeenschappen quasi ten volle bevoegd voor het ontwerpen van het jeugddelinquentierecht (in het bijzonder de wettelijke regeling omtrent de mogelijke ‘reacties’ op jeugddelicten). Daarbij geldt dat Brussel geen aparte gemeenschap vormt, maar dat de gemeenschapsbevoegdheden worden uitgevoerd door de Vlaamse en Franse Gemeenschap als het bijvoorbeeld gaat om ‘vrijwillige’ hulpverlening. Als het echter om gedwongen interventies gaat (en dus ook wat het jeugddelinquentierecht betreft) is er te Brussel een ‘gemeenschappelijke gemeenschapscommissie’ die deze bevoegdheid uitoefent (bron: persoonlijke correspondentie prof. Put, 24 november 2020).

²²⁴ Put 2018.

²²⁵ Decreet 15 februari 2019 betreffende het jeugddelinquentierecht, *Belgisch Staatsblad* 26 april 2019.

²²⁶ Decreet 12 juli 2013 betreffende de integrale jeugdhulp, *Belgisch Staatsblad* 13 september 2013.

²²⁷ Put 2020.

²²⁸ Decr. Fr. 18 januari 2018, ‘portant le Code de la prévention, de l’aide à la jeunesse et de la protection de la jeunesse’, *Belgisch Staatsblad* 3 april 2018, met een heel reeks uitvoeringsbesluiten van 5 december 2018, *Belgisch Staatsblad* 11 januari 2019.

nieuwe ordonnantie²²⁹ jeugdhulpverlening en jeugdbescherming.²³⁰

Met het Vlaamse jeugddelinquentiedecreet lijkt (een deel van) België een nieuwe richting te zijn ingeslagen. Uit de Memorie van Toelichting blijkt dat de verantwoordelijkheid van zowel de jeugdige als de ouders als vertrekpunt wordt genomen bij de vormgeving van het jeugddelinquentiedecreet. Centraal staat dan ook de overtuiging om ‘jongeren uitdrukkelijker te beschouwen en te benaderen als verantwoordelijke jonge mensen, eerder dan als handelingsonbekwame, onverantwoordelijke en te beschermen kinderen van hun ouders’. Daar waar bij het plegen van delicten door minderjarigen het jeugdbeschermingsrecht werd ingezet dan wel bij minderjarigen vanaf 16 jaar eventueel het commune strafrecht middels de *uithandengeving*, bestaat er nu voor minderjarigen vanaf 12 jaar een apart jeugddelinquentierecht. Ingrijpen vindt nu in principe plaats via het jeugdstrafrecht (in Vlaanderen: jeugddelinquentierecht) en onder het jeugdbeschermingsrecht vallen zaken van kinderen en jongeren die zich in ‘verontrustende situatie’ (VOS) bevinden. In het jeugddelinquentierecht is herstelgericht werken nog steeds de norm en dit wordt gestimuleerd. De fundamentele beginselen van proportionaliteit en subsidiariteit moeten in acht worden genomen bij het bepalen van de sanctie. Bij de tenuitvoerlegging van de sanctie wordt het *evidence-based* werken als uitgangspunt genomen om het (zicht op het) effect en de resultaten van de interventie(s) te waarborgen. Voorts is getracht om aan de rechter een divers sanctiepakket ter beschikking te stellen, waarbij geldt dat de gesloten plaatsing als *ultimum remedium* wordt beschouwd.²³¹

Het jeugdbeschermingsrecht blijft wel een rol spelen bij de te kiezen interventie. Het Decreet Integrale Jeugdhulp en het jeugddelinquentiedecreet tonen een nauwe onderlinge samenhang. De Memorie van Toelichting geeft hierover aan dat bij de reactie op een jeugddelict kan worden gekozen uit een gedifferentieerd aanbod in uiteenlopende kaders, zoals 'herstel', 'sanctie', 'zorg en beveiliging' en 'jeugdhulpverlening', waarbij een combinatie hiervan mogelijk is. Het hoofdzakelijke onderscheid tussen de twee decreten is dat het jeugddelinquentiedecreet de aanpak en afdoening van ‘jeugddelicten’, oftewel de in Jeugdbeschermingswet aangeduide ‘als misdrijf omschreven feiten’, behandelt. De (al dan niet door de rechter te bepalen) inzet van jeugdhulp vanwege een ‘verontrustende situatie’, wordt nader uitgewerkt in het Decreet Integrale Jeugdhulp.²³²

Ten aanzien van een minderjarige verdachte kan sprake zijn van beide wettelijke figuren, mits de minderjarige 12 jaar oud is. In een dergelijke situatie is het aan het Openbaar Ministerie om de situatie aan de rechter voor te leggen waarbij een keuze wordt gemaakt tussen interveniëren via het jeugdhulpsysteem of het jeugddelinquentierecht. Echter, het Openbaar Ministerie kan ook voor beide opties kiezen. Overigens geldt dat alleen het Openbaar Ministerie

²²⁹ Ordonnantie 16 mei 2019 betreffende de jeugdhulpverlening en jeugdbescherming, *Belgisch Staatsblad* 5 juni 2019.

²³⁰ Put 2020.

²³¹ Memorie van toelichting bij de tweede versie van het voorontwerp (VR 2017 2212 DOC.1457/3TER), p. 3-15.

²³² Put 2020.

die bevoegdheid heeft. Indien het een 12-minner betreft kan enkel jeugdhulp (vrijwillig dan wel gerechtelijk) worden ingeschakeld.²³³

Hieronder zal het Vlaams jeugddelinquentiedecreet nader worden besproken, waarbij alvast wordt opgemerkt dat ten tijde van het verrichten van dit onderzoek nog niet alle bepalingen van het decreet in werking zijn getreden.

3.3.2 Leeftijdsgrenzen

Het jeugddelinquentiedecreet is van toepassing op minderjarigen die de leeftijd van 12 jaar hebben bereikt.²³⁴ In de Memorie van Toelichting wordt hierover opgemerkt dat die leeftijd wordt aanvaard als ondergrens bij het aanspreken van jongeren op hun verantwoordelijkheid.²³⁵ De bovengrens voor de toepasselijkheid van het jeugddelinquentierecht is 18 jaar.²³⁶ Enkel delicten gepleegd vóór de leeftijd van 18 jaar komen in aanmerking voor een reactie onder het jeugddelinquentierecht. De opgelegde jeugdsanctie kan bij de tenuitvoerlegging wel doorlopen tot in de meerderjarigheid. Een jeugdsanctie kan worden opgelegd totdat de betrokkene, die als minderjarige het delict heeft gepleegd, de leeftijd van 23 jaar heeft bereikt.²³⁷ Het jeugddelinquentiedecreet maakt verder bij de vrijheidsbenemende sancties een nader leeftijdsonderscheid (zie verder hierna). Daarnaast biedt het decreet de mogelijkheid om minderjarigen vanaf 16 jaar, via de zogenaamde *uithandengeving*, te sanctioneren volgens het volwassenenstrafrecht.²³⁸

3.3.3 Straffen en maatregelen voor jeugdigen en jongvolwassenen

3.3.3.1 Toepasbare sanctiestelsels

Uit het voorgaande blijkt dat door de inwerkingtreding van het Vlaamse jeugddelinquentiedecreet twee soorten sanctiestelsels onderscheiden kunnen worden: het jeugdsanctiestelsel en het commune sanctiestelsel. Voor minderjarigen geldt als hoofdregel dat bij de veroordeling voor en bestraffing van een misdrijf het jeugdsanctiestelsel wordt toegepast. Jongvolwassen daders van 18 tot 23 jaar worden volgens het commune sanctiestelsel berecht. Net als in Nederland kunnen 16- en 17-jarigen ook gesanctioneerd worden volgens het commune strafrecht, de zogenaamde *uithandengeving*. Dit zal eerst worden besproken waarna de bespreking van het jeugdsanctiestelsel volgt.

²³³ *Ibid.*

²³⁴ Artikel 4 § 2 Jeugddelinquentiedecreet.

²³⁵ Memorie van toelichting bij de tweede versie van het voorontwerp (VR 2017 2212 DOC.1457/3TER), p. 3-4.

²³⁶ Artikel 4 § 1 *jo* artikel 2 onder 10°, 11° en 12° Jeugddelinquentiedecreet.

²³⁷ Artikel 28 *jo* 6 Jeugddelinquentiedecreet.

²³⁸ Overigens geldt dat verkeersmisdrijven gepleegd door 16-of 17-jarigen op het moment van het misdrijf ook worden berecht op basis van het volwassenenstrafrecht (artikel 5 Jeugddelinquentiedecreet).

Uithandengeving

Ondanks dat de wetgever ervoor heeft gekozen om langere vrijheidsbenemende sancties te introduceren in het nieuwe Jeugddelinquentiedecreet (zie hierna), is de mogelijkheid tot *uithandengeving* niet geschrapt.²³⁹ Volgens de wetgever gaat het hierbij om ‘bepaalde minderjarigen die reeds in een bijzonder asociale gedragslijn zijn vastgeroest’. Het opleggen van een sanctie vanuit het jeugddelinquentierecht kan dan ontoereikend zijn.²⁴⁰

De *uithandengeving* houdt volgens artikel 38 § 2 van het Jeugddelinquentiedecreet in dat de jeugdrechtbank de zaak naar het Openbaar Ministerie verwijst, met het oog op vervolging voor de bevoegde rechtbank die het commune strafrecht en sanctiestelsel toepast. *Uithandengeving* is volgens voornoemd artikel mogelijk bij minderjarigen die ten tijde van het plegen 16 jaar oud zijn, mits de jeugdrechtbank een van de jeugdsancties als genoemd in het Jeugddelinquentiedecreet niet geschikt acht. De *uithandengeving* kan ook worden toegepast als de minderjarige verdachte op het tijdstip van het vonnis de leeftijd van achttien jaar heeft bereikt, maar op het ogenblik van de feiten nog geen achttien jaar was. Bovendien gelden de volgende cumulatieve voorwaarden: (i) de minderjarige verdachte is al eerder veroordeeld tot de sanctie gesloten oriëntatie en/of gesloten begeleiding en (ii) het gepleegde jeugddelict betreft een misdrijf als genoemd in artikel 38 §2 van het Jeugddelinquentiedecreet waaronder (poging) moord, doodslag en verkrachting. De jeugdrechtbank kan ook beslissen tot *uithandengeving* wanneer de minderjarige verdachte een feit heeft gepleegd dat bestraft kan worden met een opsluiting van vijf tot tien jaar of een zwaardere straf indien het feit door een meerderjarige zou zijn gepleegd. In de motivering van de beslissing komen de persoonlijkheid van de minderjarige verdachte, de mate van zijn ontwikkeling en zijn en de omgeving aan de orde.

Indien het commune sanctiestelsel wordt toegepast, kan in theorie aan de minderjarige dader van 16 of 17 jaar oud een lange vrijheidsbenemende straf worden opgelegd. Levenslange opsluiting is evenwel uitgesloten.²⁴¹ In geval van moord kan hoogstens 40 jaar opsluiting worden opgelegd, in geval van doodslag hoogstens 30 jaar opsluiting²⁴² en in geval van verkrachting eveneens hoogstens 30 jaar opsluiting afhankelijk van de leeftijd van het slachtoffer.²⁴³ In geval van mishandeling de dood ten gevolge kan hoogstens 10 jaar opsluiting worden opgelegd, bij voorbedachte rade betreft dit 15 jaar.²⁴⁴ Indien de mishandeling zwaar lichamelijk letsel ten gevolge heeft kan hoogstens 5 jaar gevangenisstraf worden opgelegd, bij voorbedachte rade betreft dit 10 jaar opsluiting.²⁴⁵

Naast de opsluiting kan de rechter ook bij *uithandengeving* in geval van veroordeling voor een ernstig gewelds- of zedenmisdrijf zoals moord, doodslag en verkrachting, de bijkomende straf van terbeschikkingstelling aan de strafuitvoeringsrechtbank opleggen voor

²³⁹ Artikel 38 Jeugddelinquentiedecreet *jo* artikel 87 § 3 Jeugddelinquentiedecreet (overgangsbepaling geldend vanaf 1 september 2019): voor een beslissing tot *uithandengeving* als vermeld in artikel 38, § 2, tweede lid, van dit decreet, wordt een plaatsing in een openbare gemeenschapsinstelling als vermeld in artikel 37, § 2, 8°, van de wet van 8 april 1965, gelijkgesteld met de sancties, vermeld in artikel 35, 36 en 37 van dit decreet.

²⁴⁰ Memorie van toelichting bij de tweede versie van het voorontwerp (VR 2017 2212 DOC.1457/3TER), p. 31.

²⁴¹ Artikel 12 Strafwetboek.

²⁴² Artikel 393 Strafwetboek.

²⁴³ Artikel 375 Strafwetboek.

²⁴⁴ Artikel 401 Strafwetboek.

²⁴⁵ Artikel 400 Strafwetboek

een periode van minimaal vijf en maximaal vijftien jaar.²⁴⁶ In sommige gevallen is de oplegging van de terbeschikkingstelling zelfs verplicht.²⁴⁷ Hierbij geldt dat de terbeschikkingstelling eindigt na ommekomst van de door de rechter opgelegde termijn. Verlenging is niet mogelijk.²⁴⁸

16- en 17-jarigen

Indien het delict is gepleegd voor het 18e levensjaar is het mogelijk om een jeugdsanctie op te leggen. Die reactie binnen het jeugddelinquentierecht kan doorlopen tot de leeftijd van 23 jaar. Er is één nieuwe sanctie die kan doorlopen tot het 25e levensjaar. Dat is namelijk de gesloten begeleiding voor de duur van 7 jaar. Als die sanctie wordt opgelegd aan een 17-jarige (ten tijde van het misdrijf) dan kan de gesloten begeleiding ten uitvoer worden gelegd totdat de veroordeelde de leeftijd van 25 jaar heeft bereikt. Deze sanctie komt te gelden voor een beperkt aantal jeugddelicten, zoals ernstige gewelds- en zedenmisdrijven, en voor de doelgroep van minderjarige veelplegers. Volgens de Memorie van Toelichting moet ook deze (lange) reactie op het jeugddelict een constructief en herstelgericht karakter inhouden.²⁴⁹

De gesloten begeleiding van 7 jaar kan bij 16- en 17-jarigen worden gecombineerd met het opleggen van de terbeschikkingstelling voor de duur van maximaal tien jaar.²⁵⁰ De jeugdrechtbank kan in de uitvoering van de terbeschikkingstelling de minderjarige veroordeelde een ambulante sanctie opleggen, voorwaarden opleggen²⁵¹ en/of toevertrouwen aan een afdeling van een gemeenschapsinstelling ingericht voor personen die een sanctie opgelegd krijgen met toepassing van het Jeugddelinquentiedecreet. De terbeschikkingstelling gaat in na afloop van de gesloten begeleiding van de jeugdige en kan tot uiterlijk het 35^e levensjaar voortduren. De jeugdrechtbank legt de terbeschikkingstelling op en bepaalt de duur ervan uiterlijk op de datum waarop zij tevens de gesloten begeleiding uitspreekt. Uiterlijk binnen zes maanden na de aanvang van de terbeschikkingstelling wordt de uitvoering van de sanctie door de jeugdrechtbank geëvalueerd en vervolgens elke zes maanden met het oog op de handhaving, het wijzigen of het opheffen ervan. De terbeschikkingstelling aan de jeugdrechtbank wordt in elk geval beëindigd op het moment dat de minderjarige dader de volle leeftijd van 25 jaar heeft bereikt. Het dossier wordt dan overgedragen aan de bevoegde *strafuitvoeringsrechtbank* met het oog op de verdere uitvoering van de terbeschikkingstelling die op grond van het Jeugddelinquentiedecreet is uitgesproken.²⁵² De overdracht is enkel mogelijk op basis van een geactualiseerd maatschappelijk en medisch-psychologisch verslag dat niet ouder mag zijn dan één maand.

De terbeschikkingstelling kan op grond van het Jeugddelinquentiedecreet enkel worden

²⁴⁶ Artikel 34bis Strafwetboek.

²⁴⁷ Artikel 34ter Strafwetboek.

²⁴⁸ Zie ook de [nota](#) van de Hoge Raad voor de Justitie, Hoorzittingen Commissie Justitie van de Kamer, 3 maart 2020.

²⁴⁹ Memorie van toelichting bij de tweede versie van het voorontwerp (VR 2017 2212 DOC.1457/3TER), p. 4.

²⁵⁰ Artikel 37 § 8 Jeugddelinquentiedecreet. De terbeschikkingstelling treedt pas in werking na het sluiten van een samenwerkingsakkoord tussen de Vlaamse Gemeenschap en de Federale Staat.

²⁵¹ Overeenkomstig artikel 34 Jeugddelinquentiedecreet.

²⁵² En overeenkomstig titel XIbis, hoofdstuk 1, van de wet van 17 mei 2006 betreffende de externe rechtspositie van de veroordeelden tot een vrijheidsstraf en de aan het slachtoffer toegekende rechten in het kader van de strafuitvoeringsmodaliteiten.

uitgesproken indien sprake is van de volgende cumulatieve voorwaarden: (i) het gepleegde jeugddelict betreft een misdrijf als genoemd in artikel 37 § 8 van het Jeugddelinquentiedecreet waaronder moord, doodslag en verkrachting de dood ten gevolge hebbend, voor zover het misdrijf strafbaar is gesteld met twintig jaar opsluiting of meer, (ii) de minderjarige delictpleger is zich op het ogenblik van de feiten ten volle bewust van de ernst van de feiten en de gevolgen die zijn daad tot gevolg hebben, rekening houdend met zijn persoonlijkheid, zijn omgeving en zijn maturiteitsgraad²⁵³ en (iii) met het oog op de bescherming van de fysieke en psychische integriteit van de minderjarige delictpleger of van derden en met het oog op de bescherming van de maatschappij tegen een hoog risico op recidive, is een verdere opvolging noodzakelijk na het aflopen van de sanctie.

Keuze sanctiestelsel en de tenuitvoerlegging van sancties

De keuze voor het sanctiestelsel is van invloed op de tenuitvoerlegging van de sanctie. De minderjarigen die volgens het jeugddelinquentiedecreet worden bestraft, middels een vrijheidsbenemende sanctie, komen in een gemeenschapsinstelling terecht die is gericht op het aanbieden van een beveiligend en structurerend programma, die herstelgericht en pedagogisch werkt, en erop gericht is de kansen op re-integratie te vergroten.²⁵⁴ Daarbij geldt dat de uitvoering van de sancties bij voorkeur zo dicht mogelijk bij de verblijfplaats van de minderjarige, of de verblijfplaats van zijn ouders of de opvoedingsverantwoordelijken plaatsvindt.²⁵⁵

Het Vlaams detentiecentrum is bedoeld voor plaatsing van jongeren die uit handen zijn gegeven. Dit betreft een instelling of afdeling van een gemeenschapsinstelling, bevoegd voor de uitvoering van de voorlopige hechtenis of de gevangenisstraf ten aanzien van uit handen gegeven jongeren tot 23 jaar.²⁵⁶ Na het bereiken van de 23-jarige leeftijd worden zij overgebracht naar een reguliere gevangenis. Een eerdere plaatsing in een gevangenis is ook mogelijk bij jongvolwassenen tussen 18 en 23 jaar, te weten bij onvoldoende capaciteit in een Vlaams detentiecentrum of indien zij de orde in het detentiecentrum ernstig verstoren.²⁵⁷

3.3.3.2 Het jeugdsanctiestelsel; algemene uitgangspunten

Zoals in paragraaf 3.3.1 al vermeld, is herstelgericht werken in het jeugddelinquentierecht nog steeds de norm en dit wordt gestimuleerd. De fundamentele beginselen van proportionaliteit en subsidiariteit moeten in acht worden genomen bij het bepalen van de sanctie. Er kan worden gekozen uit een gedifferentieerd aanbod in uiteenlopende kaders, zoals 'herstel', 'sanctie', 'zorg en beveiliging' en 'jeugdhulpverlening', waarbij een combinatie hiervan mogelijk is. In aanvulling daarop zijn de volgende uitgangspunten relevant.

Het Jeugddelinquentierecht maakt onderscheid tussen twee fases in het strafproces: de voorbereidende fase en de fase ten gronde. Het justitieel ingrijpen tijdens de voorbereidende

²⁵³ Onverminderd artikel 71 van het Strafwetboek.

²⁵⁴ Artikel 40 Jeugddelinquentiedecreet.

²⁵⁵ Artikel 17 § 1 Jeugddelinquentiedecreet.

²⁵⁶ Artikel 41 Jeugddelinquentiedecreet.

²⁵⁷ Put 2018.

fase worden ‘maatregelen’ genoemd. In de fase ten gronde worden de reacties op het gepleegde jeugddelict ‘sancties’ genoemd. De sancties worden vermeld in artikel 29, § 2 Jeugddelinquentiedecreet en mogen gecombineerd worden opgelegd.

In artikel 16 Jeugddelinquentiedecreet wordt in §1 expliciet vermeld waar de rechter rekening mee dient te houden bij het bepalen van de sanctie, overeenkomstig de gegeven volgorde:

- 1° de ernst van de feiten, de schade en de gevolgen voor het slachtoffer;
- 2° de persoonlijkheid en maturiteit van de minderjarige;
- 3° recidive, of het risico op recidive;
- 4° de veiligheid van de maatschappij;
- 5° de leefomgeving van de minderjarige;
- 6° de veiligheid van de minderjarige.

De rechter moet in de beslissing duidelijk blijk geven van de wijze waarop met de factoren rekening is gehouden. Daarbij geldt dat de voorkeur uitgaat naar andere dan vrijheidsbenemende sancties (*ultimum remedium*).²⁵⁸ De meeste sancties worden als onvoorwaardelijk gepresenteerd, maar doordat het jeugdsanctiestelsel het stellen van voorwaarden als een aparte sanctie kent, kunnen straffen ook deels of geheel voorwaardelijk opgelegd worden. Indien de rechter voorwaarden stelt, bedraagt de maximale termijn voor het naleven van die voorwaarden twee jaar.²⁵⁹ Ook kan de rechter een ambulante sanctie (behandeling) opleggen en als de minderjarige daaraan niet (volledig) meewerkt kan de sanctie worden vervangen door één van de andere in artikel 29 genoemde sancties.²⁶⁰ Voor de uitvoering van de ambulante sanctie geldt eveneens een maximale duur van twee jaar. Er gelden geen aparte sancties voor poging, voorbereiding, deelneming en medeplichtigheid. Ook bij samenloop van strafbare feiten wordt geen apart sanctieregime vermeld.

Daarnaast geldt dat de rechter te allen tijde, ambtshalve of op vordering van het Openbaar Ministerie, de opgelegde sancties ten aanzien van de minderjarige kan herzien, door deze in te trekken of te wijzigen in een minder strenge of ingrijpende sanctie.²⁶¹ Ook de minderjarige, zijn ouders of zijn opvoedingsverantwoordelijken kunnen, via een gemotiveerd verzoekschrift, de herziening van een opgelegde sanctie vragen na ommekomst van de termijn van zes maanden nadat het vonnis in kracht van gewijsde is gegaan.²⁶²

Iedere sanctie zoals bedoeld in artikel 29, § 2 Jeugddelinquentiedecreet moet, voor zover geen bijzondere bepalingen voorzien zijn, opnieuw worden onderzocht, ten einde te worden bevestigd, ingetrokken of gewijzigd vóór het verstrijken van een termijn van één jaar te rekenen van de dag waarop de beslissing definitief is geworden. Deze procedure wordt ingeleid door het Openbaar Ministerie. De bevoegde dienst die instaat voor de opvolging van de sanctie stuurt om de drie maanden aan de jeugdrechtbank een evaluatieverslag.²⁶³ De jeugdrechter of jeugdrechtbank houdt er bij de herziening rekening mee dat het herstelgericht karakter van de

²⁵⁸ Artikel 29 § 3 Jeugddelinquentiedecreet.

²⁵⁹ Artikel 34 Jeugddelinquentiedecreet.

²⁶⁰ Artikel 33 Jeugddelinquentiedecreet.

²⁶¹ Artikel 16 § 2 Jeugddelinquentiedecreet.

²⁶² *Ibid.*

²⁶³ *Ibid.*

maatregel of sanctie gevrijwaard blijft. Bij de herziening van een sanctie moet de jeugdrechtbank bijkomend de belangen van het slachtoffer in overweging nemen voordat zij een beslissing neemt. Indien nodig kan zij hiertoe een maatschappelijk onderzoek laten uitvoeren.²⁶⁴

3.3.3.3 Beschikbare jeugdsancties

De jeugdrechtbank kan aan een minderjarige een herstelrechtelijk aanbod doen van bemiddeling of herstelgericht groepsoverleg. In eerste instantie verdient een herstelrechtelijk aanbod de voorkeur. Wanneer de jeugdrechtbank geen herstelrechtelijk aanbod doet, moet dit gemotiveerd worden.²⁶⁵ Vervolgens kan de jeugdrechtbank, in voorkomend geval op cumulatieve wijze, in opgaande graad van het ingrijpende karakter van de sanctie de volgende sancties opleggen:²⁶⁶

- berispen;
- geen sanctie opleggen gelet op wat als maatregel is uitgevoerd of is doorlopen;
- een positief project uitvoeren;
- een ambulante sanctie;
- voorwaarden;
- toevertrouwen aan een forensische afdeling van de kinder- en jeugdpsychiatrie;²⁶⁷
- toevertrouwen aan een gemeenschapsinstelling, voor een gesloten oriëntatie van maximaal een maand;²⁶⁸
- toevertrouwen aan een gemeenschapsinstelling, voor een gesloten begeleiding van maximaal drie, zes of negen maanden;²⁶⁹
- toevertrouwen aan een gemeenschapsinstelling, voor een gesloten begeleiding van maximaal twee, vijf of zeven jaar.²⁷⁰

Ook is elektronisch toezicht met begeleiding mogelijk ter ondersteuning van een positief project, de ambulante sanctie en bij het opleggen van voorwaarden.²⁷¹ In het decreet wordt

²⁶⁴ *Ibid.*

²⁶⁵ Artikel 29 § 1 Jeugddelinquentiedecreet.

²⁶⁶ Artikel 29 § 2 Jeugddelinquentiedecreet.

²⁶⁷ Deze sanctie was eerst opgenomen niet in artikel 29 van het Jeugddelinquentiedecreet opgenomen. Dit is echter gewijzigd in het Decreet over maatregelen in geval van een civiele noodsituatie met betrekking tot de volksgezondheid in het kader van het decreet van 15 februari 2019 betreffende het jeugddelinquentierecht en tot wijziging van het decreet van 15 februari 2019 betreffende het jeugddelinquentierecht, waardoor de plaatsing in de jeugdpsychiatrie nu in artikel 29 Jeugddelinquentiedecreet is opgenomen en op 6 juli 2020 in werking is getreden.

²⁶⁸ Artikel 35 *jo* artikel 89 Jeugddelinquentiedecreet: deze sanctie treedt op uiterlijk 1 september 2022 in werking.

²⁶⁹ Artikel 36 *jo* artikel 89 Jeugddelinquentiedecreet: deze sanctie treedt op uiterlijk 1 september 2022 in werking.

²⁷⁰ Artikel 37 *jo* artikel 89 Jeugddelinquentiedecreet: deze sanctie treedt op uiterlijk 1 september 2022 in werking.

²⁷¹ Artikel 29 § 4 Jeugddelinquentiedecreet.

specifiek benoemd dat de rechter dit (als alternatief) kan inzetten indien een plaatsing in een instelling wordt overwogen.

Onderhavig onderzoek leent zich niet voor bespreking van alle jeugdsancties. Met betrekking tot de bestraffing van ernstige gewelds- en zedenmisdriven zijn met name de zwaarste jeugdsancties relevant: de gesloten oriëntatie en de gesloten begeleiding. Die zullen hieronder nader worden toegelicht.²⁷² Hierbij wordt opgemerkt dat die artikelen pas in werking treden nadat de Vlaamse Regering heeft vastgesteld dat de nodige randvoorwaarden zijn gerealiseerd die toelaten dat deze sancties kunnen worden uitgevoerd. Dit zal uiterlijk 1 september 2022 het geval zijn. Tot die tijd geldt de overgangsbepaling van artikel 87 Jeugddelinquentiedecreet en wordt het jeugdbeschermingsrecht ingezet om eventuele vrijheidsbeneming en behandeling van een jeugdige te gelasten. Die interventies kunnen uiterlijk tot het 21^e levensjaar van de veroordeelde duren. Of de *uithandengeving* wordt bevolen, waarna bij een veroordeling een sanctie uit het volwassenensanctierecht wordt opgelegd.

Gesloten oriëntatie

De jeugdrechtbank kan een minderjarige toevertrouwen aan een afdeling binnen een gemeenschapsinstelling voor een gesloten oriëntatie van maximaal een maand.²⁷³ Deze sanctie kan alleen in uitzonderlijke omstandigheden worden uitgesproken ten aanzien van personen die jonger zijn dan veertien jaar. De Memorie van Toelichting vermeldt hierover:

‘Met het installeren van deze gesloten oriëntatie, wordt beoogd dat jongeren, die verdacht worden van het plegen van bepaalde ernstige jeugddelicten, een gedegen, multidisciplinair onderzoek kunnen ondergaan. Dergelijk onderzoek beoogt elementen aan te brengen bij het bepalen van de meest wenselijke reactie op het jeugddelict. De vraag of verdere geslotenheid al dan niet zinvol of wenselijk is, dan wel welke andere invulling als reactie op het delict haalbaar en aangewezen is, is het centraal thema in dergelijk onderzoek. (...) Het gevoerde onderzoek resulteert in een onderbouwd, multidisciplinair verslag, rekening houdend met de gegevens waarover men op dat moment beschikt/kan beschikken. Naast de ernst van het delict, zijn o.m. de context waarbinnen het jeugddelict gepleegd werd, de persoonlijkheid, de gedragsmatige ontwikkeling en de totale evolutie van de jongere factoren die worden onderzocht en desgevallend in rekening gebracht bij het uitschrijven van het advies.’²⁷⁴

Gesloten begeleiding drie, zes of negen maanden

De jeugdrechtbank kan een minderjarige toevertrouwen aan een afdeling binnen een gemeenschapsinstelling, voor een gesloten begeleiding van maximaal drie, zes of negen maanden.²⁷⁵ Deze sanctie kan alleen in uitzonderlijke omstandigheden worden uitgesproken ten aanzien van personen die jonger zijn dan veertien jaar.

²⁷² Voor een uitgebreide beschrijving van het jeugdsanctiestelsel wordt verwezen naar Leenknecht & Put 2019, p. 13-38.

²⁷³ Artikel 35 *jo* 29 § 2, eerste lid, 6° Jeugddelinquentiedecreet.

²⁷⁴ Memorie van toelichting bij de tweede versie van het voorontwerp (VR 2017 2212 DOC.1457/3TER), p. 14.

²⁷⁵ Artikel 36 *jo* 29 § 2, eerste lid, 7° Jeugddelinquentiedecreet.

In het vonnis dient de duur van de gesloten begeleiding te worden bepaald. Wanneer de minderjarige al tijdens de voorbereidende fase van de strafzaak een maatregel gesloten oriëntatie opgelegd heeft gekregen, al dan niet gevolgd door een maatregel van gesloten begeleiding, dan kunnen elementen uit het afgeleverde oriëntatieverslag in overweging worden genomen om de duur te bepalen. Uit de Memorie van Toelichting blijkt dat de wetgever verwacht dat het bij de toepassing van deze sanctie om jeugdigen zal gaan die tijdens de voorbereidende fase reeds op grond van een maatregel in een gemeenschapsinstelling zijn verbleven, waarbij de rechter die periode van verblijf nog niet voldoende vindt.²⁷⁶

Gesloten begeleiding twee, vijf of zeven jaar

De jeugdrechtbank kan een minderjarige toevertrouwen aan een afdeling binnen een gemeenschapsinstelling voor een gesloten begeleiding van maximaal twee, vijf of zeven jaar.²⁷⁷ De maximumduur kan niet meer bedragen dan de strafmaat die is bepaald indien het feit door een meerderjarige zou zijn gepleegd. Deze sanctie van gesloten begeleiding voor langere duur kan alleen in uitzonderlijke omstandigheden worden uitgesproken ten aanzien van personen die jonger zijn dan zestien jaar op het ogenblik van het plegen van het jeugddelict. Hierbij geldt dat bij de duur van deze sanctie rekening moet worden gehouden met de eerdere opgelegde maatregelen tijdens de voorbereidende fase van de strafzaak.²⁷⁸ De gesloten begeleiding kan bij minderjarigen vanaf 12 jaar worden gecombineerd met het opleggen van de terbeschikkingstelling voor de duur van maximaal tien jaar.²⁷⁹

16 – 17 jarigen

In algemene zin dienen in het vonnis bijzondere redenen te worden vermeld bij het opleggen van de gesloten begeleiding van twee, vijf of zeven jaar. Deze vorm van gesloten begeleiding kan daarnaast alleen worden uitgesproken als aan alle volgende voorwaarden cumulatief is voldaan: (i) de minderjarige is zestien jaar of ouder ten tijde van plegen (ii) er is een vermoeden van schuldbequaamheid aanwezig. Het betreft een weerlegbaar vermoeden, rekening houdend met de persoonlijkheid en maturiteit van voormelde minderjarige en zijn sociale context, (iii) elke andere sanctie is ongepast of heeft gefaald, (iv) het betreft een ernstig feit vermeld in artikel 37 Jeugddelinquentiedecreet (zoals moord, doodslag en verkrachting) voor zover dit strafbaar is met meer dan vijf jaar opsluiting, (v) de fysieke en psychische integriteit van voormelde minderjarige of van derden is in gevaar en (vi) de gesloten begeleiding is noodzakelijk.

Volgens de Memorie van Toelichting is deze sanctie een antwoord vanuit de Vlaamse Gemeenschap op de figuur van de *uithandengeving*. Het moet gaan om een bijzonder ernstig normovertreding. Op grond van deze sanctie verblijft de minderjarige echter niet in een gevangenis maar, tot aan het bereiken van de leeftijd van 18 jaar, in geslotenheid binnen een afdeling van de gemeenschapsinstellingen. Daarna zal, na evaluatie door de jeugdrechtbank,

²⁷⁶ Memorie van toelichting bij de tweede versie van het voorontwerp (VR 2017 2212 DOC.1457/3TER), p. 30.

²⁷⁷ Artikel 36 *jo* 29 § 2, eerste lid, 8° Jeugddelinquentiedecreet.

²⁷⁸ Zie artikel 20 § 2, 4° Jeugddelinquentiedecreet tot het toevertrouwen aan een gesloten afdeling in de gemeenschapsinstelling voor een gesloten oriëntatie en artikel 20, § 2, 5° Jeugddelinquentiedecreet tot het toevertrouwen aan een gesloten afdeling in de gemeenschapsinstelling voor een gesloten begeleiding.

²⁷⁹ Artikel 37 § 8 Jeugddelinquentiedecreet. De terbeschikkingstelling treedt pas in werking na het sluiten van een samenwerkingsakkoord tussen de Vlaamse Gemeenschap en de Federale Staat.

een re-integratie traject starten.²⁸⁰

De sanctie van gesloten begeleiding van maximaal zeven jaar is in principe slechts mogelijk nadat maatschappelijke en medisch-psychologische onderzoeken zijn verricht door een multidisciplinair samengesteld team. De sanctie kan echter ook worden opgelegd zonder een dergelijk onderzoek indien de minderjarige zich onttrekt of weigert mee te werken aan het onderzoek of in geval van zware recidivisten (in het geval van eerdere veroordeling voor ernstige feiten).

12 – 16 jarigen

De wetgever heeft de langdurige gesloten begeleiding van twee, vijf of zeven jaar in principe enkel voor de minderjarigen vanaf 16 jaar bedacht, waarbij de cumulatieve voorwaarden moeten zijn vervuld. Echter, ook ten aanzien van minderjarigen van 12 tot 16 jaar is een gesloten begeleiding van meer dan negen maanden mogelijk. De wetgever geeft hierover aan dat het dan om zodanig ernstige feiten gaat dat een langere gesloten begeleiding als sanctie ook bij de minderjarigen kan worden opgelegd, zij het dat een minder lange maximale duur van toepassing is:

- bij minderjarigen tussen de 12 en 14 jaar kan de sanctie voor een maximale duur van twee jaar worden opgelegd. De cumulatieve voorwaarden die dan gelden zijn: (i) er is een vermoeden van schuldbequaamheid aanwezig. Het betreft een weerlegbaar vermoeden, rekening houdend met de persoonlijkheid en maturiteit van voormelde minderjarige en zijn sociale context, (ii) elke andere sanctie is ongepast of heeft gefaald, (iii) de fysieke en psychische integriteit van voormelde minderjarige of van derden is in gevaar en (iv) de gesloten begeleiding is noodzakelijk. Bovendien moet het gaan om een feit, dat wanneer het door een meerderjarige zou zijn gepleegd, strafbaar is met een gevangenisstraf van vijf tot tien jaar opsluiting of een zwaardere straf,
- bij minderjarige tussen de 14 en 16 jaar kan de sanctie voor een maximale duur van vijf jaar worden opgelegd. De cumulatieve voorwaarden die dan gelden zijn: (i) er is een vermoeden van schuldbequaamheid aanwezig. Het betreft een weerlegbaar vermoeden, rekening houdend met de persoonlijkheid en maturiteit van voormelde minderjarige en zijn sociale context, (ii) elke andere sanctie is ongepast of heeft gefaald, (iii) de fysieke en psychische integriteit van voormelde minderjarige of van derden is in gevaar en (iv) de gesloten begeleiding is noodzakelijk.

Grondslag voor de korte of lange gesloten begeleiding

De Memorie van Toelichting vermeldt dat de gesloten begeleiding binnen de gemeenschapsinstelling ‘een geïndividualiseerd, residentieel, forensisch traject voor een minderjarige betreft waarbij actief wordt toegewerkt naar re-integratie in de samenleving (hetzij het thuismilieu, hetzij een aangepaste private voorziening, hetzij...)’.²⁸¹ Daarbij is door de wetgever waarde gehecht aan het feit dat de minderjarige duidelijkheid moet worden gegeven

²⁸⁰ Memorie van toelichting bij de tweede versie van het voorontwerp (VR 2017 2212 DOC.1457/3TER), p. 31.

²⁸¹ Memorie van toelichting bij de tweede versie van het voorontwerp (VR 2017 2212 DOC.1457/3TER), p. 15.

omtrent de duur van de vrijheidsberoving. Minderjarigen aan wie de gesloten begeleiding is opgelegd, verschijnen iedere zes maanden bij de jeugdrechtbank voor evaluatie van de sanctie en eventuele uitwerking en oplegging van een vervolgtraject. Indien de minderjarige de leeftijd van 18 jaren heeft bereikt, zal dit jaarlijks plaatsvinden.²⁸² Het constructief en herstelgericht werken dient ook tijdens de vrijheidsberoving centraal te staan, waarbij niet alleen met de minderjarige maar ook met zijn ouders/opvoeders wordt samengewerkt. Het belang van participatie wordt apart benoemd en ook het richten op de mogelijkheden en talenten van de jeugdige.

3.3.3.4 Richtlijnen voor strafvordering en straftoemeting

Concrete straftoemetingsrichtlijnen zijn in onderhavig onderzoek niet aangetroffen.

3.3.4 Recente ontwikkelingen België (Vlaanderen)

Tot op heden zijn de gemeenschapsinstellingen nog niet gereed om uitvoering te kunnen geven aan de nieuwe vrijheidsbenemende sancties. Het is de bedoeling dat deze publieke instellingen in de nabije toekomst enkel nog jongeren opnemen die een jeugddelict hebben gepleegd. Dit houdt in beginsel in dat geen sprake meer kan zijn van samenplaatsing van de jeugdigen op verschillende titels (strafrechtelijk en civielrechtelijk), met als uitzondering dat de jongeren die vanuit een verontrustende situatie in geslotenheid zijn geplaatst nog wel op grond van een ‘time-out’ in een gemeenschapsinstelling geplaatst kunnen worden.²⁸³ In beginsel komen de minderjarigen met een ‘verontrustende situatie’ echter in een andere gesloten instelling terecht.²⁸⁴

²⁸² Artikel 37 § 5 Jeugddelinquentiedecreet.

²⁸³ Leenknecht & Put 2019, p. 13-38.

²⁸⁴ Artikel 48, eerste lid, 10° en artikel 78/1, § 1 Decreet Integrale Jeugdhulp. Zie ook: Put 2018.

3.4 Duitsland

Tabel 3.4 Schematisch overzicht wet- en regelgeving Duitsland

Land	Duitsland
Minimumleeftijd strafrechtelijke aansprakelijkheid	14 jaar ²⁸⁵
Geldt de minimumleeftijd voor alle ernstige gewelds- en zedenmisdrijven?	Ja
Apart jeugdsanctierecht voor minderjarigen?	Ja
Sancties ten aanzien van misdrijven:	Bij toepassing jeugdsanctierecht, tot 21 jaar: <u>Maatregelen:</u> - Een educatieve maatregel²⁸⁶ - Een disciplinaire maatregel²⁸⁷ - Plaatsing in een psychiatrisch ziekenhuis²⁸⁸ <u>Straffen</u> - <i>Jugendstrafe</i> (jeugddetentie)²⁸⁹ Bij toepassing volwassenensanctierecht (selectie)²⁹⁰, vanaf 18 jaar: - Geldboete - Gevangenisstraf
Minimumsancties bij ernstige gewelds- en zedenmisdrijven?	Nee, in het jeugdsanctierecht gelden geen minimumstraffen, maar indien jeugddetentie als straf wordt opgelegd, geldt een minimumtermijn van 6 maanden.²⁹¹ Het volwassenensanctierecht (vanaf 18 jaar) vermeldt wel minima, doch die zijn niet verplicht²⁹²: • moord: levenslang²⁹³ • doodslag: minimaal 5 jaar²⁹⁴ • verkrachting: minimaal 6 maanden, waarbij de hoogte van het minimum

²⁸⁵ § 1 JGG.

²⁸⁶ § 10 JGG.

²⁸⁷ § 13 – 16a JGG.

²⁸⁸ § 7(1) JGG.

²⁸⁹ § 17 JGG.

²⁹⁰ Hoofdstuk 3 *Strafgesetzbuch* (StGB) vermeldt de soorten sancties als ook specifieke beginselen voor straftoemeting.

²⁹¹ § 18 (1) JGG.

²⁹² § 49 StGB.

²⁹³ § 211 StGB.

²⁹⁴ § 212 StGB.

	afhankelijk is van de delictsomschrijving²⁹⁵ • zware mishandeling (<i>Gefährliche Körperverletzung</i>): minimaal 6 maanden in ernstige gevallen en minimaal 3 maanden in minder ernstige gevallen.²⁹⁶
Maximumsancties bij ernstige gewelds- en zedenmisdrijven	Bij toepassing jeugdsanctierecht geldt: Minderjarigen: • maximaal 10 jaar jeugddetentie.²⁹⁷ Jongvolwassenen van 18 tot 21 jaar: • maximaal 15 jaar jeugddetentie.²⁹⁸ Bij toepassing van volwassenensanctierecht (mogelijk vanaf 18 jaar) geldt: • moord en doodslag: levenslange gevangenisstraf²⁹⁹ • verkrachting: maximaal 10 jaar gevangenisstraf, en levenslang indien het de dood tot gevolg heeft gehad³⁰⁰ • zware mishandeling: maximaal 10 jaar gevangenisstraf in ernstige gevallen en maximaal 5 jaar gevangenisstraf in minder ernstige gevallen.³⁰¹
Is een levenslange gevangenisstraf mogelijk?	Nee, jeugdigen en jongvolwassenen die volgens het jeugdsanctierecht worden veroordeeld kunnen geen levenslang opgelegd krijgen. Het is wel mogelijk om na 7 jaar jeugddetentie, voor een ernstig gewelds- of zedenmisdrijf, de preventieve hechtenis van de minderjarige veroordeelde te gelasten.³⁰² Jongvolwassenen tussen de 18 en 21 jaar die volgens het volwassenensanctierecht worden veroordeeld, kunnen wel levenslang opgelegd krijgen hoewel de rechter ook de mogelijkheid heeft om in plaats daarvan 10 tot 15 jaar gevangenisstraf op te leggen.³⁰³

²⁹⁵ § 177 en 178 StGB.

²⁹⁶ § 224 StGB.

²⁹⁷ § 18 (1) JGG.

²⁹⁸ § 105 (3) JGG.

²⁹⁹ § 211 en 212 StGB.

³⁰⁰ § 177 en 178 StGB.

³⁰¹ § 224 StGB.

³⁰² § 7(2) JGG. Tot de leeftijd van 24 jaar, bij aanvang van plaatsing, wordt iedere zes maanden getoetst of de preventieve hechtenis moet worden voortgezet, § 7(5) JGG..

³⁰³ § 106 (1) JGG.

Plaats tenuitvoerlegging vrijheidsbenemende sancties minderjarigen en jongvolwassenen	Bij toepassing jeugdsanctierecht, tot 21 jaar: • in een jeugdgevangenis³⁰⁴ Bij toepassing volwassenensanctierecht: • in een volwassenengevangenis, vanaf 18 jaar, • jongvolwassenen tot 21 jaar kunnen ook in een jeugdgevangenis worden geplaatst of op een speciale afdeling binnen een reguliere gevangenis voor volwassenen.³⁰⁵

3.4.1 Grondslagen van het Duitse jeugdstrafrecht

Het jeugdstrafrecht is neergelegd in een aparte wet, het *Jugendgerichtsgesetz (JGG)*.³⁰⁶ De JGG omvat aanvullende bepalingen op het commune strafrecht (*Strafgesetzbuch, StGB*) die specifiek voor minderjarigen vanaf 14 jaar³⁰⁷ en jongvolwassenen tot 21 jaar gelden.³⁰⁸

In 1990 vond een ingrijpende hervorming van het jeugdstrafrecht plaats in Duitsland. In de wet werden nieuwe interventies opgenomen zoals mediation, sociale trainingen, werkstraffen en bijzondere zorg en toezicht door maatschappelijk werkers.³⁰⁹ Sinds 2006 kan een slachtoffer van een ernstig gewelds- of zedenmisdrijf zich naast het Openbaar Ministerie als eiser (*Nebenkläger*) voegen in de jeugdstrafzaak.³¹⁰ Voorts is het sinds 2008 mogelijk dat een veroordeelde minderjarige die 7 jaar jeugddetentie voor een ernstig gewelds- of zedenmisdrijf opgelegd heeft gekregen, bij afloop van die sanctie ‘preventief gehecht’ wordt indien sprake is van een hoog recidiverisico.³¹¹ Tot slot is in 2008 ook § 2 JGG gewijzigd³¹² waarin sindsdien wordt voorgeschreven dat de toepassing van het jeugdstrafrecht primair is bedoeld om recidive bij minderjarigen en jongvolwassenen te voorkomen. Om dit doel te bereiken moeten de juridische consequenties en, rekening houdend met de ouderlijke opvoedingsrechten, de procedure primair gericht zijn op re-integratie/educatie (*Erziehungsgedanke*).³¹³ Strafdoeleinden als generale preventie en bescherming van de maatschappij worden niet in de JGG benoemd.³¹⁴

Een minderjarige of jongvolwassene wordt strafrechtelijk verantwoordelijk gehouden als hij op het moment van het delict volwassen genoeg was om, in overeenstemming met zijn morele en geestelijke ontwikkeling, het wangedrag van de daad in te zien en naar dit inzicht te

³⁰⁴ § 17 jo 90 JGG.

³⁰⁵ Zeijlmans, Sipma & Van der Laan 2019, p. 45 e.v.

³⁰⁶ In de Engelstalige literatuur aangeduid als de Juvenile Justice Act (JJA).

³⁰⁷ § 1 JGG.

³⁰⁸ § 1 jo 105 JGG.

³⁰⁹ Dünkel 2014, p. 55-56.

³¹⁰ § 80 (3) JGG. Vgl. Dünkel 2014, p. 55-56.

³¹¹ § 7 (2) JGG.

³¹² Dünkel 2014, p. 55-56.

³¹³ § 2 JGG.

³¹⁴ *Bundestagsdrucksache* 16/6293, p. 10 en Dünkel 2016, p. 5.

handelen. De rechter kan dezelfde maatregelen bevelen als de familierechtbank ten behoeve van de opvoeding van een minderjarige of jongvolwassene die niet strafrechtelijk verantwoordelijk is wegens gebrek aan maturiteit.³¹⁵ De rechter kan ook de strafrechtprocedure beëindigen wegens de onvoltooide ontwikkeling van de jeugdige.³¹⁶

Het jeugdstrafrecht is gebaseerd op het commune strafrecht en bevat diverse procedurele waarborgen.³¹⁷ Er zijn gespecialiseerde jeugdrechtbanken, jeugdofficieren van justitie en in grote steden bestaat ook een speciale jeugdpolitie (met in grotere steden *Häuser des Jugendrechts*, waar de politie, jeugdofficieren van justitie, het wijkteam en soms een mediation bureau gevestigd zijn).³¹⁸ De speciale jeugdrechters die op lokaal niveau werken zijn voor ook verantwoordelijk voor het opleggen van buitengerechtelijke afdoeningen (*diversion*). Bij een ernstiger strafbaar feit wordt een zaak door de jeugdrechtbank behandeld en ernstige misdrijven worden door de jeugdkamer van de district rechtbank afgedaan.³¹⁹ De *Jugendgerichtshilfe* (JGH) rapporteert en adviseert gedurende de strafprocedure over de jeugdige.³²⁰

Minderjarigen kunnen niet gestraft worden voor gedrag dat evenmin voor volwassenen een strafbaar feit oplevert. Als een minderjarige antisociaal gedrag vertoont dat niet strafbaar is, kan vrijwillige of gedwongen hulpverlening gegeven worden.³²¹ In het Duitse jeugdstrafrecht zijn proportionaliteit en subsidiariteit leidend. Ook worden straffen door de jeugdrechter gezien als *ultimum remedium*. De voorkeur wordt gegeven aan *diversion*. Indien dat niet mogelijk is en een sanctie moet volgen, wordt de voorkeur gegeven aan educatieve of disciplinaire maatregelen in plaats van jeugddetentie.³²²

3.4.2. Leeftijdsgrenzen

De JGG is van toepassing op alle minderjarigen van 14 tot 18 jaar die tijdens de minderjarigheid een strafbaar feit hebben begaan.³²³ Anders dan in Nederland, kent de Duitse wet niet de mogelijkheid om minderjarigen volgens het volwassenenstrafrecht te bestraffen. Bij de behandeling van strafzaken van jongvolwassenen van 18 tot 21 jaar³²⁴ geldt het uitgangspunt “toepassing jeugdstrafrecht, tenzij...”.³²⁵ De zaken worden dus in principe door de jeugdrechtbanken behandeld waarbij voor oplegging van de jeugdsancties en -maatregelen uit

³¹⁵ § 3 JGG.

³¹⁶ § 47 (1) JGG.

³¹⁷ Pruin 2011-2012, p. 1-2.

³¹⁸ §33-38 JGG. Zie ook: Dünkel & Heinz 2017, p. 311.

³¹⁹ Pruin 2011-2012, p. 2. Voor een schema van de rechtbanken in detail, zie Dünkel 2016, p. 9.

³²⁰ § 38 JGG. Zo doet de JGH onderzoek naar de persoonlijkheid, ontwikkeling en de gezins-, sociale en economische achtergrond van de jongere. De JGH heeft advies over de mogelijke specifieke kwetsbaarheid en de te nemen maatregelen. In beginsel is de JGH ook aanwezig ter zitting.

³²¹ Pruin 2011-2012, p. 2.

³²² Dünkel 2016, p. 6.

³²³ § 105 (1) (2) JGG.

³²⁴ Hoofdstuk 3 van de JGG.

³²⁵ § 105 jo 2 JGG. Zie ook: Zeijlmans, Sipma & Van der Laan 2019, p. 43 e.v.

de JGG (§§ 4 tot 8, 9 (1), 10, 11, 13 tot 32) wordt gekozen indien die passend en toereikend zijn in de betreffende zaak. De JGG noemt twee criteria die hierbij van toepassing zijn³²⁶: (i) uit de algemene beoordeling van de persoonlijkheid van de dader blijkt, rekening houdend met de omgevingsomstandigheden, dat de jongvolwassene op het moment van het misdrijf nog steeds gelijk was aan een jongere wat betreft zijn morele en intellectuele ontwikkeling, of (ii) het gaat om typisch jeugdig gedrag (*Jugendverfehlung*)³²⁷ gekeken naar de aard, de omstandigheden of de motieven van het gepleegde.³²⁸ Vanaf 21 jaar is het commune strafrecht van toepassing.

3.4.3 Straffen en maatregelen voor jeugdigen en jongvolwassenen

3.4.3.1 Toepasbare sanctiestelsels

Zoals uit de voorgaande paragraaf is gebleken, kent het Duitse strafrecht twee soorten sanctiestelsels: het jeugdsanctiestelsel (voor jeugdigen en jongvolwassenen van 14 tot 21 jaar) en het commune sanctiestelsel (voor (jong)volwassenen vanaf 18 jaar). Voordat wordt ingegaan op het jeugdsanctiestelsel wordt eerst kort stil gestaan bij de het commune sanctiestelsel.

Commune sanctiestelsel

De reikwijdte van de straffen wordt door de strafbedreiging vermeld in de misdrijven bepaald. Bij moord en doodslag is dit een levenslange gevangenisstraf.³²⁹ Voor verkrachting kan hoogstens 10 jaar gevangenisstraf worden opgelegd, afhankelijk van de delictsomschrijving, en levenslang indien de verkrachting de dood tot gevolg heeft gehad.³³⁰

Daarnaast geldt de hoofdregel van artikel 46 StGB: de schuld van de veroordeelde vormt de basis voor de strafmaat. Er moet rekening worden gehouden met de effecten die de straf naar verwachting zal hebben op het toekomstige leven van de veroordeelde in de samenleving. Bij het vaststellen van de straf weegt de rechtbank de omstandigheden die voor en tegen de

³²⁶ § 105 JGG.

³²⁷ Voor een nadere duiding hiervan, zie BGHSt 8, 92 (92).

³²⁸ Als gelijktijdige veroordeling plaatsvindt voor meerdere strafbare feiten waarop, gelet op de leeftijd van de dader, deels het jeugdstrafrecht en deels het commune strafrecht van toepassing is, dan wordt het jeugdstrafrecht op alle feiten toegepast indien de nadruk ligt op de strafbare feiten die volgens het jeugdstrafrecht zouden moeten worden beoordeeld. Is dit niet het geval, dan wordt het commune strafrecht op alle feiten toegepast. Zie: § 32 JGG.

³²⁹ § 211 en 212 StGB.

³³⁰ § 177 en 178 StGB.

veroordeelde spreken.³³¹ Verder moet in de uitspraak gemotiveerd worden wat de doorslaggevende redenen zijn voor het opleggen van de sanctie.³³²

Sanctioneren van jongvolwassenen 18 tot 21 jaar

Hiervoor is reeds uiteengezet onder welke voorwaarden de JGG van toepassing is op deze doelgroep en welke artikelen van de JGG kunnen worden toegepast.³³³

De maximale jeugdstraf voor jongvolwassenen is tien jaar jeugddetentie. Wanneer een jongvolwassene vanwege het plegen van moord wordt veroordeeld en de maximale termijn van tien jaar niet voldoende wordt geacht vanwege de ernst van de ‘innerlijke schuld’³³⁴ van de veroordeelde, dan kan maximaal vijftien jaar worden opgelegd.³³⁵ Indien een jongvolwassene via het volwassenensanctiestelsel wordt berecht, is voor moord of doodslag een levenslange gevangenisstraf mogelijk.³³⁶ De JGG biedt de rechter echter de mogelijkheid in dergelijke zaken te volstaan met een gevangenisstraf van tien tot vijftien jaar in plaats van een levenslange gevangenisstraf.³³⁷

3.4.3.2 Het jeugdsanctiestelsel; algemene uitgangspunten

Wanneer een minderjarige wordt veroordeeld dan geldt het uitgangspunt dat de sanctie primair is bedoeld om recidive te voorkomen en re-integratie/educatie (*Erziehungsgedanke*) te bevorderen.³³⁸ De JGG geeft aan dat als sanctie educatieve maatregelen kunnen worden opgelegd. Indien educatieve maatregelen niet volstaan dan kunnen disciplinaire maatregelen of jeugddetentie worden opgelegd (zie verder hierna).³³⁹ De rechter bestraft het misdrijf met disciplinaire middelen als jeugddetentie niet vereist is, maar de jongere toch bewust moet worden gemaakt van het feit dat hij verantwoordelijk is voor het onrecht dat hij heeft gepleegd.³⁴⁰ Educatieve maatregelen en disciplinaire maatregelen mogen gecombineerd worden opgelegd.³⁴¹

³³¹ § 46 (2) StGB. Hierbij kan in het bijzonder rekening worden gehouden met: de motieven en doelstellingen van de veroordeelde, de houding en de mate van wilskracht tijdens het plegen, de mate van schending van de plichten van de veroordeelde, de modus operandi en de gevolgen van het strafbare feit afhankelijk van de mate van schuld van de veroordeelde, de voorgeschiedenis van de overtreder, persoonlijke en financiële omstandigheden, en het gedrag van de dader in de periode na het strafbare feit, in het bijzonder pogingen om de veroorzaakte schade te vergoeden en pogingen tot verzoening met het slachtoffer.

³³² § 267 III s. 3 StPO.

³³³ Zie ook Dünkel 2014, p. 47. In de praktijk wordt gemiddeld gesproken ongeveer twee derde van de strafzaken binnen deze leeftijdsgroep door de jeugdrechtbank afgedaan en bij ernstige misdrijven betreft dit zelfs 90%

³³⁴ De ‘innerlijke schuld’ van de veroordeelde houdt niet alleen verband met de ernst van het misdrijf, maar ook met de persoonlijke kenmerken van de veroordeelde en het motief voor het plegen van het misdrijf. Zie Persson 2017, p. 125.

³³⁵ § 105 (3) JGG.

³³⁶ § 211 en 212 StGB.

³³⁷ § 106 (1) JGG.

³³⁸ § 2 JGG.

³³⁹ § 5 JGG.

³⁴⁰ § 13 (1) JGG.

³⁴¹ § 8 (1) JGG.

Ten aanzien van de jeugddetentie kent het jeugdsanctierecht een aantal strafmodaliteiten. Zo worden vrijheidsstraffen van maximaal twee jaar in het geheel (dus niet gedeeltelijk) onder bepaalde voorwaarden opgeschort, indien het recidiverisico als laag wordt beschouwd.³⁴² De opschorting is verplicht bij een dergelijke positieve verwachting.³⁴³ De rechter stelt daarbij een proeftijd vast van minimaal twee en maximaal drie jaar. Dit kan evenwel met een jaar worden verkort, maar ook tot vier jaar worden verlengd. Indien een jeugddetentie van minimaal een jaar en maximaal twee jaar is opgelegd dan kan de proeftijd niet worden verkort.³⁴⁴ Aan de proeftijd kunnen instructies en voorwaarden worden verbonden, tenzij uit de houding van de jeugdige voldoende blijkt dat nadere instructies en voorwaarden niet noodzakelijk zijn.³⁴⁵ Aan de proeftijd kan ook reclasseringstoezicht worden verbonden.³⁴⁶

De jeugdrechter kan ook de schuld vaststellen van de jeugdige (*Schuldspruch*³⁴⁷), maar de beslissing omtrent het opleggen van jeugddetentie aanhouden.³⁴⁸ Ook dan wordt een proeftijd vastgesteld. Daarbij geldt een minimumtermijn van 1 jaar en een maximum van twee jaar, waarbij eveneens geldt dat dit met een jaar kan worden verkort of verlengd.³⁴⁹ Tevens kan reclasseringstoezicht hieraan worden verbonden³⁵⁰ en ook kunnen maatregelen worden opgelegd zoals een taakstraf. Als gedurende de proeftijd blijkt dat de het gepleegde misdrijf toch is voortgekomen uit ‘schadelijke neigingen’ (*schädliche Neigungen*) van de jeugdige, bijvoorbeeld als de jeugdige recidiveert, dan kan de rechter alsnog een sanctie opleggen. Mocht dit echter tijdens de proeftijd niet blijken, dan komt het vonnis te vervallen.³⁵¹ Een vergelijkbare variant wordt ook in artikelen 57, 61 tot en met 61b JGG teruggezien, maar dan stelt de rechter het opleggen van jeugddetentie uit op grond van een nog niet aanwezige of juist positieve prognose ten aanzien van de veroordeelde. Indien een sanctie wordt opgeschort dan moet de rechter in beginsel instructies geven en voorwaarden vastleggen, te weten educatieve of disciplinaire maatregelen, die gelden gedurende de proeftijd.³⁵²

Indien de rechter de jeugdige veroordeelt, vermeldt de uitspraak de redenen voor het vonnis en ook welke omstandigheden doorslaggevend waren voor de bestraffing. Hierbij dient rekening te worden gehouden met de emotionele, geestelijke en lichamelijke ontwikkeling van de verdachte.³⁵³ Bij een veroordeling voor meerdere strafbare feiten wordt één straf opgelegd waarbij wel meerdere maatregelen en een jeugddetentie kunnen worden gecombineerd, voor zover dit geen overschrijding van de wettelijke maxima inhoudt.³⁵⁴ De rechter dient daarbij rekening te houden met eerder opgelegde sancties³⁵⁵ en dient ook de tijd die is doorgebracht

³⁴² § 21 JGG.

³⁴³ Zie BGH StV 1991, 424.

³⁴⁴ § 22 JGG.

³⁴⁵ § 23 JGG.

³⁴⁶ § 24 JGG.

³⁴⁷ Persson 2017, p. 123.

³⁴⁸ § 27 JGG.

³⁴⁹ § 28 JGG.

³⁵⁰ § 29 JGG.

³⁵¹ § 30 JGG.

³⁵² § 23 JGG.

³⁵³ § 54 JGG.

³⁵⁴ § 31 (1) JGG.

³⁵⁵ § 31 (2) JGG.

gedurende voorarrest mee te nemen bij de straftoemeting.³⁵⁶ De rechter kan echter bevelen dat de verrekening geheel of gedeeltelijk buiten beschouwing wordt gelaten, indien deze niet gerechtvaardigd is met betrekking tot het gedrag van de verdachte na het misdrijf of om educatieve redenen.³⁵⁷

In jeugdstrafzaken moeten de levens- en gezinsomstandigheden, de ontwikkeling, het eerdere gedrag en alle andere omstandigheden die kunnen worden gebruikt om zijn geestelijke, emotionele en persoonlijke ontwikkeling te beoordelen, zo snel mogelijk worden bepaald. Indien nodig moet een (deskundigen)onderzoek naar de verdachte worden ingesteld, in het bijzonder om zijn ontwikkelingsniveau of andere eigenschappen die essentieel zijn voor de procedure, vast te stellen.³⁵⁸ Ook kan de rechter een observatie van de jeugdige gelasten.³⁵⁹

Tot wordt kort stilgestaan bij de preventieve hechtenis. In de uitspraak kan de rechtbank zich (in theorie) het recht voorbehouden om de preventieve hechtenis van de minderjarige te bevelen indien (i) de minderjarige wordt veroordeeld tot een *Jugendstrafe* van ten minste zeven jaar wegens een ernstig gewelds- of zedenmisdrijf waardoor het slachtoffer ernstig of lichamelijk letsel heeft opgelopen of aan dergelijk gevaar is blootgesteld, en (ii) uit de algehele beoordeling van de minderjarige en zijn of haar handeling(en) blijkt dat de recidivekans groot is.³⁶⁰ Het kan ten aanzien van jongvolwassenen worden bevolen als het jeugdstrafrecht wordt toegepast.³⁶¹ De preventieve hechtenis wordt elke zes maanden getoetst als de veroordeelde de leeftijd van 24 jaar nog niet heeft bereikt.³⁶²

3.4.3.3 Beschikbare jeugdsancties

De volgende jeugdsancties kunnen aan minderjarigen en jongvolwassenen tot 21 jaar (t.t.v. het misdrijf) worden opgelegd:

- Een educatieve maatregel; dit zijn maatregelen ter voorkoming van recidive. Hieronder valt bijvoorbeeld een contact- en gebiedsverbod, een taakstraf of een training. Ook kan *Jugendgerichtshilfe* (jeugdreclassering) worden opgelegd. Tevens kan de rechter gelasten dat de minderjarige gedurende de nacht en/of overdag in een instelling dient te verblijven.³⁶³ Ook een vorm van bemiddeling tussen de jeugdige dader en het slachtoffer is mogelijk en wordt *Wiedergutmachungsauflage* genoemd.³⁶⁴
- Een disciplinaire maatregel,³⁶⁵ deze maatregel wordt opgelegd wanneer de dader bewust moet worden gemaakt van wat hij heeft gedaan en hier verantwoordelijkheid voor moet nemen. Dit kan gaan om een reprimande³⁶⁶ of het stellen van voorwaarden zoals

³⁵⁶ § 52 jo 52a JGG.

³⁵⁷ § 52a JGG.

³⁵⁸ § 43 JGG.

³⁵⁹ § 73 JGG.

³⁶⁰ § 7 JGG.

³⁶¹ § 106 jo 7 JGG.

³⁶² § 7 (5) JGG.

³⁶³ § 10 JGG.

³⁶⁴ § 10 en § 15 JGG.

³⁶⁵ § 13 (2) JGG.

³⁶⁶ § 14 JGG.

vergoeding van de schade, excuses maken aan het slachtoffer of een taakstraf.³⁶⁷ Ook kan dit een (kortstondige) jeugddetentie (*Jugendarrest*) van maximaal vier weken betreffen.³⁶⁸

- De *Jugendstrafe* (jeugddetentie),³⁶⁹ dit wordt opgelegd wanneer de inzet van educatieve of disciplinaire maatregelen niet langer voldoende toereikend of niet passend worden geacht en het noodzakelijk is gezien de ernst van het misdrijf en de mate van schuld van de jeugdige. De jeugddetentie kan voor de duur van minimaal zes maanden en maximaal vijf jaar worden opgelegd. Indien het een misdrijf betreft waarop een strafbedreiging van tien jaar of meer is gesteld dan kan de jeugddetentie voor maximaal tien jaar aan jeugdigen worden opgelegd.

Verder gelden er nog secundaire straffen, zoals een rijontzegging. Hieronder zullen enkel de vrijheidsbenemende sancties worden besproken.

Jeugddetentie als disciplinaire maatregel

De kortstondige jeugddetentie (*Jugendarrest*) is de zwaarste disciplinaire maatregel in het Duitse jeugdstrafrecht sinds 2012. Dit wordt voor de duur van een weekend tot een maximum van vier weken opgelegd.³⁷⁰ De JGG maakt onderscheid in drie soorten:

- (i) een detentie gedurende de ‘vrije tijd’ van een jeugdige, voor één of twee tijdvakken (weekenden);
- (ii) een korte jeugddetentie als een ononderbroken executieperiode opportuun lijkt gezien het doel van het toezicht en noch de opleiding en training van de jongere, noch zijn werk nadelig worden beïnvloed. Een periode van kortdurende hechtenis van twee dagen wordt gelijkgesteld met één tijdvak voor vrije tijd zoals onder (i) genoemd;
- (iii) een langere detentie van minimaal één en maximaal vier weken. Dit wordt in volle dagen of weken gerekend.

Deze vorm van detentie heeft andere strafrechtelijke gevolgen dan de jeugddetentie vanaf zes maanden,³⁷¹ omdat de jeugddetentie als disciplinaire maatregel niet op het strafblad verschijnt, maar alleen nog zichtbaar is voor officieren van justitie en gerechten, en niet voor de politie.³⁷² De bedoeling van deze korte, intensieve educatieve begeleiding in detentie is dat het recidiverisico afneemt. Daarnaast bereidt het de jeugdige of jongvolwassene plegers voor op wat ze kunnen verwachten als ze doorgaan met het plegen van strafbare feiten.³⁷³

Jeugddetentie als straf

³⁶⁷ § 15 JGG.

³⁶⁸ § 16 JGG

³⁶⁹ § 17 JGG.

³⁷⁰ § 16 JGG.

³⁷¹ § 13 (3) JGG.

³⁷² Zeijlmans, Sipma & Van der Laan 2019, p. 43.

³⁷³ Persson 2017, p. 126.

De rechter zal een jeugddetentie als straf opleggen vanwege de *schädliche Neigungen* bij de jongere³⁷⁴, als educatieve of disciplinaire maatregelen ontoereikend worden geacht of als de ‘ernst van de schuld’³⁷⁵ deze straf vereist.³⁷⁶ De duur van de jeugddetentie wordt door de rechter berekend aan de hand van de tijd die nodig is om het gewenste resultaat (de vereiste educatieve invloed) te bereiken.³⁷⁷ Hierbij geldt een wettelijke minimumduur van zes maanden.³⁷⁸ Deze minimumtermijn is door de wetgever gekozen omdat het een voldoende basis zou geven voor een veilig verblijf van de jeugdige en het uitgangspunt is dat dit noodzakelijk is voor een effectieve behandeling en opvoeding van jonge daders.³⁷⁹ Jeugddetentie heeft als straf in beginsel een maximum van vijf jaar. Indien het feit een misdrijf (*Verbrechen*) betreft waarvoor volgens het commune strafrecht een minimumstraf van 1 jaar³⁸⁰ en maximumstraf van meer dan tien jaar gevangenisstraf als strafbedreiging geldt, is het maximum voor minderjarigen tien jaar.³⁸¹ Over de maximumtermijn van tien jaar (minderjarigen) en 15 jaar (jongvolwassenen) heeft het *Bundesgerichtshof* zich echter negatief uitgelaten: het beschouwt een dergelijke lange termijn in een jeugdgevangenis vanuit educatief oogpunt onverantwoord.³⁸²

De jeugddetentie wordt ten uitvoer gelegd in een jeugdgevangenis.³⁸³ In de JGG is opgenomen dat de jeugddetentie is bedoeld om het gevoel van zelfrespect van de jeugdige te ontwikkelen en hem er volledig van bewust te maken dat hij de verantwoordelijkheid moet nemen voor het gepleegde feit. De uitvoering van jeugddetentie dient educatief van karakter te zijn. Het doel is dat de jeugdige wordt geholpen om te leren omgaan met de problemen die hebben bijgedragen aan het plegen van het misdrijf.³⁸⁴

Bij een jeugddetentie van meer dan een jaar, komt de jeugdige of jongvolwassene in aanmerking voor voorwaardelijke invrijheidstelling na een derde van de straf (voor volwassenen geldt de helft) te hebben uitgezeten.³⁸⁵ Als de voorwaardelijke invrijheidstelling wordt gelast door de *Vollstreckungsleiter*, wordt reclasseringstoezicht toegewezen voor de duur van één of twee jaar.³⁸⁶ Daarnaast geldt een proeftijd van twee of drie jaar, waarbij die termijn kan worden verkort of verlengd met een jaar.³⁸⁷

Als de jeugdrechter de overtuiging heeft gekregen dat een tot een jeugdgevangenis veroordeelde jongere door onberispelijk gedrag heeft bewezen een deugdelijk persoon te zijn,

³⁷⁴ Zie BGH NStZ 2002, 89: onder “*schädliche Neigungen*” wordt verstaan aanzienlijke tekortkomingen in de persoonlijke ontwikkeling of veroorzaakt door onvoldoende opleiding dan wel invloed van de omgeving. Het recidiverisico is hierdoor aanwezig en wordt als hoog ingeschat indien niet langere tijd gewerkt wordt aan re-integratie.

³⁷⁵ Hier wordt niet de ernst van het misdrijf bedoeld, maar de ‘innerlijke schuld’ van de jeugdige waarbij persoonlijke kenmerken en motief bijvoorbeeld een rol spelen. Zie Persson 2017, p. 125.

³⁷⁶ § 17 (2) JGG.

³⁷⁷ § 18 (2) JGG.

³⁷⁸ § 18 (1) JGG.

³⁷⁹ Schaffstein, Beulke & Swoboda 2014, p. 177.

³⁸⁰ § 12 StGB.

³⁸¹ § 18 (1) JGG.

³⁸² Zie BGH StV 1996, 269 and BGH NStZ 1997, 29; BGH NStZ 1996, 233 of BGH StV 1998, 344.

³⁸³ § 17 (1) JGG *jo* 90 (2) JGG.

³⁸⁴ § 90 (1) JGG.

³⁸⁵ § 88 (1) JGG.

³⁸⁶ § 241 JGG.

³⁸⁷ § 211 JGG.

wordt de veroordeling op het strafblad ambtshalve of op verzoek van de veroordeelde (of zijn wettelijk vertegenwoordiger) verwijderd.³⁸⁸ Deze mogelijkheid bestaat eveneens voor jongvolwassenen die een jeugdsanctie opgelegd hebben gekregen.³⁸⁹

3.4.3.4 Richtlijnen voor strafvordering en straftoemeting

Concrete straftoemetingsrichtlijnen ontbreken, maar de uitspraken van het *Bundesgerichtshof* spelen een belangrijke rol. Daarbij wordt wel de kanttekening geplaatst dat het meer een richtinggevende rol is en dat de uitspraken niet een duidelijk schema voor straftoemeting opleveren, omdat het uitspraken zijn in individuele zaken en vrijwel nooit sprake zal zijn van een zaak die volledig identiek is aan de zaak waarin het *Bundesgerichtshof* eerder heeft geoordeeld.³⁹⁰ Het Openbaar Ministerie heeft (per federale staat) wel richtlijnen opgesteld die intern gelden en kunnen zien op onder meer de behandeling van jeugdstrafzaken.³⁹¹

3.4.4 Recente ontwikkelingen

Tijdens onderhavige onderzoek zijn geen relevante recente ontwikkelingen waargenomen.

³⁸⁸ § 98 (1) JGG. Dit kan ook gebeuren op verzoek van de officier van justitie of, indien de veroordeelde nog minderjarig is op het moment van indiening van de aanvraag, op verzoek van de vertegenwoordiger van de JGH. Veroordelingen voor (een vorm van) kindermisbruik zijn van deze regeling uitgesloten en worden dus niet verwijderd van het strafblad.

³⁸⁹ § 111 JGG.

³⁹⁰ Persson 2017, p. 162.

³⁹¹ *Ibid*, p. 163.

3.5 Engeland

Tabel 3.5 Schematisch overzicht wet- en regelgeving Engeland en Wales

Land	Engeland (England en Wales)
Minimumleeftijd strafrechtelijke aansprakelijkheid	10 jaar ³⁹²
Geldt de minimumleeftijd voor alle ernstige gewelds- en zedenmisdrijven?	Ja
Apart jeugdsanctierecht voor minderjarigen?	Ja
Sancties ten aanzien van misdrijven:	Bij toepassing jeugdsanctierecht, tot 18 jaar: • geldboete³⁹³ • <i>compensation order</i>³⁹⁴ • bevel gericht aan ouders/voogd³⁹⁵ • <i>referral order</i>³⁹⁶ • <i>reparation order</i>³⁹⁷ • <i>youth rehabilitation order</i>³⁹⁸ • <i>detention & training order</i>³⁹⁹ • <i>long-term detention order</i>⁴⁰⁰ • <i>extended sentence of detention</i>⁴⁰¹ • <i>detention for life</i>⁴⁰² • <i>detention at Her Majesty's Pleasure</i>⁴⁰³ Bij toepassing volwassen sanctierecht, vanaf 18 jaar (selectie): • <i>community order</i>⁴⁰⁴ • gevangenisstraf • geldboete
Minimumsancties bij ernstige gewelds- en zedenmisdrijven?	Voor moord geldt een verplichte levenslange gevangenisstraf. Bij minderjarigen en jongvolwassenen (tot 21 jaar) is na verloop van een door de rechter te bepalen minimumdetentieperiode wel voorwaardelijke invrijheidstelling (VI) mogelijk. ⁴⁰⁵ Bij

³⁹² Sectie 50 *Children and Young Persons Act* (CYPA) 1933.

³⁹³ Secties 135 tot en met 138 *Sentencing Act* (SA) 2000 (oud), secties 123 en 128 SA 2020 (nieuw).

³⁹⁴ Secties 139 en 140 SA 2020.

³⁹⁵ Sectie 150 SA 2000 (oud), secties 365, 366 en 376 SA 2020 (nieuw).

³⁹⁶ Sectie 16 – 20 SA 2000 (oud), secties 83 en 84 SA 2020 (nieuw).

³⁹⁷ Secties 109 en 110 SA 2020.

³⁹⁸ Sectie 1 *jo 7 Criminal Justice and Immigration Act* 2008 (oud), secties 173 tot en met 176 SA 2020 (nieuw).

³⁹⁹ Sectie 100 SA 2000 (oud), sectie 233 SA 2020 (nieuw).

⁴⁰⁰ Sectie 91 SA 2000 (oud), sectie 249 SA 2020 (nieuw).

⁴⁰¹ Sectie 226 *Criminal Justice Act* 2003 (oud), secties 254 tot en met 256 SA 2020 (nieuw).

⁴⁰² Sectie 226 CJA 2003 (oud), sectie 258 SA 2020 (nieuw).

⁴⁰³ Sectie 90 SA 2000 (oud), sectie 259 SA 2020 (nieuw).

⁴⁰⁴ Sectie 177 CJA 2003 (oud), secties 200 tot en met 203 SA 2020 (nieuw).

⁴⁰⁵ Sectie 324 SA 2020.

	minderjarigen wordt de verplichte gevangenisstraf voor moord <i>detention at Her Majesty's Pleasure</i> genoemd, waarbij een minimumdetentieperiode van 12 jaar als uitgangspunt geldt. Voor het opleggen van detentie in een <i>Young Offender Institution</i> geldt een algemene minimumdetentietermijn van 21 dagen.⁴⁰⁶
Maximumsancties bij ernstige gewelds- en zedenmisdrijven	Gelijk aan de maximale strafbedreiging voor het betreffende misdrijf.⁴⁰⁷ Voor moord⁴⁰⁸, verkrachting⁴⁰⁹, doodslag⁴¹⁰ en zware mishandeling⁴¹¹ is dit een levenslange gevangenisstraf. Een <i>whole life order</i>, zonder mogelijkheid tot VI, is bij minderjarigen en jongvolwassenen tot 21 jaar niet mogelijk.⁴¹²
Is een levenslange gevangenisstraf mogelijk?	Ja, een levenslange vrijheidsstraf is verplicht voor moord en mogelijk voor andere zware misdrijven, zoals doodslag en verkrachting. Een <i>whole life order</i>, waarbij de bepalingen van VI niet van toepassing zijn, kan alleen aan veroordeelden ouder dan 21 jaar (t.t.v. het misdrijf) worden opgelegd.⁴¹³ Een <i>life sentence</i> met een <i>minimum term</i>, waarop de bepalingen van VI wel van toepassing zijn, kan zowel aan meer- als minderjarigen worden opgelegd.⁴¹⁴ Bij minderjarigen wordt de straf voor moord <i>detention at Her Majesty's Pleasure</i> genoemd en geldt een minimumdetentieperiode van 12 jaar als uitgangspunt.⁴¹⁵
Plaats tenuitvoerlegging vrijheidsbenemende sancties minderjarigen en jongvolwassenen	Minderjarigen kunnen worden geplaatst in een <i>Young Offender Institution</i> (jongens tussen de 15 en 18 jaar oud), <i>Secure Training Center</i>

⁴⁰⁶ Sectie 263 (2) SA 2020.

⁴⁰⁷ Uitgaande van de misdrijven moord, doodslag, verkrachting en/of zware mishandeling. Sectie 97 (1) SA 2000 (oud), sectie 251 (2) SA 2020 (nieuw).

⁴⁰⁸ Sectie 93 SA 2000 (oud), sectie 259 (2) SA 2020 (nieuw).

⁴⁰⁹ Sectie 1 *Sexual Offences Act* 2003.

⁴¹⁰ Sectie 5 *Offences Against the Person Act* 1861.

⁴¹¹ Secties 18 en 47 *Offences against the Person Act* 1861.

⁴¹² Sectie 269 (4) CJA 2003 (oud), sectie 321 (3) en (5) SA 2020 (nieuw).

⁴¹³ *Ibid.*

⁴¹⁴ Secties 226, 269 (2) CJA 2003 (oud) en 91 SA 2000 (oud), secties 258, 272, 321 (2) en (4) SA 2020 (nieuw).

⁴¹⁵ Schedule 21 (6) SA 2020. In verschillende uitspraken, zoals *R v Markham en Edwards [2017] EWCA Crim 739* en *R v McGill, Hewitt en Hewitt [2017] EWCA Crim 1228*, is geoordeeld dat de verplichte onbepaalde detentiestraf niet in strijd is met het EVRM, vanwege de discretionaire bevoegdheid rondom het bepalen van de minimumtermijn. Zie: Van den Brink & Lynch 2021 (*in press*).

	(jongens en meisjes tussen de 12 en 18 jaar oud) of een <i>Secure Children's Home</i> (gesloten residentiële voorziening, ook voor minderjarigen die niet op strafrechtelijke titel gesloten zijn geplaatst). Jongvolwassenen tot 21 jaar kunnen eveneens in een <i>Young Offender Institution</i> worden geplaatst, maar ook in een gevangenis. ⁴¹⁶

3.5.1 Grondslagen van het jeugdstrafrecht in Engeland en Wales

Engeland en Wales kunnen worden geclassificeerd als een Angelsaksische *common law* jurisdictie met een adversair strafrechtstelsel, waarmee het sterk afwijkt van het Nederlandse rechtssysteem dat is gestoeld op de *civil law* traditie en een inquisitoir strafproces kent. In lijn met de *common law* traditie is het strafrecht in Engeland en Wales niet geregeld in een uniform wetboek. In plaats daarvan wordt het strafrecht gereguleerd door een veelheid aan wetten en jurisprudentie (*case law*). Een ander fundamenteel kenmerk van het Engelse en Welsh systeem betreft de betrokkenheid van leken uit de lokale gemeenschap in de strafrechtspraak. Naast juryrechtspraak in de *Crown Courts*, voorziet het systeem in de inzet van lekenmagistraten in *magistrates' courts*. Deze lekenmagistraten nemen – geadviseerd door professionele *legal advisors* – onder meer beslissingen over straftoemeting.⁴¹⁷

Het jeugdrechtstelsel in Engeland en Wales betreft het strafrechtstelsel voor zover het betrekking heeft op jeugdigen die op het moment van veroordeling jonger zijn dan 18 jaar.⁴¹⁸ Minderjarigen die ten tijde van het misdrijf jonger zijn dan 10 jaar kunnen niet strafrechtelijk worden vervolgd.⁴¹⁹ Het fundamentele doel van het jeugdrecht is het voorkomen dat jeugdigen (opnieuw) strafbare feiten plegen.⁴²⁰ Bij het nastreven van dit doel van het jeugdstrafrecht moet bij alle beslissingen in de strafprocedure rekening worden gehouden met het welzijn van de jeugdige,⁴²¹ ook in het kader van straftoemeting.

Gespecialiseerde *youth courts*, gevestigd in de *magistrates' courts*, behandelen de overgrote meerderheid van jeugdstrafzaken.⁴²² Zittingen in dergelijke *youth magistrates' courts* zijn informeler dan zittingen in *adult magistrates' courts* en *Crown Courts*, maar fundamentele strafrechtelijke beginselen, zoals recht op een eerlijk proces, waaronder het recht op rechtsbijstand en de onschuldpresumptie, en het proportionaliteitsbeginsel zijn onverkort van toepassing in de *youth court*.⁴²³ Voorts spelen zogenoemde *Youth Offending Teams* (lees: het equivalent van de jeugdreclassering) een sleutelrol in de jeugdstrafrechtspleging; zij informeren

⁴¹⁶ Secties 95, 96, 98 en 99 SA 2000 (oud), secties 271, 276 en 329 SA 2020 (nieuw).

⁴¹⁷ Dammer & Fairchild 2006.

⁴¹⁸ Sectie 42 (1) *Crime and Disorder Act* (CDA) 1998.

⁴¹⁹ Sectie 50 CYPA 1933.

⁴²⁰ Sectie 37 CDA 1998.

⁴²¹ Sectie 44 CYPA 1933.

⁴²² Ashford & Redhouse 2018.

⁴²³ Staines 2015.

en adviseren de rechtbank in de zittingszaal, bereiden *pre-sentence reports*⁴²⁴ voor en zijn belast met het toezicht op en de begeleiding van jeugdigen met een *community order*.⁴²⁵

De *youth magistrates' court* heeft echter geen jurisdictie over alle jeugdstrafzaken. Ernstige gewelds- en zedenmisdrijven worden namelijk doorverwezen naar de *Crown Court* als de straf naar verwachting meer dan twee jaar detentie zal bedragen. Ook kan een minderjarige voor de *Crown Court* terecht komen te staan als sprake is van van een meerderjarige medeverdachte.⁴²⁶ Anders dan in de *(youth) magistrates' court*, bepaalt in de *Crown Court* een lekenjury de schuld of onschuld van een verdachte. Verder heeft de rechter in de *Crown Court* verderstreckende sanctiebevoegdheden voor jeugdigen dan de magistrates in de *youth magistrates' court*, hetgeen in het onderstaande nader zal worden uitgewerkt.⁴²⁷

3.5.2. Leeftijdsgrenzen

In het Engelse (jeugd)strafrecht zijn de volgende leeftijdsgrenzen relevant:

Jonger dan 10 jaar

Onder de tien jaar worden kinderen die verdacht worden van het plegen van een strafbaar feit behandeld in Family Court. Strafrechtelijke vervolging is weliswaar niet mogelijk⁴²⁸, maar deze zaken kunnen wel resulteren in inschakeling van lokale diensten. Ook kunnen maatregelen zoals een avondklok of een verblijf in een geestelijke gezondheidsinstelling geleid door de jeugdzorg (child welfare services) worden uitgesproken.⁴²⁹

10 tot 18 jaar

Voor jeugdigen in de leeftijd van 10 tot 18 jaar geldt in beginsel een apart jeugdsanctiestelsel en de *Sentencing Council's guideline for Children and Young People* is speciaal voor jeugdstrafzaken ontwikkeld. Als het gaat om ernstige gewelds- of zedenmisdrijven, die niet door de *youth magistrates' court*, maar door de *Crown Court* worden berecht en bestraft, dan kunnen ten aanzien van jeugdigen echter lange vrijheidsstraffen worden opgelegd die grote gelijkens vertonen met de vrijheidsstraffen die aan volwassenen kunnen worden opgelegd.

18 tot 21 jaar

Het commune sanctiestelsel is van toepassing op jongvolwassenen vanaf 18 tot 21 jaar, waarin in sommige bepalingen (hoofdzakelijk met betrekking tot sancties) een uitzondering wordt

⁴²⁴ Sectie 30 SA 2020.

⁴²⁵ Secties 38-39 CDA 1998.

⁴²⁶ Sectie 51A CDA 1998. Zie ook paragrafen 2.2, 2.8-2.14 *Sentencing Council's Definitive Guideline on sentencing children and young people* 2017, online te raadplegen:

<https://www.sentencingcouncil.org.uk/overarching-guides/magistrates-court/item/sentencing-children-and-young-people/>

⁴²⁷ Ashford & Redhouse 2018.

⁴²⁸ Sectie 50 CYPA 1933 en Abrams, Jordan & Montero 2018, p. 123.

⁴²⁹ <https://www.gov.uk/child-under-10-breaks-law>

gemaakt voor deze leeftijdsgroep. Verder zijn de *Sentencing Guidelines* voor het betreffende misdrijf van toepassing.

Vanaf 21 jaar

Het commune sanctiestelsel is van toepassing op jongvolwassenen vanaf 21 jaar, inclusief de *Sentencing Guidelines* voor het betreffende misdrijf van toepassing.

3.5.3 Straffen en maatregelen voor jeugdigen en jongvolwassenen

Engeland & Wales kennen aldus een apart jeugdsanctiestel voor jeugdigen in de leeftijd van 10 tot 18 jaar en een aantal specifieke straftoemingsbepalingen voor jongvolwassenen tot 21 jaar. Desalniettemin is het voor een goed begrip van de bestraffing van jeugdigen en jongvolwassenen in ernstige gewelds- of zedenzaken, zoals gezegd, van belang om enig inzicht te geven in het commune sanctiestelsel. In deze paragraaf zal dan ook eerst kort worden stilgestaan bij het commune sanctiestelsel, waarbij respectievelijk de belangrijkste uitgangspunten van dit stelsel, de specifieke bepalingen voor jongvolwassenen en het wettelijke sanctiemodel voor de bestraffing van moord worden uitgelicht. Vervolgens wordt nader ingegaan op de uitgangspunten van het jeugdsanctiestelsel en de beschikbare jeugdsancties. Tot slot wordt kort aandacht besteed aan de *Sentencing Council's guideline for Children and Young People*.

3.5.3.1 Het commune sanctiestelsel

In Engeland en Wales zijn bij het bepalen van de strafmaat de wettelijke bepalingen uit de *Criminal Justice and Immigration Act 2008*, de *Criminal Justice Act 2003 (CJA 2003)*, de *Power of Criminal Courts (Sentencing) Act 2000 (Sentencing Act 2000)* het meest relevant. Tijdens het finaliseren van de rapportage van onderhavig onderzoek zijn voornoemde wetten geconsolideerd in één wet, te weten de *Sentencing Act 2020 (SA 2020)* die per 1 december 2020 in werking is getreden.⁴³⁰ Hierna is getracht zowel de oude als de nieuwe wettelijke bepalingen weer te geven.

Naast de wet worden ook de *sentencing guidelines*⁴³¹ van de *Sentencing Council*⁴³² en *case-law* bij de straftoemeting betrokken.

In de wet worden de algemene beginselen voor straftoemeting uitgewerkt.⁴³³ Hierin zijn onder andere de doelen van het opleggen van strafrechtelijke sancties opgenomen, waarmee de rechter rekening dient te houden, te weten⁴³⁴:

- bestraffing,

⁴³⁰ <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2020/17/contents/enacted>

⁴³¹ Secties 59 tot en met 62 SA 2020.

⁴³² <https://www.sentencingcouncil.org.uk/>

⁴³³ Voorheen werd dit uitgewerkt in hoofdstuk 12 van de CJA 2003.

⁴³⁴ Sectie 142 CJA 2003 (oud), sectie 57 SA 2020 (nieuw).

- het terugdringen van criminaliteit (inclusief generale preventie),
- de hervorming en rehabilitatie van de veroordeelde,
- de bescherming van het publiek, en
- schadeherstel.

Deze strafdoeleinden gelden voor (jong)volwassenen vanaf 18 jaar, maar niet voor minderjarigen (die op het moment van veroordeling jonger zijn dan 18 jaar, zie het onderstaande over de doelen van jeugdsancties).⁴³⁵ Evenmin gelden deze doeleinden bij het opleggen van straffen die door de wet verplicht worden gesteld, zoals bij moord.⁴³⁶

Bij de straftoemeting is de rechter volgens de wet gehouden om rekening te houden met, onder meer, de ernst van het misdrijf, eerdere veroordelingen en een schuldbekenenis (*guilty plea*). Bij het bepalen van de ernst van het misdrijf moet de rechtbank rekening houden met de schuld (*culpability*) van de veroordeelde bij het plegen van het strafbare feit en de schade die het strafbare feit veroorzaakte, bedoeld was te veroorzaken of naar verwachting zou hebben veroorzaakt. Indien sprake is van recidive moet de rechtbank elke eerdere veroordeling als een verzwarende factor beschouwen, waarbij de aard van het misdrijf en de verstreken tijd van belang is.⁴³⁷ Een schuldbekenenis werkt – afhankelijk van het stadium waarin, en de omstandigheden waaronder de bekenenis is afgelegd – in beginsel strafmatigend.⁴³⁸

Indien de rechter een gevangenisstraf voor bepaalde tijd heeft opgelegd, houdt dit niet in dat die straf geheel moet worden ondergaan door de veroordeelde; in dat geval volgt automatische vrijlating indien de tijdelijke gevangenisstraf voor de helft is uitgezeten.⁴³⁹ De veroordeelde komt dan vrij *on conditional licence* voor de resterende duur van de sanctie. Indien een gevangenisstraf tot twee jaar is opgelegd, komt de regeling vastgesteld in de *Offender Rehabilitation Act 2014* te gelden (12 maanden toezicht na vrijlating). Op 1 april 2020 veranderde de *Release of Prisoners (Alteration of Relevant Proportion of Sentence) Order 2020* het moment van automatische vrijlating voor bepaalde gevangenisstraffen van halverwege naar twee derde. De wijziging naar twee derde is van toepassing op gedetineerden die zijn veroordeeld voor een gewelds- of zedenmisdrijf (genoemd in deel 2 van bijlage 15 bij de *Criminal Justice Act 2003*), waarbij de strafbedreiging een levenslange gevangenisstraf is en aan wie een gevangenisstraf is opgelegd van 7 jaar of meer. De wijziging is ook van toepassing op degenen die opeenvolgende gevangenisstraffen uitzitten van 7 jaar of meer voor een relevant gewelds- en/of zedenmisdrijf.

In sommige gevallen kan de rechter ook een *extended sentence* opleggen.⁴⁴⁰ Dat kan alleen als de rechter de veroordeelde als *dangerous* beschouwt, hetgeen een aparte beoordeling inhoudt.⁴⁴¹ Bij daders boven de 18 jaar is dit mogelijk als: (i) sprake is van een veroordeling voor een gespecificeerd gewelds- of zedendelict, (ii) door de rechter een significant risico voor de samenleving wordt vastgesteld, gelet op het recidiverisico, (iii) een levenslange

⁴³⁵ Sectie 142 (2A) *jo* 142A CJA 2003 (oud), sectie 57 SA 2020 (nieuw).

⁴³⁶ Sectie 142 (2) CJA 2003 (oud), sectie 57 SA 2020 (nieuw).

⁴³⁷ Sectie 143 (1), (2) en (3) CJA 2003 (oud), sectie 65 SA 2020 (nieuw).

⁴³⁸ Sectie 144 (1), (2) en (3) CJA 2003 (oud), sectie 73 SA 2020 (nieuw).

⁴³⁹ Persoonlijke correspondentie dr. Lanksey, 10 december 2020.

⁴⁴⁰ Secties 226A tot en met 230 CJA 2003 (oud), secties 279-282 SA 2020 (nieuw).

⁴⁴¹ Sectie 229 CJA 2003 (oud), secties 266-268 SA 2020 (nieuw).

gevangenisstraf niet beschikbaar of gerechtvaardigd is en (iv) de dader eerder is veroordeeld voor een ernstig misdrijf óf het huidige misdrijf een vrijheidsstraf rechtvaardigt van ten minste vier jaar. Een *extended sentence* houdt niet alleen een langere detentie in, maar ook de vaststelling van een *extended (licence) period* van minimaal één jaar tot maximaal vijf jaar bij ernstige geweldsmisdrijven en maximaal acht jaar bij ernstige zedenmisdrijven.⁴⁴²

De veroordeelde heeft bij een *extended determinate sentence* ofwel recht op automatische invrijheidstelling nadat hij twee derde van de vrijheidsstraf heeft ondergaan of heeft het recht om op dat moment voorwaardelijke vrijlating aan te vragen bij de *Parole Board*. Als de voorwaardelijke vrijlating wordt geweigerd, wordt de veroordeelde vrijgelaten aan het einde van de gevangenisstraf. De veroordeelde komt dan vrij *on licence* waarbij hij tot het verstrijken van die *licence* periode onder toezicht blijft van de *National Offender Management Service*.⁴⁴³ Het totaal van de detentieperiode en de *extended licence period* kan niet hoger zijn dan de maximale straf voor het gepleegde misdrijf.⁴⁴⁴

Voor straftoemeting in het commune sanctiestelsel bestaan verschillende *sentencing guidelines*, afhankelijk van de rechterlijke instantie en het misdrijf waarvoor de (jong)volwassene terechtstaat. Ook is er een *general guideline* waarin algemene beginselen voor straftoemeting zijn opgenomen.⁴⁴⁵

Sanctioneren 18 tot 21-jarigen

In hoofdstuk 3 van de Sentencing Act 2020 zijn specifieke wettelijke bepalingen ten aanzien van deze leeftijdsgroep opgenomen. In geval van een jongvolwassene tot 21 jaar wordt veroordeeld voor moord dan verplicht de wet de rechter tot oplegging van een levenslange gevangenisstraf.⁴⁴⁶ Bij een veroordeling voor andere ernstige misdrijven kan de rechtbank een levenslange gevangenisstraf opleggen aan een dader binnen deze leeftijdsgroep indien een persoon van 21 jaar of ouder een levenslange gevangenisstraf zou krijgen voor het plegen van dat misdrijf.⁴⁴⁷ De rechtbank komt in elk geval tot oplegging van een levenslange gevangenisstraf indien sprake is van een ernstig gewelds- of zedenmisdrijf waarvoor een levenslange gevangenisstraf mogelijk is, zoals doodslag en verkrachting, én de ernst van het feit de levenslange straf rechtvaardigt. Daarbij moet de rechtbank van oordeel zijn dat sprake is van een hoog recidiverisico en dit ernstig gevaar voor de samenleving oplevert.⁴⁴⁸ Een zogenoemde *whole life order*, waarbij een voorwaardelijke invrijheidstelling bij voorbaat is uitgesloten, kan echter niet worden opgelegd ten aanzien van jongvolwassenen tot 21 jaar (zie hieronder).

De rechtbank kan ten aanzien van jongvolwassenen, met inachtneming van de wettelijke straftoemeterscriteria en de *sentencing guidelines* voor de specifieke misdrijven, ook tijdelijke gevangenisstraffen opleggen. Een aan een jongvolwassene tot 21 jaar opgelegde vrijheidsstraf

⁴⁴² Sectie 226A CJA 2003 (oud), sectie 279 SA 2020 (nieuw).

⁴⁴³ <https://www.sentencingcouncil.org.uk/about-sentencing/types-of-sentence/extended-sentences/>

⁴⁴⁴ Sectie 226A (9) CJA 2003 (oud), sectie 281 (5) SA 2020 (nieuw).

⁴⁴⁵ Zie voor meer informatie: <https://www.sentencingcouncil.org.uk/about-sentencing/about-guidelines/>

⁴⁴⁶ Sectie 275 SA 2020.

⁴⁴⁷ Sectie 94 SA 2000 (oud), sectie 272 SA 2020 (nieuw).

⁴⁴⁸ Sectie 225 CJA 2003 (oud), sectie 274 SA 2020 (nieuw) *jo Schedule* 19.

kan ten uitvoer worden gelegd in een jeugdgevangenis (*Young Offender Institution*).⁴⁴⁹ Jongvolwassenen kunnen echter ook in of naar een reguliere gevangenis worden (over)geplaatst.⁴⁵⁰

3.5.3.2 *Bestrafing van moord*

In het Engelse strafrecht geldt voor moord een *mandatory life sentence*. In de wet wordt een onderscheid gemaakt tussen een *life sentence* waarbij een minimumdetentietermijn wordt bepaald⁴⁵¹ en een *whole life order*.⁴⁵²

Bij een *life sentence* met een minimumdetentietermijn komt de veroordeelde na verloop van die termijn in aanmerking voor een voorwaardelijke invrijheidstelling. Dit kan alleen op aanbeveling van de *Parole Board*, waarna de *Secretary of State* verplicht is dit op te volgen.⁴⁵³

Bij een *whole life order*, daarentegen, zijn de bepalingen omtrent voorwaardelijke invrijheidstelling niet van toepassing op de veroordeelde,⁴⁵⁴ hetgeen betekent dat de veroordeelde daadwerkelijk de rest van zijn of haar leven in detentie doorbrengt. De *whole life order* kan niet aan minderjarigen en jongvolwassenen tot 21 jaar worden opgelegd, maar wel aan jongvolwassen van 21 of ouder. De wettelijke systematiek met betrekking tot de *whole life order* en de *life sentence* met een minimumdetentietermijn wordt in deze paragraaf kort toegelicht.

Whole life order

Ten aanzien van de *whole life order* wordt bepaald dat dit het passende uitgangspunt is als (a) de rechtbank oordeelt dat de ernst van het misdrijf of (de combinatie) van misdrijven uitzonderlijk hoog (*exceptionally high*) is, en (b) de overtreder was 21 jaar of ouder toen hij het strafbare feit pleegde.⁴⁵⁵ Daarbij vermeldt *Schedule 21* van de SA 2020 ook welke gevallen onder (a) onder meer worden bedoeld:

- de moord op twee of meer personen, waarbij sprake is van de volgende factoren bij elke moord (i) een aanzienlijke mate van voorbedachte rade of planning, (ii) de ontvoering van het slachtoffer, of (iii) seksueel of sadistisch gedrag,
- de moord op een kind indien het de ontvoering van het kind of seksuele of sadistische motivatie inhoudt,
- de moord op een politieagent of gevangenenbewaarder in de uitoefening van zijn of haar plicht,

⁴⁴⁹ Secties 95 (1) en 96 SA 2000 (oud), secties SA 262 en 263 2020 (nieuw).

⁴⁵⁰ Secties 95 (2), 98 en 99 SA 2000 (oud), secties 271, 276 en 329 SA 2020 (nieuw).

⁴⁵¹ Sectie 269 (2) CJA 2003 (oud), sectie 321 (2) SA 2020 (nieuw).

⁴⁵² Sectie 269 (4) CJA 2003 (oud), sectie 321 (3) SA 2020 (nieuw). Dit kan worden opgelegd indien de veroordeelde ten tijde van het misdrijf ouder was dan 21 jaar. De rechtbank moet daarbij van oordeel zijn dat vanwege de ernst van het misdrijf/misdrijven, geen bevel mag worden gegeven op grond van tweede lid (het bepalen van een minimum termijn).

⁴⁵³ Sectie 239 CJA 2003 (oud), secties 321 (4) en 324 SA 2020 (nieuw) en sectie 28 *Crime (Sentences) Act* 1997.

⁴⁵⁴ Sectie 321 (5) en 324 SA 2020.

⁴⁵⁵ *Schedule 21* (2) onder 1 SA 2020.

- een moord gepleegd met het doel een politieke, religieuze, raciale of ideologische zaak te bevorderen,
- een moord door een dader die eerder voor moord is veroordeeld.⁴⁵⁶

Minimumdetentietermijn

Als geen sprake is van een zaak waarvoor een *whole life order* dient te worden opgelegd, wordt een minimumdetentietermijn bepaald. Hieronder worden de uitgangspunten nader toegelicht, maar opgemerkt wordt dat dit geen verplichte termijnen zijn. Op grond van verzwarende en verzachtende omstandigheden kan van de uitgangspunten worden afgeweken.⁴⁵⁷

Minimumtermijn 30 jaar

Als de rechtbank oordeelt dat (a) de ernst van het misdrijf of (de combinatie) van misdrijven bijzonder hoog (*particularly high*) is, en (b) de overtreder 18 jaar of ouder was toen hij het strafbare feit pleegde, is het passende uitgangspunt bij het bepalen van de minimale detentietermijn 30 jaar.⁴⁵⁸ Een aantal voorbeelden van zaken wordt opgesomd, waaronder een huurmoord of een dubbele moord.⁴⁵⁹ Bij die voorbeelden wordt expliciet aangegeven dat hieronder ook een moord valt die waarvoor normaliter een *whole life order* zou worden opgelegd indien een volwassene boven de 21 jaar dit zou hebben gepleegd, maar de moord door een jongvolwassene onder de 21 jaar is gepleegd.

Minimumtermijn 25 jaar

Vervolgens geldt het passende uitgangspunt van 25 jaar minimum vrijheidsstraf als het misdrijf (a) niet onder voornoemde sub paragrafen wordt vermeld (b) is gepleegd door medeneming van een mes of ander wapen met de bedoeling dit te gebruiken en het ook is gebruikt bij het plegen van de moord, en (c) de dader 18 jaar of ouder was toen hij het misdrijf pleegde.⁴⁶⁰

Minimumtermijn 15 jaar

Als de veroordeelde ten tijde van het plegen van de moord ouder was dan 18 jaar en het misdrijf valt niet onder één van voornoemde gevallen dan geldt als passend uitgangspunt 15 jaar minimum vrijheidsstraf.⁴⁶¹

Minimumtermijn 12 jaar

Wanneer de moord door een minderjarige is gepleegd, geldt als passend uitgangspunt een *life sentence* met een minimumdetentieperiode van 12 jaar.⁴⁶² Deze straf wordt *detention at Her Majesty's Pleasure* genoemd en wordt in het onderstaande nader uitgewerkt.

⁴⁵⁶ *Schedule 21 (2) onder 2 SA 2020.*

⁴⁵⁷ *Schedule 21 (7) tot en met (11) SA 2020.*

⁴⁵⁸ *Schedule 21 (3) onder 1 SA 2020.*

⁴⁵⁹ *Schedule 21 (3) onder 2 SA 2020.*

⁴⁶⁰ *Schedule 21 (4) SA 2020.*

⁴⁶¹ *Schedule 21 (5) SA 2020.*

⁴⁶² *Schedule 21 (6) SA 2020.* In verschillende uitspraken, zoals *R v Markham en Edwards [2017] EWCA Crim 739* en *R v McGill, Hewitt en Hewitt [2017] EWCA Crim 1228*, is geoordeeld dat de verplichte onbepaalde

3.5.3.3 Het jeugdsanctiestelsel; algemene uitgangspunten

Engeland en Wales kennen, zoals gezegd, een apart jeugdsanctiestelsel voor jeugdigen, met eigen uitgangspunten en richtlijnen. Wanneer de rechtbank een jeugdstrafzaak behandelt waarin sprake is van een dader onder de 18 jaar, moet de rechtbank, volgens de wet, in de straftoemeting rekening houden met⁴⁶³:

- het hoofddoel van het jeugdrechtsysteem, namelijk het voorkomen van het plegen van misdrijven (of van recidive) door personen onder de 18 jaar⁴⁶⁴
- het welzijn van de minderjarige⁴⁶⁵ en

Verder wordt in de *Sentencing Council's guideline for Children and Young People* nog onder 1.2 vermeld: *'While the seriousness of the offence will be the starting point, the approach to sentencing should be individualistic and focused on the child or young person, as opposed to offence focused. For a child or young person the sentence should focus on rehabilitation where possible. A court should also consider the effect the sentence is likely to have on the child or young person (both positive and negative) as well as any underlying factors contributing to the offending behaviour.'* De *Sentencing Council's guideline for Children and Young People* geeft de rechters en magistraten concrete richtsnoeren voor de wijze waarop deze uitgangspunten moeten worden meegenomen in de straftoemeting bij jeugdigen (zie hieronder). Als algemeen uitgangspunt geldt dat vrijheidsstraffen voor jeugdigen slechts als uiterste maatregel mogen worden opgelegd.⁴⁶⁶

Specifiek voor het jeugdsanctiestelsel is de betrokkenheid van lokale *Youth Offending Teams*, het equivalent van de jeugdreclassering. Voordat een straf wordt bepaald door de rechtbank, wordt door het lokale *Youth Offending Team* een zogenoemd *pre-sentencing rapport* opgemaakt ten behoeve van de rechtbank. Dit rapport is bedoeld om de rechtbank te adviseren bij het bepalen van de meest geschikte sanctie. Bij minderjarigen moet dit advies worden ingewonnen en overwogen voordat de rechtbank een oordeel vormt over een vrijheidsstraf.

In het jeugdsanctiestelsel van Engeland & Wales hebben *youth magistrates' courts* de bevoegdheid om vrijheidsstraffen tot maximaal twee jaar op te leggen. *Crown Courts* hebben verderstreckende sanctiebevoegdheden en kunnen veel langere vrijheidsstraffen opleggen. Ernstige gewelds- en zedenmisdrijven gepleegd door jeugdigen worden behandeld door de *Crown Court* als de straf naar verwachting meer dan twee jaar detentie zal bedragen, waarbij de *Sentencing Council's guidelines for Children and Young People* een belangrijke richtsnoer vormt. Moordzaken worden altijd behandeld in de *Crown Court*.

detentiestraf niet in strijd is met het EVRM, vanwege de discretionaire bevoegdheid rondom het bepalen van de minimumtermijn. Zie: Van den Brink & Lynch 2021 (*in press*).

⁴⁶³ Sectie 142A (1), (2), (3) CJA 2003 (oud), sectie 58 SA 2020 (nieuw).

⁴⁶⁴ Vgl. sectie 37 (1) CDA 1998.

⁴⁶⁵ Vgl. sectie 44 CYPA 1933. Hierin wordt bepaald dat elke rechtbank die een zaak van een kind of jongeren behandelt, strafrechtelijk dan wel anderszins, zal rekening houden met het welzijn van het kind of de jongere en zal in het juiste geval maatregelen nemen om hem uit een ongewenste omgeving te halen en ervoor te zorgen dat deugdelijke voorzieningen worden getroffen voor zijn opleiding en training.

⁴⁶⁶ Zie Paragraaf 1.3 *Sentencing Council's guideline for Children and Young People* 2017.

Tot slot is kenmerkend voor het jeugdsanctiestelsel dat jeugdigen onder de 18 jaar die worden veroordeeld tot een vrijheidsstraf niet in gevangnissen voor volwassenen worden geplaatst. Er zijn drie soorten detentiecentra waar de opgelegde vrijheidsstraf ten uitvoer kan worden gelegd:

- *Young Offender Institutions (YOIs)*: grootschalige jeugdgevangnissen voor jongens tussen de 15 en 21 jaar oud, waarbij de capaciteit kan oplopen tot ruim 300 plekken;
- *Secure Training Centres (STCs)*: geprivatiseerde detentiecentra voor maximaal 80 minderjarigen, zowel jongens als meisjes vanaf 12 tot 18 jaar;
- *Secure Children's Homes (SCHs)*: kleinschalige residentiële voorzieningen, waarbij de grootste accommodatie 40 minderjarigen kan huisvesten. In deze voorzieningen verblijven ook minderjarigen die op grond van een kindbeschermingsmaatregel daar zijn geplaatst.

De *Youth Justice Board* bepaalt – geadviseerd door het lokale *Youth Offending Team* – op basis van onder meer het geslacht, de leeftijd en de kwetsbaarheid van de veroordeelde, de nabijheid tot zijn of haar woonomgeving en beschikbaarheid waar een jeugdige wordt geplaatst. Daarbij spelen kosten eveneens een rol. Het overgrote deel van de minderjarige veroordeelden verblijft in een YOI.⁴⁶⁷

3.5.3.4 Beschikbare jeugdsancties

Wanneer een minderjarige door de (jeugd)rechtbank wordt veroordeeld, kunnen de volgende sancties worden opgelegd:

- geldboete⁴⁶⁸
- *compensation order*⁴⁶⁹
- bevel gericht aan de ouders/voogd⁴⁷⁰
- *referral order*⁴⁷¹
- *reparation order*⁴⁷²
- *youth rehabilitation order*⁴⁷³
- *detention & training order*⁴⁷⁴
- *long-term detention order*⁴⁷⁵
- *extended sentence of detention*⁴⁷⁶
- *detention for life*⁴⁷⁷
- *detention at Her Majesty's Pleasure*.⁴⁷⁸

⁴⁶⁷ Bateman 2017, p. 299.

⁴⁶⁸ Secties 135 – 138 SA 2000 (oud), secties 123 en 128 SA 2020 (nieuw).

⁴⁶⁹ Secties 139 en 140 SA 2020.

⁴⁷⁰ Sectie 150 SA 2000 (oud), secties 365, 366 en 376 SA 2020 (nieuw).

⁴⁷¹ Secties 16 tot en met 20 SA 2000 (oud), secties 83 en 84 SA 2020 (nieuw).

⁴⁷² Secties 109 en 110 SA 2020.

⁴⁷³ Sectie 1 jo 7 *Criminal Justice and Immigration Act* 2008 (oud), secties 173 tot en met 176 SA 2020 (nieuw).

⁴⁷⁴ Sectie 100 SA 2000 (oud), sectie 233 SA 2020 (nieuw).

⁴⁷⁵ Sectie 91 SA 2000 (oud), sectie 249 SA 2020 (nieuw).

⁴⁷⁶ Sectie 226 CJA 2003 (oud), secties 254 tot en met 256 SA 2020 (nieuw).

⁴⁷⁷ Sectie 226 CJA 2003 (oud), sectie 258 SA 2020 (nieuw).

⁴⁷⁸ Sectie 90 SA 2000 (oud), sectie 259 SA 2020 (nieuw).

Hierna wordt, gelet op de focus op ernstige gewelds- en zedenmisdrijven, kort stilgestaan bij de meest intensieve en zware sancties.

Youth rehabilitation order (YRO)

Een *youth rehabilitation order*⁴⁷⁹ (YRO) is een sanctie die in totaal uit 18 verschillende vereisten kan bestaan waaraan de veroordeelde gedurende maximaal drie jaar⁴⁸⁰ moet voldoen. Enkele voorbeelden van de eisen die kunnen worden gesteld zijn een avondklok, een meldplicht, verrichten van onbetaald werk (bij veroordeelden van 16/17 jaar), elektronisch toezicht, therapie en onderwijsvereisten.

In het geval dat een misdrijf is gepleegd waarvoor een vrijheidsstraf kan worden opgelegd en detentie wordt ook door de rechter overwogen dan heeft de rechter de mogelijkheid om de YRO in combinatie met intensieve begeleiding (inclusief toezicht en een avondklok) of met verblijf bij een pleegouder op te leggen.⁴⁸¹ Een dergelijke zware variant van de YRO kan bij 12- tot en met 14-jarigen alleen worden opgelegd als sprake is van een veelpleger.⁴⁸² Bij minderjarigen onder de 12 jaar kan een YRO alleen worden opgelegd als een vrijheidsstraf passend zou worden geacht indien de minderjarige de leeftijd van 12 jaar had bereikt.⁴⁸³ Intensief toezicht wordt opgelegd voor een periode van minimaal 90 en maximaal 180 dagen.⁴⁸⁴ Voorts kan verblijf bij een pleegouder worden opgelegd gedurende een bepaalde periode van maximaal 12 maanden mits de veroordeelde niet inmiddels de meerderjarigheid heeft bereikt.⁴⁸⁵

Detention & Training Order (DTO)

Een *detention & training order*⁴⁸⁶ (DTO) is een straf waarbij de jeugdige veroordeelde gedurende een bepaalde termijn in detentie komt te verblijven waar hij ook educatie volgt. Na de detentieperiode volgt een periode van toezicht.⁴⁸⁷ Aan minderjarigen kan een DTO worden opgelegd bij een veroordeling voor een misdrijf dat strafbaar is gesteld met een gevangenisstraf. Ook kan een DTO worden opgelegd in het geval van samenloop van meerdere strafbare feiten waardoor een geldboete of een *community order* ontoereikend wordt geacht dan wel indien de veroordeelde niet wil meewerken aan een *community order*.⁴⁸⁸ Hierbij geldt als uitgangspunt dat vrijheidsstraffen, zoals een DTO, bij jeugdigen enkel als uiterste maatregel mogen worden toegepast:

⁴⁷⁹ Sectie 1 *jo 7 Criminal Justice and Immigration Act 2008* (oud), secties 173 tot en met 176 SA 2020 (nieuw).

⁴⁸⁰ Sectie 32 (1) *Schedule 1 Criminal Justice and Immigration Act 2008* (oud), secties 174 en 187 (1) SA 2020 (nieuw).

⁴⁸¹ Sectie 1 (3) *Criminal Justice and Immigration Act 2008* (oud), sectie 175, 176, 178 en 180 SA 2020 (nieuw).

⁴⁸² Sectie 180 (2) onder b SA 2020.

⁴⁸³ Sectie 180 (2) onder a SA 2020.

⁴⁸⁴ Sectie 3 (2) *Schedule 1, Criminal Justice and Immigration Act 2008* (oud), sectie 1 en 2 *Schedule 6 YRO requirements* (nieuw).

⁴⁸⁵ Sectie 18 (2) *Schedule 1, Criminal Justice and Immigration Act 2008* (oud), sectie 26 (3) *Schedule 6 YRO requirements* (nieuw).

⁴⁸⁶ Sectie 100 SA 2000 (oud), sectie 233 SA 2020 (nieuw).

⁴⁸⁷ *Ibid.*

⁴⁸⁸ Sectie 152 (2) en (3) CJA 2003 (oud), sectie 230 (2) SA 2020 (nieuw).

“Under both domestic and international law, a custodial sentence must only be imposed as a ‘measure of last resort;’ statute provides that such a sentence may be imposed only where an offence is ‘so serious that neither a fine alone nor a community sentence can be justified.’ If a custodial sentence is imposed, a court must state its reasons for being satisfied that the offence is so serious that no other sanction would be appropriate and, in particular, why a YRO with intensive supervision and surveillance or fostering could not be justified.”⁴⁸⁹

In de huidige *Sentencing Act 2020* wordt bepaald dat geen DTO mag worden opgelegd aan minderjarigen die op het moment van veroordeling 10 of 11 jaar oud zijn.⁴⁹⁰ Aan minderjarigen die jonger dan 15 jaar zijn, kan een DTO worden opgelegd indien zij worden aangemerkt als ‘veelpleger’.⁴⁹¹

De rechtbank bepaalt de duur van een DTO op 4, 6, 8, 10, 12, 18 of 24 maanden⁴⁹², waarbij de helft van die termijn in detentie wordt doorgebracht⁴⁹³ en gedurende de resterende termijn het toezicht komt te gelden.⁴⁹⁴ Die duur mag niet de maximumtermijn van gevangenisstraf overschrijden, indien het misdrijf door een volwassene boven de 21 jaar zou zijn gepleegd.⁴⁹⁵ Wanneer een minderjarige eerder tot een DTO is veroordeeld, start het nieuwe bevel na afloop van het vorige⁴⁹⁶, tenzij (i) de totale opeenvolgende duur meer dan 24 maanden bedraagt⁴⁹⁷ of (ii) de periode van toezicht van het eerder afgegeven bevel al is gestart.⁴⁹⁸ Bij het bepalen van de termijn van een DTO houdt de rechter rekening met de periode in voorarrest of op borgtocht, indien sprake was van een avondklok en elektronisch toezicht.⁴⁹⁹ Ook bij samenloop van meerdere strafbare feiten wordt de tijd in voorlopige hechtenis meegewogen bij het bepalen van de termijn van het bevel.⁵⁰⁰ Bij de bepaling van de detentieduur dient rekening te worden gehouden met onder meer de leeftijd van de veroordeelde, zijn of haar ontwikkelingsfase en kwetsbaarheid.⁵⁰¹

Long-term detention order

Aan minderjarigen kan door de *Crown Court* ook een *long-term detention order* worden opgelegd in geval van een veroordeling voor een misdrijf dat strafbaar is gesteld met een gevangenisstraf van 14 jaar of meer indien het door een volwassene ouder dan 21 jaar zou zijn gepleegd (niet zijnde een misdrijf waarvoor de straf bij wet is bepaald); of bij een veroordeling

⁴⁸⁹ Paragraaf 6.42 *Sentencing Council’s guideline for children and young people* 2017.

⁴⁹⁰ Sectie 234 (1) onder a SA 2020.

⁴⁹¹ Sectie 235 (3) SA 2020.

⁴⁹² Sectie 101 (1) SA 2000 (oud), 236 (1) SA 2020 (nieuw).

⁴⁹³ Sectie 102 (2) SA 2000 (oud), sectie 241 (2) SA 2020 (nieuw). Dit kan ook vervroegd plaatsvinden, zie sectie 102 (3) SA 2000 (oud), sectie 241 (3) en (4) SA 2020 (nieuw).

⁴⁹⁴ Sectie 103 (1) SA 2000 (oud), sectie 242 (1) SA 2020 (nieuw).

⁴⁹⁵ Sectie 101 (2) SA 2000 (oud), sectie 236 (2) SA 2020 (nieuw).

⁴⁹⁶ Sectie 101 (3) SA 2000 (oud), sectie 237 (3) SA 2020 (nieuw).

⁴⁹⁷ Sectie 101 (4) SA 2000 (oud), sectie 238 SA 2020 (nieuw).

⁴⁹⁸ Sectie 101 (6) en (7) SA 2000 (oud), sectie 238 (3) SA 2020 (nieuw).

⁴⁹⁹ Sectie 101 (8) SA 2000 (oud) sectie 239 SA 2020 (nieuw).

⁵⁰⁰ Sectie 101 (9) SA 2000 (oud), sectie 239 SA 2020 (nieuw).

⁵⁰¹ Zie paragraaf 6.43 *Sentencing Council’s guideline for children and young people*.

voor een ernstig zedenmisdrijf.⁵⁰² De rechtbank kan deze vrijheidsbenemende sanctie pas opleggen indien het van oordeel is dat noch een YRO noch een DTO voldoende toereikend is.

De duur wordt begrensd door de mogelijke maximale gevangenisstraf voor volwassenen vanaf 21 jaar indien die het misdrijf zouden hebben gepleegd.⁵⁰³ Bij de bepaling van de duur van de detentie kan de rechter de relevante richtlijn voor volwassenen erbij betrekken om een passende straf op te leggen, maar voor minderjarigen tussen de 15 en 17 jaar oud moet de reikwijdte van de straf worden aangepast naar de helft tot twee derde ten opzichte van die voor volwassenen. Bij minderjarigen onder de 15 jaar oud moet meer vermindering worden toegepast. Dit geldt als een grove richtlijn en mag niet mechanisch worden toegepast, want niet alleen de leeftijd van de minderjarige is van belang, maar ook de emotionele leeftijd en ontwikkelingsleeftijd/-fase van de veroordeelde.⁵⁰⁴ Als aan minderjarigen een *long-term detention order* wordt opgelegd, komen zij, evenals geldt voor volwassenen, automatisch vrij indien zij twee derde van de straf hebben ondergaan.

Extended sentence of detention or detention for life

Ook minderjarigen kunnen door de *Crown Court* worden veroordeeld tot een *extended sentence* als zij door de rechter conform de definitie in de wet als *dangerous* worden beschouwd.⁵⁰⁵ Net als bij volwassenen mag de periode van een *extended licence* niet langer zijn dan vijf jaar in het geval van een bepaald geweldsdelict en acht jaar in het geval van een gespecificeerd zedendelict. De duur van de verlengde gevangenisstraf mag niet langer zijn dan de maximale gevangenisstraf van een volwassen dader die voor dat misdrijf is veroordeeld.⁵⁰⁶

Ook de minderjarige heeft bij een *extended determinate sentence* ofwel recht op automatische invrijheidstelling nadat hij twee derde van de vrijheidsstraf heeft ondergaan of heeft het recht om vanaf dat moment voorwaardelijke vrijlating aan te vragen bij de *Parole Board*. Als de voorwaardelijke vrijlating wordt geweigerd, wordt de veroordeelde vrijgelaten aan het einde van het *custodial* deel van de gevangenisstraf. De minderjarige komt dan vrij *on licence* waarbij hij tot het verstrijken van de *licence* periode onder toezicht blijft (*the extension period*).

Een levenslange vrijheidsstraf (*detention for life*) mag enkel als *last resort* worden gebruikt wanneer een *extended sentence* straf niet het niveau van bescherming van de samenleving kan bieden dat nodig is.⁵⁰⁷ Om dit te bepalen, dient de rechtbank de ernst van het misdrijf, de eerdere veroordelingen, het niveau van gevaar voor de samenleving en of er een betrouwbare schatting is van hoelang de jeugdige een gevaar zal blijven, en de beschikbare alternatieve sancties in overweging te nemen. De rechtbank is bij oplegging van *detention for*

⁵⁰² Sectie 91 (1b, 1c, 1d en 1e) SA 2000 (oud), secties 249 en 250 SA 2020 (nieuw).

⁵⁰³ Sectie 91 (3) SA 2000 (oud), sectie 252 (2) SA 2020 (nieuw).

⁵⁰⁴ Paragraaf 6.46 *Sentencing Council's guideline for children and young people*.

⁵⁰⁵ Sectie 226B CJA 2003 en Sectie 229 CJA 2003 (oud), sectie 308 SA 2020 (nieuw). Zie hiervoor ook paragrafen 2.3 tot en met 2.7 en 6.57 tot en met 6.59 *Sentencing Council's guideline for children and young people* 2017.

⁵⁰⁶ Sectie 226B CJA 2003 (oud), sectie 256 (5) SA 2020 (nieuw).

⁵⁰⁷ Sectie 226 CJA 2003 (oud). Sectie 258 SA 2020 (nieuw).

life verplicht om een minimumdetentietermijn vast te stellen voordat voorwaardelijke vrijlating kan worden overwogen.⁵⁰⁸

Detention at Her Majesty's Pleasure

Bij een veroordeling voor moord geldt ook voor jeugdigen een verplichte levenslange vrijheidsstraf, ofwel *detention at her Majesty's Pleasure*. Hierbij geldt als uitgangspunt dat een minimumdetentietermijn van 12 jaar wordt opgelegd.⁵⁰⁹ Na het verstrijken van deze door de rechter bij strafoplegging bepaalde minimumdetentieperiode komt de veroordeelde mogelijk in aanmerking voor voorwaardelijke invrijheidstelling, hetgeen wordt beoordeeld door de *Parole Board*.

Minderjarigen die worden veroordeeld tot *detention at her Majesty's Pleasure* worden in beginsel in een YOI geplaatst. Bij het bereiken van de 18- of 21-jarige leeftijd zal overplaatsing naar een gevangenis plaatsvinden.⁵¹⁰ Indien de veroordeelde op een bepaald moment voorwaardelijk in vrijheid wordt gesteld, blijft de veroordeelde voor de rest van zijn of haar leven onder toezicht staan. De straf van *detention at her Majesty's Pleasure* is dan ook een vorm van een levenslange straf.

3.5.3.5 Richtlijnen voor strafvordering en straftoemeting

In Engeland en Wales wordt met *sentencing guidelines* van de *Sentencing Council* gewerkt waaronder de specifieke *Sentencing Guideline for Children and Young People* zoals hiervoor al uitgebreid aan de orde is gekomen.

3.5.4 Recente ontwikkelingen

Op 16 september 2020 is door de overheid van Engeland & Wales een nieuw beleidsdocument gepubliceerd, getiteld: '*A smarter approach to sentencing*'.⁵¹¹ Hierin wordt een aantal wetsvoorstellen gedaan die betrekking hebben op straffen voor jeugdigen en jongvolwassenen, waaronder:

- Wijziging van de *detention & training order* (DTO), waardoor de rechter meer discretionaire ruimte krijgt om een passende detentieduur te bepalen binnen de kaders van minimaal 4 maanden tot maximaal 24 maanden.
- Wijziging van de standaard vervroegde invrijheidstelling naar 2/3^e van de straf (in plaats van halverwege), voor diegenen die een vrijheidsstraf voor bepaalde tijd opgelegd hebben gekregen van 7 jaar of meer voor de meest ernstige geweldsdelicten met betrekking tot moord en voor alle ernstige zedendelicten (met een maximale levensstraf).

⁵⁰⁸ Zie ook Paragraaf 6.59 *Sentencing Council's guideline for children and young people 2017*.

⁵⁰⁹ Zie ook Paragraaf 6.60 *Sentencing Council's guideline for children and young people 2017*.

⁵¹⁰ Sectie 99 SA 2000 (oud), secties 276 en 329 SA 2020 (nieuw).

⁵¹¹ <https://www.gov.uk/government/publications/a-smarter-approach-to-sentencing>

- Wijziging van de uitgangspunten voor de minimumdetentieduur voor moord voor minderjarige plegers, om de ernst van het strafbare feit tot uitdrukking te brengen en de kloof te verkleinen tussen minderjarigen en jongvolwassenen. Momenteel bestaat een groot verschil tussen 17- en 18-jarige verdachten bij het bepalen van de minimumdetentieduur.
- Verminderen van de mogelijkheden voor meerderjarigen die als minderjarige een moord hebben gepleegd, om hun minimumdetentietermijn te laten herzien, om de families van de slachtoffers te beschermen, met behoud van een duidelijk onderscheid tussen volwassenen en minderjarigen.
- Het mogelijk maken van de *whole life order* bij veroordeelden van 18 tot 21 jaar.⁵¹²

Het bovengenoemde beleidsdocument met deze voorstellen heeft de status van '*White Paper*' en vormt daarmee de basis voor een wetsvoorstel (een '*Bill*'). Het is dus nog niet zeker of en wanneer bovenstaande voorstellen volledig en daadwerkelijk als wet zullen worden ingevoerd.

⁵¹² *Ibid*, p. 31.

3.6 Ierland

Tabel 3.6 Schematisch overzicht wet- en regelgeving Ierland

Land	Ierland
Minimumleeftijd strafrechtelijke aansprakelijkheid	12 jaar ⁵¹³
Geldt de minimum leeftijd voor alle ernstige gewelds- en zedenmisdrijven?	Nee, dan geldt de minimumleeftijd van 10 jaar ⁵¹⁴
Apart jeugdsanctierecht voor minderjarigen?	Nee niet formeel, maar tot 18 jaar geldt (ook) de Children Act 2001
Sancties ten aanzien van misdrijven:	Bij toepassing jeugdsanctierecht⁵¹⁵, tot 18 jaar: • een <i>conditional discharge order</i> • een boete • een bevel gericht aan de ouders/voogd⁵¹⁶ • een bevel tot compensatie, • een <i>community sanction</i>,⁵¹⁷ dit betreft diverse soorten sancties⁵¹⁸ waaraan ook voorwaarden kunnen worden verbonden⁵¹⁹ • een bevel tot detentie en toezicht⁵²⁰ • detentie in een <i>children detention school</i>⁵²¹ Bij toepassing volwassenensanctierecht (selectie), vanaf 18 jaar: • gevangenisstraf • geldboete
Minimumsancties bij ernstige gewelds- en zedenmisdrijven?	Ten aanzien van moord geldt een verplichte levenslange ‘gevangenisstraf’ o.g.v. <i>Criminal Justice Act 1990</i> . De <i>Children Act 2001</i> verbiedt echter het opleggen van een ‘gevangenisstraf’ aan minderjarigen, maar bevat geen uitdrukkelijk verbod op een levenslange <i>detention order</i> . Uit jurisprudentie volgt dat levenslang niet altijd wordt opgelegd in

⁵¹³ § 52 (1) *Children Act 2001* jo § 129 *Criminal Justice Act (CJA) 2006*.

⁵¹⁴ § 52 (2) *Children Act 2001* jo § 129 CJA 2006, waarin wordt bepaald dat § 52 (1) niet geldt voor een kind van 10 of 11 jaar dat wordt beschuldigd van moord, doodslag, verkrachting, verkrachting of ‘*aggravated sexual assault*’.

⁵¹⁵ § 98 *Children Act 2001*.

⁵¹⁶ §§ 111 - 114 *Children Act 2001*.

⁵¹⁷ § 115 *Children Act 2001*.

⁵¹⁸ §§ 118, 124, 125, 126, 129, 131, 133 en 137 *Children Act 2001*.

⁵¹⁹ § 117 *Children Act 2001*.

⁵²⁰ § 151 *Children Act 2001*.

⁵²¹ § 142 *Children Act 2001*.

	moordzaken met minderjarige verdachten. ⁵²² Volgens de <i>Law Reform Commission</i> is derhalve een levenslange detentie voor minderjarigen niet verplicht, maar de wet sluit het evenmin uit. ⁵²³
Maximumsancties bij ernstige gewelds- en zedenmisdrijven?	Een vrijheidsstraf van een minderjarige mag niet langer zijn dan een gevangenisstraf van een volwassene in het geval die hetzelfde misdrijf zou hebben gepleegd. ⁵²⁴ De strafmaxima voor volwassenen (en dus ook voor minderjarigen) betreffen voor zowel moord ⁵²⁵ , doodslag ⁵²⁶ , verkrachting ⁵²⁷ en zware mishandeling ⁵²⁸ een levenslange gevangenisstraf.
Is een levenslange gevangenisstraf mogelijk?	Ja
Plaats tenuitvoerlegging vrijheidsbenemende sancties minderjarigen	Minderjarigen worden in een <i>children detention school (Oberstown)</i> geplaatst. ⁵²⁹ Bij het bereiken van de 18-jarige leeftijd worden zij overgeplaatst naar een gevangenis voor volwassenen, tenzij zij een specifieke opleiding/training volgen of nog maar een kort strafrestant hebben. Zij kunnen dan nog maximaal 6 maanden in <i>Oberstown</i> blijven. ⁵³⁰ Na het bereiken van de meerderjarigheid worden jongvolwassenen in een volwasseneninrichting geplaatst. In de praktijk worden jongvolwassenen zoveel mogelijk bij elkaar in een gevangenis of afdeling geplaatst. ⁵³¹

3.6.1 Grondslagen van het Ierse jeugdstrafrecht

Het welzijn van minderjarigen is de primaire filosofie die ten grondslag ligt aan de jeugdrechtspraak in Ierland.⁵³² Hoewel Ierland een aparte benadering van jeugdstrafzaken kent, wordt dit niet als afzonderlijk ‘jeugdstrafrecht’ betiteld. Gesproken wordt over het ‘jeugdsysteem’ (*youth justice system*) waarin de zaken van minderjarigen worden afgedaan. Het

⁵²² Van den Brink & Lynch 2021 (*in press*).

⁵²³ Zie *Law Reform Commission*, rapport ‘*Suspended Sentences*’, augustus 2020, p. 203-204.

⁵²⁴ § 149 *Children Act 2001* jo § 141 *CJA 2006*.

⁵²⁵ § 4 *CJA 1964*.

⁵²⁶ § 5 *Offences against the Person Act 1861*.

⁵²⁷ § 4 *Criminal Law (Rape) (Amendment) Act 1990*.

⁵²⁸ § 4 *Non-Fatal offences against the Person Act 1997 (assault causing serious harm)*.

⁵²⁹ § 142 *Children Act 2001*.

⁵³⁰ § 155 *Children Act 2001* jo § 142 *CJA 2006*.

⁵³¹ Interview prof. Kilkelly, 30 september 2020.

⁵³² Seymour 2017, p. 327.

jeugdsysteem in Ierland wordt dan ook gekarakteriseerd door een mix van invloeden. Zowel herstelrechtelijke, rehabiliterende, re-integrerende maar ook vergeldende elementen komen hierin terug, waarbij ook aandacht wordt besteed aan kinderrechten.⁵³³

Net als Engeland en Wales, kan Ierland worden geclassificeerd als een Angelsaksische *common law* jurisdictie met een adversair strafrechtstelsel.⁵³⁴ Een fundamenteel beginsel in Ierland is dat minderjarigen die beschuldigd worden van een misdrijf dezelfde rechten en vrijheden hebben als volwassenen, in het bijzonder het recht om te worden gehoord en het recht om deel te nemen aan gerechtelijke procedures die op hen van invloed zijn. Verder wordt het van fundamenteel belang geacht dat waar mogelijk de minst ingrijpende sanctie de voorkeur heeft.⁵³⁵ Deze beginselen kunnen worden ontleend aan de *Children Act 2001* en *Criminal Justice Act 2006*.

De Ierse *Children Act 2001* bepaalt de leeftijd van strafrechtelijke aansprakelijkheid en reguleert de behandeling van kinderen in *Garda-stations* (politiebureaus), de organisatie van de jeugdrechtbank, buitengerechtelijke afdoeningen (*diversion*) en de veroordeling van minderjarigen tot gemeenschapssancties en detentie. De wet voorziet ook in gedragsinterventies om antisociaal gedrag aan te pakken.⁵³⁶ Bij de aanpak van jeugdcriminaliteit ligt de nadruk hoofdzakelijk op preventie en *diversion*.

Ierland heeft verder speciale jeugdrechtbanken (*Children Court*), bedoeld voor afdoening van jeugdstrafzaken van jeugdigen tot 18 jaar op het moment van berechting. Indien de minderjarige terechtstaat voor het plegen van moord, doodslag en/of verkrachting dan is niet de *Children Court* maar de *Central Criminal Court* bevoegd.⁵³⁷ Bij de behandeling van een jeugdstrafzaak moet de rechter rekening houden met de belangen van het kind, de belangen van het slachtoffer en de bescherming van de samenleving. De rechter kan bevelen dat de zitting achter gesloten deuren plaatsvindt omwille van de minderjarige of in het openbare belang.⁵³⁸

Tot 2019 was de *Irish Youth Justice Service (IYJS)* verantwoordelijk voor het leiden van hervormingen van het jeugdstrafrecht, het verbeteren van jeugdstrafrechtendiensten en het opstellen van beleid dat toeziet op het verminderen van recidive door jeugdigen.⁵³⁹ IYJS hield zich met name bezig met het implementeren van het beleidsplan '*Tackling Youth Crime: a Youth Justice Action Plan 2014-2018*'. Dit plan was gericht op het continueren van de neerwaartse trend in veelvoorkomende (jeugd)criminaliteit en het verminderen van (de noodzaak van) detentie.⁵⁴⁰ Thans is ministerie van Justitie verantwoordelijk in de uitvoering van de *Children Act 2001*. Echter, de verantwoordelijkheid voor de *children detention school Oberstown* is belegd bij het ministerie voor *Children, Equality, Disability, Integration and Youth*.⁵⁴¹

⁵³³ Seymour 2017, p. 327.

⁵³⁴ Mhuirneacháin 2020, para. 2.

⁵³⁵ Seymour 2017, p. 327.

⁵³⁶ Kilkelly 2009. De wet maakt het mogelijk om *Behavioural orders* op te leggen, maar die worden zelden toegepast (bron: persoonlijke correspondentie dr. Forde, 8 december 2020).

⁵³⁷ § 75 *Children Act 2001*.

⁵³⁸ § 93 en 94 *Children Act 2001*.

⁵³⁹ www.IYJS.ie

⁵⁴⁰ *Tackling Youth Crime, Youth Justice Action Plan 2014-2018*.

⁵⁴¹ Persoonlijke correspondentie dr. Forde, 8 december 2020. Zie ook de *Youth justice strategy (draft) 2020-2026*: <http://www.justice.ie/en/JELR/Pages/PR20000065>

3.6.2. Leeftijdsgrenzen

10 tot 18 jaar

In beginsel is een minderjarige vanaf 12 jaar strafrechtelijk aansprakelijk, maar dit kan ook 10 of 11 jaar zijn wanneer het gaat om een ernstig misdrijf (moord, doodslag, verkrachting of *aggravated sexual assault*).⁵⁴² De rechtvaardiging van de toenmalige minister van Justitie was dat het niet bevredigend zou zijn voor de slachtoffers van ernstige misdrijven indien minderjarige daders uitgesloten worden van strafrechtelijke vervolging.⁵⁴³

Als een politieambtenaar naar redelijkheid vermoedt dat een minderjarige onder de 12 jaar een strafbaar feit heeft gepleegd dan heeft hij de bevoegdheid om het kind terug te brengen naar de ouders.⁵⁴⁴ Bij vermoedens van verwaarlozing (gebrek aan adequate zorg en bescherming) kan de politieambtenaar een zorgmelding doen zodat onderzocht kan worden of jeugdhulp moet worden ingezet.⁵⁴⁵ Dit wordt echter niet gedaan wanneer sprake is van een ernstig gewelds- of zedenmisdrijf (moord, doodslag, verkrachting of *aggravated sexual assault*).⁵⁴⁶

Wanneer een kind onder de 14 jaar wordt beschuldigd van een strafbaar feit, is de toestemming van de *Director of Public Prosecutions* (Openbaar Ministerie) vereist om verdere strafrechtelijke procedures in gang te zetten.⁵⁴⁷ Overigens kan de rechter bij minderjarigen jonger dan 14 jaar, ambtshalve of op verzoek, de zaak op zijn merites afwijzen. De rechter komt tot dat oordeel indien de minderjarige, met inachtneming van zijn leeftijd en maturiteit, niet volledig kon begrijpen wat zich tijdens het plegen van het strafbare feit heeft afgespeeld.⁵⁴⁸

Vanaf 18 jaar

Het commune strafrecht is van toepassing op jongvolwassenen vanaf 18 jaar, ten tijde van de berechting.⁵⁴⁹ Hierop zijn (vooralsnog) geen uitzonderingen mogelijk.

3.6.3 Straffen en maatregelen voor jeugdigen en jongvolwassenen

3.6.3.1 Toepasbare sanctiestelsel

In Ierland wordt, net als in Engeland en Wales, in het strafrecht gewerkt met een veelheid aan wetten. Ook jurisprudentie (*case-law*) speelt een belangrijke rol. De voornaamste wetgeving die toeziet op het jeugdrecht is de *Children Act 2001*. De oorspronkelijke wetgeving is

⁵⁴² § 52 (1) en (2) *Children Act 2001* jo § 129 CJA 2006.

⁵⁴³ Seymour 2017, p. 329.

⁵⁴⁴ § 53 (1) *Children Act* jo § 130 CJA 2006.

⁵⁴⁵ § 53 (2), (3), (4) en (5) *Children Act 2001*.

⁵⁴⁶ § 53 (1) *Children Act 2001* jo § 130 CJA 2006.

⁵⁴⁷ § 52 (4) *Children Act 2001* jo § 129 CJA 2006.

⁵⁴⁸ § 76C *Children Act 2001* jo § 134 CJA 2006.

⁵⁴⁹ § 3 *Children Act 2001*.

gewijzigd door de *Criminal Justice Act (CJA) 2006*.⁵⁵⁰ Hierin zijn aparte jeugdsancties opgenomen. Desalniettemin is het voor een goed begrip van de bestraffing van jeugdigen en jongvolwassenen in ernstige gewelds- of zedenzaken van belang om enig inzicht te geven in het commune sanctiestelsel. In deze paragraaf zal dan ook eerst kort worden stilgestaan bij het commune sanctiestelsel. Vervolgens wordt nader ingegaan op de uitgangspunten van het jeugdsanctiestelsel en de beschikbare jeugdsancties.

Het commune sanctiestel

Vanaf 18 jaar, ten tijde van berechting, is het jeugdsanctiestelsel van de *Children Act 2001* niet van toepassing en geldt dus het commune strafrechtelijke sanctiestelsel. Binnen het Ierse commune sanctiestelsel worden ten aanzien van doodslag, verkrachting en zware mishandeling geen minimumstraffen in de wet vermeld. Het maximum voor al deze misdrijven betreft een levenslange gevangenisstraf.⁵⁵¹ Het is overgelaten aan de discretie van de rechter om de passende strafmaat in een zaak te bepalen, rekening houdend met strafverzwarende strafmatigende omstandigheden.⁵⁵²

Op moord staat een verplichte levenslange gevangenisstraf. Een levenslange gevangenisstraf wordt in Ierland echter niet geheel uitgezeten in de gevangenis. Gedetineerden die zijn veroordeeld tot levenslange gevangenisstraf, kunnen in aanmerking komen voor voorwaardelijke of vervroegde invrijheidstelling. Gedetineerden die tot een levenslange gevangenisstraf zijn veroordeeld, worden beoordeeld nadat zij zeven jaar hebben uitgezeten. De uiteindelijke beslissing of een veroordeelde wordt vrijgelaten, ligt uitsluitend bij de minister van Justitie.⁵⁵³ De duur van een levenslange gevangenisstraf kan aanzienlijk variëren. De gemiddelde 'levenslange' gevangenisstraf is ongeveer 18 jaar, maar het komt ook voor dat veroordeelden meer dan dertig jaar van hun straf uitzitten.⁵⁵⁴

3.6.3.2 Het jeugdsanctiestelsel; algemene uitgangspunten

In § 96 van de *Children Act 2001* worden de algemene beginselen genoemd waarmee de rechter rekening moet houden bij de behandeling van een jeugdstrafzaak:

- het beginsel dat kinderen rechten en vrijheden hebben die gelijk zijn aan die van volwassenen, en in het bijzonder het recht om te worden gehoord en deel te nemen aan alle procedures van de rechtbank die op hen van invloed kunnen zijn, en;
- het beginsel dat strafrechtelijke procedures niet uitsluitend mogen worden gebruikt om hulp of diensten te verlenen die nodig zijn om voor een kind te zorgen of om het te beschermen.⁵⁵⁵

⁵⁵⁰ Voor een geconsolideerde versie, zie: <https://revisedacts.lawreform.ie/eli/2001/act/24/front/revised/en/html>

⁵⁵¹ § 4 CJA 1964 (moord), § 5 *Offences against the Person Act* 1861 (doodslag), § 4 *Criminal Law (Rape) (Amendment) Act* 1990 en § 4 *Non-Fatal offences against the Person Act* 1997 (*assault causing serious harm*).

⁵⁵² Interview dr. Forde, 9 december 2020.

⁵⁵³ https://www.citizensinformation.ie/en/justice/criminal_law/criminal_trial/types_of_sentences.html

⁵⁵⁴ *Ibid.*

⁵⁵⁵ § 96 (1) *Children Act* 2001.

Want, zo wordt in § 96 *Children Act 2001* overwogen, het is waar mogelijk wenselijk: (a) om onderwijs, opleiding of werk van kinderen niet te onderbreken, (b) om de relatie tussen kinderen, ouders en andere gezinsleden te behouden en te versterken, (c) om het vermogen van de eigen kracht van gezinnen te bevorderen, en (d) om kinderen thuis te laten wonen.⁵⁵⁶

Iedere straf dat aan een kind wordt opgelegd voor een misdrijf (i) moet zo min mogelijk inmenging veroorzaken in de legitieme activiteiten en bezigheden van het kind, (ii) moet de ontwikkeling van het kind in stand houden en bevorderen en (iii) moet zo min mogelijk beperkend zijn voor zover passend bij de omstandigheden; met name detentie mag alleen worden opgelegd als *measure of last resort*.⁵⁵⁷ In *The People (DPP) v JH*⁵⁵⁸ schetste de Court of Appeal de grondgedachte voor deze principes in de context van het jeugdrecht als volgt: "*Detention is likely to interfere with the child's normal development and upbringing and thereby hinder the child's chance of becoming an adult in what could be described as normal circumstances.*"

De rechter kan als strafmatigende factoren de leeftijd en de mate van ontwikkeling van een kind in aanmerking nemen bij het bepalen van de aard van een opgelegde straf, tenzij de straf bij wet is bepaald.⁵⁵⁹ De straf die aan een kind wordt opgelegd voor een strafbaar feit mag niet hoger zijn dan die welke passend zou zijn in het geval van een volwassene die eenzelfde soort strafbaar feit pleegt.⁵⁶⁰ Zoals gezegd, kent Ierland geen jeugdspecifieke wettelijke strafmaxima voor vrijheidsstraffen voor minderjarigen en gelden dus qua duur formeel dezelfde strafmaxima als voor gevangenisstraffen in het commune sanctiestelsel. Het is echter niet toegestaan om een gevangenisstraf conform het commune sanctiestelsel op te leggen aan een minderjarige.⁵⁶¹ Desalniettemin kan een vrijheidsstraf aan minderjarigen worden opgelegd (*detention order*) die vervolgens in *children detention school Oberstown* moet worden ondergaan.

Voordat de rechter een straf bepaalt, wordt informatie ingewonnen bij *Young Persons' Probation (YPP)*. De YPP heeft de verantwoordelijkheid voor het uitvoeren van de instructies van de rechtbanken met betrekking tot de beoordeling van en het toezicht houden op minderjarigen in strafzaken. De YPP stelt in jeugdstrafzaken een *pre-sentencing report* op. De rechter is verplicht om dit rapport mee te wegen bij de beoordeling van de strafmaat, tenzij sprake is van een misdrijf waarbij de straf bij wet is bepaald of de rechter al een rapport over de minderjarige heeft dat voldoende informatie bevat. Het rapport behandelt onder meer de leefomstandigheden van het kind, oorzaken voor delinquent gedrag en het recidiverisico.⁵⁶²

3.6.3.3 Beschikbare jeugdsancties

Wanneer een minderjarige door de (jeugd)rechtbank wordt veroordeeld, kunnen de volgende sancties worden opgelegd:⁵⁶³

⁵⁵⁶ § 96 (2) *Children Act 2001*.

⁵⁵⁷ § 96 (2) *Children Act 2001*.

⁵⁵⁸ *The People (DPP) v JH, 2017 [IECA]*, par. 13.

⁵⁵⁹ § 96 (3) *Children Act 2001*.

⁵⁶⁰ § 96 (4) *Children Act 2001*.

⁵⁶¹ § 156 *Children Act 2001*.

⁵⁶² Seymour 2017, p. 337-338.

⁵⁶³ § 98 *Children Act 2001*.

- een *conditional discharge order*,
- een boete,
- een bevel gericht aan de ouder of voogd dat de ouder/voogd moet opvolgen,⁵⁶⁴
- een bevel tot compensatie,
- een bevel tot ouderlijk toezicht,⁵⁶⁵
- een bevel dat de ouder of voogd een vergoeding moet betalen,⁵⁶⁶
- een *community sanction*⁵⁶⁷, dit betreft diverse soorten sancties⁵⁶⁸ waaraan ook voorwaarden kunnen worden verbonden,⁵⁶⁹
- een bevel tot detentie en toezicht,⁵⁷⁰
- detentie in een *children detention school*.⁵⁷¹

Het combineren van een detentie (eventueel met toezicht) met de andere genoemde sancties is niet mogelijk, want de redenering is dat als andere sancties mogelijk zijn een bevel tot detentie (eventueel met toezicht) niet wordt gegeven.⁵⁷² Hierna wordt stilgestaan bij de verschillende vormen van vrijheidsbeneming.

Vrijheidsstraf

De rechter kan een minderjarige een periode van detentie opleggen in een *children detention school*.⁵⁷³ Dit wordt wel als uiterste straf beschouwd. De rechter kan dit alleen opleggen als hij ervan overtuigd is dat detentie de enige passende reactie is en dat een plek beschikbaar is voor de minderjarige in een *children detention school*.⁵⁷⁴ Indien geen plek beschikbaar is of om andere redenen de rechter besluit dat de vrijheidsstraf kan worden uitgesteld dan kan de rechter een *deferment of detention order* uitspreken.⁵⁷⁵ De rechter spreekt dan wel de periode van detentie uit, maar houdt als het ware de tenuitvoerlegging ervan aan en bepaalt een nieuwe datum waarop de zitting wordt voortgezet.⁵⁷⁶

Wanneer een minderjarige door de jeugdrechtbank wordt veroordeeld tot detentie, mag de duur van de vrijheidsbeneming niet langer zijn dan de duur van de gevangenisstraf die de rechtbank zou kunnen opleggen aan een volwassene die een dergelijk strafbaar feit begaat.⁵⁷⁷ In aanvulling daarop is bij invoering van *de Children (Amendment) Act 2015* een bepaling komen te gelden dat – net als bij volwassenen – een kwijtschelding van de straf van 25% (tot

⁵⁶⁴ § 114 *Children Act 2001*.

⁵⁶⁵ §§ 111 en 112 *Children Act 2001*.

⁵⁶⁶ § 113 *Children Act 2001*.

⁵⁶⁷ § 115 *Children Act 2001*.

⁵⁶⁸ §§ 118, 124, 125, 126, 129, 131, 133 en 137 *Children Act 2001*.

⁵⁶⁹ § 117 *Children Act 2001*.

⁵⁷⁰ § 151 *Children Act 2001*.

⁵⁷¹ § 142 *Children Act 2001*.

⁵⁷² Interview dr. Forde, 9 december 2020.

⁵⁷³ *Ibid.*

⁵⁷⁴ § 143 *Children Act 2001*.

⁵⁷⁵ § 144 (1) *Children Act 2001*.

⁵⁷⁶ § 144 (5) *Children Act 2001*.

⁵⁷⁷ § 149 *Children Act 2001* *jo* § 141 *CJA 2006*. Vóór 2006 gold een minimumduur van drie maanden en een maximumduur van drie jaar.

33%) voorschrijft.⁵⁷⁸ Daarnaast kent de Children Act 2001 een aantal specifieke bepalingen rondom verlof, vervroegde en voorwaardelijke invrijheidstelling wanneer detentie is opgelegd en die wordt uitgezeten in een *children detention school*.⁵⁷⁹

Of de verplichte levenslange vrijheidsstraf voor moord ook voor minderjarigen geldt, blijkt niet duidelijk uit de wet. De *Criminal Justice Act 1990* bepaalt dat de levenslange ‘gevangenisstraf’ verplicht is voor alle daders van moord en maakt geen uitzondering voor minderjarigen. Tegelijkertijd verbiedt de *Children Act 2001* uitdrukkelijk om een ‘gevangenisstraf’ aan minderjarigen op te leggen (alleen een *detention order* is mogelijk), maar de *Children Act 2001* bevat geen uitdrukkelijk verbod op een levenslange vrijheidsstraf. Uit de Ierse rechtspraak volgt dat een levenslang vrijheidsstraf niet altijd wordt opgelegd in moordzaken met minderjarige veroordeelden.⁵⁸⁰ Volgens de *Law Reform Commission* blijkt derhalve uit de jurisprudentie dat het niet verplicht is om een levenslange detentie aan minderjarigen op te leggen, maar de wet sluit het evenmin uit waardoor het uiteindelijk dus aan de rechter is om te beoordelen wat een passende strafmaat is in de aanhangige zaak.⁵⁸¹

Wanneer de rechtbank een vrijheidsstraf aan een minderjarige oplegt, zal deze zoals gezegd ten uitvoer worden gelegd in *children detention school Oberstown*. In *Oberstown* kunnen 48 jongens en 6 meisjes verblijven.⁵⁸² Het hoofddoel van de campus onder de *Children Act 2001* is het bieden van passende zorg, onderwijs, opleiding en andere programma's met het oog op een succesvolle re-integratie in hun gemeenschap en samenleving. Het kader voor het realiseren van deze doelstellingen is via CEHOP (staat voor *Care, Education, Health, Offending behaviour, Preparation for leaving*), dat zich richt op het bieden van zorg, onderwijs, gezondheids- en welzijnsinterventies, programma's voor delinquent gedrag en voorbereiding op vertrek. De re-integratie in de samenleving staat centraal. Minderjarigen moeten worden voorbereid op hun plaats in de samenleving zodat zij een positieve en productieve bijdrage kunnen leveren.⁵⁸³

Bij het bereiken van de 18-jarige leeftijd worden jongvolwassenen overgeplaatst naar een volwassen gevangenis, tenzij zij een specifieke opleiding/training volgen of nog maar een kort strafrestant hebben. Zij kunnen dan nog maximaal 6 maanden in het *child detention centre* blijven.⁵⁸⁴ In de praktijk worden jongvolwassenen zoveel mogelijk bij elkaar in een gevangenis of afdeling geplaatst.⁵⁸⁵

Het bevel tot detentie en toezicht

Als de rechtbank ervan overtuigd is dat detentie de enige passende reactie is bij een minderjarige, kan ook een bevel tot detentie en toezicht worden geven.⁵⁸⁶ Een bevel tot detentie en toezicht voorziet in detentie in een *children detention school*, gevolgd door toezicht bij

⁵⁷⁸ Seymour 2017, p. 339.

⁵⁷⁹ Zie §§ 204 tot en met 210 *Children Act 2001*.

⁵⁸⁰ Zie: Van den Brink & Lynch 2021 (*in press*).

⁵⁸¹ Zie *Law Reform Commission*, rapport ‘*Suspended Sentences*’, augustus 2020, p. 203-204.

⁵⁸² *Oberstown* publiceert veel informatie op de website, onder meer jaarlijkse rapportages:

<https://www.oberstown.com/publications-and-resources/annual-reports/>

⁵⁸³ § 158 *Children Act 2001*.

⁵⁸⁴ § 155 *Children Act 2001* jo § 142 CJA 2006.

⁵⁸⁵ Interview professor U. Kilkelly, 30 september 2020.

⁵⁸⁶ § 151 (1) *Children Act 2001*.

terugkeer in de samenleving.⁵⁸⁷ In beginsel zal de helft van de periode waarvoor een bevel tot detentie en toezicht van kracht is, door het kind in een *children detention school* worden doorgebracht en de andere helft onder toezicht in de samenleving.⁵⁸⁸ Aan een bevel tot detentie en toezicht kunnen ook voorwaarden worden verbonden, zoals het volgen van onderwijs of een behandeling, om goed gedrag te stimuleren en ter voorkoming van recidive.⁵⁸⁹

Belangrijk om te vermelden is dat de rechter dit bevel tot detentie en toezicht alleen kan opleggen zolang de minderjarige gedurende het bevel en dus ook de periode van toezicht jonger dan 18 jaar blijft.⁵⁹⁰

3.6.3.4 Richtlijnen voor strafvordering en straftoemeting

Naast de beginselen vermeld in § 96 van de *Children Act 2001*, heeft Ierland tijdens onderhavige onderzoek nog geen specifieke richtlijnen voor strafvordering en straftoemeting in jeugdstrafzaken ontwikkeld.⁵⁹¹ In Ierland komt de rechters een grote mate van beoordelingsvrijheid toe; de wetgever stelt doorgaans de maximale straf vast voor een bepaald misdrijf en dat vormt de enige begrenzing voor de rechter.⁵⁹²

3.6.4 Recente ontwikkelingen

Inmiddels is een nieuw concept van de *Youth Justice Strategy 2020-2026* gepubliceerd.⁵⁹³ Hieruit blijkt wederom dat preventie en vroeg ingrijpen prioriteit hebben.⁵⁹⁴ De *Irish Penal Reform Trust (IPRT)* heeft op het concept gereageerd met een aantal aanvullingen waaronder het voorstel om 18 tot 24-jarigen op te nemen in het jeugdsysteem.⁵⁹⁵ De IPRT stelt dat succesvolle strategieën bij kinderen en jongeren onder de 18 jaar, zoals *diversion*, *mentoring* en ondersteuning, ook uitgebreid moeten worden naar jongvolwassenen tot 24 jaar.⁵⁹⁶

Verder is in augustus 2020 een publicatie verschenen van de *Law Reform Commission*, getiteld '*Suspended Sentences*'.⁵⁹⁷ In hoofdstuk 7 van het rapport wordt specifiek ingegaan op het gebruik van *suspended sentences* bij minderjarige veroordeelden. De commissie komt tot negen aanbevelingen op het gebied van straftoemeting bij minderjarigen, waaronder verduidelijking van de wet bij minderjarigen die een moord plegen en langere gevangenisstraffen krijgen opgelegd. Verder wordt in bredere zin het probleem geadresseerd

⁵⁸⁷ § 151 (2) *Children Act 2001*.

⁵⁸⁸ § 151 (3) *Children Act 2001*.

⁵⁸⁹ § 151 (7) *Children Act 2001*.

⁵⁹⁰ Zie *Law Reform Commission*, rapport '*Suspended Sentences*', augustus 2020. Dit is ook door dr. Forde bevestigd tijdens de gezamenlijke expertmeeting op 18 november 2020.

⁵⁹¹ Interview dr. Forde, 20 juli 2020.

⁵⁹² O'Malley 2006, p. 53.

⁵⁹³ Online te raadplegen via <http://www.justice.ie/en/JELR/Pages/PR20000065>

⁵⁹⁴ *Draft Youth Justice Strategy 2020-2026*, p. 1.

⁵⁹⁵ *IPRT Submission to the Department of Justice on the Draft Youth Justice Strategy 2020-2026*, p. 2-3.

⁵⁹⁶ *Joint Committee on Justice and Equality, Report on Penal Reform and Sentencing, May 2018*, p. 73.

⁵⁹⁷ <https://www.lawreform.ie/news/report-on-suspended-sentences.882.html>

dat rechters minder sanctiemogelijkheden tot hun beschikking hebben indien een minderjarige de 18-jarige leeftijd heeft bereikt ten tijde van berechting.

Tot slot is het vermeldenswaardig in het kader van onderhavig onderzoek dat Ierland in 2019 is opgeschrikt door een zaak waarin een 14-jarig meisje is vermoord en verkracht door twee 13-jarige jongens. Deze zaak heeft veel aandacht gekregen in nationale en internationale media en heeft in Ierland de juridische, maatschappelijke en politieke discussie over de berechting en bestraffing van jonge minderjarigen die ernstige strafbare feiten plegen nieuw leven in geblazen.⁵⁹⁸

⁵⁹⁸ Carroll, *The Guardian* 5 November 2019.

3.7 Zweden

Tabel 3.7 Schematisch overzicht wet- en regelgeving Zweden

Land	Zweden
Minimumleeftijd strafrechtelijke aansprakelijkheid	15 jaar, maar minderjarigen onder de 15 jaar kunnen wel schuldig worden verklaard zonder oplegging van een sanctie ⁵⁹⁹
Geldt de minimumleeftijd voor alle ernstige gewelds- en zedenmisdrijven?	Ja
Apart jeugdsanctierecht voor minderjarigen?	Geen apart jeugdstrafrecht, maar binnen het sanctiestelsel zijn wel jeugdsancties en specifieke uitgangspunten opgenomen voor minderjarigen en jongvolwassenen tot 21 jaar: • In het algemeen geldt dat de jeugdigheid van deze groep in het bijzonder in overweging moet worden genomen bij de straftoemeting.⁶⁰⁰ • Er gelden voor jeugdigen en jongvolwassenen tot 21 jaar geen minimumstraffen en de strafmaxima zijn lager dan voor volwassenen.⁶⁰¹ • 15 tot 18 jaar (t.t.v. het misdrijf): alleen bij buitengewone redenen (<i>synnerliga skäl</i>) kan een gevangenisstraf worden opgelegd. Wanneer die buitengewone redenen niet aanwezig zijn, dan kan plaatsing in gesloten jeugdzorg worden opgelegd (<i>sluten ungdomsvård</i>).⁶⁰² • vanaf 18 tot 21 jaar (t.t.v. het misdrijf): gevangenisstraf kan alleen worden opgelegd indien er, gelet op de strafwaarde van het feit of anderszins, bijzondere gronden zijn om dat te doen.⁶⁰³
Sancties ten aanzien van misdrijven:	Aparte jeugdsanctie tot 21 jaar: • Jeugdhulp (<i>ungdomsvård</i>)⁶⁰⁴ • Jeugddienst (<i>ungdomstjänst</i>)⁶⁰⁵

⁵⁹⁹ § 1 (6) *Brottsbalken* (Brb) jo § 38 van de *Lag* (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare.

⁶⁰⁰ § 29 (7) Brb.

⁶⁰¹ § 29 (7) Brb.

⁶⁰² § 30 (5) jo § 32 (5) Brb.

⁶⁰³ § 30 (5) Brb.

⁶⁰⁴ § 32 (1) Brb.

⁶⁰⁵ § 31 (2) Brb.

	• Jeugdtoezicht⁶⁰⁶ Aparte jeugdsanctie tot 18 jaar (t.t.v. misdrijf en 21 t.t.v. veroordeling): • Gesloten jeugdzorg (<i>sluten ungdomsvård</i>)⁶⁰⁷ Straffen: • Geldboete⁶⁰⁸ • Gevangenisstraf⁶⁰⁹ Andersoortige sancties: • Voorwaardelijke straf van maximaal 2 jaar⁶¹⁰ • Een proeftijd van maximaal 3 jaar⁶¹¹ • Behandeling of psychiatrische zorg⁶¹²
Minimumsancties bij ernstige gewelds- en zedenmisdrijven?	Nee, geen minimumsancties voor jeugdigen en jongvolwassenen tot 21 jaar. Indien gesloten jeugdzorg wordt gelast, geldt dit echter wel voor een minimum van 14 dagen⁶¹³. Dit minimum van 14 dagen geldt eveneens voor het opleggen van gevangenisstraf.⁶¹⁴ In het volwassenensanctierecht gelden wel minimum gevangenisstraffen, doch die zijn niet verplicht: in geval van moord 10 jaar⁶¹⁵, in geval van doodslag 6 jaar⁶¹⁶, in geval van zware mishandeling 1,5 jaar voor zeer zware mishandeling (<i>synnerligen grov misshandel</i>) 5 jaar⁶¹⁷ en in geval van verkrachting 2 jaar en voor gewelddadige verkrachting (<i>grov våldtäkt</i>) 5 jaar.⁶¹⁸
Maximumsancties bij ernstige gewelds- en zedenmisdrijven?	Bij toepassing jeugdsancties: jeugdigen en jongvolwassenen van 15 tot 21 jaar (t.t.v. misdrijf): • maximaal 10 of 14 jaar gevangenisstraf, afhankelijk van het misdrijf⁶¹⁹

⁶⁰⁶ § 32 (3a nieuw) Brb, per 1 januari 2021 van kracht.

⁶⁰⁷ § 30 (5) jo § 32 (5) Brb.

⁶⁰⁸ § 25 Brb.

⁶⁰⁹ § 26 Brb.

⁶¹⁰ § 27 Brb.

⁶¹¹ § 28 Brb.

⁶¹² § 31 Brb.

⁶¹³ § 32 (5) Brb.

⁶¹⁴ § 26 (1) Brb.

⁶¹⁵ § 3 (1) Brb.

⁶¹⁶ § 3 (2) Brb.

⁶¹⁷ § 3 (6) Brb.

⁶¹⁸ § 6 (1) Brb.

⁶¹⁹ § 29 (7) Brb.

	alternatief: voor jeugdigen van 15 tot 18 jaar (t.t.v. misdrijf): • maximaal 4 jaar gesloten jeugdzorg⁶²⁰ Bij toepassing volwassenensanctierecht: in geval van moord maximaal 18 jaar dan wel een levenslange gevangenisstraf⁶²¹, in geval van doodslag maximaal 10 jaar⁶²², in geval van zware mishandeling maximaal 6 jaar en voor zeer zware mishandeling (<i>synnerligen grov misshandel</i>) 10 jaar⁶²³ en in geval van verkrachting maximaal 6 jaar en voor gewelddadige verkrachting (<i>grov våldtäkt</i>) 10 jaar.⁶²⁴
Is een levenslange gevangenisstraf mogelijk?	Nee
Plaats tenuitvoerlegging vrijheidsbenemende sancties minderjarigen en jongvolwassenen	Gesloten jeugdzorg wordt ten uitvoer gelegd in een residentiële voorziening voor jeugdigen. Gevangenisstraffen voor jeugdigen en jongvolwassenen tot 21 jaar worden gescheiden van volwassenen ten uitvoer gelegd. Gevangenisstraffen voor jongvolwassenen van 21 jaar of ouder worden ten uitvoer gelegd in een gevangenis⁶²⁵, waarbij er wel aparte afdelingen zijn voor jongvolwassenen tot 25 jaar.⁶²⁶

3.7.1 Grondslagen van het Zweedse jeugdstrafrecht

Het Zweedse (jeugd)strafrecht kenmerkt zich door een hoge minimumleeftijd voor strafrechtelijke aansprakelijkheid van 15 jaar⁶²⁷ en een sterke nadruk op zorg en bescherming van minderjarigen en jongvolwassenen die een strafbaar feit hebben gepleegd.⁶²⁸ Zweden kent formeel geen apart jeugdstrafrechtstelsel. Jeugdigen onder de 15 jaar die strafbare feiten plegen kunnen via het sociale welzijnssysteem (lees: jeugdbeschermingsrecht) interventies opgelegd krijgen.⁶²⁹ Voor jeugdigen van 15 tot en met 17 jaar en jongvolwassenen tot 21 jaar geldt voor wat betreft de reactie op strafbare feiten een systeem van twee sporen die nauw

⁶²⁰ § 32 (5) Brb. Deze termijn kan strafrechtelijk niet worden verlengd. Voorzetting van het verblijf in gesloten jeugdzorg is wel mogelijk op grond van §§ 3, 13 en 21 *Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga* (wet met bijzondere bepalingen over de zorg voor jeugdigen) totdat de jeugdige de leeftijd van 21 jaar heeft bereikt.

⁶²¹ § 3 (1) Brb.

⁶²² § 3 (2) Brb.

⁶²³ § 3 (6) Brb.

⁶²⁴ § 6 (1) Brb.

⁶²⁵ § 26 (4) Brb.

⁶²⁶ Dünkel 2014.

⁶²⁷ § 1 (6) Brb.

⁶²⁸ Persson 2017, p. 105.

⁶²⁹ Zie: *Socialtjänstlag (2001:453)* en *Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård för unga*.

samenhangen: het sociale welzijnssysteem (of: jeugdbeschermingsrecht) en het strafrecht.⁶³⁰ Deze nauwe samenhang komt, zoals later in deze paragraaf zal worden besproken, ook tot uitdrukking in de beschikbare sancties voor jeugdigen en jongvolwassenen.

Als een jeugdige of jongvolwassene strafrechtelijk wordt vervolgd, dan geldt in beginsel eenzelfde procedure als bij volwassene verdachten. Zweden kent geen aparte *youth courts*.⁶³¹ Toch is in de strafprocedure op bepaalde onderdelen wel sprake van een jeugdspecifieke benadering, bijvoorbeeld als het gaat om snelheid van de procedure⁶³² en de aanwezigheid en rol van ouders tijdens de zitting.⁶³³ Evenals voor volwassenen, zijn fundamentele strafrechtelijke beginselen, zoals legaliteit, proportionaliteit en het recht op een eerlijk proces, voor jeugdigen in strafrechtelijke procedures onverkort van toepassing.⁶³⁴

Het Zweedse strafrecht kent enkele jeugdspecifieke sancties, evenals commune sancties die voor jeugdigen en jongvolwassenen bij wet worden gematigd. Sancties die worden opgelegd aan jeugdigen en jongvolwassenen beogen eerst en vooral recidive te voorkomen.⁶³⁵ De wetgever heeft in dit verband overwogen dat het om recidive tegen te gaan ontoereikend is om enkel te concentreren op de strafbare feiten als zodanig. Volgens de wetgever moet rekening worden gehouden met de totale situatie waarin de dader zich bevindt, zeker als het gaat om jonge delinquenten. Het uitgangspunt is, zo stelt de wetgever, dat de juiste zorg en behandeling moet worden ingezet om te voorkomen dat jonge delinquenten misdaden blijven plegen.⁶³⁶ Voorts heeft de Zweedse Hoge Raad (*Högsta Domstolen*) in een arrest uit 2014 uitdrukkelijk overwogen dat jeugdigen en jongvolwassenen nog volop in ontwikkeling zijn en dat dit tot uitdrukking moet komen in een tolerantere benadering van deze groep binnen het strafrecht.⁶³⁷

Kortom: ondanks het ontbreken van een apart jeugdstrafrechtssysteem, kenmerkt de Zweedse strafrechtelijke aanpak van jeugdigen en jongvolwassenen zich door een jeugd specifieke, op zorg en behandeling gerichte benadering.

3.7.2. Leeftijdsgrenzen

In het Zweedse strafrecht zijn de volgende leeftijdsgrenzen relevant:

Jonger dan 15 jaar

In Zweden kunnen minderjarigen onder de 15 jaar, zoals gezegd, niet via het strafrecht worden gesanctioneerd.⁶³⁸ Minderjarigen onder de 15 jaar kunnen wel civielrechtelijk aansprakelijk

⁶³⁰ Persson 2017, p. 127.

⁶³¹ Hollander & Tärnfalk 2017; Lappi-Seppala 2015, p. 64.

⁶³² § 29 *Lag (1964:167) Med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare* (wet met bijzondere bepalingen voor jeugdigen tot 21 jaar).

⁶³³ Persoonlijke correspondentie met professor K. Nordlöf, 24 augustus 2020.

⁶³⁴ *Proposition* 1997/98: 96; SOU 2004: 122.

⁶³⁵ *Proposition* 2005/06:165, 1.

⁶³⁶ *Proposition* 2005/06:165, p. 43. Zie ook: Persson 2017, p. 105.

⁶³⁷ NJA 2014, 658.

⁶³⁸ § 1 (6) Brb.

worden gehouden voor de ontstane schade.⁶³⁹ Jonge minderjarige verdachten kunnen worden doorverwezen naar de sociale dienst, die verschillende interventies kan opleggen, waaronder een uithuisplaatsing. Twee wetten zijn van toepassing ten aanzien van deze groep: *Socialtjänstlag* (2001:453) of de *Lag* (1990:52) *med särskilda bestämmelser om vård för unga*.⁶⁴⁰ Het valt buiten de reikwijdte van dit onderzoek om nader in te gaan op deze wetten.

Voorts bestaat in Zweden de mogelijkheid voor het Openbaar Ministerie om bij de strafrechter een procedure te starten tot vaststelling dat een minderjarige verdachte jonger dan 15 jaar een misdrijf heeft gepleegd.⁶⁴¹ Deze procedure ten behoeve van de waarheidsvinding wordt ‘*bevistalan*’ genoemd en kan door het Openbaar Ministerie worden gestart omwille van het algemeen belang, maar ook op verzoek van de sociale dienst, de Nationale Raad voor Volksgezondheid en Welzijn of de voogden van het kind. Als het Openbaar Ministerie een dergelijke vordering doet, kan de rechter in de uitspraak twee beslissingen nemen: (i) toewijzen en dus vaststellen dat de minderjarige het strafbare feit⁶⁴² heeft gepleegd of (ii) afwijzen.⁶⁴³ Hoewel sanctioneren niet is toegestaan, kunnen deze minderjarigen dus wel ‘schuldig’⁶⁴⁴ worden bevonden aan een strafbaar feit. In de wetsgeschiedenis wordt aangegeven dat slechts bij uitzondering van deze procedure gebruikt moet worden gemaakt. Het moet gaan om zeer ernstige strafbare feiten en er moet een aanzienlijk belang zijn bij het verkrijgen van een rechterlijke beslissing.⁶⁴⁵

15-17 jaar

Een minderjarige is in Zweden vanaf 15 jaar strafrechtelijk aansprakelijk.⁶⁴⁶ Minderjarigen tot en met 17 jaar die zich schuldig maken aan een strafbaar feit kunnen via het jeugdbeschermingsrecht of het strafrecht maar ook via beide systemen worden berecht dan wel interventies krijgen opgelegd.⁶⁴⁷ Bij jeugdigen van 15 tot en met 17 jaar kunnen specifieke jeugdsancties worden opgelegd en gelden lagere strafmaxima dan bij volwassenen.

18-21 jaar

Ten aanzien van jongvolwassenen van 18 tot 21 jaar die zich schuldig maken aan een strafbaar feit wordt in beginsel het strafrecht ingezet, maar in sommige gevallen kunnen ook zij nog te maken krijgen met het sociaal welzijnssysteem.⁶⁴⁸ Voor jongvolwassenen tot 21 jaar gelden lagere strafmaxima dan voor oudere volwassenen.

⁶³⁹ Persoonlijke correspondentie met prof. Nordlöf. 24 augustus 2020.

⁶⁴⁰ Oftewel respectievelijk de wet sociale diensten en de wet bijzondere bepalingen over de zorg voor jeugdigen. In de literatuur en andere juridische documenten worden deze wetten ook wel afgekort als SoL en LVU.

⁶⁴¹ Zie paragraaf 38 van de *Lag* (1964:167) *med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare* (ofwel de wet met bijzondere bepalingen voor jonge delinquenten).

⁶⁴² In de wetsgeschiedenis wordt vermeld dat om ‘de daad’ of ‘de handeling’ gaat, maar in de bestudeerde uitspraken zoeken rechters aansluiting bij de wettekst en dus ‘het strafbare feit’.

⁶⁴³ *Proposition* 2009/10:105, p. 44.

⁶⁴⁴ Onder ‘schuldig’ wordt in het Zweedse strafrecht verstaan: het vaststellen van opzet of nalatigheid. Zie ook Holmqvist e.a. 2007; § 1 (2) BrB en Asp, Ulväng & Jareborg 2013, p. 269.

⁶⁴⁵ *Proposition* 2009/10:105, p. 16.

⁶⁴⁶ § 1 (6) Brb.

⁶⁴⁷ Lappi-Seppala 2015, p. 64.

⁶⁴⁸ Lappi-Seppala 2015, p. 64.

Vanaf 21 jaar

Het strafrecht is van toepassing, zonder bijzondere bepalingen met betrekking tot de leeftijd van de verdachte.

3.7.3 Straffen en maatregelen voor jeugdigen en jongvolwassenen

Uit het voorgaande blijkt dat in het Zweedse strafrecht sprake is van één sanctiestelsel, waarin wel aparte bepalingen voor jeugdigen en jongvolwassenen tot 21 jaar zijn opgenomen. In deze paragraaf zal eerst kort worden ingegaan op respectievelijk de algemene uitgangspunten voor straftoemeting binnen het commune sanctiestelsel en de algemene uitgangspunten voor de bestraffing van jeugdigen en jongvolwassenen. Vervolgens worden de beschikbare sancties voor jeugdigen en jongvolwassenen beknopt uitgelicht, gevolgd door een bespreking van de toepasselijke straftoemetingsrichtlijnen.

3.7.3.1 Het commune sanctiestelsel; algemene uitgangspunten

Het Zweedse commune sanctiestelsel kent de volgende sancties die kunnen worden opgelegd aan volwassenen: een geldboete⁶⁴⁹, detentie⁶⁵⁰, een voorwaardelijke straf van maximaal 2 jaar⁶⁵¹, een proeftijd van max. 3 jaar⁶⁵² en behandeling of psychiatrische zorg.⁶⁵³ In het Zweedse strafrecht zijn voorts strafminima en -maxima per delict vastgelegd in het Wetboek van Strafrecht (*Brottsbalken*; ofwel: Brb). Voor moord geldt voor volwassenen een minimale gevangenisstraf van 10 jaar en maximaal 18 jaar of levenslang.⁶⁵⁴ Op doodslag staat voor volwassenen een minimale gevangenisstraf van 6 jaar en maximaal 10 jaar.⁶⁵⁵ Voor zware mishandeling geldt voor volwassenen een minimale gevangenisstraf van 1,5 jaar en maximaal 6 jaar en voor zeer zware mishandeling (*synnerligen grov misshandel*) minimaal 5 jaar en maximaal 10 jaar.⁶⁵⁶ Voor verkrachting, ten slotte, geldt voor volwassenen een minimale gevangenisstraf van 2 jaar en maximaal 6 jaar en voor gewelddadige verkrachting (*grov våldtäkt*) minimaal 5 jaar en maximaal 10 jaar.⁶⁵⁷ Het uitgangspunt voor het bepalen van de strafmaat in het commune sanctiestelsel wordt in hoofdstuk 29 Brb uiteengezet. Bij de beoordeling van strafmaat dient de rechter rekening te houden met de schade, de schending of de gevaarzetting van het gepleegde, wat de verdachte daarover heeft gerealiseerd of had moeten beseffen, en met de bedoelingen of motieven van verdachte. Bijzondere aandacht moet worden

⁶⁴⁹ § 25 Brb.

⁶⁵⁰ § 26 Brb.

⁶⁵¹ § 27 Brb.

⁶⁵² § 28 Brb.

⁶⁵³ § 31 Brb.

⁶⁵⁴ § 3 (1) Brb.

⁶⁵⁵ § 3 (2) Brb.

⁶⁵⁶ § 3 (6) Brb.

⁶⁵⁷ § 6 (1) Brb.

besteed aan de vraag of de handeling een ernstige aanval op iemands leven of op de gezondheid of veiligheid van een persoon inhield.

Naast wat voor elk specifiek type misdrijf geldt, moet bij de beoordeling van de strafmaat bijzondere aandacht worden besteed aan verzwarende omstandigheden, zoals of verdachte een ernstigere gevolgen voor ogen had bij het plegen, of verdachte grote meedogenloosheid heeft getoond of dat verdachte misbruik heeft gemaakt van een kwetsbare positie van een slachtoffer.⁶⁵⁸ Verder kunnen voorafgaande veroordelingen een rol spelen bij het bepalen van de strafmaat.⁶⁵⁹

Bij de straftoemeting moet eveneens rekening worden gehouden met bijzondere verzachtende omstandigheden. Bijvoorbeeld als verdachte lijdt aan een ernstige psychische stoornis die zijn handelen beïnvloedt of als het handelen van verdachte verband hield met een gebrek aan ontwikkeling, ervaring of beoordelingsvermogen.⁶⁶⁰ Daarnaast moet in redelijke mate rekening gehouden worden met andere omstandigheden zoals of verdachte als gevolg van het misdrijf ernstig lichamelijk letsel heeft opgelopen, de verstreken tijd tussen het plegen en de sanctieoplegging, of een meewerkende proceshouding bij verdachte.⁶⁶¹

3.7.3.2 Bestrafing van jeugdigen en jongvolwassenen; algemene uitgangspunten

Wanneer een strafbaar feit is gepleegd door een minderjarige of jongvolwassene jonger dan 21 jaar, moet de leeftijd in acht worden genomen wanneer de straf wordt bepaald. De rechtbank kan dan tot een lagere straf veroordelen dan voor het misdrijf is voorgeschreven.⁶⁶² Hierbij geldt dat vrijheidsbenemende straffen als *ultimum remedium* moeten worden beschouwd. De voorkeur wordt gegeven aan het opleggen van geldboetes, jeugdhulp (wat tevens herstel van de schade kan inhouden) of jeugddienst (*ungdomstjänst*) van maximaal 150 uur. Het opleggen van jeugdhulp kan met het opleggen van een geldboete of jeugddienst worden gecombineerd. Als gekozen wordt tussen het opleggen van een geldboete of jeugddienst dan wordt een jeugddienst opgelegd, mits die sanctie niet te ingrijpend is.⁶⁶³

Met ingang van 1 januari 2021 kunnen minderjarigen en jongvolwassenen tot 21 jaar ook jeugdtoezicht (*ungdomsövervakning*) opgelegd krijgen, indien het opleggen van jeugdhulp of jeugddienst niet voldoende toereikend wordt geacht gelet op de ernst van het misdrijf, de strafbedreiging en eerdere veroordelingen. Wanneer jeugdtoezicht aan een minderjarige wordt opgelegd, dienen bijzondere redenen (*särskilda skäl*) hiervoor te bestaan. De duur van jeugdtoezicht is minimaal zes maanden en maximaal één jaar.⁶⁶⁴

Uit twee uitspraken van de Hoge Raad in Zweden (*Högsta Domstolen*) blijkt dat jonge daders in beginsel niet in de gevangenis thuis horen.⁶⁶⁵ Onder de 18 jaar kunnen jongeren in beginsel alleen bij het bestaan van buitengewone redenen (*synnerliga skäl*) gevangenisstraf

⁶⁵⁸ § 29 (2) Brb.

⁶⁵⁹ § 29 (4) Brb.

⁶⁶⁰ § 29 (3) Brb.

⁶⁶¹ § 29 (5) Brb.

⁶⁶² § 29 (7) Brb.

⁶⁶³ § 32 (1) en (3) Brb.

⁶⁶⁴ § 32 (3a, *nieuw*) Brb.

⁶⁶⁵ NJA 1993, 434 en NJA 1996, 909.

opgelegd krijgen.⁶⁶⁶ Het opleggen van gesloten jeugdzorg heeft de voorkeur.⁶⁶⁷ Voor misdrijven die begaan zijn door jongvolwassenen tussen de 18 en 21 jaar geldt dat de rechtbank alleen tot een gevangenisstraf kan veroordelen als daar gelet op de strafwaarde van het misdrijf of anderszins speciale redenen voor zijn.⁶⁶⁸ Bovendien gelden voor jeugdigen en jongvolwassenen lagere strafmaxima dan voor volwassenen (zie hieronder).

3.7.3.3 Beschikbare sancties voor jeugdigen en jongvolwassenen

De sancties die aan minderjarigen kunnen worden opgelegd, zijn een geldboete, voorwaardelijke straf, proeftijd, behandeling of psychiatrische hulp, jeugdhulp, jeugddienst, jeugdtoezicht⁶⁶⁹, detentie en gesloten jeugdzorg.⁶⁷⁰ Hieronder zullen enkel de vrijheidsbenemende sancties worden besproken.

Gesloten jeugdzorg

Hiervoor werd al vermeld dat in Zweden als uitgangspunt geldt dat jongeren niet in de gevangenis thuishoren. Vanwege dit uitgangspunt is in 1999 een alternatieve sanctie ingevoerd: de gesloten institutionele behandeling. De gesloten institutionele jeugdzorg is als sanctie geïntroduceerd als onderdeel van de implementatie van het IVRK, omdat het IVRK als doel stelt zo min mogelijk minderjarigen op te sluiten en de gesloten jeugdzorg als een alternatief voor de gevangenisstraf werd beschouwd.⁶⁷¹ De oorspronkelijke motivatie van de wetgever betrof dat het opleggen van de sanctie van gesloten jeugdzorg enerzijds als krachtig optreden kan worden beschouwd en anderzijds als de minst schadelijke vorm van vrijheidsbeneming, waarbij de oorzaken van crimineel gedrag zoveel mogelijk middels behandeling kunnen worden aangepakt.⁶⁷²

Gesloten institutionele jeugdzorg kan zowel via de strafrechtelijke weg als via het sociaal team direct (als sprake is van een urgentie daartoe) worden opgelegd.⁶⁷³ Om gesloten jeugdzorg via het strafrecht op te kunnen leggen, geldt dat de jongere het misdrijf voor zijn 18^e moet hebben gepleegd en voor zijn 21^e moet worden veroordeeld. Het wordt met name ingezet bij die gevallen waarin een vrijheidsbenemende straf onvermijdelijk is.⁶⁷⁴

Indien aan een minderjarige gesloten jeugdzorg wordt opgelegd, bedraagt de periode minimaal 14 dagen en maximaal vier jaar, zonder voorwaardelijke invrijheidstelling. Om de passende duur van de gesloten jeugdzorg te bepalen, moet de rechter een rekensom maken. Eerst moet de werkelijke gevangenisstraf worden vastgesteld. Daarna moet een derde in mindering worden gebracht, omdat er geen voorwaardelijke invrijheidstelling mogelijk is. Dus eigenlijk komt een maximale straf van vier jaar gesloten jeugdzorg overeen met zes jaar

⁶⁶⁶ § 30 (5) Brb.

⁶⁶⁷ § 30 (5) *jo* §32 (5) Brb.

⁶⁶⁸ § 30 (5) Brb.

⁶⁶⁹ Met ingang van 1 januari 2021.

⁶⁷⁰ Zie § 29 t/m 32 Brb.

⁶⁷¹ Hollander & Tärnfalk 2017.

⁶⁷² Persson 2017, p. 137.

⁶⁷³ Zie onder meer § 12 *Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga* (wet met bijzondere bepalingen over de zorg voor jeugdigen).

⁶⁷⁴ Persson 2017, p. 137.

gevangenisstraf. Als men ook nog de bij wet vermelde verminderingsgronden toepast op een 17-jarige (zie hieronder), dan is vier jaar van gesloten jeugdzorg het equivalent van 18 jaar gevangenisstraf voor een volwassene. Afgezien van levenslange gevangenisstraf, is 18 jaar gevangenisstraf de maximale straf mogelijk voor een volwassen veelpleger.⁶⁷⁵

Op grond van het strafrecht kan de periode in gesloten jeugdzorg niet worden verlengd, maar als de voortzetting van zorg noodzakelijk is in het belang van de jeugdige kan bij afloop van de in de veroordeling opgelegde termijn, de opname in gesloten jeugdzorg worden voortgezet indien sprake is van gezondheids- of ontwikkelingsrisico's waaronder ook de kans op recidive (ontplooien van criminele activiteiten). Dit kan totdat de jeugdige de leeftijd van 21 jaar heeft bereikt. De beslissing om het verblijf van de jeugdige in gesloten jeugdzorg te continueren moet elke 6 maanden worden getoetst.⁶⁷⁶

De gesloten jeugdzorg wordt ten uitvoer gelegd in aparte residentiële voorzieningen die onder verantwoordelijkheid van de *Statens institutionsstyrelse (SiS)* vallen.

Detentie

Wanneer sprake is van zeer ernstig misdrijf, kan ook detentie worden opgelegd aan een jeugdige veroordeelde. Dit geldt met name voor de gevallen waarin gesloten jeugdzorg voor de duur van vier jaren ontoereikend wordt geacht, dan wel wanneer zoveel tijd tussen het misdrijf en de veroordeling is verstreken dat gesloten jeugdzorg niet langer geschikt wordt geacht.⁶⁷⁷ Over het onderscheid tussen de gesloten jeugdzorg en detentie heeft de Hoge Raad in Zweden benadrukt dat het bij gesloten jeugdzorg primair om behandeling van de jeugdige gaat en dat een vrijheidsstraf hier niet op gericht is.⁶⁷⁸

Hoofdstuk 26 Brb bepaalt de regels omtrent het opleggen van de gevangenisstraf. Hiervoor is reeds aangegeven dat voor minderjarigen en jongvolwassenen lagere strafmaxima alsook andere criteria gelden voor het opleggen van gevangenisstraf als sanctie (zie ook onderstaande richtlijnen). Ten aanzien van jeugdigen en jongvolwassenen die jonger dan 21 jaar zijn ten tijde van het misdrijf geldt in beginsel een maximale vrijheidsstraf van tien jaar. Echter, indien sprake is van een misdrijf waarvoor bij volwassenen een levenslange gevangenisstraf kan worden opgelegd, zoals bij moord, kan ten aanzien van jeugdigen en jongvolwassenen tot 21 jaar een maximale vrijheidsstraf van 14 jaar worden opgelegd.⁶⁷⁹ Voorts geldt voor minderjarigen en jongvolwassenen tot 21 jaar dat geen verhoging van de gevangenisstraf plaatsvindt bij recidive.⁶⁸⁰ De tijd die in voorlopige hechtenis is doorgebracht, wordt in mindering gebracht op de uiteindelijke vrijheidsstraf.⁶⁸¹

Vrijheidsstraffen worden totdat de veroordeelde de leeftijd van 21 jaar heeft bereikt, gescheiden ten uitvoer gelegd van volwassenen.⁶⁸² Jongvolwassenen boven de 21 jaar worden

⁶⁷⁵ Jareborg 2004.

⁶⁷⁶ §§ 3, 13 en 21 *Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga* (wet met bijzondere bepalingen over de zorg voor jeugdigen)

⁶⁷⁷ Persson 2017, p. 138.

⁶⁷⁸ NJA 2001, 913.

⁶⁷⁹ § 29 (7) Brb.

⁶⁸⁰ § 26 (3) Brb.

⁶⁸¹ § 26 (8) Brb.

⁶⁸² Persson 2017, p. 138.

in een gevangenis geplaatst waar ook volwassenen zijn gedetineerd. Binnen die gevangenissen bestaan wel aparte afdelingen voor jongvolwassenen tot 25 jaar.⁶⁸³ Wanneer twee derde van de opgelegde gevangenisstraf (ten minste dertig dagen) is uitgezeten, wordt de veroordeelde voorwaardelijk vrijgelaten.⁶⁸⁴ Na de voorwaardelijke invrijheidstelling geldt een proeftijd die overeenkomt met de straf die op het moment van invrijheidstelling resteert, echter van ten minste één jaar.⁶⁸⁵

3.7.3.4 Richtlijnen voor strafvordering en straftoemeting

In Zweden bestaan geen bindende strafvorderings- en straftoemetingsrichtlijnen, maar wordt gekeken naar precedentes van de hogere rechters. Hierbinnen is een informeel systeem ontwikkeld voor reducties van de straf bij veroordeelden in de leeftijd van 15 tot 21 jaar, in het bijzonder voor strafbare feiten die tot gevangenisstraf leiden.⁶⁸⁶ Dit heeft geleid tot de volgende richtlijnen die, zoals gezegd, geen bindende status hebben, maar wel op grote schaal door rechtbanken worden toegepast (zie Tabel 3.8).⁶⁸⁷

Tabel 3.8: Zweedse richtlijnen voor strafreductie 15-21-jarigen

Leeftijd	korting	Lengte van de straf t.o.v. strafmaat volwassenen
15	75-85%	1/5 ^e
16	65-75%	1/4 ^e
17	55-65%	1/3 ^e
18	45-55%	1/2 ^e
19	30-40%	2/3 ^e
20	20-30%	4/5 ^e

3.7.4 Recente ontwikkelingen

Op verzoek van het parlement is in 2018 het rapport *Governments Public Investigations* verschenen dat de mogelijke gevolgen schetst als personen ouder dan 18 jaar als volwassenen worden benaderd in het strafrecht en de aparte bejegening wordt afgeschaft.⁶⁸⁸ Inmiddels is een wetsvoorstel ingediend inhoudende de herziening van sanctiemogelijkheden bij 18- tot en met 20-jarigen.⁶⁸⁹

Het wetsontwerp is ter consultatie aangeboden. De voorstellen houden in dat jongvolwassenen die ernstige misdrijven plegen, worden veroordeeld tot langere

⁶⁸³ Dünkel 2014.

⁶⁸⁴ § 26 (6) Brb.

⁶⁸⁵ § 26 (10) Brb.

⁶⁸⁶ Tyrefors Hinnerich, Palme & Priks 2017, p. 5.

⁶⁸⁷ Persson 2017, p. 104.

⁶⁸⁸ Die ontwikkeling werd al benoemd door Zeijlmans, Sipma & Van der Laan 2019.

⁶⁸⁹ *Slopåd straffrabatt för unga myndiga vid allvarlig brottslighet* (eigen vertaling: de afschaffing van straffkorting voor jongvolwassenen in zware criminaliteit).

gevangenisstraffen. Het kan gaan over diefstal, zware mishandeling en verkrachting. In het ontwerp wordt gesteld dat de reactie van de samenleving op ernstige misdrijven van jonge delinquenten te beperkt is. Daarom worden voorstellen gedaan die inhouden dat de boetekorting voor jongvolwassenen wordt afgeschaft als de strafbedreiging voor het strafbare feit een gevangenisstraf van ten minste een jaar of langer inhoudt. Er mogen ook niet langer 'bijzondere redenen' worden verlangd om 18- tot en met 20-jarigen tot een gevangenisstraf te veroordelen. Verder zou het mogelijk moeten zijn dezelfde straf op te leggen, waaronder ook een levenslange gevangenisstraf. De voorstellen maken deel uit van het 34-puntenprogramma van de regering tegen bendecriminaliteit. Voorgesteld wordt de wetswijzigingen in werking te laten treden op 1 januari 2022.

3.8 Deelconclusie

In dit hoofdstuk zijn de wettelijke kaders voor sanctietoemeting van jeugdige en jongvolwassen daders van ernstige gewelds- en zedenmisdrijven in Nederland, België (Vlaanderen), Duitsland, Engeland en Wales, Ierland en Zweden beschreven. Met het beschrijven van de grondslagen van het (jeugd)strafrecht, de leeftijdsgrenzen, de beschikbare sancties voor jeugdigen en jongvolwassenen die worden veroordeeld voor een ernstig gewelds- of zedenmisdrijf en eventuele recente ontwikkelingen in de desbetreffende landen is getracht een beeld te schetsen van de geselecteerde landen. De verschillen en de overeenkomsten tussen Nederland en de overige vijf onderzochte landen worden in deze deelconclusie besproken aan de hand van een viertal kernbevindingen, waarmee antwoord wordt gegeven op deelvraag II.

Wat zijn op grond van de nationale wet- en regelgeving overeenkomsten en verschillen tussen Nederland en de overige vijf geselecteerde Europese landen met betrekking tot de bestraffing van ernstige gewelds- en zedenmisdrijven gepleegd door jeugdigen?

Een eerste belangrijke bevinding die volgt uit de analyse in dit hoofdstuk betreft het verschil in aanpak tussen de zogenaamde *common law* (Engeland en Wales en Ierland) en *civil law* landen (Nederland, België, Duitsland en Zweden). De *common law* landen worden gekenmerkt door een punitievere benadering, hetgeen zich vertaalt in zware straffen die vanaf een jonge leeftijd opgelegd kunnen worden.⁶⁹⁰ De geselecteerde *common law* landen hanteren een lage minimumleeftijd voor strafrechtelijk aansprakelijkheid (tien jaar) en langdurige vrijheidsbenemende sancties kunnen vanaf die leeftijd worden opgelegd. In Engeland en Wales (en mogelijk ook Ierland) geldt bovendien voor minderjarigen die worden veroordeeld voor moord een wettelijk verplichte levenslange (detentie)straf met een minimumtermijn van vrijheidsbeneming – van, in England en Wales, 12 jaar – voordat de veroordeelde in aanmerking komt voor een voorwaardelijke invrijheidstelling. In de *civil law* landen, daarentegen, zijn de minimumleeftijden voor strafrechtelijke aansprakelijkheid aanzienlijk hoger (12, 14 en 15 jaar). Ook kennen de geselecteerde *civil law* landen in beginsel geen minimumstraffen voor jeugdigen en is een levenslange gevangenisstraf voor minderjarigen bij wet uitgesloten. Hierbij moet wel de kanttekening worden geplaatst dat jeugdigen in Nederland via de mogelijke omzetting van de PIJ-maatregel in de TBS-maatregel, dan wel indien door middel van toepassing van het volwassenensanctierecht direct een TBS-maatregel wordt opgelegd, in theorie wel levenslang hun vrijheid kan worden ontnomen als gevolg van een misdrijf die zij als minderjarige hebben gepleegd.

Een tweede belangrijke (categorie) bevinding(en) heeft betrekking op de bovenste leeftijdsgrens van het jeugdstrafrecht en het onderscheid tussen minderjarigen en (jong)volwassenen bij de bestraffing van ernstige gewelds- en zedenmisdrijven. In dit hoofdstuk is duidelijk geworden dat het in vijf van de zes geselecteerde landen – waaronder Nederland – mogelijk is om ten aanzien van minderjarigen sancties uit het volwassenenstrafrecht op te leggen, dan wel om ten aanzien van minderjarigen sancties op te

⁶⁹⁰ Vgl. Van den Brink & Lynch 2021 (*in press*).

leggen die qua zwaarte en duur gelijk zijn aan de sancties die voor een bepaald misdrijf aan een volwassene kunnen worden opgelegd. Nederland is hierbij echter wel het enige land waarin het mogelijk is dat minderjarigen (16- en 17-jarigen), als zij volgens het volwassenenstrafrecht worden bestraft, in een penitentiaire inrichting voor volwassenen worden geplaatst. In de overige landen wordt een vrijheidsbenemende sanctie die is opgelegd aan een minderjarige veroordeelde in elk geval gedurende de minderjarigheid ten uitvoer gelegd in een inrichting (of aparte vleugel) die is bedoeld voor de opvang van jeugdigen en jongvolwassenen. Duitsland is de enige geselecteerde jurisdictie waarin ten aanzien van minderjarigen enkel jeugdsancties opgelegd kunnen worden en het opleggen van volwassenensancties bij wet is uitgesloten. Voor wat betreft de sanctionering van jongvolwassenen die ernstige misdrijven plegen, geldt in Nederland (tot 23 jaar), Duitsland (tot 21 jaar) en Zweden (tot 21 jaar) dat het mogelijk is om jeugdsancties op te leggen. Duitsland is evenwel de enige jurisdictie waarbij als uitgangspunt geldt dat jongvolwassenen tot 21 jaar in beginsel via het jeugdstrafrecht worden gesanctioneerd; in Nederland en Zweden is dit een uitzondering die enkel is bedoeld voor jongvolwassenen die aan bepaalde criteria voldoen. De overige drie geselecteerde jurisdicties (België, Engeland en Wales, Ierland) kennen niet de mogelijkheid om jeugdsancties op te leggen ten aanzien van jongvolwassenen, al kent Engeland en Wales wel een specifieke wettelijke bepaling die het opleggen van een levenslange gevangenisstraf zonder mogelijkheid tot vervroegde invrijheidstelling expliciet verbiedt voor jeugdigen en jongvolwassenen tot 21 jaar.

Een derde belangrijke bevinding heeft betrekking op het vergelijken van de zwaarte en duur van de beschikbare sancties in de geselecteerde jurisdicties. Duidelijk is geworden dat het vergelijken en duiden daarvan buitengewoon ingewikkeld is, gelet op onder meer de verschillen in de systematiek van de sanctiestelsels. Zo is de maximumduur van jeugddetentie voor minderjarigen in Duitsland (tien jaar) aanzienlijk hoger dan in Nederland (één of twee jaar), maar steekt diezelfde Duitse maximale vrijheidsstraf voor minderjarigen tegelijkertijd mager af tegen het Nederlandse strafmaximum van 30 jaar gevangenisstraf in het geval een 16- of 17-jarige als volwassene wordt bestraft. Voorts kent het Nederlandse (jeugd)sanctiestelsel een expliciet onderscheid tussen straffen en maatregelen, hetgeen andere jurisdicties niet kennen. Bij toepassing van het Nederlandse jeugdsanctiestelsel zijn het vooral de maatregelen (de PIJ-maatregel, eventueel om te zetten naar de TBS-maatregel) die langdurige vrijheidsbeneming van jeugdige veroordeelden mogelijk maken, terwijl de maximumduur van de beschikbare vrijheidsbenemende straf (de jeugddetentie) relatief kort is. Dit weerspiegelt dat bij de sanctionering voor ernstige misdrijven in het Nederlandse jeugdstrafrecht niet zozeer de nadruk ligt op (proportionele) vergelding, maar veeleer op het behandelen van de jeugdige teneinde recidive te voorkomen en resocialisatie te bevorderen. Hierbij past bijvoorbeeld het gegeven dat de PIJ-maatregel na twee jaar door de rechtbank wordt geëvalueerd indien verlenging wordt verzocht. Vervolgens wordt op basis van wat nodig geacht wordt voor de jeugdige en de samenleving een beslissing genomen over het verlengingsverzoek. Een vergelijkbaar uitgangspunt geldt in België, waar sancties regelmatig tussentijds geëvalueerd worden. In de *common law* landen, daarentegen, ligt de nadruk bij de bestraffing van ernstige misdrijven gepleegd door jeugdigen veel meer op vergelding (vgl. de minimumtermijn van 12 jaar vrijheidsbeneming voor minderjarigen die worden veroordeeld voor moord in Engeland & Wales). Dit wil echter niet zeggen dat de beschikbare sancties in Nederland en België per definitie minder ingrijpend of langdurig zijn in vergelijking met de sancties in de *common law*

landen. Bovendien is duidelijk geworden dat zowel in Engeland en Wales als in Ierland, maar ook in Duitsland en Zweden, een opgelegde tijdelijke vrijheidsstraf niet volledig in detentie hoeft te worden doorgebracht. In die landen geldt ook ten aanzien van minderjarigen een regeling voor voorwaardelijke invrijheidstelling. In Nederland is voorwaardelijke invrijheidsstelling enkel mogelijk als het volwassenensanctierecht is toegepast en een tijdelijke gevangenisstraf is opgelegd.

Ten slotte kan op basis van dit hoofdstuk worden geconstateerd dat de bestraffing van jeugdigen en jongvolwassenen voor ernstige gewelds- en zedenmisdrijven niet alleen in Nederland, maar ook in de omringende landen een actueel onderwerp van juridische, maatschappelijke en politieke discussie is. In Engeland en Wales en Zweden is een ontwikkeling zichtbaar van voorstellen om de straffen voor met name jongvolwassenen die ernstige misdrijven plegen te verzwaren. In Ierland klinkt, mede naar aanleiding van een recente spraakmakende moordzaak met twee jonge minderjarige veroordeelden, de oproep voor de wetgever om het juridische kader voor de bestraffing van minderjarigen voor moord te verduidelijken als ook om een afzonderlijk juridisch kader te ontwerpen voor de berechting en bestraffing van (inmiddels) jongvolwassen verdachten. In België is recent het Vlaamse Jeugddelinquentedecreet in werking getreden, waarmee is voorzien in een nieuw jeugdsanctiestelsel voor minderjarigen die worden veroordeeld voor een misdrijf. Kortom, de onderzoeksvraag die centraal staat in dit rapport is, zoals ook de geraadpleegde internationale experts bevestigen, in verschillende Europese landen uiterst relevant en actueel.

Hoofdstuk 4 Jeugdsanctietoemeting bij ernstige misdrijven in de praktijk vanuit rechtsvergelijkend perspectief

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk worden de bevindingen weergegeven van de geanalyseerde veroordelingen van jeugdige daders in Nederland en de overige vijf geselecteerde Europese landen. Het doel van dit hoofdstuk is om antwoord te geven op deelvraag III:

Welke sancties leggen rechters in Nederland en in de overige vijf geselecteerde Europese landen op bij veroordeling van jeugdige daders voor ernstige gewelds- of zedenmisdrijven en welke overwegingen spelen hierbij een rol?

Door bovenstaande vraag te beantwoorden, wordt getracht inzicht te verschaffen in de toepassing van de nationale wet- en regelgeving (zie hoofdstuk 3) in de praktijk.

4.2 Methodologie

Dit deel van het onderzoek betreft een jurisprudentieonderzoek. Om een indruk te verkrijgen van de straftoemeting in de praktijk is ervoor gekozen om 25 veroordelingen per land te bestuderen. Gezocht is naar veroordelingen van jeugdigen (10 – 23 jaar) voor een ernstig gewelds- en/of zedenmisdrijf (moord, doodslag, verkrachting, zware mishandeling) in de periode januari 2015 tot en met oktober 2020, zoals toegelicht in hoofdstuk 1.

Voorafgaand aan het onderzoek bestond de verwachting dat rechterlijke uitspraken doorgaans openbaar toegankelijk zijn, zeker als het gaat om ernstige gewelds- en zedenzaken. Eerst is in kaart gebracht welke online databases openbaar toegankelijk zijn teneinde de rechterlijke uitspraken te kunnen vinden. Dit zijn:

- rechtspraak.nl (Nederland),
- juridat.be en jura.be (België),
- Beck online en juris.bundesgerichtshof.de (Duitsland),
- Westlaw en judiciary.uk (Engeland en Wales),
- bailii.org en courts.ie (Ierland),
- rattsinfosok.domstol.se (Zweden).⁶⁹¹

⁶⁹¹ Daarnaast is voor alle landen, op Nederland na, ook de database van vLex geraadpleegd. vLex is een bedrijf dat toegang heeft tot meerdere databases en daardoor over een uitgebreid bestand van uitspraken beschikt. Sommige uitspraken die al waren gevonden via de Zweedse en Duitse databases werden ook in vLex aangetroffen. Omdat vLex eveneens afhankelijk is van gepubliceerde uitspraken en niet in rechtstreekse verbinding staat met de gerechten, beschikt deze database niet over méér uitspraken dan die online al werden gevonden.

In de databases is gezocht op (vertalingen van) de trefwoorden ‘minderjarige’, ‘moord’, ‘doodslag’, ‘verkrachting’, ‘zware mishandeling’ of een combinatie daarvan. In sommige zoeksystemen, zoals Beck online, moet worden gezocht op een wettelijke bepaling. Vervolgens kan wel op trefwoord worden gezocht binnen de gevonden treffers. Voorts is gekeken naar het aantal treffers en is gekeken of de gevonden uitspraken aan de inclusiecriteria voldoen. Het is echter duidelijk geworden dat - gelet op het aantal treffers op grond van de zoektermen - geen van de genoemde databases, op rechtspraak.nl na, het beoogde aantal gepubliceerde vonnissen in jeugdstrafzaken bevat die voldoen aan de inclusiecriteria voor dit jurisprudentieonderzoek.

Daarnaast is aan de betrokken internationale experts (Bijlage 1) gevraagd of zij over rechterlijke uitspraken beschikken die voldoen aan de inclusiecriteria. Tevens is gevraagd of de onderzoekers via hen toegang zouden kunnen krijgen tot eventuele bestaande databases. Dit bleek helaas niet mogelijk. Voor Zweden is met behulp van het netwerk van onderzoekers een aantal uitspraken direct bij de rechterlijke instanties opgevraagd en via die weg ontvangen.

Het is niet gelukt om voor alle landen 25 veroordelingen te verkrijgen. Om toch een beeld te krijgen van de straftoematingspraktijk in de betreffende landen is besloten om de inclusiecriteria voor wat betreft de specifieke ernstige gewelds- en zedenmisdrijven die in het onderzoek zouden worden betrokken enigszins te versoepelen om meer uitspraken in de analyse te kunnen meenemen. Hierbij gaat het dan met name om een verruiming van de kwalificaties van de misdrijven, waardoor zaken betreffende seksueel misbruik van minderjarige slachtoffers waarbij eveneens sprake is van seksueel binnendringen (in Nederland strafbaar gesteld in onder meer artikel 245 Sr) bij de analyse zijn betrokken, alsook de zaken waarin sprake was van een gewelddadige overval waarbij het slachtoffer zwaar lichamelijk letsel is toegebracht of is overleden. Voor Nederland, Duitsland, Engeland en Wales en Zweden is het uiteindelijk gelukt om een voldoende aantal uitspraken te analyseren om een indruk te verkrijgen van de straftoemeting in de praktijk, maar voor België en Ierland was dit niet mogelijk (zie Tabel 4.1).

Tabel 4.1 Aantal geanalyseerde uitspraken per land

Land	Aantal geanalyseerde uitspraken
Nederland	25
België	0
Duitsland	19
Engeland en Wales	25
Ierland	4
Zweden	14

Uit de interviews en de correspondentie met de experts uit België is gebleken dat België geen uitspraken publiceert. Via het netwerk van de onderzoekers was een afspraak gemaakt met het Openbaar Ministerie en een jeugdrechter in Antwerpen om daar dossiers te mogen inzien en mee te kijken in de praktijk, maar door de uitbraak van COVID-19 en de (reis)restricties kon dit helaas niet doorgaan. Wel is een bestand verkregen van het Openbaar Ministerie in Antwerpen met 24 jeugdstrafzaken van minderjarigen inzake moord, doodslag of verkrachting. Uit dit bestand kon een aantal gegevens geabstraheerd worden, die in paragraaf 4.4 nader worden toegelicht.

In het geval van Ierland gaven de experts tijdens de interviews aan dat moord-, doodslag- en verkrachtingszaken gepleegd door jeugdigen daar niet veel voorkomen waardoor weinig uitspraken beschikbaar zijn. Daarnaast geldt in Ierland dat uitspraken veelal mondeling plaatsvinden en niet schriftelijk worden gepubliceerd, tenzij hoger beroep wordt ingesteld. Voorts is contact gelegd met de *Central Criminal Court* in Ierland en is de vraag uitgezet of op andere wijze, met toestemming van de rechterlijke macht, uitspraken aan ons verstrekt konden worden. Hierop is helaas binnen het tijdsbestek van het onderzoek geen bevestigend antwoord ontvangen.

Gelet op het bovenstaande is, behalve voor de Nederlandse uitspraken, geen sprake geweest van een door de onderzoekers gemaakte selectie van zaken en zijn alle gevonden uitspraken die aan de inclusiecriteria voldeden, betrokken in dit onderzoek. De voor dit onderzoek geanalyseerde Nederlandse uitspraken zijn wel geselecteerd, op basis van het soort misdrijf, de leeftijd van de verdachte, de rechterlijke instantie en het jaartal van de uitspraak, om tot een evenredige verdeling van soorten zaken te komen. Aangezien door het WODC een omvangrijke procesevaluatie is uitgevoerd inzake de toepassing van artikel 77c Sr⁶⁹² en momenteel een meerjarig onderzoeksprogramma gaande is met diverse deelprojecten waarin de werking en effecten van de toepassing van het adolescentenstrafrecht wordt onderzocht (2015-2020),⁶⁹³ is ervoor gekozen in onderhavig jurisprudentieonderzoek geen zaken van jongvolwassenen te selecteren waarin het jeugdsanctierecht wordt toegepast. Verwezen wordt op dit punt naar de reeds bestaande uitgebreide analyses en rapportages, omdat daarin een veel diepgaander beeld wordt geschetst van deze praktijk dan in onderhavig jurisprudentieonderzoek mogelijk zou zijn. Bij deze keuze is tevens meegewogen dat als het jeugdsanctierecht ten aanzien van een jongvolwassene wordt toegepast, de sanctiemogelijkheden niet verschillen van die van de 16- en 17-jarigen die wel in dit onderzoek zijn meegenomen. Anders dan bij de andere landen is bij Nederland dus de bestraffing van jongvolwassenen volgens het jeugdsanctierecht buiten beschouwing gelaten. Niettemin is het effect van deze keuze op de beantwoording van de deelvraag minimaal, omdat de uitspraken in onderhavig onderzoek niet een-op-een met elkaar worden vergeleken. Dit is namelijk per definitie niet mogelijk, omdat het gaat om casuïstiek waarin geen sprake is van identieke feiten en omstandigheden. Daarnaast is in sommige zaken sprake van een veroordeling voor meerdere strafbare feiten en in andere zaken niet, hetgeen ook tot verschillende uitkomsten kan leiden.

Het is voorts van belang te benadrukken dat de in dit onderzoek betrokken uitspraken niet representatief zijn voor alle uitspraken in zaken van jeugdigen die worden veroordeeld voor ernstige gewelds- of zedenmisdrijven in de geselecteerde Europese landen, maar deze geven wel een indruk van hoe de wet- en regelgeving inzake de sanctionering van jeugdigen die worden veroordeeld voor ernstige gewelds- of zedenmisdrijven, zoals weergegeven in hoofdstuk 3, in de praktijk wordt toegepast in de betreffende landen.

De verzamelde uitspraken zijn met behulp van een *codingsheet* gecodeerd en vervolgens geanalyseerd (Bijlage 2). De internationale experts zijn bevraagd over de straftoemeting in de praktijk in hun land door semigestructureerde online interviews met hen te houden. In november 2020 heeft met diezelfde experts een gezamenlijke bespreking van de onderzoeksresultaten

⁶⁹² Barendregt, Beerthuisen & Van der Laan 2018.

⁶⁹³ https://www.wodc.nl/binaries/Overige%20onderzoeksactiviteiten-2019_tcm28-388015.pdf

plaatsgevonden. Tevens is aan de experts een casus voorgelegd en gevraagd welke mogelijke sancties opgelegd kunnen worden in het desbetreffende land. Daaruit kwamen geen andere, afwijkende, bevindingen naar voren dan die uit de rechtspraakanalyse zijn gebleken.

De opbouw van dit hoofdstuk is identiek aan hoofdstuk 3. In de hiernavolgende paragrafen zullen eerst de bevindingen per land worden weergegeven (par. 4.3 tot en met 4.8) om vervolgens hierop te reflecteren en de deelconclusie te beantwoorden (par. 4.9). In de landenparagrafen worden passages uit de betreffende uitspraken geciteerd, waarbij ervoor is gekozen om van de passages in het Duits en Zweeds een eigen (vrije) vertaling te geven omdat – anders dan het Engels – niet kan worden verondersteld dat iedere lezer die talen machtig is.

4.3 Nederland

4.3.1 Jeugdstraftoemeting in de praktijk; enkele cijfers

Het aantal strafzaken tegen minderjarigen die worden verdacht van een ernstig gewelds- of zedenmisdrijf is relatief gering. In 2019 bedroeg het totale aantal minderjarigen van 12 tot 18 jaar dat in Nederland woonachtig was bijna 1.2 miljoen.⁶⁹⁴ In datzelfde jaar behandelde de rechter in eerste aanleg 25 verkrachtingszaken met minderjarige verdachten van wie er 15 schuldig werden bevonden.⁶⁹⁵ Tien van hen kregen een (deels) onvoorwaardelijke jeugddetentie opgelegd,⁶⁹⁶ al dan niet gecombineerd met een andere straf of maatregel. In 2019 was in 60 zaken sprake van minderjarigen die verdacht werden van een misdrijf tegen het leven, van wie er 55 schuldig werden bevonden.⁶⁹⁷ In 40 gevallen volgde een (deels) onvoorwaardelijke jeugddetentie,⁶⁹⁸ al dan niet gecombineerd met een andere straf of maatregel. De PIJ-maatregel werd in 2019 in totaal 50 keer opgelegd.⁶⁹⁹ Het aantal nog lopende PIJ-maatregelen bedroeg 180 in 2019.⁷⁰⁰

4.3.2 De bestudeerde uitspraken

Voor Nederland zijn 25 uitspraken ($n = 25$) geselecteerd en geanalyseerd (Bijlage 3), waarvan het merendeel van rechtbanken afkomstig is ($n = 19$) en de overige uitspraken van gerechtshoven ($n = 6$). De zaken betreffen veroordelingen voor moord ($n = 6$), doodslag ($n = 6$), verkrachting ($n = 6$), poging moord of doodslag ($n = 3$) en overige ernstige geweldsmisdrijven ($n = 4$), te weten tweemaal een gewelddadige overval waarbij in de ene zaak

⁶⁹⁴ Het aantal jongvolwassenen in de leeftijd van 18 tot 23 jaar bedroeg 1.078.231. Data afkomstig van Eurostat https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/product/page/DEMO_PJAN_custom_174895 (bekeken op 08/11/2020).

⁶⁹⁵ Meijer, Braak & Choenni 2020. Tabel 6.12 en 6.14. De cijfers in de tabellen zijn afgerond op vijftallen.

⁶⁹⁶ *Ibid*, tabel 6.17.

⁶⁹⁷ *Ibid*, tabel 6.12 en 6.14.

⁶⁹⁸ *Ibid*, tabel 6.17.

⁶⁹⁹ *Ibid*, tabel 6.16.

⁷⁰⁰ *Ibid*, pagina 77.

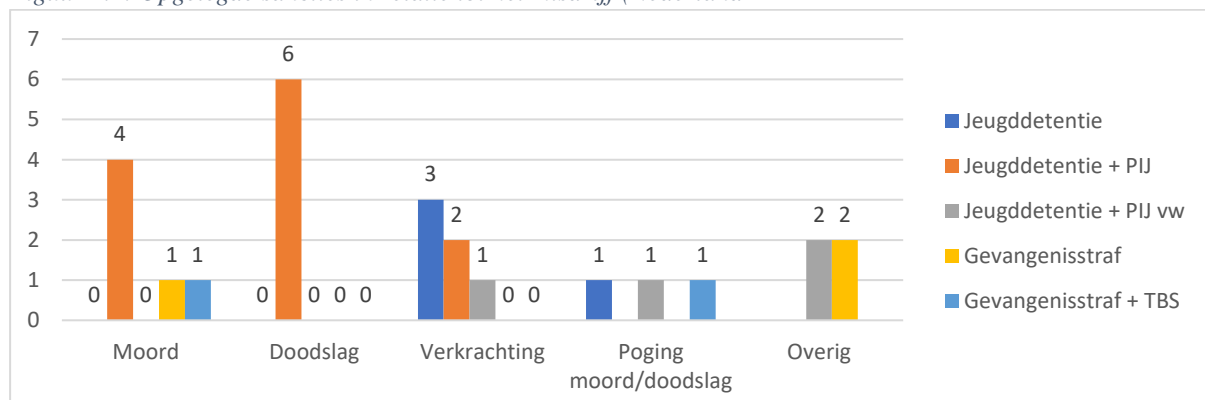
naast het plegen van geweldshandelingen ook een voorwerp in de anus van het slachtoffer is gestopt en de andere zaak resulteerde in de dood van het slachtoffer, een zware mishandeling de dood ten gevolge hebbend en het plegen van ontuchtige handelingen waaronder seksueel binnendringen bij een slachtoffer jonger dan 16 jaar. Getracht is bij de selectie van zaken tot een enigszins evenwichtige verdeling van de misdrijven te komen. Daarbij is ook gelet op de leeftijd van veroordeelde ten tijde van het plegen van het misdrijf. De leeftijd varieert tussen de 14 en 18 jaar, waarbij de 17-jarigen het meeste voorkomen ($n = 12$).

Alle uitspraken betreffen mannelijke minderjarige veroordeelden. Ongeveer de helft van de minderjarigen was nog niet eerder in aanraking gekomen met politie en/of justitie ($n = 12$). In 40% van de zaken was wel sprake van een strafblad ($n = 10$), maar slechts bij de helft van die groep ($n = 5$) was sprake van recidive in enge zin; het opnieuw begaan van een soortgelijk feit waarvoor de minderjarige eerder is veroordeeld. In 20% van de zaken ($n = 5$) werd bij de veroordeelde een licht verstandelijke beperking vastgesteld. In bijna 60% van de zaken was daar geen sprake van ($n = 14$) en in ongeveer 20% werd niets hierover vermeld ($n = 6$). In het overgrote deel van de zaken werd een stoornis bij de veroordeelde vastgesteld ($n = 22$). Mede tegen deze achtergrond werd de meerderheid van de minderjarige veroordeelden als verminderd toerekeningsvatbaar beschouwd ($n = 20$).

Voor wat betreft de gevolgen voor het slachtoffer was in meer dan de helft van de zaken sprake van een overleden slachtoffer ($n = 14$). In de overige zaken was sprake van psychisch letsel bij het slachtoffer ($n = 7$), dan wel zwaar lichamelijk én psychisch letsel ($n = 4$).

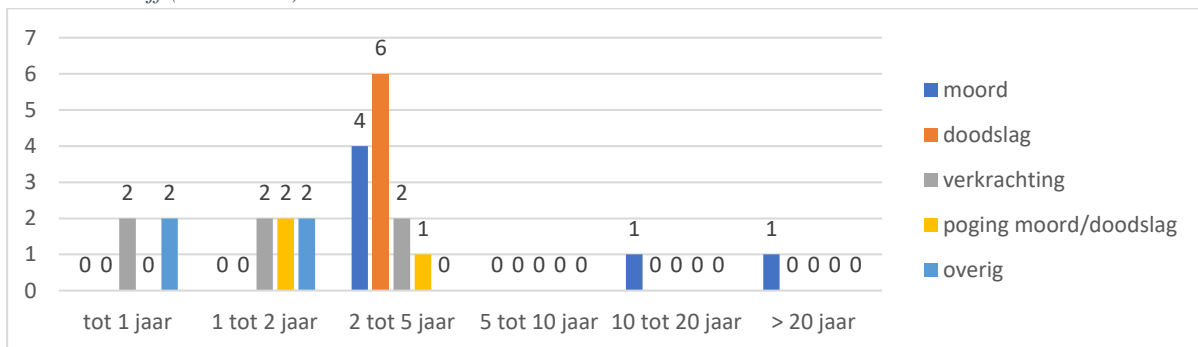
In de bestudeerde uitspraken zijn de opgelegde sancties specifiek gecodeerd en gerelateerd aan het specifieke misdrijf (zie Figuur 4.1). In ongeveer de helft van de zaken ($n = 12$) volgde een onvoorwaardelijke jeugddetentie in combinatie met een onvoorwaardelijke PIJ-maatregel. Dit betrof dan vaak oplegging van de maximaal mogelijke jeugddetentie ($n = 11$). In vier zaken werd een (al dan niet deels voorwaardelijke) jeugddetentie en een voorwaardelijke PIJ-maatregel (in Figuur 1 aangeduid als *Jeugddetentie + PIJ vw*) opgelegd. In vier zaken volgde een (al dan niet deels voorwaardelijke) jeugddetentie, waarbij in één zaak sprake was van een combinatie tussen een jeugddetentie en een taakstraf. In de zaken waarin het commune sanctiestelsel werd toegepast ($n = 5$), volgde driemaal een gevangenisstraf en tweemaal een gevangenisstraf in combinatie met TBS met verpleging van overheidswege.

Figuur 4.1: Opgelegde sancties in relatie tot het misdrijf (Nederland)

Ook de duur van de opgelegde vrijheidsbenemende straffen en maatregelen is gecodeerd en gerelateerd aan het specifieke misdrijf (zie Figuur 4.2). Hieruit blijkt dat in de helft van de zaken waarin het jeugdsanctierecht is toegepast, de maximaal mogelijke jeugddetentie is opgelegd, gelet op de leeftijd van de veroordeelde ten tijde van het plegen van het misdrijf. In vier zaken betrof dit een jaar jeugddetentie onvoorwaardelijk en in zes zaken betrof dit twee jaar jeugddetentie onvoorwaardelijk. Voorts blijkt dat voor de verkrachtingszaken en de overige gewelds-/zedemisdrijven een minder lange jeugddetentie is opgelegd dan voor moord of doodslag dan wel een poging daartoe. In de vijf zaken waarin het volwassenensanctiestelsel werd toegepast, volgde eenmaal een gevangenisstraf van 20 jaar. Tweemaal werd een gevangenisstraf in combinatie met TBS opgelegd, waarbij in de ene zaak een gevangenisstraf van tien jaar en in de andere een gevangenisstraf van acht maanden werd opgelegd. In de overige twee zaken volgden gevangenisstraffen van respectievelijk 20 en 18 maanden, waarvan bij laatstgenoemde zes maanden voorwaardelijk werden opgelegd.

Figuur 4.2: Duur onvoorwaardelijk deel van de opgelegde vrijheidsbenemende straf en/of maatregel in relatie tot het misdrijf (Nederland)

Bij Figuur 4.2 moet evenwel de kanttekening worden geplaatst dat de duur van de opgelegde vrijheidsbenemende maatregelen (PIJ of TBS) nadien kan worden verlengd en dat de vrijheidsbeneming in totaliteit dus langer kan zijn dan oorspronkelijk in de uitspraak is bepaald.

Hoewel het OM in een groot deel van de zaken niet méér bewezen vond dan de rechtbank ($n = 21$), werd namens het OM wel in de helft van de zaken een zwaardere veroordeling geëist ($n = 12$). In ruim 60% van de zaken werd het strafadvies van de Raad voor de Kinderbescherming (Raad) door de rechter opgevolgd ($n = 17$) en in circa 20% van de zaken werd zwaarder gestraft ($n = 4$). In vier zaken werd het strafadvies van de Raad niet vermeld. Ook het strafadvies van de psycholoog werd merendeels door de rechter opgevolgd ($n = 19$), net zoals het advies van de psychiater ($n = 18$).

Tot slot is gekeken naar de motivering van de opgelegde straf. In de helft van de zaken werd een uitgangspunt voor de straftoemeting benoemd, in de andere helft van de zaken werd hierover niets opgemerkt. In nagenoeg alle zaken werden de strafverzwarende omstandigheden vermeld, zoals de ernst en gevolgen van het strafbare feit. De strafmatigende factoren werden daarentegen slechts in 60% van de zaken vermeld. Rekening werd gehouden met bijvoorbeeld de jonge leeftijd van de veroordeelde, het niet hebben van een strafblad of andere verzachtende persoonlijke omstandigheden. Hoe die strafverzwarende en strafmatigende factoren in onderlinge verhouding tot elkaar staan, oftewel welk gewicht aan de factoren wordt toegekend, werd in de meeste uitspraken niet expliciet benoemd.

4.3.3 Bevindingen met betrekking tot de strafmotivering

De rechter komt veel vrijheid toe bij de straftoematingsbeslissing. Het Wetboek van Strafvordering (Sv) schrijft enkel voor dat het vonnis in het bijzonder de redenen opgeeft, die de straf hebben bepaald of tot de maatregel hebben geleid.⁷⁰¹ Indien de verdachte wordt veroordeeld tot een vrijheidsbenemende straf of maatregel dan dienen in het vonnis in het bijzonder de redenen te staan die tot de keuze van deze straf of maatregel hebben geleid. Het vonnis geeft voorts zoveel mogelijk de omstandigheden aan, waarop bij de vaststelling van de duur van de straf is gelet.⁷⁰² Indien de beslissing afwijkt van de door de verdachte dan wel door de officier van justitie uitdrukkelijk onderbouwde standpunten, schrijft de wet voor dat het vonnis in het bijzonder de redenen opgeeft die daartoe hebben geleid.⁷⁰³ In het navolgende wordt in het bijzonder ingegaan op de motivering van de sanctiekeuze en de hoogte van de strafmaat.

Sanctiekeuze

In hoofdstuk 3 is reeds naar voren gekomen dat het beschikbare sanctiepalet voor jeugdigen die worden veroordeeld voor een ernstig gewelds- of zedenmisdrijf afhankelijk is van het sanctiestelsel dat wordt toegepast: het jeugdsanctierecht of, bij 16- en 17-jarigen, het commune sanctierecht via toepassing van artikel 77b Sr.⁷⁰⁴ In de meeste uitspraken waarin expliciet een overweging is opgenomen over het toe te passen sanctiestelsel wordt het juridisch kader eerst uiteengezet. Vervolgens wordt in sommige uitspraken expliciet overwogen dat de strafdoeleinden bij toepassing van het jeugdsanctierecht verschillen van de strafdoeleinden bij toepassing van het commune sanctierecht: jeugdsancties zijn meer pedagogisch van aard teneinde re-integratie en resocialisatie te bewerkstelligen.

Moord, 17-jarige verdachte – jeugddetentie twee jaar en de PIJ-maatregel

‘Eén van de uitgangspunten van het jeugdsanctierecht is dat minderjarigen zich nog niet volledig ontwikkeld hebben en dat zij daarom nog niet dezelfde strafrechtelijke verantwoordelijkheid dragen als volwassenen. Een achterstand of scheefgroei in de ontwikkeling kan nog tot een bepaalde leeftijd worden omgebogen. Het jeugdsanctierecht heeft daarom een sterk pedagogisch karakter. In het jeugdsanctierecht ligt de nadruk meer op de persoon van de verdachte en op gedragsbeïnvloeding c.q. heropvoeding dan op vergelding.’⁷⁰⁵

Uit de bestudeerde uitspraken kan worden afgeleid dat de persoonlijke ontwikkeling van de jeugdige verdachte een belangrijke rol speelt bij de keuze voor één van de sanctiestelsels en de sanctiesoort.

⁷⁰¹ Artikel 359, lid 5, Sv.

⁷⁰² Artikel 359, lid 6, Sv.

⁷⁰³ Artikel 359, lid 2, tweede volzin, Sv.

⁷⁰⁴ Zoals in paragraaf 4.2 al is aangegeven, is de toepassing van artikel 77c Sr buiten beschouwing gelaten.

⁷⁰⁵ Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden, 15 juli 2020 ([ECLI:NL:GHARL:2020:5449](https://eclis.nl/GHARL:2020:5449)).

Dubbele moord (liquidatie), 17-jarige verdachte – jeugddetentie twee jaar en de PIJ-maatregel

*'De rechtbank overweegt dat de ernst van de feiten en de omstandigheden waaronder de feiten zijn begaan toepassing van het strafrecht voor volwassenen zou rechtvaardigen. Gelet echter op de persoon van de verdachte - sociaal-emotioneel functioneert hij op een niveau ver onder zijn kalenderleeftijd - is de rechtbank van oordeel dat het strafrecht voor volwassenen niet dient te worden toegepast.'*⁷⁰⁶

Daarnaast lijken rechters in hun oordeel te betrekken welke sanctie in effectieve zin de meeste van kans van slagen heeft om recidive te voorkomen en een veilige terugkeer in de samenleving te bewerkstelligen. In meerdere uitspraken wordt gemotiveerd weergegeven waar de jeugdige naar het oordeel van de rechters het meeste bij gebaat is.

Doodslag, 17-jarige verdachte – jeugddetentie twee jaar en de PIJ-maatregel

*'Duidelijk is dat verdachte, al in zijn jonge jaren, grote schade heeft opgelopen. (...) Hierbij dient ook zijn levensverhaal met een verwaarlozende opvoedingsstijl met onvoldoende begrenzing en een ernstig verstoorde ouder-kind relatie in ogenschouw te worden genomen. Hierdoor heeft verdachte een veilige basis en ondersteunend netwerk moeten ontberen en was hij al van jongs af aan op zichzelf teruggeworpen, waardoor hij weinig vertrouwen in anderen kan opbouwen. Gezien de nog jonge leeftijd van verdachte en het door de deskundigen benadrukte gegeven dat de geconstateerde stoornissen met name op het gebied van de jeugd- en ontwikkelingsstoornissen zijn vastgesteld, lijkt verdachte voorlopig nog gebaat te zijn bij een pedagogische aansturing en behandeling binnen een pedagogische setting.'*⁷⁰⁷

Waar de jeugdige baat bij heeft, wordt door de rechters primair vastgesteld aan de hand van de deskundigenrapportages. Hierin worden naast vaststellingen over de persoonlijkheid van de jeugdige ook een advies opgenomen ten aanzien van de toerekenbaarheid van de verdachte en een oordeel gevormd omtrent het recidiverisico. De deskundigen formuleren een advies voor de afdoening van de zaak. Dit advies kan dus toepassing van het jeugdsanctierecht of commune sanctierecht inhouden, maar het gaat met name over de vraag welke aanpak het beste aansluit bij de problematiek van de jeugdige en in welk kader eventuele interventies zouden moeten worden opgelegd om te voorkomen dat de jeugdige in de toekomst nieuwe strafbare feiten pleegt. In niet alle gevallen wordt een intramurale behandeling noodzakelijk geacht. Indien een jeugdige zich meewerkend opstelt en bereid is behandeling te volgen dan kan de rechter via bijzondere voorwaarden een ambulante behandeling opleggen, bijvoorbeeld in het kader van een deels voorwaardelijke jeugddetentie.

⁷⁰⁶ Rechtbank Rotterdam, 10 december 2018 ([ECLI:NL:RBROT:2018:10127](#)).

⁷⁰⁷ Rechtbank Midden-Nederland, 13 juli 2018 ([ECLI:NL:RBMNE:2018:3274](#)).

**Verkrachting, 15-jarige verdachte – jeugddetentie 300 dagen waarvan 114 dagen
voorwaardelijk**

‘Voornoemde jeugddetentie zal deels voorwaardelijk worden opgelegd teneinde de verdachte ervan te weerhouden opnieuw strafbare feiten te plegen en om (voortzetting van) deelname aan ITB Harde Kern en behandeling bij het Palmhuis te waarborgen. De duur van de onvoorwaardelijke jeugddetentie zal gelijk zijn aan de duur van de inverzekeringstelling en de voorlopige hechtenis, omdat de rechtbank het niet in het belang van de verdachte acht als hij wederom zou moeten verblijven in een justitiële jeuginrichting.’⁷⁰⁸

Echter, in niet alle gevallen wordt het opleggen van een voorwaardelijke jeugddetentie als voldoende zwaarwegend beschouwd om de jeugdige te weerhouden van het opnieuw plegen van strafbare feiten. Een onvoorwaardelijke PIJ-maatregel is soms evenmin passend, omdat nog alternatieven bestaan voor de behandeling van de jeugdige. In die gevallen kan ervoor worden gekozen om de PIJ-maatregel voorwaardelijk op te leggen en hieraan bijzondere voorwaarden te verbinden. In sommige uitspraken wordt in dit kader een ambulante behandeling opgelegd, maar ook een klinische opname als bijzondere voorwaarde bij de voorwaardelijke PIJ-maatregel komt in de praktijk voor.

**Poging doodslag met zwaar lichamelijk letsel tot gevolg, 16-jarige verdachte – jeugddetentie 610
dagen en een voorwaardelijke PIJ-maatregel**

‘Met oplegging van voormelde maatregel in een voorwaardelijke vorm, waarbij tevens na te melden bijzondere voorwaarden worden gesteld, wordt naar het oordeel van het hof vooralsnog voldoende garantie geboden voor een succesvolle gedragsbeïnvloeding van de verdachte met het oog op minimalisering van het recidivegevaar. (...) Het hof verwacht derhalve van een ambulante behandeling niet het beoogde resultaat en acht, alles overziende, een klinische opname in de Catamaran als beschreven in de laatste rapportage van de Raad voor de Kinderbescherming als bijzondere voorwaarde bij de voorwaardelijke PIJ-maatregel aangewezen.’⁷⁰⁹

Uit het voorgaande blijkt dat bij een veroordeling voor moord of doodslag vaak een onvoorwaardelijke PIJ-maatregel wordt opgelegd. In de bestudeerde uitspraken worden verschillende redenen hiervoor teruggezien, zoals een geringe behandelmotivatie bij de jeugdige, de noodzaak van een langdurige behandeling gelet op de onderliggende persoonlijke problematiek, een hoog recidiverisico en uitputting van de mogelijkheden in een alternatief (ambulant) kader.

⁷⁰⁸ Rechtbank Den Haag, 14 december 2017 ([ECLI:NL:RBDHA:2017:15467](#)).

⁷⁰⁹ Gerechtshof 's-Hertogenbosch, 22 april 2016 ([ECLI:NL:GHSHE:2016:1572](#)).

Gekwalificeerde doodslag en verkrachting, 14-jarige verdachte – jeugddetentie één jaar en de PIJ-maatregel

‘Verdachte heeft zich in het onderzoek (...) laten kennen als een jongen die weinig inzicht in zijn intrapsychische denkprocessen geeft (of heeft). Hij laat vermijdende coping zien en stelt zich in die zin moeilijk behandelbaar op. (...) De Raad ziet verdachte als een jonge jongen (klein kind) in een groot (volwassen aan het worden) lichaam die ten gevolge van zijn problematiek zijn drang en lust naar seksualiteit niet kan bedwingen en zijn eigen kracht niet kent. Alternatieven voor behandeling buiten het onvoorwaardelijke PIJ-kader worden door de Raad als niet haalbaar gezien, gelet op de uitkomsten van het multidisciplinair onderzoek, de hoge kans op herhaling, de ernst van de feiten en de langdurige behandeling die noodzakelijk wordt geacht. De complexe problematiek van verdachte die door de verschillende deskundigen wordt beschreven is naar het oordeel van de rechtbank zeer zorgelijk te noemen. Daarom eisen de veiligheid van anderen dan wel de algemene veiligheid van personen het opleggen van een PIJ-maatregel. Bovendien is deze maatregel in het belang van een zo gunstig mogelijke verdere ontwikkeling van verdachte.’⁷¹⁰

Uit die zaken blijkt duidelijk dat behandeling binnen het strakke regime van de PIJ-maatregel nodig is om vanuit pedagogisch oogpunt het meest te kunnen bereiken bij de jeugdige alsmede om de samenleving te beschermen. Maar de pedagogische setting van de PIJ-maatregel wordt niet in iedere zaak van een jeugdige noodzakelijk geacht. Wanneer gedragsbeïnvloeding via het jeugdsanctierecht moeizaam verloopt of weinig kans van slagen zal hebben, kan de rechter in de persoonlijke omstandigheden van de verdachte reden zien om niet langer voor het jeugdsanctiestelsel te kiezen.

12 delicten o.m. poging doodslag, 17-/18-jarige verdachte – gevangenisstraf acht maanden en TBS

‘Zoals blijkt uit het multidisciplinaire rapport is de persoonlijkheid van de verdachte inmiddels aanzienlijk uitgerijpt en is de verdachte niet bijzonder gebaat bij het behandelmodel in de Justitiële Jeugdinrichting (JJI) met een pedagogische beïnvloeding als basis van de behandeling en een groepsgerichte aanpak. Bovendien heeft de verdachte de feiten gepleegd terwijl aan hem reeds een PIJ-maatregel was opgelegd.’⁷¹¹

Dit kan blijken uit de deskundigenrapportages, maar ook uit bijvoorbeeld de proceshouding en de rol van de verdachte bij het plegen van het misdrijf.

⁷¹⁰ Rechtbank Midden-Nederland, 24 november 2017 ([ECLI:NL:RBMNE:2017:5898](#)).

⁷¹¹ Rechtbank Rotterdam, 16 januari 2020 ([ECLI:NL:RBROT:2020:1927](#)).

Dubbele moord (liquidatie), 17-jarige verdachte – gevangenisstraf 20 jaar

‘De verdachte was ten tijde van het plegen van de liquidatie 17 jaar en 11,5 maanden, oftewel bijna 18 jaar. (...) Hij heeft zich in zijn verhoren bij de politie steeds op zijn zwijgrecht beroepen (...) en uiteindelijk ter terechtzitting heeft verdachte uit de doeken gedaan dat hij (vrijwel) van begin af aan betrokken was bij het plannen van de liquidatie. De rechtbank is van oordeel dat hieruit een berekenende houding van de verdachte naar voren komt en dat die berekenende houding verdachte neerzet als een persoon die zijn kansen nauwkeurig inschat en daar vervolgens naar handelt. Een andere relevante omstandigheid is dat de deskundigen (...) concluderen dat de persoonlijkheid van de verdachte zodanig is dat hij pedagogisch niet meer te bereiken is. (...) Van een voor jeugdigen meer karakteristiek ondoordacht, impulsief handelen is geen sprake.’⁷¹²

Voorts wordt in sommige uitspraken vanwege de ernst van het misdrijf aan vergelding een grotere rol toegedicht in het kader van de afweging tussen toepassing van het jeugdsanctierecht of het commune sanctiestelsel. De begrenzing van de strafmaat in het jeugdsanctierecht, namelijk een maximale jeugddetentie van twee jaar, wordt dan als niet passend beschouwd.

Moord (drie keer), 16-jarige verdachte – gevangenisstraf tien jaar en TBS

‘De rechtbank is daarnaast van oordeel dat in het onderhavige geval (gedeeltelijke) toepassing van het jeugdstrafrecht op gespannen voet staat met het vereiste dat bij strafoplegging de zwaarte van de straf mede in verhouding moet staan tot de ernst van de feiten, nu bij de toepassing van het jeugdstrafrecht maximaal 24 maanden jeugddetentie kan worden opgelegd. De bewezen verklaarde feiten dienen, gezien voormelde ernst en omstandigheden waaronder de feiten zijn gepleegd, vanuit het oogpunt van vergelding, te worden bestraft met een onvoorwaardelijke gevangenisstraf van, na te noemen, aanmerkelijke langere duur.’⁷¹³

In één van de uitspraken was tijdsverloop de reden voor het toepassen van het commune sanctierecht. De verdachte was 16 jaar ten tijde van het plegen van een gewelddadige woningoverval, maar was inmiddels 25 jaar ten tijde van de berechting. De rechtbank vond in dat geval een gevangenisstraf van 18 maanden, waarvan zes maanden voorwaardelijk, meer passend. De duur werd overigens wel op grond van de uitgangspunten binnen het jeugdsanctierecht bepaald.

Gewelddadige woningoverval, verdachte 16 jaar – gevangenisstraf 18 maanden, waarvan zes voorwaardelijk

‘Gelet op de huidige leeftijd van verdachte en zijn huidige persoonlijke omstandigheden is een sanctie gericht op pedagogische beïnvloeding niet meer aan de orde. Bovendien is het gelet op het klimaat in de jeugdgevangenis en de samenstelling van de groep bewoners van de jeugdgevangenis niet wenselijk om verdachte een gevangenisstraf uit te laten zitten in een jeugdgevangenis.’⁷¹⁴

⁷¹² Rechtbank Rotterdam, 10 december 2018 ([ECLI:NL:RBROT:2018:10101](#)).

⁷¹³ Rechtbank Oost-Brabant, 20 juli 2016 ([ECLI:NL:RBOBR:2016:3846](#)).

⁷¹⁴ Rechtbank Oost-Brabant, 2 februari 2018 ([ECLI:NL:RBOBR:2018:459](#)).

Duur vrijheidsstraf

De duur van de op te leggen vrijheidsstraf kan afhangen van meerdere factoren. In sommige zaken worden strafverzwarende factoren en strafmatigende factoren nader uiteengezet en wordt op basis daarvan de straf bepaald. Vaak kan echter niet uit de uitspraak worden afgeleid hoe de onderlinge factoren ten opzichte van elkaar worden gewogen. De hoogte van de straf doet dan vermoeden of een strafverzwarende dan wel strafmatigende factor meer gewicht in de schaal heeft gelegd.

Moord, 17-jarige verdachte – jeugddetentie twee jaar en de PIJ-maatregel

‘De rechtbank heeft bij het bepalen van de hoogte van de aan verdachte op te leggen jeugddetentie als strafverzwarende omstandigheid laten meewegen dat de steekpartij in het openbaar in een winkelcentrum in aanwezigheid van veel mensen heeft plaatsgevonden, waarbij sprake is geweest van twee willekeurige slachtoffers, waarbij één slachtoffer minimaal 29 steekwonden heeft opgelopen. Als strafmatigende omstandigheden laat de rechtbank meewegen dat bij verdachte sprake is van verzachtende persoonlijke omstandigheden, dat verdachte niet eerder is veroordeeld voor een geweldsdelict, dat hij er blijk van heeft gegeven spijt te hebben van zijn handelen en tevens dat hij bereid is zich te laten behandelen.’⁷¹⁵

De ernst van het misdrijf of de misdrijven speelt daarbij een belangrijke rol. In meerdere uitspraken werd teruggezien dat vanwege die ernst geen andere straf dan de maximale jeugddetentie passend zou zijn onverminderd het advies vanuit deskundigen. Naast de jeugddetentie werd daarbij vaak de PIJ-maatregel opgelegd.

Moord (dubbel), 14-jarige verdachte – jeugddetentie één jaar en de PIJ-maatregel

‘Alhoewel de Raad heeft aangegeven dat een jeugddetentie langer dan het voorarrest geen pedagogische meerwaarde heeft, is de rechtbank van oordeel dat uit een oogpunt van vergelding slechts de maximaal aan verdachte opgelegde jeugddetentie recht doet aan de ernst van de feiten. Gelet op de ernst van de feiten en de wettelijke beperking van het strafmaximum ziet de rechtbank in de omstandigheid dat de feiten verdachte in verminderde mate kunnen worden toegerekend geen aanleiding om een lagere straf op te leggen.’⁷¹⁶

De rechter let verder (vanzelfsprekend) ook op de eis van het openbaar ministerie. Indien een behandeling wordt opgelegd, kan dit vanuit het oogpunt van proportionaliteit eveneens een rol spelen bij de hoogte van de vrijheidsstraf. Behandelingen kunnen immers langdurig en intensief van aard zijn.

⁷¹⁵ Rechtbank Overijssel, 15 juni 2015 ([ECLI:NL:RBOVE:2015:2844](#)).

⁷¹⁶ Rechtbank Noord-Nederland, 8 maart 2018 ([ECLI:NL:RBNNE:2018:786](#)).

Overval, dood ten gevolge, 15-jarige verdachte – jeugddetentie tien maanden en een voorwaardelijke PIJ-maatregel

‘Op grond van het wettelijk stelsel van het jeugdstrafrecht kan een verdachte die ten tijde van het gepleegde misdrijf vijftien jaar oud was, maximaal een jeugddetentie van één jaar als straf opgelegd worden. Het openbaar ministerie heeft met de keuze voor deze tenlastelegging de nadruk gelegd op de diefstal, met als niet beoogd gevolg het overlijden van het slachtoffer. (...) De rechtbank neemt dan ook aan (...) dat de situatie volledig uit de hand is gelopen ten opzichte van wat de verdachten voor ogen hadden. Daarnaast acht de rechtbank het van groot belang dat het recidiverisico door behandeling van verdachte wordt beperkt. Bij de hoogte van de op te leggen jeugddetentie heeft de rechtbank er rekening mee gehouden dat verdachte zal moeten meewerken aan een intensieve en langdurige behandeling. De officieren van justitie hebben op basis van deze tenlastelegging geëist dat aan verdachte een jeugddetentie van tien maanden zou worden opgelegd. Alhoewel begrijpelijk is dat namens de nabestaanden vanuit het leed dat hen is aangedaan, de hoogst op te leggen vrijheidsstraf is bepleit, ziet de rechtbank, gelet op het voorgaande, geen aanleiding van de strafeis af te wijken.’⁷¹⁷

De hoogte van het onvoorwaardelijke deel van de vrijheidsstraf kan daarbij eveneens afhangen van het feit of de rechter het noodzakelijk acht om een ‘stok achter deur te houden’ oftewel soms kan een voorwaardelijk deel nodig zijn om het recidiverisico te verminderen.

Gewapende overval met zwaar lichamelijk letsel tot gevolg, 16-jarige verdachte – jeugddetentie 24 maanden waarvan drie voorwaardelijk

‘Gelet op de buitengewone ernst van met name zaak A (...) en de hoeveelheid van de feiten is naar het oordeel van de rechtbank slechts de maximaal op te leggen jeugddetentie passend te achten. Om verdachte ervan te weerhouden om in de toekomst weer in de fout te gaan en om er zeker van te zijn dat verdachte na zijn vrijlating zal worden begeleid door de jeugdreclassering, zal de rechtbank een deel van deze jeugddetentie in voorwaardelijke vorm opleggen.’⁷¹⁸

Tot slot moet worden bedacht dat bij veroordelingen van jeugdigen voor ernstige gewelds- en zedenmisdrijven, zeker bij moord en doodslag, naast de jeugddetentie ook geregeld een onvoorwaardelijke PIJ-maatregel wordt opgelegd. De looptijd van deze maatregel vangt aan na afloop van de jeugddetentie en zorgt er feitelijk voor dat de duur van de vrijheidsbeneming met ten minste twee jaar wordt verlengd.

4.4 België

4.4.1 Jeugdstraftoemeting in de praktijk; enkele cijfers

Om een beeld te krijgen van de omvang van ernstige misdrijven gepleegd door minderjarigen in België, presenteren wij ook hier enkele cijfers. Het aantal minderjarigen van 12 tot 18 jaar

⁷¹⁷ Rechtbank Noord-Holland, 16 juli 2020 ([ECLI:NL:RBNHO:2020:5582](#)).

⁷¹⁸ Rechtbank Amsterdam, 11 juli 2019, ([ECLI:NL:RBAMS:2019:5044](#)).

in 2019 bedroeg 762.149. Het aantal jongvolwassenen in de leeftijd van 18 tot 23 jaar bedroeg 654.707.⁷¹⁹

Het Openbaar Ministerie (OM) publiceert cijfers over de instroom van het aantal zaken met minderjarige verdachten.⁷²⁰ In 2018 zijn 101 moord- of doodslagzaken binnengekomen bij het OM. Het aantal zaken betreffende mishandeling (*slagen en verwondingen*) betrof 10.292. In de registratie wordt geen nader onderscheid gemaakt tussen een lichte of zware mishandeling. Voorts werden 1.929 zaken als aanranding of verkrachting geregistreerd.⁷²¹ Er zijn geen landelijke cijfers gevonden van het aantal veroordelingen van minderjarigen voor deze feiten.

4.4.2 Onderzoeksbevindingen

Helaas is het voor België (Vlaanderen) niet gelukt om rechterlijke uitspraken te bemachtigen. In verband met COVID-19 konden de gemaakte afspraken bij de rechtbank in Antwerpen niet doorgaan. Anders dan de andere landen publiceert België de veroordelingen van jeugdigen en jongvolwassenen niet. Van het parket van de Procureur-Generaal in Antwerpen is wel een bestand ontvangen met 24 zaken waarin een beslissing is genomen (Bijlage 4). Echter, uit het bestand blijkt niet of dit de afdoeningsbeslissing in de strafzaak is of een beslissing anderszins, namelijk het treffen van maatregelen in de voorbereidende fase van het strafproces of vanuit het jeugdhulpkader. Uit het bestand blijkt wel dat in een aantal van deze zaken een rechterlijke uitspraak is geweest. Dit betreft:

- een moordzaak met drie verdachten van 13 jaar. Die zaak is afgedaan met een berisping (artikel 108) en een bevel conform artikel 56 van het Decreet houdende het wetboek van preventie, hulpverlening aan de jeugd en jeugdbescherming,
- een moordzaak met een 15-jarige verdachte aan wie gedwongen hulpverlening is opgelegd en een plaatsing in een instelling,
- een poging moord/doodslag zaak met een 17-jarige verdachte bij wie de *uithandengeving* is gelast,
- een verkrachtingszaak met een 16-jarige verdachte, aan wie voorwaarden zijn opgelegd en een ondertoezichtstelling is gelast van de moeder,
- een verkrachtingszaak met een 12-jarige verdachte die in een open instelling geplaatst.

Aangezien het bestand niet de onderliggende uitspraken bevat, kan niet worden nagegaan welke redenen ten grondslag liggen aan de genomen beslissing.

⁷¹⁹ Data afkomstig van Eurostat

https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/product/page/DEMO_PJAN_custom_174895 (bekeken op 08/11/2020).

⁷²⁰ Jaarstatistiek 2018 van de instroom van protectionele zaken op de jeugdparketten - Statistisch analisten van het Openbaar Ministerie <http://www.om-mp.be/stat>, voor jeugd zie: <https://www.om-mp.be/stat/jeu/n/index.html>

⁷²¹ https://www.om-mp.be/stat/jeu/n/2018/pdf/nat_jstat_pjp_2018_n.pdf, p. 4.

4.5 Duitsland

4.5.1 Jeugdstraftoemeting in de praktijk; enkele cijfers

Om een beeld te krijgen van de omvang van ernstige misdrijven gepleegd door jeugdigen en de afdoening daarvan in Duitsland, presenteren wij ook hier enkele cijfers. In 2019 woonde 3 miljoen minderjarigen van 14 tot 18 jaar en 2,5 miljoen jongvolwassenen in de leeftijd van 18 tot 21 jaar in Duitsland.⁷²²

In 2019 werden in Duitsland 18.434 minderjarigen vanaf 14 jaar verdacht van het plegen van *aggravated assault*,⁷²³ 858 minderjarigen vanaf 14 jaar van het plegen van verkrachting of een ander zedenmisdrijf en 40 van moord. Bij jongvolwassenen tot 21 jaar betrof dit 17.718 verdachten voor *aggravated assault*, 1.083 voor verkrachting of een ander zedenmisdrijf en 113 voor moord.⁷²⁴

In 2018 werden 29.005 minderjarigen en 49.715 jongvolwassenen tot 21 jaar veroordeeld, waarvan 30.273 jongvolwassenen volgens het jeugdstrafrecht zijn berecht. Van de minderjarigen werden 6.629 voor een misdrijf gericht tegen een persoon veroordeeld van wie 6.011 voor een (vorm van) zware mishandeling. Bij de jongvolwassenen lag dit aantal hoger, namelijk 8.349 veroordelingen voor een misdrijf gericht tegen een persoon van wie 6.642 voor een (vorm van) zware mishandeling.⁷²⁵

Er zijn geen cijfers beschikbaar over de opgelegde sancties per type misdrijf, maar enkel algemene cijfers over de afdoening van strafzaken tegen minderjarigen en jongvolwassenen. Hierbij komen de disciplinaire en educatieve maatregelen het meeste voor. Bij minderjarigen werden die maatregelen in 25.723 gevallen opgelegd, bij de jongvolwassenen in 24.323 gevallen. De jeugddetentie werd in 3.282 zaken van minderjarige verdachten opgelegd, waarvan dit in 2.030 zaken opgeschort werd (*suspended*). Bij de jongvolwassenen volgde in 5.950 zaken een jeugddetentie, waarvan in 3.483 zaken dit werd opgeschort.⁷²⁶

4.5.2 De bestudeerde uitspraken

Voor Duitsland zijn 19 uitspraken ($n = 19$) geanalyseerd (Bijlage 5), waarvan 15 uitspraken afkomstig zijn van rechtbanken (*Amtsgericht* of *Landgericht*), waarbij moet worden opgemerkt dat het *Landgericht* in sommige gevallen als beroepsinstantie functioneert. De overige vier uitspraken betreffen een uitspraak van het *Bundesgerichtshof* (BGH). De zaken

⁷²² Data afkomstig van Eurostat

https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/product/page/DEMO_PJAN_custom_174895 (bekeken op 08/11/2020).

⁷²³ Nu het Duitse bronrapport in het Engels is opgesteld, wordt de daarin gehanteerde terminologie overgenomen.

⁷²⁴ <https://www.statista.com/statistics/1101499/juvenile-adolescent-young-adult-suspects-violent-crime-germany/>

⁷²⁵ <https://www.destatis.de/EN/Themes/Government/Justice/Tables/defendants-convicted-by-final-judgment.html>

⁷²⁶ <https://www.destatis.de/EN/Themes/Government/Justice/Tables/defendants-convicted-by-final-judgment.html>

betreffen veroordelingen voor moord ($n = 4$), doodslag ($n = 1$), verkrachting ($n = 1$), poging moord of doodslag ($n = 4$) en overige ernstige gewelds- of zedenmisdrijven ($n = 9$), te weten zware mishandeling de dood ten gevolge hebbend, een ernstige beroving met zwaar lichamelijk letsel of de dood ten gevolge hebbend, seksueel misbruik van een slachtoffer in bewusteloze toestand en het plegen van seksuele handelingen tegen de wil van het slachtoffer.

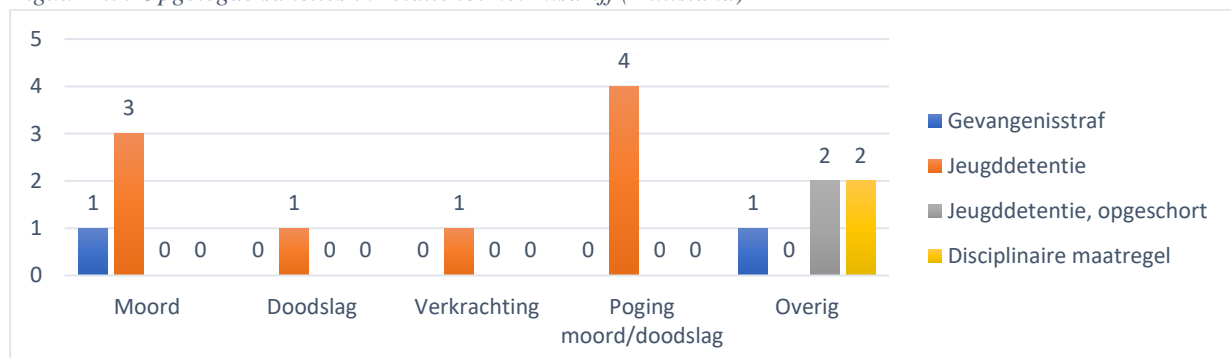
De leeftijd van de veroordeelde ten tijde van het plegen van het misdrijf varieerde tussen de 14 en 22 jaar, waarbij de 19-jarigen het meeste voorkwamen ($n = 7$). De twee verdachten van 21 en 22 jaar zijn bij de bestudering meegenomen, omdat dit medeverdachten betroffen van een minderjarige of jongvolwassen verdachte. Hierdoor kon de benadering van de straftoemeting worden vergeleken. In alle zaken met een veroordeelde onder de 21 jaar werd het jeugdsanctierecht toegepast.

Ook in de bestudeerde Duitse zaken betreft het, op één veroordeelde na, alleen mannelijke veroordeelden. Van de 19 veroordeelden waren acht veroordeelden eerder met justitie in aanraking gekomen, maar bij enkel twee veroordeelden betrof het recidive in enge zin: het opnieuw plegen van een geweldsfeit. In veel uitspraken worden de persoonlijke omstandigheden van de veroordeelden wel behandeld, maar de nadere bevindingen of diagnoses uit deskundigenonderzoek zijn niet opgenomen. Hierdoor is in de meeste gevallen onbekend gebleven of bij verdachte sprake was van een stoornis dan wel een licht verstandelijke beperking.

Voor wat betreft de gevolgen voor het slachtoffer was in zeven zaken sprake van een overleden slachtoffer. In de overige zaken kwam bij het slachtoffer psychisch letsel voor ($n = 7$), dan wel zwaar lichamelijk én psychisch letsel ($n = 2$).

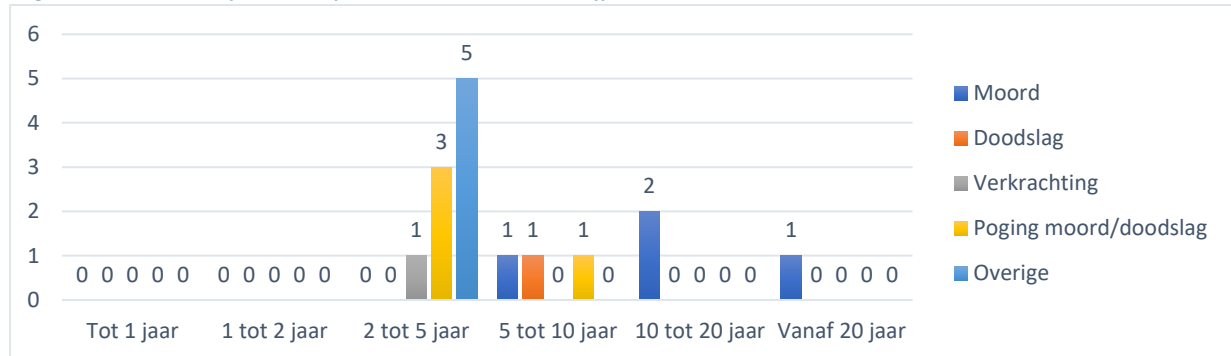
In de bestudeerde uitspraken zijn de opgelegde sancties specifiek gecodeerd en gerelateerd aan het misdrijf (zie Figuur 4.3). In twee zaken is een gevangenisstraf opgelegd, maar dit betroffen de veroordeelden van 21 en 22 jaar. Bij de overige veroordeelden is een *Jugendstrafe* opgelegd. In 11 zaken is in dat kader een jeugddetentiestraf opgelegd, waarbij in twee zaken die straf is opgeschort. In twee andere zaken is een disciplinaire maatregel opgelegd aan veroordeelden van 19 jaar. In één van die zaken bestond de disciplinaire maatregel uit een jeugddetentie van vier weken en nadere instructies. In de andere zaak moest een schadevergoeding worden voldaan aan het slachtoffer.

Figuur 4.3: Opgelegde sancties in relatie tot het misdrijf (Duitsland)

Vervolgens is de duur van de opgelegde vrijheidsstraffen nader geanalyseerd (zie Figuur 4.4). De vrijheidsstraffen die zijn opgeschort en de disciplinaire maatregel (jeugddetentie van vier weken) zijn in onderstaande Figuur 4.4 niet meegenomen ($n = 15$).

Figuur 4.4: Duur vrijheidsstraf in relatie tot het misdrijf (Duitsland)

In één moordzaak met zowel een 22-jarige als een 19-jarige veroordeelde ($n = 2$), volgde voor de 22-jarige een levenslange gevangenisstraf en voor de 19-jarige een jeugddetentie van 12 jaar. In een andere moordzaak waarbij ook sprake was van veroordeling van *gefährlicher Körperverletzung*⁷²⁷ met een 20-jarige verdachte werd een jeugddetentie van 13 jaar en 6 maanden opgelegd. In de overige zaken variëren de straffen tussen de twee en tien jaar. Jeugddetenties onder de twee jaar die niet opgeschort worden, komen in de bestudeerde uitspraken niet voor. In overeenstemming met § 21 JGG is deze opschorting verplicht bij een laag recidiverisico.⁷²⁸ Uit de cijfers in paragraaf 4.5.1 bleek al dat in meer dan de helft van de zaken waarin een jeugddetentie wordt opgelegd, de jeugddetentie wordt opgeschort. Gedeeltelijk voorwaardelijke vrijheidsstraffen komen ook niet in de selectie voor. Het is belangrijk om in het kader van de duiding van deze straffen nogmaals erop te wijzen dat bij een jeugddetentie van meer dan een jaar, de jeugdige of jongvolwassene in aanmerking komt voor een voorwaardelijke invrijheidstelling na een derde van de straf te hebben uitgezeten.⁷²⁹ Voor volwassenen geldt dat de helft van de straf moet zijn ondergaan. Dit houdt in dat de veroordeelden in deze analyse dus mogelijk (veel) eerder vrijkomen en niet de gehele vrijheidsstraf hoeven te ondergaan.

In nagenoeg alle zaken bleef de eis van het OM ($n = 18$) onvermeld. In één zaak betreffende een 19-jarige veroordeelde die seksuele handelingen had verricht tegen de wil van het slachtoffer, vorderde het OM het opleggen van een commune sanctie inhoudende zes maanden gevangenisstraf met opschorting. Echter de rechtbank oordeelde anders en legde een disciplinaire maatregel op. Uit de uitspraken bleek evenmin het standpunt van het OM inzake de bewezenverklaring ($n = 16$). In drie zaken werd duidelijk dat het OM meer bewezen achtte dan de rechter. Ook rapportages vanuit deskundigen zoals de jeugdreclassering of psycholoog dan wel psychiater werden veelal niet in de uitspraken inhoudelijk weergegeven.

⁷²⁷ § 224 StGB. Hier valt bijvoorbeeld het toebrengen van lichamelijk letsel onder door een wapen te gebruiken, of gif, of door onverhoeds aan te vallen.

⁷²⁸ Zie BGH StV 1991, 424.

⁷²⁹ § 88 (1) JGG.

Tot slot is gekeken naar de motivering van de opgelegde straf. In bijna alle zaken werd een uitgangspunt voor de straftoemeting benoemd ($n = 16$). Ook werden in nagenoeg alle zaken de strafverzwarende omstandigheden vermeld ($n = 14$), zoals de ernst en gevolgen van het strafbare feit. De strafmatigende factoren werden eveneens in bijna alle zaken genoemd ($n = 14$). Rekening werd gehouden met bijvoorbeeld de leeftijd van de veroordeelde, het niet hebben van een strafblad of andere verzachtende persoonlijke omstandigheden. Hoe die strafverzwarende en strafmatigende factoren in onderlinge verhouding tot elkaar staan, oftewel welk gewicht aan de factoren wordt toegekend, werd in de meeste uitspraken niet expliciet benoemd.⁷³⁰

4.5.3 Bevindingen met betrekking tot de strafmotivering

In het Duitse jeugdsanctierecht geldt als uitgangspunt dat de sanctie primair is bedoeld om recidive te voorkomen en re-integratie/educatie (*Erziehungsgedanke*) te bevorderen.⁷³¹ Het uitgangspunt voor het bepalen van de strafmaat in het commune sanctiestelsel wordt in § 46 StGB uiteengezet. Daarin wordt bepaald dat de schuld van de overtreder de basis is voor de beoordeling van de straf. Er moet rekening worden gehouden met de effecten die te verwachten zijn van de straf voor het toekomstige leven van de dader in de samenleving.

In hoofdstuk 3 is al vermeld dat het Duitse strafrecht strafminima en -maxima per delict kent. De rechterlijke vrijheid wordt dus enigszins beperkt doordat de wetgever een zekere 'range' voor de sanctie heeft meegegeven. In de strafmotivering in de geanalyseerde uitspraken wordt dit ook zichtbaar. Hoewel het strafrechtelijke kader van het volwassenensanctierecht niet van toepassing is bij het bepalen van de jeugdsanctie, mag de juridische beoordeling van het misdrijf zoals uitgedrukt in de strafbedreiging, niet buiten beschouwing worden gelaten bij de beoordeling in het jeugdstrafrecht.⁷³² Als een jeugd detentie wordt overwogen dan wordt tevens aandacht besteed aan de wettelijk bepaling § 17 (2) JGG: de rechter legt een jeugd detentie op als, vanwege de *schädlichen Neigungen* van de jongere, educatieve of disciplinaire maatregelen onvoldoende zijn voor de opvoeding, of als de ernst van de schuld de vrijheidsstraf vereist.

Hierna wordt ook voor Duitsland ingegaan op de rechterlijke motivering van de sanctiekeuze en de hoogte van de strafmaat in de bestudeerde uitspraken. Tot slot wordt nog kort stilgestaan bij de procedure betreffende de 'preventieve hechtenis' van een veroordeelde.

Sanctiekeuze

⁷³⁰ Opgemerkt wordt in dit verband dat in § 49 StGB wel een ondergrens is uitgeschreven voor het toepassen van strafvermindering. Zo kan een levenslange gevangenisstraf niet worden vervangen door een opsluiting van minder dan drie jaar. Indien sprake is van een verhoogd minimum van een gevangenisstraf kan dit worden verlaagd in het geval van minimaal tien of vijf jaar tot twee jaar, in het geval van minimaal drie of twee jaar tot zes maanden, in het geval van minimaal één jaar tot drie maanden en anders tot het wettelijke minimum. Als in de wet is bepaald dat de rechter de straf naar eigen goeddunken kan verzachten, kan zij de dreigende straf tot het wettelijk minimum beperken of een boete opleggen in plaats van gevangenisstraf.

⁷³¹ § 2 JGG.

⁷³² Vgl. BGH, StV 1986, 304.

In 15 uitspraken binnen het bestand is een onvoorwaardelijke vrijheidsstraf opgelegd. In vier zaken is ervoor gekozen om een andersoortige straf op te leggen, namelijk in twee zaken een opgeschorte vrijheidsstraf (*Strafaussetzung*) en in twee zaken een disciplinaire maatregel.

Eén van de zaken waarin een disciplinaire maatregel is opgelegd, betreft een zedenmisdrijf waarbij de dader seksuele handelingen tegen de wil van het slachtoffer heeft gepleegd (onder meer het betasten van haar vagina). Die zaak komt hierna ook nog in een ander verband ter sprake. In die zaak wordt volgens de rechtbank niet voldaan aan de voorwaarden voor het opleggen van een jeugdstraf. Het *Amtsgericht* besteedt in dat kader aandacht aan het begrip *schädlichen Neigungen*. Volgens het *amtsgericht* dient sprake te zijn van aanzienlijke ontwikkelings- of leerachterstand waardoor sprake is van een recidiverisico. Dit risico heeft betrekking op de specifieke verwachting van herhaalde ernstige misdrijven. Volgens het *Amtsgericht* moet het op zijn minst een kwestie zijn van tekortkomingen in de karaktervorming, hetzij als gevolg van onvoldoende opvoeding of ongunstige omgevingsinvloeden, die de ontwikkeling van de adolescent tot een nuttig lid van de sociale gemeenschap lijken te bedreigen. Volgens het *Amtsgericht* is daar geen sprake van. Daar wordt aan toegevoegd dat de ernst van het misdrijf niet de ernst van de schuld van de veroordeelde bepaalt.

Seksuele handelingen tegen de wil, 19-jarige verdachte – disciplinaire maatregel: schadevergoeding 1.000 euro

‘De feiten waarop de seksuele dwang is gebaseerd, rechtvaardigen evenmin het vermoeden van de ernst van de schuld in de zin van § 17 (2) JGG. De ernst van schuld als voorwaarde voor de jeugdstraf betekent een bijzonder ernstige mate van schuld in het kader van straftoemeting. In het jeugdstrafrecht moet een norm worden toegepast die significant afwijkt van het algemeen strafrecht en ligt de nadruk meer op de subjectieve en persoonlijkheid gerelateerde relaties van de dader tot zijn delict dan op de ernst ervan voor de buitenwereld (OLG Köln, StV 1991, 426, 427). Zelfs de wet spreekt niet over de ernst van het misdrijf of het onrecht, maar over de ernst van de schuld.’⁷³³

Het *Amtsgericht* oordeelt vervolgens dat uit het oogpunt van educatieve doeleinden, namelijk het voorkomen van recidive en schadeloosstelling van het slachtoffer, de veroordeelde conform § 15 JGG de benadeelde een schadevergoeding moet betalen ten bedrage van 1.000 euro om de immateriële schade die door de handeling is veroorzaakt, te vergoeden. Het educatieve doel hiervan is volgens het *Amtsgericht* om de veroordeelde duidelijk te maken wat de gevolgen zijn van zijn wangedrag. Het moet voor de veroordeelde duidelijk zijn dat hij verantwoordelijk is voor het door hem gepleegde onrecht en de daardoor veroorzaakte schade. De opgelegde schadevergoeding staat in een passende verhouding tot het inkomen en de financiële situatie van de veroordeelde enerzijds en het aangedane onrecht anderzijds. Daarbij overweegt het *Amtsgericht* dat de druk van de bijbehorende vervangende detentie ook ten goede komt aan de benadeelde partij, die civielrechtelijk moeilijkheden zou ondervinden om de vordering af te dwingen.

Ook in een andere zaak was het OM het niet eens met het opleggen van een disciplinaire maatregel, inhoudende vier weken jeugddetentie en instructies. Het OM was het standpunt toegedaan dat een jeugddetentie moest worden opgelegd voor een ernstige straatroof waarbij

⁷³³ AG Rudolstadt, 6 mei 2019 (462 Js 34108/18), eigen vertaling.

het slachtoffer met een fles op het hoofd is geslagen hetgeen diverse verwondingen heeft veroorzaakt. Het *Bundesgerichtshof* oordeelt echter dat het *Landgericht* op juiste gronden tot het opleggen van de disciplinaire maatregel is gekomen.

Ernstige straatroof, 19-jarige verdachte – disciplinaire maatregel: vier weken jeugddetentie en instructies.

‘Daarnaast kan de Senaat met de nodige zekerheid afleiden uit de motivering van het vonnis, in het bijzonder uit de motivering van de jeugdkamer in het kader van het onderzoek naar schädlichen Neigungen, dat het opleggen van een jeugdstraf, ook al zou de schuld van de verdachte aangemerkt moeten worden als “ernstig” in de zin van de Artikel 17 (2) 2 JGG, niet kan worden overwogen omdat dit om educatieve redenen niet nodig is.’⁷³⁴

In een zedenzaak waarbij vier minderjarigen en één jongvolwassene van 21 jaar zijn veroordeeld voor onder andere het meermalen inbrengen van flessenhalzen bij het 14-jarige bewusteloze slachtoffer en het filmen hiervan, is bij twee minderjarigen een jeugddetentie opgelegd die is opgeschort. Bij de 16-jarige minderjarige betrof dit een jeugddetentie van twee jaar en bij de 15-jarige minderjarige een jaar en acht maanden. Bij beiden was het *Landgericht* ervan overtuigd dat het recidiverisico laag is omdat beide veroordeelden inmiddels al geruime tijd niet in detentie verbleven, therapie volgden en niet waren gerecidiveerd. De jeugddetentie zou voor beiden als waarschuwing een voldoende toereikende sanctie zijn.⁷³⁵

Bij de sanctiekeuze bij jongvolwassenen van 18 tot 21 jaar wordt in het kader van de toepassing van § 105 JGG expliciet overwogen waarom in dat geval het jeugdsanctierecht passend is, bijvoorbeeld omdat de veroordeelde nog gelijkgesteld kan worden aan een jeugdige gezien zijn ontwikkeling. Het niet hebben van een baan, het nog thuis wonen bij ouders zonder toe te willen werken naar zelfstandigheid en de financiële afhankelijkheid, kunnen maken dat de rechter het gerechtvaardigd vindt om het jeugdsanctierecht toe te passen.

Lichamelijk letsel met dood tot gevolg, 18-jarige verdachte – jeugddetentie drie jaar

‘De verdachte was 18 jaar oud op het moment van de daad en dus een adolescent in de zin van artikel 105 JGG. Het jeugdstrafrecht moet op hem worden toegepast, aangezien een algemene beoordeling van zijn persoonlijkheid, rekening houdend met de omgevingsomstandigheden, niet kan uitsluiten dat hij op het moment van het misdrijf nog steeds gelijk was aan een jongere in termen van zijn intellectuele en morele ontwikkeling (...) omdat de jeugdkamer geen “ontwikkelings- of leerachterstand” bij de verdachte kon vinden.’⁷³⁶

In de eerdergenoemde zedenzaak waarvoor aan een 19-jarige een disciplinaire maatregel van 1.000 euro schadevergoeding is opgelegd, speelde ook de vraag of het jeugdsanctierecht moest worden toegepast. Het OM had namelijk om veroordeling volgens het volwassenenstrafrecht verzocht. Het *Amtsgericht* oordeelt dat uit een uitgebreide beoordeling van de externe omstandigheden en de motieven van de veroordeelde bleek dat het misdrijf gekenmerkt werd door jeugdige onvolwassenheid. Volgens het *Amtsgericht* is sprake van een gebrek aan

⁷³⁴ BGH, 9 januari 2018 - 1 StR 239/17, eigen vertaling.

⁷³⁵ LG Hamburg, 6 juni 2018 (U 617 Kls 31/17).

⁷³⁶ LG Darmstadt, 16 juni 2015 (1340 Js 95002/14), eigen vertaling.

evenwicht, voorzichtigheid en remmingen. Het gedrag van de veroordeelde werd bepaald door ontwikkeling gerelateerde onvoorzichtigheid en sociale onvolwassenheid. Het zoenen en betasten van het vrouwelijk slachtoffer werd overhaast en in een opwelling gepleegd. De beoogde seksuele handeling is ontstaan vanuit de wens van de seksueel onervaren adolescent om seksueel contact te hebben met een partner. Volgens het *Amtsgericht* was het misdrijf duidelijk gebaseerd op een gebrek aan controle zonder rekening te houden met mogelijke gevolgen, wat kenmerkend is voor het ontwikkelingsstadium van de jeugd.

Seksuele handelingen tegen de wil, 19-jarige verdachte – disciplinaire maatregel: schadevergoeding 1.000 euro

*'Het vermoeden van wangedrag door jongeren is voor geen enkel strafbaar feit uitgesloten. § 105 JGG kan ook van toepassing zijn op zedendelicten (...). Het feit dat ook volwassenen dergelijke daden plegen, sluit de veronderstelling van wangedrag door jongeren niet uit (...). Of een strafbaar feit moet worden beoordeeld als wangedrag van jongeren, is in wezen een feitelijke kwestie. Bij twijfel wordt het jeugdstrafrecht toegepast. Doorslaggevend is of de omstandigheden van het delict en de motieven voor het delict het al dan niet doen overkomen als een typische uiting van jongeren (...). Het bestaan van artikel 105 (1) nr. 2 JGG geeft uitdrukking aan het streven van de wetgever, in het belang van adolescenten, om alles dat wordt gekenmerkt door jeugdig gedrag aan het jeugdstrafrecht te onderwerpen. Doorslaggevend zijn de uitvoering van het misdrijf, de omstandigheden van het misdrijf en de persoonlijkheid van de dader. Volgens dit kan een zedendelict als gevolg van een gebrek aan empathie en zelfonzekerheid, als de handeling moet worden beschouwd als een geïsoleerd gevolg van de fysieke en mentale ontwikkeling van de puberteit, ook worden geclassificeerd als typisch wangedrag bij jongeren.'*⁷³⁷

Duur vrijheidsstraf

In de bestudeerde zaken lopen de opgelegde vrijheidsstraffen uiteen. Dit heeft onder meer te maken met het soort misdrijf als ook met de ernst van de schuld van de veroordeelde. Hierna worden enkele uitspraken uitgelicht waarin een meer algemene benadering van de straftoemeting viel te abstraheren uit de motivering, te beginnen met drie zaken waarin jongvolwassenen worden veroordeeld voor (poging tot) moord en via het jeugdsanctierecht zijn bestraft. Anders dan bij minderjarigen geldt voor jongvolwassenen niet een maximale jeugddetentie van 10 jaar, maar van 15 jaar.

De eerste zaak betreft een 20-jarige veroordeelde die verliefd was geworden op een 14-jarig meisje dat hij via het internet had leren kennen. Die liefde wordt uiteindelijk niet beantwoord, hetgeen resulteert in een brute moord in het openbaar door het slachtoffer 78 keer te steken in haar bovenlijf terwijl zij op de grond lag. Dit doet hij met zoveel kracht dat het mes het lichaam van het slachtoffer doorboort en in de grond blijft steken. Daarbij raakt ook een getuige gewond die hem probeerde tegen te houden. Bij veroordeelde wordt een narcistische persoonlijkheidsstoornis vastgesteld met antisociale en paranoïde trekken. Hij wordt als zeer manipulatief omschreven. Hoewel het *Landgericht* het met de deskundige eens is dat het de vraag is in hoeverre de persoonlijkheidsstoornis de verdere ontwikkeling (*Nachreifung*) van de

⁷³⁷ AG Rudolstadt, 6 mei 2019 (462 Js 34108/18), eigen vertaling.

veroordeelde belemmert, kan het niet uitsluiten dat die ontwikkeling nog mogelijk is en past het derhalve het jeugdsanctierecht toe.

Moord, 20-jarige verdachte – jeugddetentie 13 jaar en zes maanden

‘Na alle omstandigheden met betrekking tot de persoon van de beschuldigde in overweging te hebben genomen, de manier waarop het misdrijf werd uitgevoerd (...), past de kamer § 105 (3) zin 2 JGG toe, dat voorziet in een maximale jeugdstraf van 15 jaar, omdat er sprake is van moord en, vanwege de bijzondere ernst van de schuld, het opleggen van een jeugdstraf van 10 jaar in overeenstemming met artikel 105 (3) zin 1 JGG niet voldoende is. De Kamer acht het opleggen van een jeugdstraf van 13 jaar en 6 maanden passend voor de daad en schuld.’⁷³⁸

In de tweede zaak ging het om een roofmoord gepleegd door een 19-jarige en een 22-jarige. Het slachtoffer was een medebewoner in een flat waar zij eveneens verbleven. Na gezamenlijk beraad zijn de veroordeelden naar de kamer van het slachtoffer gegaan waar zij hem 18 maal hebben gestoken en gekneveld, waarna het slachtoffer is komen te overlijden. Het *Landgericht* overweegt dat de beslissing over de bijzondere ernst van de schuld, moet worden genomen na afweging van alle omstandigheden die voor en tegen de beschuldigde spreken in het individuele geval. De normen die zijn ontwikkeld door de jurisprudentie over § 57a StGB zijn eveneens van toepassing op § 105 (3) zin 2 JGG. Laatstgenoemde bepaling is volgens het *Landgericht* bedoeld om rekening te houden met de bijzonder ernstige schuld in gevallen van moord waarvoor de algemene maximale jeugdstraf van tien jaar, op te leggen aan een jongvolwassene, niet voldoende is. Zelfs niet als rekening wordt gehouden met de educatieve doeleinden (*Erziehungsgedanke*) die leidend zijn binnen het jeugdstrafrecht. Het gebod om een rechtvaardige compensatie voor de schuld vast te stellen, krijgt dan voorrang.

Moord, 19-jarige verdachte – jeugddetentie 12 jaar

‘Binnen het strafbepaling van § 105 (3) zin 2 JGG moet de kamer de omstandigheden die voor en tegen A spreken meewegen. Rekening houdend met de educatieve doeleinden van de §§ 105 (1), 18 (2) JGG en de principes van § 46 StGB worden alle eerdergenoemde criteria voor het bepalen van de straf en de gevolgen van het uitzitten van de straf voor de ontwikkeling gewogen, gecontroleerd en opnieuw beoordeeld. Na een afweging (...) leek de strafkamer een jeugdstraf van 12 jaar (...) voor het misdrijf en schuld passend, educatief noodzakelijk en evenredig (§ 18 Abs.2 JGG).’⁷³⁹

Aan de medeverdachte wordt een levenslange gevangenisstraf opgelegd. Daar waar het *Landgericht* ruim 35 overwegingen wijdt aan de 19-jarige veroordeelde en de toepassing van het jeugdsanctierecht, wijdt het *Landgericht* aan de bestraffing van de 22-jarige veroordeelde slechts één overweging: op grond van § 211 StGB wordt de 22-jarige veroordeeld tot een levenslange gevangenisstraf.

In een derde zaak was sprake van twee medeverdachten van 19 jaar oud die veroordeeld zijn voor een poging tot moord. Zij hadden op een festival het slachtoffer (een aanhanger van een concurrerende voetbalclub) zodanig toegetakeld dat hij in een kunstmatige coma was beland waarbij een deel van zijn schedel moest worden verwijderd en naderhand is

⁷³⁸ LG Cottbus, 30 april 2015 (23 Ks 1/14), eigen vertaling.

⁷³⁹ LG Bamberg, 22 februari 2018 (71 Ks 1107 Js 1116/17), eigen vertaling.

teruggeplaatst. De gevolgen van het misdrijf bleken onomkeerbaar voor het slachtoffer, die onder meer te kampen had met een organische persoonlijkheidsstoornis met cognitieve en affectieve beperkingen. Het *Bundesgerichtshof* oordeelt dat de strafkamer het jeugdstrafrecht alsook de keuze voor de jeugdsanctie correct heeft toegepast ten aanzien van de veroordeelden. Echter, de strafkamer had niet naar het specifieke schuldniveau gekeken van één van de veroordeelden vanwege een gedifferentieerde opvatting ten opzichte van de andere veroordeelde. Volgens het *Bundesgerichtshof* is voor de vaststelling van de ernst van de schuld conform jeugdspecifieke criteria⁷⁴⁰ het relevante referentiepunt de innerlijke overweging van de dader. De externe onrechtvaardigheid van het misdrijf is alleen significant voor zover daaruit conclusies kunnen worden getrokken over de persoonlijkheid van de dader en de mate van persoonlijke schuld. Het *Bundesgerichtshof* overweegt dat doorslaggevend is in hoeverre de karakterhouding, persoonlijkheid en motivatie van de jeugdige of adolescente dader ook daadwerkelijk tot uiting komt in verwijtbare schuld. Uiteindelijk oordeelt het *Bundesgerichtshof* toch dat de straf in stand kan worden gelaten, maar de zaak wordt alsnog vanwege de bewezenverklaring terugverwezen.

Poging moord, 19-jarige verdachten – jeugddetentie vier jaar en zes maanden

‘De strafkamer heeft inderdaad gezien dat het feit dat educatie prioriteit krijgt in het jeugdstrafrecht niet betekent dat bij de strafbepaling alleen educatieve effecten gebruikt mogen worden. In plaats daarvan moeten ook andere bestraffende doeleinden in acht worden genomen die niet alleen op educatieve gronden kunnen worden gerechtvaardigd en in het geval van bijzonder ernstige misdrijven (...) ook een jeugdstraf van meer dan vijf jaar kunnen rechtvaardigen.’⁷⁴¹

Op basis van de veroordelingen van de minderjarigen in de bestudeerde uitspraken kan worden geconstateerd dat aan hen lagere jeugddetenties worden opgelegd, in vergelijking met jongvolwassenen.

Zo volgt voor een 14-jarige die wordt veroordeeld voor een zedenmisdrijf een jeugddetentie voor de duur van drie jaar. De zaak betreft een (eveneens) 14-jarig slachtoffer dat in bewusteloze toestand is geraakt door het drinken van te veel alcohol. De veroordeelden, waaronder de 14-jarige jongen, maar ook een volwassene van 21 jaar, hebben daar vervolgens misbruik van gemaakt door onder meer diverse voorwerpen (flessenhalzen) bij haar in te brengen en dit te filmen. Later werd zij in enkel haar ondergoed buiten neergelegd waardoor zij onderkoeld is geraakt. Opvallend is dat het *Landgericht* in eerste instantie in 2016 aan de 14-jarige een jeugddetentie van een jaar en vier maanden had opgelegd en dat die detentie werd opgeschort. Destijds overwoog het *Landgericht* dat die straf, alsook het voorarrest, een voldoende waarschuwend effect op hem zou hebben. Bovendien kan hij buiten de gevangenis passende therapie ontvangen die in de gevangenis niet beschikbaar is, zo luidde de overweging. Echter, na terugverwijzing door het *Bundesgerichtshof* op 12 juli 2017, oordeelt het *Landgericht* in 2018 opnieuw en legt drie jaar jeugddetentie op. Volgens het *Landgericht* is de termijn van drie jaar noodzakelijk om een voldoende intensief educatief effect te bewerkstelligen. Die periode is ook nodig om de veroordeelde voor het eerst een langdurige (her)opvoeding te bieden en zo een blijvende verandering in bewustzijn en gedrag en een

⁷⁴⁰ Vgl. BGH, 20 april 2016 – 2 StR 320/15.

⁷⁴¹ BGH, 24 april 2019 - 2 StR 377/18, eigen vertaling.

dringend noodzakelijke karakterrijping te realiseren. De veroordeelde kan in deze periode in een gestructureerde omgeving naar school gaan en sociaal-therapeutische zorg ontvangen. Daarbij overweegt het *Landgericht* dat de veroordeelde in die periode de basisprincipes van empathie en de verantwoordelijkheid voor het leven en de lichamelijke integriteit van andere mensen kan leren.

Aan een minderjarige die deels 14 en deels 15 jaar was ten tijde van het plegen van een aantal brandstichtingen wordt een jeugddetentie opgelegd van vier jaar en zes maanden. Deze minderjarige wordt veroordeeld voor vijfmaal poging tot moord door brandstichting bij woningen en viermaal voor brandstichting in respectievelijk zijn school (2x), een parochie en een loods. Het *Landgericht* overweegt dat bij de duur van de jeugddetentie rekening ermee is gehouden dat de veroordeelde binnen de structuur van het detentieregime een schooldiploma kan behalen. Daarnaast weegt mee dat de veroordeelde psychotherapie kan ontvangen, wat volgens de deskundige ongeveer twee jaar noodzakelijk zal zijn. Voorts kan de veroordeelde worden behandeld voor de traumatische ervaring van het overlijden van zijn moeder.⁷⁴²

Tot slot is een zaak van een minderjarige van 17 jaar oud noemenswaardig in het kader van onderhavig onderzoek. Hij wordt veroordeeld voor het plegen van twee straatroven waarbij sprake is van slachtoffers op hoge leeftijd. Beide slachtoffers komen door de onverhoedse aanval ten val, waardoor één slachtoffer zwaar lichamenlijk letsel oploopt en het andere slachtoffer tijdens de operatie aan het ontstane letsel komt te overlijden. Aan de minderjarige wordt een jeugddetentie van vier jaar en zes maanden opgelegd. In die zaak overweegt het *Landgericht* dat de duur van de sanctie is gekozen om de duurzaamheid van de effectiviteit van de sanctie te waarborgen. Volgens het *Landgericht* vergroot een langere duur van de vrijheidsstraf het risico op ontmoediging en afstomping. Beargumenteerd wordt dat de veroordeelde, na een opleiding en andere interventies te hebben gevolgd, de kans dient te krijgen om de verworven vaardigheden in vrijheid toe te passen.

Dubbele straatroof met zwaar lichamenlijk letsel en dood tot gevolg, 17-jarige verdachte – jeugddetentie vier jaar en zes maanden

*'Bij het beoordelen van het niveau van de educatieve behoeften (Erziehungsbedarfs) heeft de jeugdkamer meegewogen dat de verdachte vóór december 2018 alleen vanwege lichtere feiten is veroordeeld. Maar de ongewenste ontwikkeling is in ieder geval sinds april 2017 gaande en door de selectie van de slachtoffers en het herhaaldelijk plegen van de misdrijven is sprake van aanzienlijke, ernstige tekortkomingen in de persoonlijke ontwikkeling van de verdachte. De correctie hiervan, evenals de stabilisering van de persoonlijkheid van de verdachte, zal een langere sociaal-educatieve invloed vereisen.'*⁷⁴³

Tot slot moet worden bedacht dat bij veroordelingen van jeugdigen waarbij een *Jugendstrafe* wordt opgelegd, niet de volledige termijn in detentie hoeft te worden doorgebracht. De regeling van voorwaardelijke invrijheidstelling geldt ook voor jeugdigen (zie hoofdstuk 3).

Preventieve hechtenis

⁷⁴² LG Aachen, 6 december 2019 (100 KLs 2/19).

⁷⁴³ LG Leipzig, 13 december 2019 (2 KLs 852 Js 12039/19), eigen vertaling.

Ter afsluiting wordt hier nog kort benoemd dat in één van de bestudeerde uitspraken door het OM is verzocht om na de jeugddetentiestraf van 8 jaar en 6 maanden, de veroordeelde preventief te hechten omdat hij nog steeds een gevaar voor de samenleving zou vormen. De veroordeelde had op 17-jarige leeftijd een vrouw om het leven gebracht door middel van 40 messteken. Op het moment van indiening van het verzoek was de detentietermijn beëindigd en verbleef de veroordeelde al drie maanden in vrijheid. Het *Landgericht* overweegt dat de veroordeelde die voor een beperkte tijd in detentie heeft verbleven, een beroep mocht doen op het voorzienbare einde van de straf. Hij hoefde geen rekening te houden met het feit dat een vrijheidsstraf voor onbepaalde tijd zou worden bevolen in de vorm van preventieve hechtenis nadat hij zijn vrijheidsstraf al volledig had uitgezeten. Het *Landgericht* komt dan ook niet toe aan het wegen van alle omstandigheden zoals het OM uiteen heeft gezet omdat dit niet tot een ander resultaat kan leiden. Bovendien overweegt het *Landgericht* dat het mogelijke gevaar dat de veroordeelde voor de samenleving vormt al lang bekend was. Het had dan ook op de weg van het OM gelegen om tijdig de procedure tot preventieve hechtenis te entameren of in elk geval de veroordeelde van het voornemen hiertoe op de hoogte te brengen. Het verzoek wordt dan ook afgewezen, nu het OM dit te laat heeft ingediend.⁷⁴⁴ Wel illustreert deze uitspraak de mogelijkheid die het OM in Duitsland heeft om tegen het einde van een vrijheidsstraf een preventieve vrijheidsbeneming te verzoeken als dit noodzakelijk wordt geacht voor de bescherming van de samenleving tegen een gevaarlijke veroordeelde.

4.6 Engeland en Wales

4.6.1 Jeugdstraftoemeting in de praktijk; enkele cijfers

Om een beeld te krijgen van de omvang van ernstige misdrijven gepleegd door minderjarigen in Engeland en Wales, presenteren wij ook hier enkele cijfers. Het aantal minderjarigen van 10 tot 18 jaar dat medio 2019 in Engeland en Wales woonachtig was, bedroeg 5.4 miljoen. Het aantal jongvolwassenen in de leeftijd van 18 tot 21 jaar bedroeg 2 miljoen.⁷⁴⁵

In 2018/2019 werden iets meer dan 19.300 zaken met minderjarigen door de rechtbanken afgedaan. Bijna 1.300 straffen betroffen een onmiddellijke hechtenis (7% van alle straffen), waarvan de meeste (76%) *detention and training orders* zijn. Afhankelijk van de ernst van het misdrijf, worden de zaken door de *magistrates court* behandeld of door de *Crown Court* zoals in hoofdstuk 3 als is vermeld. In het afgelopen jaar was slechts 4% van alle minderjarigen veroordeeld door de *Crown Court* (ongeveer 870 minderjarigen). In 51% (440 zaken) werd een vrijheidsstraf opgelegd.⁷⁴⁶

Moordzaken met jeugdige verdachten komen relatief weinig voor. In de periode van 2011 tot 2019 was sprake van 224 zaken. Dit betroffen 10 minderjarigen in de leeftijd van 10

⁷⁴⁴ LG Hagen, 27 februari 2019 (52 KLS 24/08).

⁷⁴⁵ <https://stats.wales.gov.wales/Catalogue/Population-and-Migration/Population/Estimates/nationallevelpopulationestimates-by-year-age-ukcountry>

⁷⁴⁶ *Youth justice statistics: 2018 to 2019*, Ministry of Justice and Youth Justice Board for England and Wales, January 2020.

tot 14 jaar, 130 minderjarigen in de leeftijd van 15 tot 17 jaar en 84 jongvolwassenen van 18 jaar en ouder.⁷⁴⁷

4.6.2 De bestudeerde uitspraken

Voor Engeland en Wales zijn 25 uitspraken ($n = 25$) geselecteerd en geanalyseerd (Bijlage 6), waarvan het merendeel van de *Courts of Appeal* afkomstig is ($n = 18$) en de overige uitspraken van de *Crown Court* ($n = 4$) en de *Central Criminal Court* ($n = 3$). De zaken betreffen veroordelingen voor moord ($n = 11$), doodslag ($n = 7$), verkrachting ($n = 1$), poging moord of doodslag ($n = 2$) en andere ernstige gewelds- of zedenmisdrijven ($n = 4$), te weten *wounding with intent* en kindermisbruik.

De leeftijd van de veroordeelden ten tijde van het plegen van het misdrijf varieert tussen de 11 en 18 jaar, waarbij de 14-jarigen het meeste voorkomen ($n = 8$), gevolgd door de 16- en 17-jarigen (beiden $n = 5$).

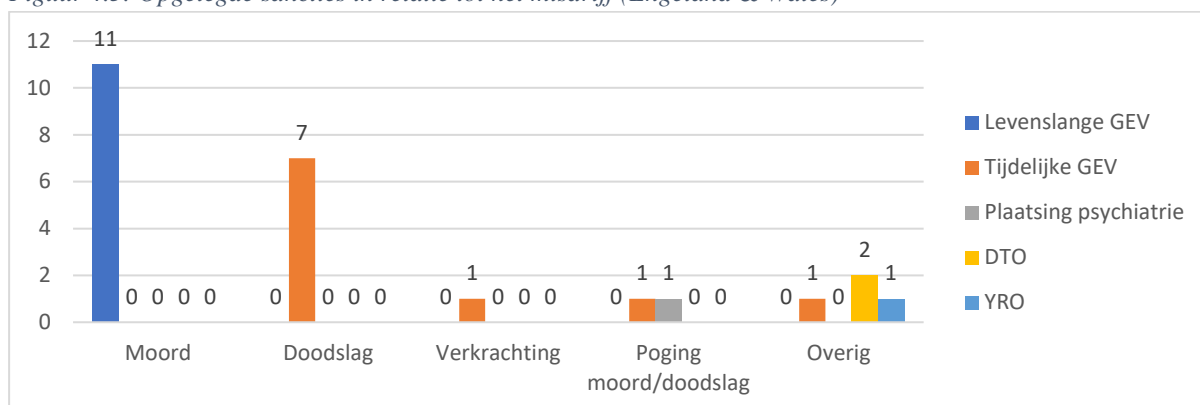
De jeugdige veroordeelden betreffen voornamelijk jongens ($n = 20$). Bijna de helft van de veroordeelden was nog niet eerder in aanraking gekomen met politie en/of justitie ($n = 11$). In drie zaken werd hierover niets vermeld en bij 11 veroordeelden was wel sprake een strafblad. In twee zaken kon recidive in enge zin worden vastgesteld; het opnieuw begaan van een soortgelijk feit waarvoor de minderjarige eerder is veroordeeld. In ongeveer 60% van de zaken ($n = 16$) werd geconcludeerd dat geen sprake was van recidive. In de meeste uitspraken werd niet vermeld of er sprake was van een stoornis bij de veroordeelde ($n = 17$). In bijna de helft van de zaken werd iets vermeld over het intellectuele vermogen van de veroordeelde, waaruit kon worden afgeleid dat geen sprake was van een (licht) verstandelijke beperking. In zes zaken worden het cognitief vermogen wel als beperkt beschouwd en in één zaak werd een IQ van 75 vermeld. In één uitspraak werd geconstateerd dat sprake was van ‘*reduced capability*’ (verminderde toerekenbaarheid).

Voor wat betreft de gevolgen van de strafbare feiten is in sommige zaken sprake van meerdere slachtoffers. In het overgrote deel van de uitspraken is sprake van een overleden slachtoffer ($n = 19$).

In de bestudeerde uitspraken zijn de opgelegde sancties gecodeerd en gerelateerd aan het misdrijf (zie Figuur 4.5). In alle moordzaken ($n = 11$) volgde een levenslange vrijheidsstraf (*detention at Her Majesty's Pleasure*). In alle doodslagzaken volgde een vrijheidsstraf voor bepaalde tijd ($n = 7$) en ook in de verkrachtingszaak werd een vrijheidsstraf voor bepaalde tijd opgelegd. In de selectie komen ook twee zaken betreffende een poging moord voor. In de ene zaak werd aan de minderjarige veroordeelde een vrijheidsstraf voor bepaalde tijd opgelegd. In de andere zaak werd de minderjarige in een psychiatrisch ziekenhuis geplaatst in combinatie met meer restrictieve voorwaarden voor eventueel ontslag. In de drie zaken waarin sprake was van een veroordeling voor *wounding with intent* werd tweemaal een *detention and training order* (DTO) opgelegd en eenmaal een *youth rehabilitation order* (YRO). Tot slot werd in een zaak waarin de minderjarige werd veroordeeld voor het misbruiken van meerdere jongere kinderen een vrijheidsstraf voor bepaalde tijd opgelegd.

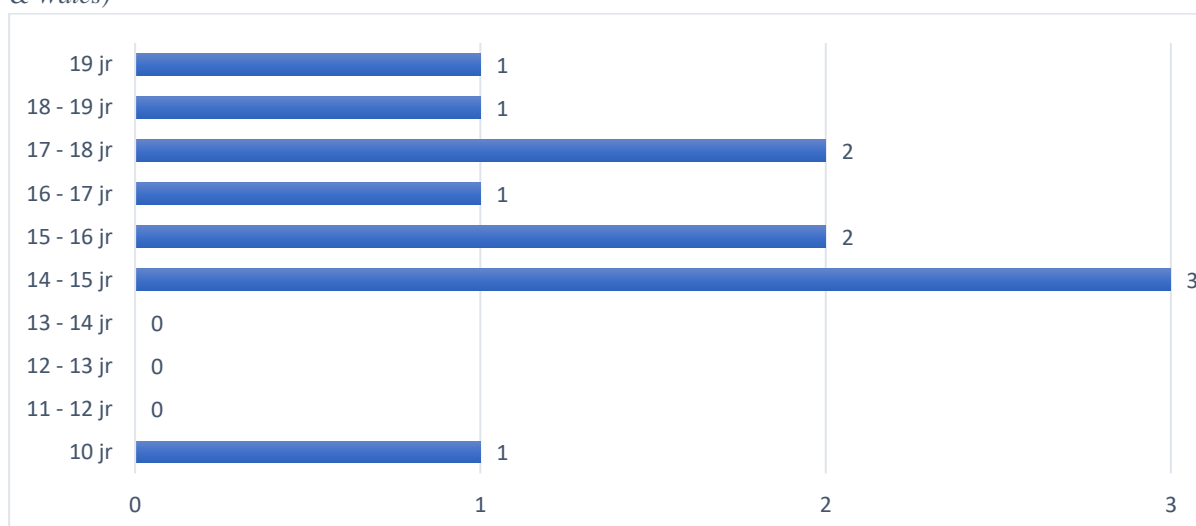
⁷⁴⁷ *Criminal justice system statistics quarterly: December 2019*, Ministry of Justice, May 2020.

Figuur 4.5: Opgelegde sancties in relatie tot het misdrijf (Engeland & Wales)

Aangezien in de bestudeerde uitspraken verschillende soorten vrijheidsstraffen voorkomen is eerst de opgelegde minimumdetentiermijn bij de levenslange vrijheidsstraf nader geanalyseerd (zie Figuur 4.6).

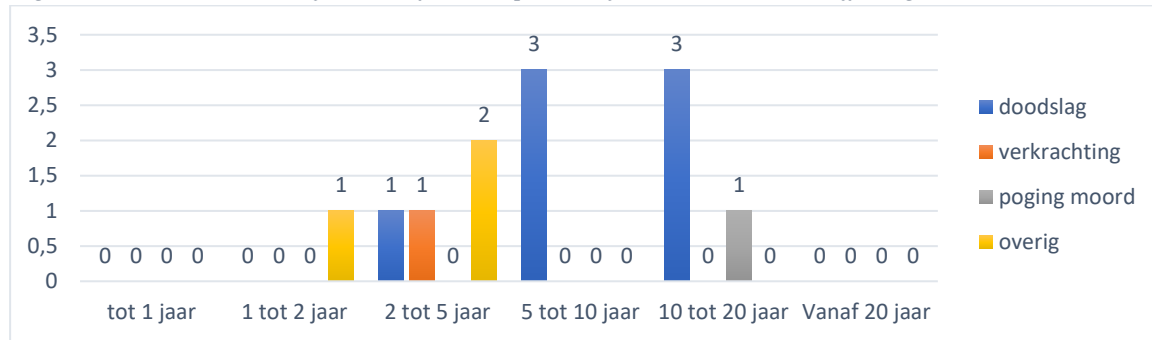
Figuur 4.6: Vastgestelde minimumdetentiermijn in moordzaken bij een levenslange gevangenisstraf (Engeland & Wales)

Het uitgangspunt bij moord is een levenslange vrijheidsstraf met een minimumdetentiermijn van 12 jaar. Uit de bestudeerde uitspraken bleek dat vaker een hogere dan een lagere minimumdetentiermijn wordt opgelegd. Een minimumdetentiermijn tussen de 14 en 15 jaar kwam het vaakst voor.

Vervolgens zijn de vrijheidsstraffen voor bepaalde tijd, inclusief de opgelegde DTO's, nadere geanalyseerd (zie Figuur 4.7).

Figuur 4.7: Detentieduur vrijheidsstraf voor bepaalde tijd in relatie tot misdrijf (Engeland & Wales)

Uit Figuur 4.7 blijkt dat voor de meeste doodslagzaken en poging tot moord een hogere vrijheidsstraf wordt opgelegd dan voor de in de figuur aangeduide ‘overige’ misdrijven. In één doodslagzaak werd de straf door het gerechtshof verlaagd omdat een gedeelte van de tijd die de veroordeelde in voorlopige hechtenis had doorgebracht verrekend diende te worden in de straf. Hierdoor volgde niet een vrijheidsstraf van vijf jaar, maar van vier jaar en ongeveer negen maanden. In de overige zaken waarin doodslag bewezen werd geacht volgde hogere straffen van minimaal zeven tot maximaal 16 jaar. In de zaak betreffende een poging tot moord werd een vrijheidsstraf met een *fixed term* van 14 jaar opgelegd waarbij de *custodial term* op tien jaar werd vastgesteld (dit zal hierna worden besproken).

In dit kader moet wel worden opgemerkt dat deze straffen niet volledig hoeven te worden uitgezeten door de veroordeelden, zoals in hoofdstuk 3 al is vermeld. Voorheen gold dat als de helft van de straf is ondergaan, veroordeelden in aanmerking komen voor voorwaardelijke invrijheidstelling. Echter, sinds april 2020 geldt dat tweede derde van de straf moet worden uitgezeten, hetgeen de rechter in een zeer recente zaak met drie verdachten van 17 en 18 jaar ook heeft bepaald.

In de bestudeerde uitspraken komt één zaak voor waarin zowel moord als verkrachting is bewezen. In die zaak is met betrekking tot de moord een levenslange vrijheidsstraf opgelegd met een minimumdetentietermijn van 19 jaar en met betrekking tot de verkrachting een vrijheidsstraf voor bepaalde tijd van tien jaar. In de meeste zaken waarin meerdere feiten bewezen worden verklaard, worden die straffen ‘*concurrent*’ opgelegd oftewel de veroordeelde zit de straffen gelijktijdig uit. Echter, in deze zaak is bepaald dat de straffen opeenvolgend in detentie dienen te worden doorgebracht.

In de zaken waarin een DTO is opgelegd, werd tweemaal een termijn van 24 maanden en eenmaal een termijn van 18 maanden bepaald. Bij een DTO wordt de helft van de strafduur in detentie uitgezeten. In de zaak waarin een YRO (een niet-vrijheidsbenemende maatregel) werd opgelegd, werd dit gecombineerd met intensief toezicht. De supervisie werd gelast voor de duur van 24 maanden. Daarbij werd onder meer een avondklok gedurende drie maanden opgelegd in combinatie met elektronisch toezicht voor de duur van twee maanden.

In het overgrote deel van de zaken werd niet vermeld wat de eis van het OM was ($n = 21$). Bij drie uitspraken kon uit de inhoud van de uitspraak worden opgemaakt dat het OM een zwaardere straf eiste dan was opgelegd. In één zaak was het standpunt van het OM conform de oplegging van de straf door de rechtbank. Voorts werd in nagenoeg alle zaken niet vermeld wat het OM bewezen achtte. In sommige zaken werd de inhoud van het *pre-sentence report* kort weergegeven, echter in nagenoeg al die uitspraken werd het strafadvies niet vermeld. In één

zaak werd duidelijk dat het advies werd gevolgd en in een andere zaak werd duidelijk dat ten nadele van de veroordeelde van het advies werd afgeweken. Dit geldt eveneens voor de psychologische en psychiatrische rapportages. In één zaak werd duidelijk dat conform het advies van de psycholoog de zaak werd afgedaan en in twee zaken week de rechtbank ten nadele van de veroordeelde af van het psychologisch rapport. Bij de psychiatrische rapportages kon slechts in één zaak worden geconstateerd dat het advies werd gevolgd.

Tot slot is gekeken naar de motivering van de opgelegde straf. In alle zaken werd het uitgangspunt voor de straftoemeting benoemd. Ook werden in nagenoeg alle zaken de strafverzwarende omstandigheden vermeld, zoals de ernst en gevolgen van het strafbare feit. De strafmatigende factoren werden eveneens in vrijwel alle zaken vermeld. Rekening werd gehouden met bijvoorbeeld de jonge leeftijd van de veroordeelde, het niet hebben van een strafblad of andere verzachtende persoonlijke omstandigheden. Hoe die strafverzwarende en strafmatigende factoren in onderlinge verhouding tot elkaar staan, oftewel welk gewicht aan de factoren wordt toegekend, werd in de meeste uitspraken niet expliciet benoemd.

4.6.3 Bevindingen met betrekking tot de strafmotivering

In hoofdstuk 3 is al vermeld dat het strafrecht in Engeland en Wales een *mandatory life sentence* kent bij moord. Bij dit misdrijf is de rechterlijke vrijheid dus begrensd, hoewel de rechter bij de veroordeling van minderjarigen en jongvolwassenen wel ruimte heeft om naar eigen inzicht een passende minimumdetentiermijn vast te stellen, waarbij een minimumtermijn van 12 jaar als uitgangspunt geldt. Uit de geanalyseerde uitspraken blijkt dat hiervan gebruik wordt gemaakt en niet standaard een minimumdetentiermijn van 12 jaar wordt opgelegd.

Met betrekking tot de andere misdrijven in de selectie van uitspraken volgt dat de rechter eerst een zekere ‘range’ voor de sanctie vaststelt als het misdrijf door een volwassene zou zijn begaan. De sanctie wordt vervolgens verminderd naar gelang de leeftijd van de veroordeelde. De *sentencing guidelines* spelen een prominent rol in de strafmotivering. Met name bij de ‘lichtere’ misdrijven in deze categorie van zware misdrijven valt op dat de *sentencing guidelines* ook het uitgangspunt vormen bij de sanctiekeuze.

In het navolgende wordt nader ingegaan op de rechterlijke motivering van de sanctiekeuze en de hoogte hiervan in de bestudeerde uitspraken. Tot slot wordt nog kort stilgestaan bij de *extended sentences*.

Sanctiekeuze

In de uitspraken binnen de selectie van zaken werd in 11 zaken de jeugdige veroordeeld voor moord. In al die zaken werd de op grond van de wet verplichte straf van detentie *at Her Majesty's pleasure* opgelegd. In de overige uitspraken, waarbij geen sprake is van een veroordeling voor moord, heeft de rechter wel enige keuzeruimte voor wat betreft de op te leggen sanctie. In het navolgende wordt een aantal uitspraken en daarin besloten liggende overwegingen uitgelicht die inzicht geven in hoe rechters in de praktijk omgaan met sanctiekeuze in ernstige jeugdstrafzaken.

Een eerste uitspraak betreft een zaak waarin aan een minderjarige in hoger beroep een YRO is opgelegd voor *wounding with intent*. Het gaat om een 16-jarig meisje dat al langere tijd in het jeugdbeschermingssysteem voorkwam vanwege grote zorgen in de thuissituatie. Zij werd al op jonge leeftijd uit huis geplaatst. Haar moeder kwam te overlijden en zij had nog frequent contact met haar vader, hetgeen de jeugdhulpverlening zorgen baarde nu vader aan alcohol verslaafd was en niet omringd werd door personen die een positieve invloed op de minderjarige hadden. Zo ook de avond in kwestie niet, waarin de rechtbank (en het hof oordeelt niet anders) heeft aangenomen dat één van de mannen in het gezelschap bij vader thuis seksueel getinte opmerkingen maakte en zich ook provocerend opstelde. Hierop heeft de veroordeelde een mes gepakt en getracht hem te steken, hetgeen niet lukte. Zij raakte met hem in een worsteling, waarbij hij het mes wilde afpakken. Hierbij raakt hij gewond aan zijn duim. Tijdens de worsteling op de grond kwam de oom van veroordeelde binnen, pakte het mes en stak het slachtoffer meermalen in zijn been en zij. Het slachtoffer wist te ontkomen. De oom heeft een gevangenisstraf van 7,5 jaar opgelegd gekregen. Aan de minderjarige wordt een YRO opgelegd; een niet-vrijheidsbenemende maatregel die bestaat uit intensief toezicht voor 24 maanden, een avondklok voor de duur van drie maanden in combinatie met elektronisch toezicht voor twee maanden en een *extended activity requirement* van 91 dagen. Voorts moet ze zes maanden bij haar oom en tante verblijven en wordt ze in het kader hiervan onmiddellijk vrijgelaten uit het *Rainsbrook Training Centre*. Het eerdere oordeel van de *sentencing judge* van de *Crown Court* inhoudende een vrijheidsstraf van 27 maanden wordt vernietigd.

Wounding with intent, 16-jarige verdachte – YRO

*'We have very carefully considered the circumstances of the offence, the seriousness of the index offence itself and the very considerable assistance that had been provided by all three records - the original pre-sentence report, the supplementary report and the report from Rainsbrook Training Centre. We are conscious of the overall requirements of the Youth Offender Sentencing Guidance that the purpose of sentencing in this context is to prevent re-offending and to promote the welfare of the child offender. In all those circumstances we conclude that this court can and should interfere with the sentence imposed by the learned Recorder, careful as he was in his sentencing remarks in explaining why the seriousness of the offence required him to make the order and the sentence that he did. We note first, that there was a considerable amount of time spent prior to sentence with new carers with a curfew that did not qualify automatically for reduction in sentence. Second, there has been the experience of 4 months' detention in the training centre to which she has responded with remarkable enthusiasm and striking degree of co-operation and commitment demonstrating insight. Third, on the critical issue of risk of future offending it is assessed her progress and proposals for future supervision of her in the community reduce that risk significantly and that what she needs now is a continuation of the structured life that she had hitherto had been missing, the support of her paternal uncle and aunt and the additional structure of supervision and surveillance requirements.'*⁷⁴⁸

In deze uitspraak wordt duidelijk voorrang gegeven aan het welzijn van de minderjarige. Het punitieve aspect staat meer op de achtergrond. Daar waar de rechter in eerste aanleg in de veronderstelling was dat, gezien de ernst van het misdrijf, enkel een vrijheidsstraf kon worden opgelegd, ziet het gerechtshof dit dus anders.

⁷⁴⁸ Regina v 'SG', 17 January 2017, [2017] EWCA Crim 25.

In een andere zaak was juist het tegenovergestelde het geval. De rechter in eerste aanleg had een YRO opgelegd, maar dit oordeel wordt vernietigd in hoger beroep en de sanctie wordt vervangen door een vrijheidsstraf van drie jaar. In die zaak ging het om het tweemaal plegen van verkrachting en eenmaal een poging daartoe door de minderjarige veroordeelde die tijdens de periode waarin dit zich afspeelde aanvankelijk 11 en later 12 jaar oud was. De drie slachtoffers waren jongetjes van 6, 7 en 8 jaar oud. In deze uitspraak wordt het welzijn van het kind anders ingevuld en wordt de ernst van het misdrijf ook zwaarder gewogen in de straftoemeting.

Verkrachting meermalen en een poging daartoe, 11/12-jarige verdachte – vrijheidsstraf drie jaar

*'We recognise that the welfare of the young offender is at the heart of the sentencing exercise for a young offender but it does not follow that custody is never in the interests of the child. A young offender may well need the structure and the stability and the help on offer within a custodial setting. He or she may be better off away from negative influences including in the offender's own home. We intend no criticism of the offender's family but we note that there have been concerns for some time as to this young man's ability to survive and thrive in his own home. Unfortunately, his family have not been able to provide the support and guidance he needs. Since the order was made, although the offender has responded to its requirements, he is not making much progress. His schooling is limited to 2 hours per day, he is becoming isolated and his behavioural problems and learning difficulties are not yet being properly addressed. Accordingly, bearing in mind the gravity of the offences and the offender's own best interests, we are satisfied that a period of detention in an institution where he can receive the support he needs was inevitable.'*⁷⁴⁹

In een andere zaak wordt de beslissing van de rechter in eerste aanleg strekkende tot het opleggen van een YRO in hoger beroep vernietigd en vervangen door een DTO van 18 maanden. Het gaat in die zaak om *wounding with intent* waarbij een willekeurige voorbijganger op klaarlichte dag in een drukke winkelstraat werd aangevallen door de veroordeelde, die op dat moment 17 jaar oud was. De veroordeelde probeerde het slachtoffer te steken met een mes, hetgeen niet lukte omdat het slachtoffer telkens tijdig wegdook. Uiteindelijk werd hij wel geraakt in de elleboog, hetgeen een diepe snee opleverde dat gehecht diende te worden. Naast de DTO kreeg de veroordeelde een *concurrent term* van 12 maanden detentie voor verboden wapenbezit. Het gerechtshof oordeelt dat de rechter in aanleg onvoldoende gewicht heeft toegekend aan de ernst van het feit en de strafverzwarende omstandigheden.

⁷⁴⁹ Reference by the Attorney General, "W", 10 November 2016, [2016] EWCA Crim 2115.

Wounding with intent, 17-jarige verdachte – DTO 18 maanden

*'The aggravating factors need to be balanced against Mr Gomes' youth, the fact that he has taken steps to rehabilitate himself and express some determination to do so. The Sentencing Council's published a Definitive Guideline in relation to Sentencing Youths. (...) It reminds sentencers that when sentencing a young person the court must have regard to the principal aim of the youth justice system to prevent offending and have regard to the welfare of young people. Should the court find an offence crosses the custody threshold and no other sentence is appropriate, the guideline reminds the court that when considering the relevant adult guidelines, the court may feel it appropriate to apply a sentence broadly within the region of half to two-thirds of the adult sentence for those between 15 and 17 and allow a greater reduction for those under 18. There is now, as the Lord Chief Justice has pointed out in recent cases, no cliff edge when a young offender has passed the age of 18. It is not a mechanistic exercise. (...) It appears to us that the sentencing of the offender was unduly lenient (...). In essence, the judge paid insufficient regard to the seriousness of this type of offending generally and the need for the courts to send out a clear signal but also the judge failed to have regard to the seriousness of this particular incident, in a public place, in a crowded street, with a persistent knife attack on another person which was unprovoked. Whilst the judge was correct to select the 6-year starting point for a category 2 offence as a reference point, he gave no or insufficient weight to the aggravating features in this case as well.'*⁷⁵⁰

In de andere zaak waarin een DTO van 24 maanden werd opgelegd, speelde de discussie of het passend is om een *first offender* tot een vrijheidsstraf te veroordelen. De veroordeelde, 15 jaar ten tijde van het misdrijf, had ruzie gekregen met een vriend. Na niet meer met elkaar te hebben besproken, besloot hij met een samoerai zwaard naar de woning van de vriend toe te fietsen. Toen de vriend naar buiten kwam, viel de veroordeelde hem aan door met het zwaard met zodanige kracht tegen het been te slaan dat hij de knie perforeerde en diverse pezen in de knie van het slachtoffer doorkliefde. Het hof besteedt aandacht aan de bijzondere positie van een *first offender* in relatie tot de ernst van het misdrijf waarbij de ernst van het misdrijf zwaar weegt. De beslissing van de rechter in eerste aanleg wordt in stand gelaten.

Wounding with intent, 15-jarige verdachte – DTO 24 maanden

*'It is always sad when a young person with no previous convictions – and this appellant was indeed very young at the time of the offence – is sentenced to custody for the first time. We ourselves have this consideration very much in mind, together with all the various factors enumerated in the Sentencing Council's Definitive Guideline on Sentencing Children and Young People. (...) As to the second ground of appeal, we are satisfied that the Recorder plainly followed the guideline. Notwithstanding Mr Cartin's submissions, some reality must intrude. The reality here is that, whatever the other facts – the background, the youth, the mitigation, the child-centred nature of the guideline – the appellant went around to the complainant's house armed with a Samurai sword. We still do not know how he acquired that sword. We have not been told. Inevitably, he pleaded guilty to a section 18 offence. The appellant is distinctly fortunate. Had he severed an artery, which he could easily have done, he might have been facing a count of murder.'*⁷⁵¹

⁷⁵⁰ Regina v Edi Gomes, 26 July 2019, [2019] EWCA Crim 2036.

⁷⁵¹ Regina v Jaydenn Baker, 12 March 2019, [2019] EWCA Crim 471.

Een laatste uitspraak die hier wordt besproken betreft een plaatsing in de psychiatrie van een veroordeelde die ten tijde van het misdrijf 16 jaar was en voor een poging tot moord wordt veroordeeld. De veroordeelde was verliefd op het 12-jarige slachtoffer, maar die liefde was niet wederzijds. Na talloze berichten en dreigingen met zelfmoord besloot het slachtoffer met de veroordeelde af te spreken. De veroordeelde had een *penknife* mee waarmee hij haar probeerde te steken, maar dit bleek te bot te zijn. Daarna probeerde hij haar te wurgen. Een oplettende voorbijganger zag het incident gebeuren waarop de veroordeelde vluchtte. Door de rechter in eerste aanleg was *detention at Her Majesty's Pleasure* opgelegd met een minimumdetentietermijn van zeven jaar. Inmiddels heeft veroordeelde die zeven jaar uitgezeten. Echter, nieuw bewijs is aan het licht gekomen inhoudende dat bij veroordeelde sprake is van autisme. Op grond dat nieuwe bewijs wordt het beroep tegen de sanctie toegelaten. Het hof overweegt dat die stoornis grotendeels, maar zeker niet volledig, de gedragingen van de veroordeelde heeft veroorzaakt. Volgens het hof is uit het bewijs gebleken dat het niveau van schuld niet zo hoog was als de rechter destijds heeft bepaald. Het hof houdt daarbij wel oog voor het feit dat veroordeelde verantwoordelijk is voor zijn acties en het een ernstig strafbaar feit betreft. Het misdrijf valt door de stoornis wel te verklaren, maar het wordt daarmee niet minder ernstig. Met name vanuit het oogpunt van bescherming van de samenleving komt het hof tot de conclusie dat de veroordeelde beter af is in een psychiatrische setting en vernietigt derhalve de levenslange vrijheidsstraf.

Poging tot moord, 16-jarige verdachte – plaatsing in de psychiatrie

*'We find these competing considerations to be quite finely balanced. However, the principal risk against which it is necessary to guard is, in our view, the risk of further violent behaviour linked, to a greater or lesser degree, to the appellant's ASD: not a risk of some other form of criminal or harmful behaviour, unconnected to that disorder. We bear in mind also that the appellant's future treatment is not expected to be based on medication, and therefore does not depend on his ability and willingness to comply with a medication regime when living in the community. It follows, in our view, that the interests of the public will best be served by the appellant's continuing to receive expert treatment and monitoring which will reduce the risk arising from the appellant's ASD. Treatment and monitoring can be provided under either form of disposal, but we are persuaded by the evidence of Dr Latham and Dr Stankard that in the circumstances of this case, a s37 / s41 order offers the greater prospect of managing the appellant's return to the community, and life in the community, in the way which will be most likely to reduce the relevant risk.'*⁷⁵²

Duur vrijheidsstraf

Zoals gezegd, wordt voor moord een levenslange gevangenisstraf (*detention at Her Majesty's Pleasure*) opgelegd, waarop geen uitzonderingen mogelijk zijn. De minimumdetentietermijn verschilt wel per zaak en wordt bepaald aan de hand van strafverzwarende en strafmatigende omstandigheden. Om een beeld te schetsen van de wijze waarop de rechter dit doet, worden enkele uitspraken uitgelicht.

⁷⁵² Cameron John Cleland v The Queen, 16 July 2020, [2020] EWCA Crim 906.

In de *sentencing remarks* van een de moordzaak met een 13-jarige veroordeelde en een 14-jarige veroordeelde benoemt de rechter diverse strafverzwarende en strafmatigende omstandigheden. Enerzijds wordt de kwetsbaarheid van het slachtoffer, de pijn voorafgaand aan haar overlijden, het in vereniging plegen van het misdrijf, in de woning van het slachtoffer en het vernederen van het slachtoffer ten nadele van de veroordeelden gewogen. Anderzijds is de rechter er niet van overtuigd dat zij de intentie hadden om het slachtoffer te vermoorden noch dat zij dit in hoge mate hebben voorbereid. Hoewel dit verzachtende omstandigheden zijn, wegen ze niet zwaar mee. Bij één van de veroordeelden wordt een mentale stoornis vastgesteld, hetgeen een matigend effect heeft. En bij beiden wordt rekening gehouden met hun jonge leeftijd van respectievelijk 13 en 14 jaar. Ook het niet hebben van een strafblad wordt meegewogen. De rechter komt uiteindelijk tot het oordeel dat een minimumdetentietermijn van 15 jaar moet volgen.

Moord, 13- en 14-jarige verdachten – levenslang met een minimumdetentietermijn van 15 jaar

*'My conclusion in relation to the minimum term is as follows. This was a joint offence. You are each liable for everything that was done. I am satisfied that you struck more blows F, but I am equally satisfied that you are now more troubled about what you did and you are the one who has been suffering from the mental disorder. The arguments for and against distinguishing between you cancel themselves out. I intend to pass the same minimum term upon both of you. The starting point of 12 years has been substantially aggravated. Without any mitigation, a significant increase above the starting point of 12 would be appropriate in each case. However, there is mitigation, principally but not exclusively, due to your ages. The resultant aggravated figure therefore needs to be reduced.'*⁷⁵³

Een veel geciteerde zaak is de Edwards/Markham *case*, waarbij twee 14-jarigen de moeder en het zusje van Edwards om het leven brengen. Zij worden beiden voor moord veroordeeld met een minimumdetentietermijn van 20 jaar. In beide zaken wordt beroep tegen de straf op een aantal gronden ingesteld. De eerste reden is dat de rechter de intentie om te doden niet als een verzwarende factor had mogen beschouwen. De tweede reden is dat hij bij de straftoemeting de veroordeelden niet als kinderen heeft erkend waarbij rekening wordt gehouden met hun rechten zoals vastgelegd in het IVRK. Ten derde, met betrekking tot één van de veroordeelden, wordt aangevoerd dat hij onvoldoende krediet kreeg voor zijn *guilty plea*, dat pas op de ochtend van het proces plaatsvond omdat psychiatrisch onderzoek vertraagd had plaatsgevonden. Het hof verlaagt uiteindelijk de minimumdetentietermijn naar 17,5 jaar omdat ondanks de zorgvuldige straftoemeting van de rechter in eerste aanleg onvoldoende matigend effect is toegekend aan hun bekentenis. Ten aanzien van de tweede grond voor het beroep is de volgende passage in het licht van dit onderzoek relevant.

⁷⁵³ Regina v F and D, 7 April 2016, Leeds Crown Court, sentencing remarks mr. Justice Globe.

Dubbele moord, 14-jarige verdachten – levenslange gevangenisstraf met een minimumdetentietermijn van 17,5 jaar

*'In our judgment, it is beyond argument that these offences, committed jointly, were very considerably aggravated by the circumstances that there was a double murder of members of Kim Edwards' family, who were then sleeping, and which was committed after considerable pre-planning (and persisted in after further conversations following two aborted efforts), with, on each occasion, a number of knives taken to the scene. Their behaviour then, and subsequently, is also a relevant feature, demonstrating a lack of compassion, although we recognise that their psychiatric and psychological problems can be seen as mitigating. If Mr Myerson was contending that, because of his youth, Luke Markham's interests are paramount, and require that we do not pay appropriate regard to these features, we reject the submission. In our judgment, Haddon-Cave J approached these sentences entirely in accord with the statutory requirements set out in Schedule 21 to the 2003 Act, entirely mindful of his duties to the defendants as children: he specifically identified the relevant provisions.'*⁷⁵⁴

In een andere moordzaak (*gang related violence*) wordt in eerste instantie aan de veroordeelde een minimumdetentietermijn van 14 jaar opgelegd. Veroordeelde was op het moment van plegen 14 jaar oud. Echter, uit nieuw persoonlijkheidsonderzoek bleek dat bij veroordeelde sprake is van autisme en ADHD, dat hij moeite heeft met impuls- en emotieregulatie en dat hij zich ook moeilijk weet te handhaven in de gevangenis. Alsnog wordt beroep ingesteld tegen de uitspraak. Het hof overweegt met betrekking tot de psychische stoornissen dat het ervan overtuigd is dat het rapport van de arts moet worden toegelaten als nieuw bewijs. De stelling dat de diagnose autismspectrumstoornis en ADHD relevant is voor de beoordeling van de schuld van veroordeelde wordt aanvaard. De door de rechter opgelegde minimumtermijn was naar de mening van het hof zelfs op basis van de toen bekende informatie een zware sanctie. In het licht van het nieuwe bewijs acht het hof het overduidelijk buitensporig lang.

Moord, 14-jarige verdachte – levenslange gevangenisstraf met een minimumdetentietermijn van tien jaar

*'The murder and the associated stabbing and attempted stabbing were very grave offences, of a kind which gives rise to much public concern. A young life has been needlessly and brutally ended, and we have well in mind the loss and anguish suffered by the family and friends of the deceased. The minimum term has to reflect the seriousness of the overall offending, and must be substantial even in the case of a 14-year old child whose role was limited by comparison with that of his co-accused M. We are nonetheless satisfied that in the circumstances now known, the minimum term imposed by the judge must be reduced. It is in our view appropriate that PS's minimum term should be significantly shorter than M's, because in addition to the material distinction between their roles, and the distinction between them in terms of their respective intentions, it is now clear that PS's mental disorder is a significant factor in sentencing in his case, whereas the judge found M's mental health to be of limited relevance. If the expert evidence which is now available had been available to the judge, which of course it was not, it would have supported a reduction in the minimum term. When all the mitigating factors which we have identified are taken into account, including the absence of intent to kill, it is clear that they outweigh the undoubted aggravating features and result in the appropriate minimum term being below the statutory starting point of 12 years.'*⁷⁵⁵

⁷⁵⁴ Stan Lucas Markham, Kim Rose Edwards and The Queen, 4 May 2017, [2017] EWCA Crim 739.

⁷⁵⁵ PS and The Queen, 20 December 2019, [2019] EWCA Crim 2286.

Met betrekking tot de zaken waarin een tijdelijke gevangenisstraf is opgelegd voor doodslag, wordt eerst op grond van de mate van schuld alsook op grond van het categoriseren van het feit conform de *sentencing guidelines* het uitgangspunt vastgesteld. Bij de zaken waarin een wapen of een voorwerp wordt gebruikt, geldt het uitgangspunt dat als het misdrijf door een volwassene zou zijn gepleegd 12 jaar gevangenisstraf wordt opgelegd.

In één zaak kreeg de veroordeelde, 17 jaar ten tijde van plegen, in een café ruzie met het slachtoffer. Die ruzie escaleerde waarbij de veroordeelde een terrasstoel pakt en hiermee op het slachtoffer inslaat waarbij een poot van de stoel het oog van het slachtoffer doorboort. Het letsel wordt hem fataal. Aan de veroordeelde werd een gevangenisstraf van negen jaar opgelegd, hetgeen het gerechtshof in stand laat.⁷⁵⁶

In een andere zaak liep een avondje stappen met vrienden verkeerd af toen de op dat moment 17-jarige veroordeelde ruzie kreeg met een vriend van hem. Hij stak het slachtoffer bij de voordeur van de woning neer en werd veroordeeld voor doodslag. De rechter overweegt dat het uitgangspunt van 12 jaar van toepassing was, met een *range* van acht tot 16 jaar gevangenisstraf. Na het afwegen van de diverse strafverzwarende en strafmatigende factoren wordt een gevangenisstraf van zeven jaar en drie maanden opgelegd.

Doodslag, 17-jarige verdachte – gevangenisstraf zeven jaar en drie maanden

*'For the offence of manslaughter, (Count 1), I am satisfied that neither a youth rehabilitation order nor a detention and training order is suitable in your case. I accordingly pass a sentence of detention under section 91 of the Powers of Criminal Courts (Sentencing) Act. This will be the shortest which in my opinion matches the seriousness, and totality, of all of your offending and takes into account your age and the mitigating factors in your case and the period you will spend on licence following your release. The sentence I pass is one of 7 years and 3 months detention under section 91. Time served on remand will be taken into account automatically. I impose no separate penalty in relation to count 2. Unless you are released earlier under supervision you will serve one half of this sentence in custody. You will then be released on licence for the remainder of your sentence.'*⁷⁵⁷

In een andere zaak met een nét 15-jarige verdachte had de rechter in eerste aanleg een *extended sentence* opgelegd van 14 jaar, waarvan negen jaar *custodial term* en vijf jaar *extension period*. De veroordeelde die op het moment van plegen jarig was en 15 jaar was geworden, had zijn eigen vriendinnetje doodgeschoten. Hij wilde haar bang maken door het vuurwapen op haar te richten zonder te vergewissen of dit veilig was. Toen hij de trekker overhaalde, bleek dat het vuurwapen nog geladen was en werd zijn vriendinnetje in haar nek geraakt. Hij werd veroordeeld voor *gross negligence manslaughter* en werd als *dangerous* beschouwd, zodat een *extended sentence* moest worden opgelegd. De veroordeelde ging in beroep en het hof oordeelt anders. Het hof legt een gevangenisstraf op van negen jaar. Er waren weliswaar zorgen over de veroordeelde, maar hij was net 15 jaar geworden en het hof beschouwt hem nog niet als *dangerous* waardoor de opgelegde *extension period* niet wordt bekrachtigd.⁷⁵⁸

⁷⁵⁶ Regina v Ahmed Hashi, 7 February 2019, [2019] EWCA Crim 185.

⁷⁵⁷ Regina v Denver Walton, 2 Augustus 2019, Manchester Crown Court, sentencing remarks of mr. Justice Bryan.

⁷⁵⁸ Regina v S, 4 July 2020, [2015] EWCA Crim 558.

Extended sentence

In een aantal zaken is een *extended sentence* opgelegd. Eén van die zaken betreft een veroordeelde waarbij sprake was van een psychische stoornis. Zij was 14 jaar ten tijde van plegen en heeft getracht een vriendinnetje van eveneens 14 jaar oud om het leven te brengen. Onder het valse voorwendsel dat ze een cadeautje voor haar had, instrueerde de veroordeelde het slachtoffer om haar ogen te sluiten en haar handen uit te steken. Echter, op het moment dat veroordeelde haar met een mes probeerde te steken, opende het slachtoffer haar ogen waardoor zij nog net op tijd opzij kon springen en enkel oppervlakkig werd geraakt. In de *sentencing remarks* worden vele zorgen vermeld. Veroordeelde zou zeer gewelddadige video's kijken, geïnteresseerd zijn in seriemoordenaars en een 'kill list' hebben. Sprake was van automutilatie en zij had net als de filmfiguur de Joker in de Batman series met een keukenmes een lach in haar gezicht gesneden hetgeen zij verborg achter een sjaal. Haar plan was eigenlijk om haar moeder en broer te vermoorden, maar daar had ze toch van afgezien. Bij de straftoemeting wordt zij, mede naar aanleiding van diverse rapportages, als *dangerous* beschouwd. Het opleggen van detentie is volgens de rechter onvermijdelijk en diverse factoren spelen bij het bepalen van de hoogte een rol, waarbij haar jonge leeftijd een sterk verminderend effect op de straf heeft. Rekening wordt gehouden met de *sentencing guidelines*. Het uitgangspunt wordt aan de hand daarvan op 18 jaar gevangenisstraf bepaald, indien het misdrijf door een volwassene zou zijn gepleegd. Niet alleen gelet op de *sentencing guidelines* maar ook op de impact van detentie op de veroordeelde en haar zeer jonge leeftijd komt de rechter tot oplegging van een tijdelijke gevangenisstraf van 14 jaar, met een *custodial term* van tien jaar en een *extension period* van vier jaar.

Poging tot moord, 14-jarige verdachte – *extended sentence* van 14 jaar

'For the custodial term, I have taken a starting point of 8 years to take into account your age. I have adjusted it upwards, to reflect the aggravating and mitigating factors (other than your age) to a term of 10 years. Once you become eligible to be considered for release on licence, the Parole Board will only do so if they consider that it is safe to do so. You would, once released, be on licence. The extension period is to ensure that you remain on licence for a longer period than you otherwise would, due to the need to protect the public from the significant risk of serious harm. This extended period of licence begins when the licence period of the custodial term ends (which is after 10 years), and lasts until the end of the extended licence period. The total length of sentence is therefore one of 14 years.'

Tot slot deed de *Central Criminal Court* in juli 2020 uitspraak in een zaak waarover veel in de media is geschreven. Het betreft een zaak met meerdere verdachten die gezamenlijk een quad wilden stelen. Daartoe bonden ze de quad achter hun eigen auto waarna ze het mee konden slepen. Echter, zij werden betrapt en een achtervolging door de politie werd ingezet. Tijdens die achtervolging raakte één van de agenten verstrikt met zijn voet in de lus achter de auto van de verdachten terwijl verdachten bleven rijden. Hierdoor werd de agent achter de auto aangesleept en is hij aan zijn verwondingen komen te overlijden. Aan de 18-jarige verdachte is een gevangenisstraf van 19 jaar opgelegd, waarvan 16 jaar *custodial term* en drie jaar *extension period*.

Doodslag 18-jarige verdachte – *extended sentence* van 19 jaar

*Your own evidence shows that you are dangerous. I found it very disturbing. In explaining why you are not guilty of murder, you also explained why you are dangerous. (...) After what happened to Police Constable Harper you drove in a way which would have rammed another police car if he had not got out of your way. You created a risk of death to other drivers as well. You regard this all as exciting and as entirely normal behaviour. Often in your evidence you used the expression “just an ordinary police chase” of your driving. You have used words which explain that you understand how dangerous this really is, but you gave no clue that you think it is wrong. As things stand, if you were to be free, I am confident that you would carry on as before, going out thieving all the time, using cars to escape by any means required. It is only a matter of time before someone else dies if you do that. I heard you give evidence over a long period of time and do not believe that I require the assistance of a pre-sentence report to decide this question. I have decided that although this is an extremely serious offence I can deal with it by means of an extended determinate sentence of detention because of your age. A man only a few years older than you would have received a life sentence. It does mean that you are entitled to release at the end of the custodial term. At your age that seems to me to be an important benefit. This is the principal way in which I address the fact of your age, and the discount in relation to the custodial term will be modest. The custodial term will be based on a starting point of 24 years discounted for your age, and then for your plea to 16 years. You will serve 10 years and 8 months of that before you can be considered for release. You will be entitled to release after 16 years. The extended licence period will be 3 years.*⁷⁵⁹

De twee minderjarige verdachten van 17 jaar kregen een gevangenisstraf van 13 jaar opgelegd. De rechter overwoog dat zij geen leidende rol hadden. Bij hen was ook sprake van *learning difficulties* waardoor de rechter aannam dat zij eerder geneigd zijn een ander te volgen. Zij werden niet als *dangerous* beschouwd. De rechter nam als uitgangspunt 20 jaar, hetgeen vanwege de leeftijd en onvolwassenheid verlaagd werd naar 13 jaar.

4.7 Ierland

4.7.1 Jeugdstraftoemeting in de praktijk; enkele cijfers

Om een beeld te krijgen van de omvang van ernstige misdrijven gepleegd door minderjarigen in Ierland, presenteren wij ook hier enkele cijfers. Het aantal minderjarigen van 10 tot 18 jaar dat in 2019 in Ierland woonachtig was, bedroeg 532.172. Het aantal jongvolwassenen in de leeftijd van 18 tot 21 jaar bedroeg 188.538.⁷⁶⁰

⁷⁵⁹ Regina v Henry Long, Albert Bowers, Jessie Cole and Thomas King, 31 July 2020, Central Criminal Court, sentencing remarks of the honourable mr Justice Edis.

⁷⁶⁰ Data afkomstig van Eurostat

https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/product/page/DEMO_PJAN_custom_174895 (bekeken op 08/11/2020).

In 2019 werden drie minderjarigen voor een moord (of poging daartoe) en vijf minderjarigen voor een verkrachting (of poging daartoe) veroordeeld tot een vrijheidsstraf door de *Central Criminal Court*. Hoeveel zaken betreffende ernstige gewelds- en/of zedenmisdrijven met minderjarige verdachten door de *Court of Appeal* zijn behandeld, is niet bekend.⁷⁶¹

In het enige jeugddetentiecentrum van Ierland, *Children Detention Centre Oberstown*, hebben in 2019 in totaal 127 minderjarigen verbleven, waarvan enkel 15 minderjarigen op grond van een vrijheidsstraf. De overige minderjarigen hebben daar verbleven in het kader van voorarrest.⁷⁶² Uit de maandelijkse statistieken van 2020 blijkt dat binnen de totale populatie ongeveer 20 tot 30 minderjarigen op grond van een vrijheidsstraf in *Oberstown* verblijven.⁷⁶³ Ieder jaar wordt een analyse opgesteld van het eerste kwartaal van dat jaar. Uit die kwartaalanalyse van 2019 (2020 is nog niet gepubliceerd) blijkt dat 41 minderjarigen waren veroordeeld tot een vrijheidsstraf tot 20 maanden en drie minderjarigen tot een vrijheidsstraf van 2 jaar of meer.⁷⁶⁴

4.7.2 De bestudeerde uitspraken

Het is voor Ierland enorm lastig gebleken om voldoende uitspraken te verkrijgen van minderjarigen die een ernstig gewelds- en/of zedenmisdrijf hadden gepleegd. De geraadpleegde Ierse jeugdstrafrechtexperts hebben tijdens de interviews aangegeven dat in Ierland dit soort zaken niet veel voorkomen, hetgeen door de cijfers hierboven wordt bevestigd. Daarbij worden de uitspraken veelal mondeling uitgesproken en wordt de motivering pas op schrift gezet indien hoger beroep wordt aangetekend tegen de uitspraak. Het publiceren van uitspraken inzake minderjarige verdachten vindt beperkt plaats. Getracht is rechtstreeks van de *Central Criminal Court* uitspraken te verkrijgen, maar dit is niet gelukt. Uiteindelijk zijn vier schriftelijke uitspraken gevonden over jeugdigen en jongvolwassenen die zijn veroordeeld voor een ernstig gewelds- of zedenmisdrijf (Bijlage 7). Dat aantal is te klein om weer te geven op de wijze zoals bij de andere landen is gedaan. Daarom wordt hier volstaan met een beknopte analyse per uitspraak (zie Tabel 4.2).

Tabel 4.2 Beknopte analyse uitspraken Ierland

Uitspraak	Jaar	Soort misdrijf	Leeftijd veroordeelde	Opgelegde sanctie
1	2019	Moord	19	Levenslange gevangenisstraf
2	2020	Poging moord	15	Gevangenisstraf 11 jaar
3	2017	Beroving met geweld	17	Gevangenisstraf 7 jaar, waarvan 3,5 jaar voorwaardelijk

⁷⁶¹ [https://www.courts.ie/annual-report/pagina 90](https://www.courts.ie/annual-report/pagina%2090).

⁷⁶² <https://www.oberstown.com/wp-content/uploads/pda/2020/07/Oberstown-Annual-Report-2019.pdf?t=5f1953735a668>, p. 6.

⁷⁶³ <https://www.oberstown.com/campus-stats/>

⁷⁶⁴ <https://www.oberstown.com/wp-content/uploads/2019/10/Oberstown-Final-Characteristics-of-Young-People-Report-2019.pdf>

4	2017	Verkrachting (icm ander zedenmisdrijf)	15	Gevangenisstraf 18 maanden, waarvan 6 voorwaardelijk

4.7.3 Bevindingen met betrekking tot de strafmotivering

In hoofdstuk 3 is reeds gebleken dat het in Ierland onduidelijk is of een *mandatory life sentence* voor moord ook voor minderjarigen geldt. In dit verband is relevant dat in 2019 uitspraak is gedaan – die overigens niet op schrift is gepubliceerd⁷⁶⁵ – in de veelbesproken moordzaak met twee 15-jarige veroordeelden, die tijdens het plegen van het feit 13 jaar oud waren en in het vonnis (en in de media) worden aangeduid als Boy A en Boy B. Boy A werd veroordeeld voor moord en *aggravated sexual assault*. Hij kreeg levenslang opgelegd met een minimumdetentietermijn van 12 jaar. De medeverdachte Boy B werd voor moord veroordeeld. Aan hem werd een tijdelijke gevangenisstraf opgelegd van 15 jaar, met een minimumdetentietermijn van acht jaar. Volgens de rechter bestaan er weinig richtlijnen voor de veroordeling van kinderen voor moord omdat er "gelukkig" zo weinig zaken voor de rechtbank zijn gekomen. Tijdens het doen van de uitspraak merkte de rechter op dat hij een levenslange termijn kon opleggen, maar dat dit niet verplicht was in het geval van minderjarigen.⁷⁶⁶ Tegen de uitspraak is hoger beroep aangetekend.

Met betrekking tot de andere misdrijven volgt uit de bestudeerde vonnissen dat de rechter eerst een zekere 'range' voor de sanctie vaststelt als het misdrijf door een volwassene zou zijn begaan. De sanctie wordt vervolgens verminderd naar gelang de leeftijd van de veroordeelde.

Nu in de bestudeerde vonnissen alleen vrijheidsbenemende sancties voorkomen, wordt anders dan de andere landen in deze paragraaf enkel ingegaan op de motivering van de duur van de vrijheidsstraf.

Duur vrijheidsstraf

In zaak 1 is een levenslange gevangenisstraf voor moord opgelegd. Het betrof een 19-jarige veroordeelde die zijn eigen moeder om het leven heeft gebracht en een *guilty plea* heeft afgelegd voor doodslag. Het OM accepteerde die *guilty plea* niet waardoor de zaak via een proces werd afgedaan. In de uitspraak staat echter de motivering van de sanctie niet centraal, maar de bewezenverklaring. De *Supreme Court* heeft de uitspraak vernietigd nu de *trial judge* in onvoldoende mate de jury heeft geïnformeerd over het toepasselijk juridische kader om tot een bewezenverklaring te komen.⁷⁶⁷

In zaak 2 waarin een poging tot moord bewezen is verklaard, gaat het om een 15-jarige verdachte die via het internet met een 25-jarig slachtoffer had afgesproken. Tijdens de afspraak viel hij haar plotseling van achter aan. Hij probeerde haar te wurgen en te verwonden met een

⁷⁶⁵ Deze uitspraak is om die reden niet meegenomen in het overzicht van bestudeerde vonnissen.

⁷⁶⁶ <https://www.irishtimes.com/news/crime-and-law/courts/criminal-court/ana-kriegel-murder-boy-a-sentenced-to-life-boy-b-sentenced-to-15-years-1.4072944>

⁷⁶⁷ DPP v Celyn Eadon, 20 December 2019, 131/2018.

mes. In de worsteling raakte het slachtoffer gewond en bewusteloos. Toen zij weer bij bewustzijn kwam, lag zij in een plas bloed en bleek haar keel te zijn doorgesneden. Zij heeft het incident ternauwernood overleefd en is in coma gebracht. De rechter in eerste aanleg legde 11 jaar gevangenisstraf op, hetgeen door het hof als *unduly lenient* wordt beoordeeld. De zaak dient opnieuw te worden beoordeeld in het kader van de strafmaat.

Poging tot moord, 15-jarige verdachte – gevangenisstraf 11 jaar unduly lenient

*'We have concluded that the sentence was simply inadequate, and while obviously the product of great care and attention, did not meet adequately the enormity of the offending behaviour. In a situation where we will be readdressing the question of sentence and will be required to factor into the sentence that we impose those factors to which we attach significance, we do not think it is appropriate to expand at any length upon our reasons for coming to the view that we have. In any event, we think those reasons will, in truth, be self-evident. A crime of attempted murder is, by definition, an offence of extreme seriousness. There can be a conviction for attempted murder only when it is established that the offender acted with an intention to kill, an intention that is often not established where the offence is one of murder. In this case, the element of planning and premeditation means that even as attempted murders go, the offence has to be seen as being at the high end of the spectrum.'*⁷⁶⁸

Ook in zaak 3 betreffende een ernstige beroving gepleegd door een 17-jarige acht het hof de opgelegde straf door de rechter in eerste aanleg te laag. Volgens het hof was de *headline sentence* niet goed vastgesteld waardoor het tot hof een andere, hogere, sanctie van zeven jaar gevangenisstraf komt.

⁷⁶⁸ DPP v MS (a minor), 2 July 2020, [2020] IECA 178.

Zware beroving met geweld, 17-jarige verdachte – gevangenisstraf zeven jaar waarvan drie en een half jaar voorwaardelijk

'Here the judge identified a 4 year headline sentence. The maximum penalty for robbery is life. This leaves a very broad range and we can accept that it is difficult to find the point at which the headline should be fixed in any given case. Here however owing to the egregious violence involved in this savage assault, we cannot agree with the sentencing judge's fixing that point at 4 years. The element of deterrence that must be contained in every sentencing process demands that the courts make clear that violent assault of the type involved here will not be tolerated and will meet with the strongest response in sentencing. We consider the judge erred in principle on this point. We consider the appropriate headline to be one of 7 years. Thus the Court will proceed to resentencing.

There are, as the sentencing judge found, good grounds of mitigation which she set out. There is some hope for rehabilitation on the part of the respondent and the most recent information indicates some optimism for a brighter future for the respondent provided he continues under some form of supervision as was wisely considered by the sentencing judge. We must consider any resentencing as things stand now. The respondent did expect to be released in June. It was not entirely his fault he did not get into Cuan Mhuire. He has tried whilst in prison to improve and rehabilitate himself. We would wish this process to continue. We consider the appropriate sentence allowing for the aggravating and the mitigating factors involved here including the possibility of rehabilitation and employment is one of 7 years with 3 ½ years suspended for a period of 3 years including 18 months post release Probation Service supervision.⁷⁶⁹

Zaak 4, een verkrachtingszaak, wijkt qua strafmaat behoorlijk af van de andere zaken. Het gaat om een 15-jarige verdachte die over een lange periode een 11-jarig slachtoffer seksueel heeft misbruikt. Ongeveer vijf later heeft het slachtoffer hierover verteld en heeft de verdachte een bekentenis afgelegd. De rechter in eerste aanleg stelde een *headline sentence* van acht jaar detentie vast. Gelet op de jonge leeftijd van de verdachte ten tijde van plegen werd dit verlaagd naar vier jaar. Het hof vernietigt deze beslissing en past dit aan naar 18 maanden detentie, waarvan zes voorwaardelijk. Het hof laat daarbij in strafverzwarende zin meewegen dat de feiten gelet op de periode en de uitvoering ervan niet als experimenteel gedrag kunnen worden beschouwd dat passend is bij een 15-jarige jongen. In strafmatigende zin laat het hof meewegen dat de verdachte een bekentenis heeft afgelegd, meegewerkt heeft aan het onderzoek, in een vroeg stadium een *guilty plea* heeft getekend, geen strafblad heeft en ook de afgelopen, recente, jaren goed gedrag heeft vertoond.⁷⁷⁰

Straftoematingskader Children Court

Tenslotte, een uitspraak die qua misdrijfsoort niet binnen dit onderzoek past en daarom niet in het bovenstaande overzicht is opgenomen, maar wel relevant is in het kader van de straftoemeting in jeugdzaken betreft *DPP v TC*.⁷⁷¹ In deze uitspraak wordt namelijk zowel het nationaal als internationaal kader uiteengezet door de rechter en is om die reden in dit onderzoek noemenswaardig. Het gaat om onder meer het meermalen plegen van met name *joyriding* waarbij de minderjarige verdachte diverse aanrijdingen heeft veroorzaakt. Eén slachtoffer is

⁷⁶⁹ DPP v Aidan Keane, 28 March 2017, 150/CJA/16.

⁷⁷⁰ DPP v JH, 27 July 2017, [2017] IECA 206.

⁷⁷¹ DPP v TC, Children Court, [2017] IEDC 7.

komen te overlijden en een ander slachtoffer heeft twee gebroken enkels aan de aanrijding overgehouden.

In de uitspraak worden artikelen 2, 3, 12 en 37 van het IVRK aangehaald. Daarnaast wordt geciteerd uit *General Comment no. 10 (2007)*⁷⁷², de *Beijing Rules*⁷⁷³, de *Tokyo Rules*⁷⁷⁴, de EU Richtlijn 2012/29 (slachtofferrechten), de *Childfriendly justice guidelines* van de Raad van Europa en relevante jurisprudentie van het EHRM. Ook de *sentencing guidelines* van het Verenigd Koninkrijk worden vermeld. Binnen het nationaal kader citeert de rechter artikel 96 van de *Children Act 2001*. De rechter analyseert als het ware de context voor straftoemeting en komt tot de volgende beoordeling:

'The Children Act 2001 and the Irish Courts follow the international concepts of proportionality of sentencing and the individualizing of sentences for children. In this regard, the Children Court in general is mindful that many children have particular vulnerabilities such as speech and language, educational [including learning], mental health, capacity, abuse, attachment and other childhood issues.

Many children (...) have particular issues and experience poor accommodation and in this case homelessness, poor parental employment, experience of considerable family association with criminal offending, neglect, negative peer group, and a substantial misuse of drugs. These issues are not an excuse for a crime, but they are important factors in deciding the appropriate sentence. A welfare model in sentencing should not therefore be a penal welfare sentence, but should where appropriate promote re- integration rather than retribution. Children such as this child who are exposed to criminality at an early stage run a risk of a further contaminating influence in a custodial context. The effect of a custodial sentence on child can have disproportionate impact on a child, but at all times recognising that there are cases where this threshold of custody can arise. However, in these cases the Court has to also balance the seriousness of the offence with the vulnerability factors and in particular the effect of children in closed conditions which could exacerbate any underlying issues including the risks to self harm.'

De rechter oordeelt dat in voorliggende zaak die *threshold for custody* is bereikt en legt 18 maanden vrijheidsstraf op. Vervolgens wordt overwogen of in plaats van detentie een alternatieve sanctie kan worden opgelegd, maar gezien de ernst van de feiten acht de rechter dit niet passend. Nu de verdachte niet in voorarrest verblijft en goed meewerkt aan de hulpverlening wordt de sanctie wel onder voorwaarden geschorst (*Deferment of Detention Order, s. 144 Children Act 2001*) en wordt een evaluatie ter zitting gepland over zes maanden.

⁷⁷² Die in 2019 vervangen is door *General Comment nr. 24*.

⁷⁷³ *UN Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice*.

⁷⁷⁴ *UN Standard Minimum Rules for Non-Custodial Measures*.

4.8 Zweden

4.8.1 Jeugdstraftoemeting in de praktijk; enkele cijfers

Om een beeld te krijgen van de omvang van ernstige misdrijven gepleegd door minderjarigen in Zweden presenteren wij hier enkele cijfers. Het aantal minderjarigen van 15 tot 18 jaar dat in 2019 in Zweden woonachtig was, bedroeg 335.650. Het aantal jongvolwassenen in de leeftijd van 18 tot 21 jaar bedroeg 334.936.⁷⁷⁵

In Zweden houdt de 'Brå' zich bezig met statistieken rondom criminaliteit. Helaas wordt in de statistieken enkel verwezen naar de misdrijven in het algemeen. De door jeugdigen gepleegde misdrijven worden niet specifiek geregistreerd. Uit de algemene cijfers blijkt dat het aantal veroordelingen in 2019 voor moord of doodslag 195 bedroeg. Voor mishandeling en zware mishandeling bedroeg dit 4.613 en voor verkrachting en gekwalificeerde verkrachting bedroeg dit 321.⁷⁷⁶

Ook met betrekking tot de opgelegde sancties wordt geen onderscheid gemaakt tussen jeugdigen en volwassenen op de specifieke jeugdsancties na. In 2019 werd in 10.899 zaken een gevangenisstraf, in 5.794 zaken een proeftijd (al dan niet gecombineerd met gevangenisstraf of voorwaarden), in 9.474 een *suspended sentence* en in 32.378 zaken een boete opgelegd. Gekeken naar de specifieke jeugdsancties werd in 86 zaken gesloten jeugdzorg opgelegd. In 1.647 zaken werd jeugdhulp en in 1.277 zaken jeugddienst opgelegd.⁷⁷⁷

Het aantal minderjarigen en jongvolwassenen tussen de 15 en 20 jaar oud dat in 2019 is veroordeeld tot een gevangenisstraf bedroeg 525,⁷⁷⁸ maar daaruit blijkt niet of en voor hoe lang die minderjarigen en jongvolwassenen in de gevangenis hebben moeten verblijven. Cijfers over de detentieduur worden weliswaar gepubliceerd, maar maken geen onderscheid tussen volwassenen en jeugdigen.⁷⁷⁹

4.8.2 De bestudeerde uitspraken

Voor Zweden zijn 14 uitspraken ($n = 14$) geanalyseerd (Bijlage 8), waarvan de helft van de gerechtshoven afkomstig is ($n = 7$). De overige uitspraken zijn afkomstig van de rechtbanken ($n = 4$) en de *Högsta Domstolen* (HD, ofwel de Zweedse Hoge Raad) ($n = 3$). De zaken betreffen veroordelingen voor moord ($n = 3$), verkrachting ($n = 4$), poging tot moord ($n = 1$) en overige

⁷⁷⁵ Data afkomstig van Eurostat

https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/product/page/DEMO_PJAN_custom_174895 (bekeken op 08/11/2020).

⁷⁷⁶ *Kriminalstatistik, Rättsstatistisk årsbok, Statistisk årsbok, Statistiska Meddelanden* (R 11 SM). Zie <https://www.bra.se/bra-in-english/home/crime-and-statistics/crime-statistics/persons-found-guilty-of-offences.html> 'All conviction decisions, by principal offence and year, 1975–2019.'

⁷⁷⁷ Zie <https://www.bra.se/bra-in-english/home/crime-and-statistics/crime-statistics/persons-found-guilty-of-offences.html> 'All conviction decisions, by principal sanction and year, 1975–2019.'

⁷⁷⁸ Zie <https://www.bra.se/bra-in-english/home/crime-and-statistics/crime-statistics/the-prison-and-probation-service.html> 'By age, 1996–2019.'

⁷⁷⁹ Zie <https://www.bra.se/bra-in-english/home/crime-and-statistics/crime-statistics/the-prison-and-probation-service.html> 'By length of sentence, 1994–2019.'

ernstige gewelds- of zedenmisdrijven ($n = 6$), te weten driemaal zware mishandeling, eenmaal seksueel misbruik van een 14-jarig door verdachte dronken gevoerd slachtoffer waarbij de verrichte seksuele handelingen overeenkomen met binnendringing van het slachtoffer en tweemaal een overval met geweld waarbij het slachtoffer is overleden. De leeftijden van de veroordeelden ten tijde van het plegen van het misdrijf variëren van jonger dan 15 jaar tot en met 20 jaar, waarbij de 19-jarigen ($n = 4$) en de 16-jarigen ($n = 3$) het meeste voorkomen.

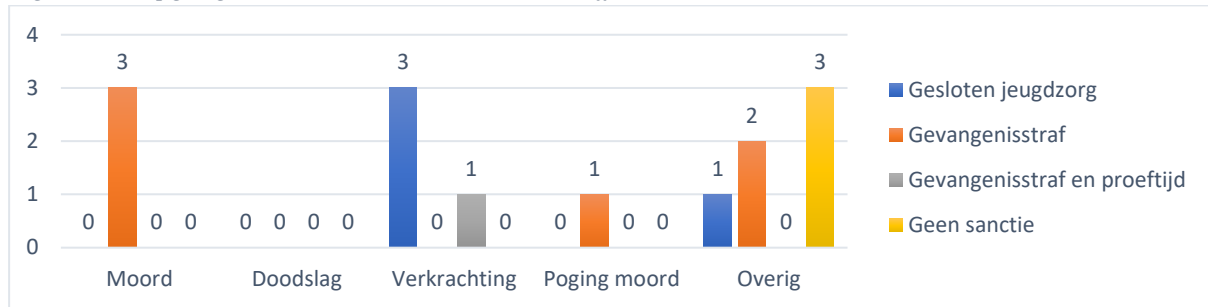
Alle zaken betreffen mannelijke veroordeelden ($n = 14$). In het merendeel van de zaken werd niets vermeld over het feit of de verdachte wel of niet eerder was veroordeeld ($n = 8$). In vier zaken werd vermeld dat de verdachte eerder was veroordeeld. In één zaak was sprake van recidive in enge zin; het opnieuw begaan van een soortgelijk feit waarvoor de minderjarige eerder is veroordeeld en gesloten jeugdzorg opgelegd had gekregen. In een moordzaak was de jongvolwassene al meermalen veroordeeld, maar voor merendeels drugsdelicten. In een andere zaak werd wel vermeld dat verdachte eerder in Duitsland was veroordeeld, maar in de uitspraak werd niet vermeld voor welk misdrijf. In de vierde zaak was de minderjarige eerder veroordeeld voor een verkeersfeit waarvoor hij een geldboete had moeten voldoen. Dit betrof dan ook geen soortgelijk feit.

In de meeste uitspraken worden de bevindingen van eventueel persoonlijkheidsonderzoek van de verdachte niet vermeld. Evenmin wordt stilgestaan bij de vraag of bij verdachte sprake is van een beperkt cognitief functioneren. Nu dit niet in ieder land als 'licht verstandelijke beperking' wordt omschreven, is met name gekeken of de uitspraak informatie bevat over eventuele leerproblematiek. Uit één uitspraak bleek dat de verdachte juist goed presteerde op school, waardoor dit kon worden uitgesloten. Voorts wordt in vier uitspraken expliciet overwogen dat geen sprake was van een bepaalde vorm van een verminderd vermogen (*nedsatt förmåga*) bij verdachte waarvoor strafvermindering zou moeten worden gegeven. In het overgrote deel van de zaken werd hier niet nader op ingegaan. In één zaak kwam het wel aan de orde en stelde de rechter vast dat verdachte in verminderde mate bij machte was om zich te kunnen beheersen. In die zaak waren bij verdachte ADHD, met agressieve impulsen, rusteloosheid en concentratieproblemen vastgesteld.

Voor wat betreft de gevolgen voor het slachtoffer was in vijf zaken sprake van een overleden slachtoffer. In twee zaken had het slachtoffer zwaar lichamelijk letsel en psychisch letsel aan het misdrijf overgehouden. In de overige zeven uitspraken is niet gebleken wat gevolgen voor het slachtoffer waren.

In de bestudeerde uitspraken zijn de opgelegde sancties zijn gecodeerd en gerelateerd aan de misdrijven (zie Figuur 4.8). In vier zaken werd gesloten jeugdzorg opgelegd als sanctie. In zeven zaken volgde geen aparte jeugdsanctie, maar een gevangenisstraf. In de drie overige zaken volgde geen sanctie, omdat het een verdachte jonger dan 15 jaar betrof.

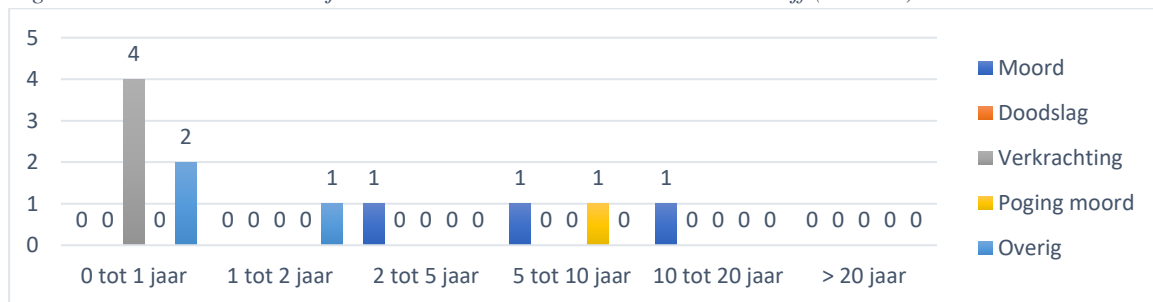
Figuur 4.8: Opgelegde sancties in relatie tot het misdrijf (Zweden)

Gesloten jeugdzorg werd in drie zaken opgelegd voor verkrachting en in één zaak voor het plegen van zware mishandeling. In zes zaken volgde een gevangenisstraf: driemaal voor moord, eenmaal voor een poging moord, eenmaal voor het seksueel misbruik van een 14-jarige en eenmaal voor een zware mishandeling. In één zaak betreffende verkrachting werd een proeftijd opgelegd in combinatie met een korte gevangenisstraf van drie maanden.

Voorts is de duur van het onvoorwaardelijke deel van de opgelegde vrijheidsbenemende straffen geanalyseerd (zie Figuur 4.9).

Figuur 4.19: Onvoorwaardelijk deel detentieduur in relatie tot het misdrijf (Zweden)

Uit de bestudeerde vonnissen blijkt in elk geval dat strafsoort en strafhoogte kan verschillen per zaak. In hoofdstuk 3 werd al vermeld dat een opgelegde gevangenisstraf niet volledig in detentie hoeft te worden doorgebracht. Dit geldt niet voor de minderjarigen die gesloten jeugdzorg krijgen opgelegd: de door de rechter vastgestelde termijn voor gesloten jeugdzorg dient geheel te worden uitgezeten. De vier zaken waarin dit werd opgelegd, kunnen als volgt kort worden samengevat:

- 5 maanden gesloten jeugdzorg voor een zware mishandeling gepleegd door een 16-jarige verdachte,
- 6 maanden gesloten jeugdzorg voor een gekwalificeerde verkrachtingen en andere misdrijven gepleegd door een 15-jarige verdachte,
- 9 maanden gesloten jeugdzorg voor een gekwalificeerde verkrachting en andere misdrijven gepleegd door een 16-jarige verdachte,
- 9 maanden gesloten jeugdzorg voor een gekwalificeerde verkrachting gepleegd door een 16-jarige verdachte.

Hoewel het niet expliciet wordt vermeld, werd wel duidelijk dat het OM in vijf zaken een zwaardere straf had gevorderd. In de overige acht zaken viel de hoogte van de strafeis niet uit

de uitspraak op te maken. In vier zaken vond het OM ook meer bewezen dan de rechter. In zeven zaken oordeelde de rechter conform het standpunt van het OM en in de overige zaken viel dit niet op te maken uit de uitspraak. In sommige zaken werd de inhoud van eventuele rapportages over de persoonlijke omstandigheden van de verdachte vermeld, maar of die rapportages ook een strafadvies bevatten, werd niet duidelijk.

Tot slot is gekeken naar de motivering van de opgelegde straf. In alle zaken waarin een sanctie werd opgelegd, werd het uitgangspunt voor de straftoemeting benoemd ($n = 11$). In de overige drie zaken werd geen sanctie opgelegd vanwege de leeftijd van de verdachte. In bijna alle zaken werden de strafverzwarende omstandigheden vermeld, zoals de ernst en gevolgen van het strafbare feit. De strafmatigende factoren werden in alle zaken vermeld, waarbij de leeftijd van de verdachte altijd strafvermindering opleverde.

4.8.3 Bevindingen met betrekking tot de strafmotivering

Het uitgangspunt voor het bepalen van de strafmaat in het commune sanctiestelsel wordt in § 29 Brb uiteengezet. Bij de beoordeling van strafmaat dient de rechter rekening te houden met de schade, de schending of de gevaarzetting van het gepleegde, wat de verdachte daarover heeft gerealiseerd of had moeten beseffen, en met de bedoelingen of motieven van verdachte. Bijzondere aandacht moet worden besteed aan de vraag of de handeling een ernstige aanval op iemands leven of op de gezondheid of veiligheid van een persoon inhield. Daarnaast dient de rechter rekening te houden met strafverzwarende en strafmatigende omstandigheden. Wanneer een strafbaar feit is gepleegd door een minderjarige of jongvolwassene jonger dan 21 jaar dan dient de leeftijd in acht te worden genomen wanneer de straf wordt bepaald. Zo wordt door de *Högsta Domstolen* in één van de geanalyseerde uitspraken uitgelegd:

‘De basis voor de speciale behandeling van jongeren in strafrechtelijke contexten kan voornamelijk zo worden beschreven dat de grotere gevoeligheid van jongeren voor sancties en de niet volledig ontwikkelde verantwoordelijkheid, evenals hun behoefte om met meer tolerantie te worden behandeld, betekent dat hun misdaden moeten leiden tot minder ernstige interventies dan bij volwassenen.’⁷⁸⁰

In hoofdstuk 3 is al vermeld dat het Zweedse strafrecht strafminima en -maxima per delict kent. De rechterlijke vrijheid wordt dus enigszins beperkt doordat de wetgever een zekere ‘range’ voor de sanctie heeft meegegeven. In de strafmotivering in de geanalyseerde uitspraken wordt dit ook zichtbaar.

In het navolgende zal op basis van de bestudeerde vonnissen nader worden ingegaan op de rechterlijke motivering van de keuze voor een soort sanctie en de hoogte hiervan. Ten slotte wordt nog kort stilgestaan bij de procedure betreffende verdachten onder de 15 jaar.

⁷⁸⁰ NJA 2016 s. 719, eigen vertaling.

Sanctiekeuze

In de bestudeerde vonnissen komen enkel vrijheidsbenemende sancties voor bij de verdachten die ouder zijn dan 15 jaar en veroordeeld werden voor een ernstig gewelds- of zedenmisdrijf. Zoals in hoofdstuk 3 al is vermeld, dienen door de rechter buitengewone redenen te worden aangenomen om aan jeugdigen detentie op te kunnen leggen.

Zware mishandeling en andere feiten, 20-jarige verdachte – gevangenisstraf één jaar en drie maanden

*'Als de verdachte jonger was dan achttien jaar toen het misdrijf werd gepleegd, zijn buitengewone redenen vereist (...) door de rechtbank wordt veroordeeld tot een vrijheidsstraf, die in dat geval primair gesloten jeugdzorg zal zijn. (...) Jeugdzorg kan worden toegepast op een persoon die op het moment van de veroordeling jonger is dan eenentwintig (§32 (1)). Maar ook jeugddienst is een toepasselijke sanctie voor degenen die de leeftijd van eenentwintig nog niet hebben bereikt (§32 (2)). Is de verdachte ouder dan achttien jaar dan wordt jeugddienst alleen toegepast als er speciale redenen voor zijn.'*⁷⁸¹

In de zaken betreffende ernstige gewelds- en zedemisdrijven wordt met name op grond van de strafbedreiging aangenomen dat buitengewone redenen bestaan om een vrijheidsstraf op te leggen.

Gekwalificeerde verkrachting, 16-jarige verdachte – gesloten jeugdzorg negen maanden

*'De strafbedreiging van het misdrijf voor een volwassen persoon zou, zoals de officier van justitie heeft verklaard en de rechtbank heeft vastgesteld, in ieder geval niet minder dan vier en een half jaar gevangenisstraf bedragen. Zelfs als we rekening houden met de jeugd van Y.H., is de strafbedreiging zo hoog dat minder ingrijpende sancties dan gevangenisstraf niet kunnen worden overwogen. Daarnaast moet ook rekening worden gehouden met de aard van het misdrijf. Aan het vereiste van buitengewone redenen (...) is voldaan.'*⁷⁸²

Zeker bij moordzaken wordt een hoge strafbedreiging aangenomen wanneer het misdrijf door een volwassene zou zijn gepleegd.

Moord, 17-jarige verdachte – gevangenisstraf vier jaar

*'Ieder die een ander van het leven berooft, wordt veroordeeld (...) voor moord, tot gevangenisstraf voor een bepaalde periode, niet minder dan tien jaar en niet meer dan achttien jaar, of voor het leven. De Hoge Raad heeft in de zaak NJA 2013 p. 376 gesteld dat de normale straf voor moord een gevangenisstraf van veertien jaar is en dat de omstandigheden in het individuele geval moeten worden meegewogen in strafverzwarende of strafmatigende richting.'*⁷⁸³

Om de keuze tussen het opleggen van een gevangenisstraf of gesloten jeugdzorg te maken, zijn met name twee bepalingen van de Brb relevant: § 30 (s. 5) en § 32. Die bepalingen worden ook telkens genoemd in de uitspraken. Kort gezegd schrijven die bepalingen voor dat bij

⁷⁸¹ NJA 2016, s. 719, eigen vertaling.

⁷⁸² Svea hovrätt, 22 december 2015 (RH 2016:11, zaaknummer B10485-15), eigen vertaling.

⁷⁸³ Halmstad tingsrätt, 22 mei 2017 (B 264-17), eigen vertaling.

vrijheidsbenemende sancties eerst gesloten jeugdzorg de aangewezen sanctie is bij jeugdigen voordat tot detentie wordt overgegaan in een (jeugd)gevangenis. In vier zaken wordt om die reden ook gesloten jeugdzorg opgelegd. In één van die zaken was de 16-jarige verdachte via het jeugdbeschermingsrecht al in een residentiële jeugdaccommodatie geplaatst voordat de strafrechter uitspraak deed. De rechtbank oordeelde in dat geval tot gesloten jeugdzorg en het gerechtshof liet dit in stand.

Zware mishandeling, 16-jarige verdachte – vijf maanden gesloten jeugdzorg

‘De rechtbank oordeelt, rekening houdend met de leeftijd van O, dat de strafmaat voor zijn deel overeenkomt met een gevangenisstraf van zeven en een halve maand (1/4 van de strafmaat voor een persoon ouder dan 21 jaar). Zware mishandeling met een dergelijk hoge door de rechtbank vastgestelde strafbedreiging in combinatie met de wettelijke grondslag voor vrijheidsbeneming teneinde recidive te voorkomen, betekent (...) dat er buitengewone redenen zijn om te veroordelen tot een gevangenisstraf of in dit geval gesloten jeugdzorg (...). De sanctie moet dus worden vastgesteld op de gesloten jeugdzorg.’⁷⁸⁴

In die zaken wordt dus niet afgeweken van het wettelijk uitgangspunt. Toch wordt niet in elke bestudeerde uitspraak gekozen voor het opleggen van gesloten jeugdzorg. In één van de zaken wordt expliciet overwogen dat dit gezien de leeftijd van de verdachte ten tijde van de berechting niet langer passend is.

Moord, 17-jarige verdachte – gevangenisstraf vier jaar

‘Heeft iemand een misdrijf gepleegd voordat hij of zij achttien wordt (...) en wordt de straf bepaald op een gevangenisstraf van minimaal 14 dagen en maximaal vier jaar dan bepaalt de rechtbank in plaats gevangenisstraf dat gesloten jeugdzorg voor een bepaalde periode wordt opgelegd. Dit geldt echter niet als, rekening houdend met de leeftijd van de verdachte ten tijde van de vervolging of andere omstandigheden, er bijzondere redenen zijn om dit niet te doen. Met bijzondere redenen die kunnen pleiten tegen het opleggen van gesloten jeugdzorg wordt primair de leeftijd van de verdachte bedoeld. Als er zoveel tijd is verstreken tussen het misdrijf en de vervolging dat de verdachte qua leeftijd niet meer past in een residentiële jeugdaccommodatie, dan moet in plaats daarvan een gevangenisstraf worden gelast.’⁷⁸⁵

In een andere zaak wordt gezien de ernst van het misdrijf overwogen dat geen andere straf dan een gevangenisstraf mogelijk is.

Poging moord en drugsdelicten, 19-jarige verdachte – gevangenisstraf acht jaar

‘Aangezien J.L. ten tijde van het misdrijf negentien jaar oud was, veroordeelt de rechtbank hem alleen tot een gevangenisstraf als daar speciale redenen voor bestaan met betrekking tot de strafbedreiging van de feiten (...). Aangezien de strafmaat voor de feiten twaalf jaar is, is het onmogelijk om J.L. tot enige andere straf dan gevangenisstraf te veroordelen.’⁷⁸⁶

⁷⁸⁴ Jonköping tingsrätt, 28 december 2018 (B 3196-17), eigen vertaling. Bekrachtigd door Göta Hovrätt, 5 april 2019 (B 262-19).

⁷⁸⁵ Halmstad tingsrätt, 22 mei 2017 (B 264-17), eigen vertaling. Ten tijde van de berechting was de verdachte 20 jaar oud.

⁷⁸⁶ Göteborgs tingsrätt, 13 juli 2020 (B 18415-19), eigen vertaling.

Tot slot is recentelijk nog uitspraak gedaan in een moordzaak, waarin aan een 19-jarige een gevangenisstraf is opgelegd. Daarbij is expliciet overwogen dat er geen redenen waren om de gevangenisstraf niet op te leggen.

Moord, 19-jarige verdachte – gevangenisstraf negen jaar en zes maanden

*'A.A. was 19 jaar oud op het moment van het misdrijf. Hij heeft geen strafblad. (...) Op moord staat een gevangenisstraf voor bepaalde tijd, van minimaal tien en maximaal achttien jaar, of levenslang. Uitgangspunt is dat de straf wordt gesteld op veertien jaar gevangenisstraf als de omstandigheden niet verzwarend of verzachtend zijn. De rechtbank acht verzwarende noch verzachtende omstandigheden aanwezig. Er is geen reden gegeven om een andere sanctie dan gevangenisstraf op te leggen. Rekening houdend met de leeftijd van A.A., wordt de straf vastgesteld op 9 jaar en 6 maanden gevangenisstraf.'*⁷⁸⁷

Duur vrijheidsstraf

Uit de uitspraken blijkt duidelijk dat de hoogte van de vrijheidsstraf wordt bepaald door eerst volgens de algemene regels de straf vast te stellen om vervolgens, op basis van de leeftijd van de verdachte, vermindering toe te passen. In een moordzaak met een 19-jarige verdachte wordt overwogen dat met name vanwege de uitvoering van het misdrijf alleen een gevangenisstraf van 18 jaar passend is. Het slachtoffer werd in de nabijheid van zijn woning neergeschoten, waarbij hij zevenmaal is geraakt. Gelet op de leeftijd van verdachte wordt de straf echter met een derde verminderd tot 12 jaar, hoewel hij bijna de leeftijd van 20 jaar had bereikt (in dat geval zou de straf met een kwart zijn verminderd). In die uitspraak vermeldt de rechtbank tevens het aanhangig wetsvoorstel dat in hoofdstuk 3 is besproken.

Moord, 19-jarige verdachte – gevangenisstraf 12 jaar

*'Op 1 januari 2020 is een wetsvoorstel ingediend betreffende het verhogen van straffen voor moord met de bedoeling dat moord veel meer dan voorheen met een levenslange gevangenisstraf zal worden bestraft (...). Namens de regering is ook een voorstel ingediend strekkende tot de 'afschaffing boetekorting jongvolwassenen' (...) waarin wordt voorgesteld dat degenen die tussen de 18 en 20 jaar oud zijn ook strafrechtelijk als volwassenen worden beoordeeld en geen vermindering van straf zullen. Het voorstel is nog aanhangig en heeft met andere woorden niet geleid tot enige wetswijziging. De rechtbank kan hier uiteraard geen rekening mee houden, maar dient te werk te gaan op basis van de ten tijde van de wet geldende wetgeving en praktijk.'*⁷⁸⁸

In de zaak waarin een 19-jarige verdachte is veroordeeld voor een poging moord wordt gelet op zijn leeftijd in plaats van 12 jaar gevangenisstraf, 8 jaar opgelegd.

⁷⁸⁷ Uppsala tingsrätt, 14 oktober 2020 (B 3487-20), eigen vertaling.

⁷⁸⁸ Solna tingsrätt, 3 maart 2020 (B 6175-19), eigen vertaling.

Poging moord en drugsdelicten, 19-jarige verdachte – gevangenisstraf acht jaar

*'J.L. heeft de feiten gepleegd voordat hij de leeftijd van eenentwintig had bereikt en daarom moet met name bij de veroordeling rekening worden gehouden met zijn jeugd (§ 29 (7) Brb). Met het oog op deze en de huidige praktijk beslist de rechtbank over de straf van een gevangenisstraf van acht jaar.'*⁷⁸⁹

De algemene regels houden, zoals gezegd, in dat conform § 29 Brb moet worden geoordeeld. Zo wordt in een moordzaak met een 17-jarige verdachte, inmiddels 20 jaar ten tijde van berechting, overwogen dat voor moord in beginsel oplegging van een gevangenisstraf van 14 jaar geldt. De rechtbank dient daarnaast in strafverzwarende zin te letten op bijzondere meedogenloosheid bij verdachte. In dit geval overweegt de rechtbank dat hieraan voldoende tegemoet wordt gekomen door het misdrijf als moord te kwalificeren. De verzachtende omstandigheden houden in dat bij verdachte sprake was van een verminderd vermogen om zijn handelen te beheersen als gevolg van een psychische stoornis, emotie of om een andere reden. In het forensisch psychiatrisch onderzoek is vastgesteld dat verdachte zo weinig controle had over zijn handelen dat er bij de veroordeling rekening mee moest worden gehouden. Bovendien houdt de rechtbank rekening met de omstandigheid dat verdachte vrijwillig informatie heeft verstrekt dat essentieel was voor het onderzoek naar het misdrijf. De rechtbank concludeert dat in geval van een volwassene een gevangenisstraf van 12 jaar zou zijn opgelegd en past dit vervolgens aan naar vier jaar door de leeftijd van verdachte bij de strafmaat te betrekken.

Moord, 17-jarige verdachte – gevangenisstraf vier jaar

*'Toen R.J. de misdaad pleegde, was hij 17 jaar en 10 maanden oud. Daarom moet vooral bij de veroordeling rekening worden gehouden met zijn jeugd. Volgens de vaste praktijk wordt de straf voor een zeventienjarige meestal met ongeveer 2/3 verminderd (zie Martin Borgeke, Bepaling van de straf voor misdaad, 3e editie 2016 p. 258 ev). Bij langdurige vrijheidsstraffen is het vaak redelijk om de straf meer te verminderen dan bij kortere vrijheidsstraffen of boetes. Dit betekent dat de straf die moet worden opgelegd, als een gevangenisstraf wordt gekozen als sanctie voor R.J., vier jaar zou zijn.'*⁷⁹⁰

Als de rechter besluit om in plaats van een gevangenisstraf, gesloten jeugdzorg op te leggen dan wordt nog een extra vermindering toegepast omdat een voorwaardelijke invrijheidstelling niet geldt bij deze sanctie.

Gekwalificeerde verkrachting, 16-jarige verdachte – gesloten jeugdzorg negen maanden

*'Volgens § 29 (7) BrB zal, indien iemand een misdrijf heeft gepleegd voordat hij of zij de eenentwintigjarige leeftijd heeft bereikt, zijn of haar jeugd in aanmerking worden genomen bij de veroordeling. De rechtbank kan dan tot een lagere straf veroordelen dan voor het misdrijf is voorgeschreven. De bepaling wordt zo toegepast dat hoe jonger de verdachte, hoe groter de strafvermindering. Bij bijvoorbeeld een vrijheidsstraf betekent dat de detentieduur wordt beïnvloed. (...) Als de rechtbank tot de conclusie komt dat gesloten jeugdzorg moet worden opgelegd, vermindert de rechtbank, na vaststelling van de gebruikelijke straf, de straf met een derde omdat in geval van veroordeling tot gesloten jeugdzorg geen voorwaardelijke invrijheidstelling geldt.'*⁷⁹¹

⁷⁸⁹ Göteborgs tingsrätt, 13 juli 2020 (B 18415-19), eigen vertaling.

⁷⁹⁰ Halmstad tingsrätt, 22 mei 2017 (B 264-17), eigen vertaling.

⁷⁹¹ NJA 2016 s. 851, eigen vertaling.

Dit leidt ertoe dat in een zaak waarin een minderjarige verdachte werd veroordeeld voor zware mishandeling, niet twee en een half jaar gevangenisstraf maar zeven en een halve maand gevangenisstraf zou zijn opgelegd gelet op zijn leeftijd. Echter, omdat gesloten jeugdzorg als sanctie is opgelegd, is de straf verder verminderd naar vijf maanden.

Zware mishandeling, 16-jarige verdachte – gesloten jeugdzorg vijf maanden

‘Omdat voorwaardelijke invrijheidstelling niet van toepassing is, moet de duur van de gesloten jeugdzorg worden vastgesteld op vijf maanden.’⁷⁹²

In één uitspraak is de duur van de detentie, in vergelijking tot de duur van de detentie die in de andere bestudeerde uitspraken zijn opgelegd, beperkt gebleven en gecombineerd met een proeftijd. Die uitspraak is relevant in het kader van de berechting van jongvolwassenen die worden veroordeeld voor een zedenmisdrijf. Het betreft een uitspraak van de *Högsta Domstolen*. In die zaak werd een 18-jarige verdachte veroordeeld voor verkrachting en werd door de rechtbank een gevangenisstraf van een jaar opgelegd, hetgeen door het gerechtshof werd bekrachtigd. In cassatie gaat het om de vraag of dit een lagere straf had moeten zijn. De HD zet in die uitspraak eerst de benadering van strafoplegging voor ernstige gewelds- en zedenmisdrijven uiteen naar aanleiding van een wetswijziging in 2010 die zwaardere straffen mogelijk maakte bij dit soort misdrijven. Vervolgens gaat de HD in op de vraag welke sancties beschikbaar zijn en geeft aan dat bij het bepalen van een specifieke jeugdsanctie een bijzonder behoefte bij de jongvolwassene moet bestaan. Als daar geen sprake van is dan zal een sanctie moeten worden gekozen conform de algemene bepalingen.

Verkrachting, 18-jarige verdachte – gevangenisstraf drie maanden

‘Wanneer de strafwaarde zo hoog is dat deze overeenkomt met een gevangenisstraf van een jaar of langer, kan alleen onder bijzondere omstandigheden een jeugdstraf worden opgelegd aan de persoon die op het moment van het misdrijf 18 was geworden. De sancties die in dat geval het meest waarschijnlijk zijn, zijn jeugdzorg of jeugdzorg in combinatie met jeugdhulpverlening (§32 (1-3) BrB). Voor jeugdzorg is het echter vereist dat de jongere een bijzondere behoefte heeft aan zorg of andere maatregelen (...) en dergelijke zorg of maatregelen aan de jongere kunnen worden verleend.’⁷⁹³

Indien die algemene regels worden toegepast dan geldt het uitgangspunt dat een minder verstreckende straf de voorkeur geniet.

Verkrachting, 18-jarige verdachte – gevangenisstraf drie maanden

‘Bij het kiezen van een sanctie zal de rechtbank, (...) bijzondere aandacht aan de omstandigheden besteden die nopen tot het opleggen van een lagere straf dan gevangenisstraf. Dit betekent dat een alternatief voor gevangenisstraf voorrang heeft en dat in laatste instantie voor een gevangenisstraf moet worden gekozen. Als reden voor opsluiting kan de rechtbank, naast de strafbedreiging en aard van het misdrijf, er rekening mee houden dat de verdachte eerder een misdrijf heeft gepleegd.’⁷⁹⁴

⁷⁹² Jonköping tingsrätt, 28 december 2018 (B 3196-17), eigen vertaling. Bekrachtigd door Göta Hovrätt, 5 april 2019 (B 262-19).

⁷⁹³ NJA 2015 s. 1024, eigen vertaling.

⁷⁹⁴ *Ibid.*

Alvorens een gevangenisstraf op te leggen, kan de rechter ook nog voorwaarden of een proeftijd opleggen. Hier moeten dan bijzondere redenen voor bestaan conform § 30 (9) Brb. De wettelijke bepaling moet zo worden geïnterpreteerd dat reclasseringstoezicht alleen als sanctie wordt uitgesloten als er helemaal geen reden is om aan te nemen dat de sanctie ertoe kan bijdragen dat de veroordeelde stopt met het plegen van strafbare feiten, aldus de HD.

Verkrachting, 18-jarige verdachte – gevangenisstraf drie maanden

*'In situaties waarin (...) een voorwaardelijke straf (en geldboete) of toezicht ontoereikend wordt geacht, heeft de rechtbank de mogelijkheid om de sanctie van een voorwaardelijke straf of een proeftijd alsnog te bepalen als daar bijzondere redenen voor zijn. (...) Dit zijn gevallen waarin een voorwaardelijke straf of de proeftijd gecombineerd kan worden met een regeling inzake taakstraf of een proeftijd met een behandelplan (contractzorg). Er kunnen echter ook situaties zijn waarin de persoonlijke of sociale situatie van de verdachte in een bepaald opzicht aanzienlijk is verbeterd waarvan wordt aangenomen dat deze verband houdt met zijn of haar misdrijf, of waarin de verdachte een behandeling ondergaat die erop gericht is recidive tegen te gaan.'*⁷⁹⁵

Een voorwaardelijke sanctie of het bepalen van een proeftijd in combinatie met een taakstraf kan in sommige gevallen worden gebruikt als compensatie voor een gevangenisstraf. Bij zeer speciale redenen kan ook toepassing worden gegeven aan § 28 (3) Brb: het bevelen van reclasseringstoezicht in combinatie met een gevangenisstraf van minimaal 14 dagen en maximaal drie maanden. De HD overweegt dat het niet helemaal duidelijk is in hoeverre dit is begrensd. Als de aard van het misdrijf niet relevant is voor de beoordeling, zou de reikwijdte van deze sanctiecombinatie volgens de HD moeten beginnen bij (het anders opleggen van) een gevangenisstraf van één jaar. De HD acht het aannemelijk dat de uiteindelijke begrenzing ligt in een gevangenisstraf van ongeveer een jaar en zes maanden. Door de proeftijd te combineren met een vrijheidsstraf van maximaal drie maanden, zou een langdurige vrijheidsstraf worden vermeden, en dan wellicht vooral bij jonge delinquenten. Immers, het uitgangspunt is dat vrijheidsstraf moet worden voorkomen conform § 30 (4) BrB. Dit geldt volgens de HD met name in het geval van een persoon die op het moment van het plegen van het misdrijf nog geen 21 was. Uit § 30 (5) blijkt namelijk dat de rechter alleen aan een minderjarige verdachte een gevangenisstraf kan opleggen als daar buitengewone redenen voor zijn. Voor de iets oudere leeftijdsgroep, tussen 18 en 21 jaar, geldt dat voor de oplegging van gevangenisstraf bijzondere redenen nodig zijn met betrekking tot de strafbedreiging van het misdrijf of 'anderszins'. Met 'anderszins' wordt volgens de HD het eerdere misdrijf van de veroordeelde en de aard van het misdrijf bedoeld

De HD heeft dan ook geoordeeld dat de bepalingen in § 30 (4) en (5) BrB zijn bedoeld om voornamelijk jonge delinquenten een grotere kans te geven om een langere gevangenisstraf te vermijden. Dit geldt ook in situaties waarin door de aard van het misdrijf het opleggen van een gevangenisstraf in de rede ligt.

⁷⁹⁵ Ibid.

Bewijsactie bij minderjarigen jonger dan 15 jaar (bevistalan)

Tot slot verdient de zogenaamde ‘bevistalan’ nog kort de aandacht. Zoals in hoofdstuk 3 reeds is beschreven, betreft dit een bewijsprocedure in zaken van minderjarigen die jonger zijn dan de minimumleeftijd voor strafrechtelijke aansprakelijkheid (15 jaar), maar die wel worden verdacht van het plegen van een ernstig strafbaar feit. Deze procedure is gericht op beoordeling van bewijs, maar is geen vervolging en kan niet leiden tot strafrechtelijke sanctionering van de minderjarige. In de bestudeerde uitspraken kwamen drie zaken voor van minderjarigen verdachten die jonger dan 15 jaar waren ten tijde van het plegen van het misdrijf. In beide zaken was de bewijsactie erop gericht om een schuldigverklaring te verkrijgen voor moord. In de ene zaak betrof het een 14-jarige verdachte en in de andere zaak betrof het twee medeverdachten waarbij de leeftijd onvermeld is gebleven.

De zaak betreffende de 14-jarige verdachte is zowel door de rechtbank als het gerechtshof beoordeeld. In die zaak was ook sprake van een 16-jarige medeverdachte. De rechtbank heeft een specifieke overweging gewijd aan de reikwijdte van de beoordeling in die zaak:

14-jarige verdachte – bevistalan

‘Met betrekking tot het aanvragen van bewijs zijn er speciale regels in de wet (1964: 167) met speciale bepalingen over jonge delinquenten (LUL). In artikel 38, eerste lid, is bepaald dat indien iemand wordt verdacht van het plegen van een misdrijf vóór de leeftijd van vijftien jaar, officieren van justitie, desgewenst vanuit algemeen oogpunt, op verzoek van de raad voor maatschappelijk welzijn, de Nationale Raad voor Volksgezondheid en Welzijn of de voogden van de jeugdige kunnen verzoeken om de jeugdige te horen met betrekking tot de verdenking (bewijsactie). Het commentaar bij die bepaling stelt dat de beslissing van de rechtbank in de zaak wordt genomen bij vonnis, waarin wordt opgenomen dat de rechtbank heeft vastgesteld dat de jeugdige “de daad” (aanhalingstekens toegevoegd, red.) heeft gepleegd of dat dit niet is onderzocht (...). In de wetsgeschiedenis wordt gesteld dat het bewijsmateriaal het meest waarschijnlijk zal worden gebruikt in het geval dat het kind wordt verdacht van een misdrijf van zeer ernstige aard en wanneer er een aanzienlijk belang is bij het verkrijgen van een rechterlijke beslissing (...). Aangezien de bewoording duidelijk is (...) en dit ook het meest consistent is met het feit dat het bewijs moet worden gebruikt bij misdrijven van zeer ernstige aard, is er geen reden om van de formulering af te wijken. De rechtbank zal dus bij haar onderzoek van de bewijsactie onderzoeken of E. de door de officier van justitie gespecificeerde misdrijven heeft gepleegd en niet andere misdrijven die incidenteel onder de omschrijving van het misdrijf zouden kunnen vallen.’⁷⁹⁶

De rechtbank kwam tot het oordeel dat beide verdachten in die zaak moesten worden vrijgesproken van moord als ook van de extreem zware mishandeling (*synnerligen grov misshandel*) of de dood van een ander veroorzakend, een ernstig misdrijf (*vållande till annans död, grovt brott*). In hoger beroep werd bij de 14-jarige verdachte een alternatief aan de beschuldiging toegevoegd, namelijk de zware mishandeling (*grov misshandel*). Het hof overweegt:

⁷⁹⁶ Jonköping tingsrätt, 28 december 2018 (B 3196-17), eigen vertaling

14-jarige verdachte - bevistalan

*'Het komt zelden voor dat een bewijsactie wordt ingesteld. De bepaling over de bewijsactie werd in 1964 ingevoerd. Uit de wetsgeschiedenis blijkt dat een bewijsactie bedoeld was om restrictief te worden gebruikt en alleen werd gestart bij de meest ernstige misdrijven. De introductie van de bewijsactie vond plaats om de toenmalige kindervelzorginstanties een betere basis te geven voor besluiten over maatregelen met betrekking tot de jongere kinderen. Aangezien het bewijs alleen bedoeld was voor de meest ernstige misdrijven en deze vaak bewijsmoeilijkheden met zich meebrachten, was het belangrijk dat het proces voor de rechtbank zou plaatsvinden. (...) In de huidige formulering van de bepaling staat dat de rechtbank moet onderzoeken of de jongere het misdrijf heeft gepleegd. In de voorbereidende werkzaamheden voor de huidige bepaling (Wetsvoorstel 2009/10: 105 p. 16) wordt gesteld dat de beslissing van de rechtbank in de zaak wordt genomen bij vonnis, waarin wordt vermeld of de rechtbank bewijs heeft gevonden dat de jongere de daad heeft gepleegd. Wat in het voorbereidende werk tot uitdrukking is gebracht, komt dus niet overeen met de bewoordingen van de juridische tekst. Vanuit het oogpunt van wettigheid en rekening houdend met de bewoordingen van de bepaling is het hof van oordeel dat wat de rechter moet onderzoeken is of de jongere het misdrijf heeft gepleegd.'*⁷⁹⁷

De officier van justitie heeft bij het hof geëist dat het misdrijf zware mishandeling ook moet worden beoordeeld in het kader van het ingediende bewijsmateriaal. De officier van justitie had verder geen aanpassingen of wijzigingen aangebracht in de feitelijke beschrijving van het misdrijf. Het hof interpreteert de bewijsactie zo dat dit geen vervolging is, maar dat met betrekking tot de procedure wel dezelfde regels gelden als voor de algemene vervolging van misdrijven waarvoor geen gevangenisstraf van meer dan een jaar is voorgeschreven. In casu overweegt het hof dat het dus de eis van de officier van justitie volgt en de bewijsactie ook in het kader van een zware mishandeling zal beoordelen. Het hof komt dan tot vrijspraak voor wat betreft de moord en de extreem zware mishandeling, maar oordeelt dat de 14-jarige wel schuldig is aan de zware mishandeling van het slachtoffer. Een sanctie wordt niet opgelegd, omdat dit wettelijk niet mogelijk is. De 16-jarige medeverdachte wordt tot 5 maanden gesloten jeugdzorg veroordeeld, zoals hiervoor al is besproken.

In de andere zaak ging het om twee verdachten jonger dan 15 jaar. De bewijsactie was primair gericht op een schuldigverklaring voor het in vereniging plegen van moord en subsidiair voor het in vereniging plegen van een zeer ernstige overval. Het hof wijst, net als de rechtbank, de claim van het openbaar ministerie af en verklaart beide jongens schuldig voor ernstige diefstal (*grov stöld*). Ten aanzien van de andere feiten voldeed het openbaar ministerie niet aan de *burden of proof*. Het hof oordeelt ook dat de steun van de claim van het openbaar ministerie vanuit de nabestaanden geen wettelijke grondslag kent en dat alleen het openbaar ministerie een dergelijke bewijsactie kan initiëren. Wel kunnen zij om vergoeding van de schade vragen.⁷⁹⁸

⁷⁹⁷ Göta Hovrätt, 5 april 2019 (B 262-19), eigen vertaling.

⁷⁹⁸ Hovrätten för västra sverige, 23 juni 2016 (B 2578-16), eigen vertaling.

4.9 Deelconclusie

In dit hoofdstuk zijn rechterlijke uitspraken uit Nederland, België⁷⁹⁹, Duitsland, Engeland & Wales, Ierland en Zweden geanalyseerd waarin jeugdige en jongvolwassen daders werden veroordeeld voor ernstige gewelds- en zedenmisdrijven. Met de beschrijvende analyse van die uitspraken is getracht een impressie te geven van de bestraffing van dit soort misdrijven in Nederland en de overige vijf landen, met name om te bezien hoe de nationale wet- en regelgeving (hoofdstuk 3) in de praktijk wordt toegepast. In deze deelconclusie wordt een vijftal kernbevindingen uitgelicht, waarmee antwoord wordt gegeven op deelvraag III:

Welke sancties leggen rechters in Nederland en in de overige vijf geselecteerde Europese landen op bij veroordeling van jeugdige daders voor ernstige gewelds- of zedenmisdrijven en welke overwegingen spelen hierbij een rol?

Een eerste belangrijke bevinding die volgt uit de analyse in dit hoofdstuk betreft een overeenkomst tussen alle onderzochte landen. Daar waar het gaat om bestraffing van moord, doodslag of verkrachting wordt in de geanalyseerde zaken zonder uitzondering een vrijheidsbenemende sanctie opgelegd. In deze zaken kon volgens de rechters, gelet op de ernst van het misdrijf, niet worden volstaan met een alternatieve, niet-vrijheidsbenemende sanctie, zo blijkt uit de strafmotivering in de uitspraken. De strafrechtelijke reactie is bij een veroordeling voor deze misdrijven in alle landen dan ook hetzelfde: vrijheidsbeneming.

Een tweede belangrijke bevinding is het verschil in de hoogte van de vrijheidsbenemende sanctie tussen de zogenaamde *common law* (Engeland & Wales en Ierland) en *civil law* landen (Nederland, Duitsland en Zweden). De punitieve benadering in de Angelsaksische landen die in hoofdstuk 3 al werd beschreven, zien we ook terug in de opgelegde straffen. Zo wordt moord in Engeland en Wales met een verplichte levenslange gevangenisstraf bestraft en daar wordt bij de bestraffing van (jonge) minderjarigen niet van afgeweken. Het uitgangspunt van een minimumdetentieduur van 12 jaar bij de bestraffing van moord werd in 10 van de 11 geanalyseerde Engelse moordzaken met minderjarige veroordeelden zelfs overschreden, tot een maximum van 19 jaar.⁸⁰⁰ Dergelijke hoge vrijheidsstraffen voor moord worden in Nederland, Duitsland en Zweden bij de veroordeling van minderjarigen niet teruggezien., met uitzondering van zaken met een 16- jarige of 17- jarige verdachte die in Nederland via toepassing van het volwassensanctierecht zijn afgedaan, waarbij in één zaak een gevangenisstraf van 10 jaar met TBS met dwangverpleging is opgelegd en in een andere zaak een gevangenisstraf van 20 jaar. Gekeken naar de andere soorten misdrijven, waarvoor in Engeland en Wales geen *mandatory life sentence* wordt voorgeschreven, blijven de verschillen tussen de *common law* landen en *civil law* landen zichtbaar maar worden wel kleiner. In Engeland & Wales, maar ook in Duitsland, zijn vrijheidsstraffen tussen de vijf en

⁷⁹⁹ In België worden de veroordelingen niet gepubliceerd. Door de pandemie was het niet mogelijk om af te reizen teneinde dossiers in te zien. Volstaan is met een analyse van een selectiebestand verkregen van het OM te Antwerpen.

⁸⁰⁰ Professor Padfield merkt hierover wel op dat naderhand een mogelijkheid bestaat tot ‘review’ van deze termijn en dat dit vaak leidt tot vermindering van ongeveer een jaar (expertmeeting 18 november 2020).

tien jaar waargenomen voor doodslagzaken. In de geanalyseerde Nederlandse doodslagzaken werd steeds de maximale jeugddetentie van één of twee jaar opgelegd in combinatie met een onvoorwaardelijke PIJ-maatregel die aanvankelijk drie jaar duurt (waarvan het laatste jaar voorwaardelijk). De duur van de PIJ-maatregel kan evenwel worden verlengd tot een maximale duur van zeven jaar (waarvan het laatste jaar voorwaardelijk). Mocht de PIJ-maatregel tot het maximum worden verlengd, dan loopt de totale duur van de vrijheidsbeneming in het kader van de jeugddetentie en de PIJ op tot zeven of acht jaar. Daarmee wijkt de mogelijke duur van de vrijheidsbeneming niet substantieel af van de sancties die zijn opgelegd in de doodslagzaken in de andere onderzochte landen. De duur wordt alleen niet direct bij de sanctieoplegging volledig bepaald zoals in de andere onderzochte landen wel geval is.

Een derde belangrijke bevinding is dat in alle bestudeerde rechterlijke uitspraken meer straftoemingsvrijheid wordt opgemerkt wanneer het om de lichtere categorie van de ernstige geweldsmisdrijven gaat (in dit hoofdstuk aangeduid als ‘overig’ in de figuren). In die categorie wordt vaker teruggezien dat rechters de vrijheid ervaren om van het opleggen van een vrijheidsstraf af te zien of die in elk geval flink te matigen. Met name in Nederland, Engeland en Wales en Duitsland wordt dan op grond van de beschrijving van strafverzwarende strafmatigende factoren de duur van een vrijheidsstraf bepaald. In Zweden geldt een andere benadering waarbij de wet een bepaalde methodiek voorschrijft voor straftoemeting. In de uitspraken wordt teruggezien dat de rechter eerst de detentieduur bepaalt op basis van het hypothetische geval dat het misdrijf door een volwassene zou zijn gepleegd en vervolgens een berekening maakt, waarbij op grond van de leeftijd van de minderjarige de duur van de vrijheidsstraf wordt verminderd. Als het resultaat van die rekensom vier jaar detentie of minder inhoudt dan wordt gesloten jeugdzorg opgelegd. Vervolgens is het aan de hulpverlening in de instellingen om een plan van aanpak op te stellen teneinde de jeugdige passende hulp te bieden.

Een vierde belangrijke bevinding is dat bij het bepalen van de sanctieduur de persoonlijke omstandigheden van de veroordeelde in de uitspraken van de Zweedse rechters een veel minder prominente rol spelen dan in de uitspraken van Nederlandse, Duitse en Engelse rechters. De rechters in deze landen vinden juist vaak in de persoonlijke omstandigheden redenen om de straf te verhogen of te verlagen. Met name in Duitsland wordt dit duidelijk zichtbaar, aangezien de persoonlijke omstandigheden in die uitspraken uitvoerig worden besproken en de rechter de duur van de sanctie ook baseert op de tekortkomingen (binnen de opvoeding) van de veroordeelde: de *schädliche Neigungen*. Indien een vrijheidsstraf tot twee jaar in voorwaardelijke zin niet als waarschuwing kan volstaan, wordt de detentie door de rechter onvoorwaardelijk opgelegd. De rechter verwacht in die gevallen, al dan niet naar aanleiding van advies van deskundigen, dat een behandeling voor langere tijd noodzakelijk is om recidive te voorkomen. Deze in de Duitse uitspraken waargenomen benadering vertoont in zekere mate gelijkenis met het opleggen van de PIJ-maatregel in Nederland, omdat ook in de uitspraken van de Nederlandse rechters dan uitvoerig wordt stilgestaan bij de persoonlijke omstandigheden van de veroordeelde en het behandeladvies van de deskundigen. Het grote verschil is echter dat in Duitsland door de rechter bij de uitspraak een termijn wordt opgelegd die kan worden verkort, terwijl in Nederland die in eerste instantie vastgestelde termijn juist kan worden verlengd.

Een vijfde belangrijke bevinding heeft betrekking op het verschil tussen Nederland en de andere onderzochte landen voor wat betreft de sanctiesoorten die een rechter tot zijn of haar

beschikking heeft indien veroordeling voor een ernstig gewelds- en of zedenmisdrijf volgt. In hoofdstuk 3 is al opgemerkt dat Nederland het enige land is waarbij een ernstige gewelds- of zedenmisdrijf zowel met oplegging van een straf als met een maatregel (of een combinatie daarvan) kan worden gesanctioneerd. Het verschil dat gemaakt wordt tussen straffen en maatregelen, die beide vrijheidsbeneming kunnen inhouden, bemoeilijkt de rechtsvergelijking tussen de onderzochte landen. Immers, daar waar in de andere landen wordt gekozen voor het opleggen van een vrijheidsstraf voor bepaalde tijd, volgt – ook voor minderjarigen – een al dan niet voorwaardelijke invrijheidstelling nadat een gedeelte van die vrijheidsstraf is uitgezeten. Oftewel, dat wat door de rechter wordt opgelegd, is niet per definitie de straf die de veroordeelde uiteindelijk ondergaat. Dit kan in de praktijk korter zijn. In Nederland daarentegen volgt vaak een jeugddetentiestraf voor bepaalde tijd, waarbij geen voorwaardelijke invrijheidstelling geldt, in combinatie met de oplegging van de PIJ-maatregel. De termijn die wordt opgelegd aan vrijheidsbeneming moet ook daadwerkelijk worden uitgezeten en kan in de praktijk niet korter⁸⁰¹, maar wel langer zijn omdat de PIJ-maatregel kan worden verlengd en uiteindelijk zelfs kan worden omgezet in een TBS-maatregel met verpleging van overheidswege die vervolgens eveneens verlengbaar is. De Zweedse variant, waarbij rechters als sanctie gesloten jeugdzorg kunnen opleggen voor maximaal vier jaar, lijkt misschien overeen te komen met de maximale jeugddetentie van twee jaar in combinatie met de PIJ-maatregel in Nederland ware het niet dat Zweden geen verlenging van die termijn kent en Nederland in het kader van de PIJ-maatregel wel.

Kortom, een belangrijke kanttekening die op basis van dit hoofdstuk moet worden gemaakt is dat de duur van de opgelegde vrijheidsbenemende sancties, zoals weergegeven in de bestudeerde uitspraken uit de verschillende jurisdicties, niet sec met elkaar kunnen worden vergeleken. Daarbij zou ook de tenuitvoerlegging van de sanctie moeten worden betrokken. In elk geval geldt voor Nederland dat de in de vonnissen en arresten opgenomen duur van de opgelegde vrijheidsbenemende sancties, gelet op de verlengbaarheid van de PIJ-maatregel en de TBS lopende de tenuitvoerlegging, (mogelijk) een incompleet beeld geeft van de werkelijke duur van de vrijheidsbeneming. Om tot een zuiverdere vergelijking te kunnen komen met betrekking tot de (zwaarte van de) sanctionering van deze specifieke groep jeugdige daders zou in vervolgonderzoek data moeten worden verkregen ten aanzien van (i) de in Nederland opgelegde totale duur van de PIJ-maatregel inclusief de verlengingen van die maatregel en (ii) de in de overige landen opgelegde duur van de vrijheidsstraf minus de termijn van de vervroegde (al dan niet voorwaardelijke) invrijheidstelling in de betreffende zaken.⁸⁰²

⁸⁰¹ Wel is het mogelijk dat de veroordeelde in het kader van proefverlof en het STP-traject zich al dan niet tijdelijk buiten de inrichting mag begeven.

⁸⁰² Overigens zou bij het meten van de zwaarte van de sanctionering ook rekening moeten worden gehouden met de duur en de intensiteit van het eventuele toezicht en de voorwaarden na vrijlating.

Hoofdstuk 5 Wat is er bekend over de effectiviteit van opgelegde sancties aan jeugdige daders van ernstige gewelds- en/of zedenmisdrijven, in het bijzonder met betrekking tot recidive?

5.1 Probleemstelling en onderzoeksvragen

Het deelonderzoek beschreven in hoofdstuk vijf richt zich op de volgende onderzoeksvragen: Wat is er bekend over de effectiviteit van opgelegde sancties bij jeugdige daders van ernstige gewelds- en/of zedenmisdrijven, in het bijzonder met betrekking tot recidive? Hierbij zijn de volgende deelvragen onderscheiden:

1. Zijn er verschillen in effectiviteit voor intra- en extramurale straffen en maatregelen?
2. Hangt detentieduur samen met effectiviteit?

Om deze onderzoeksvragen te beantwoorden is 1) een systematische literatuurreview gedaan en 2) getracht voor de geselecteerde landen officiële registratiegegevens te bemachtigen om het verband tussen strafmaat en uitkomsten per land te toetsen. In dit hoofdstuk zal eerst de systematische literatuurreview beschreven worden. Daarna volgen de bevindingen van een empirische studie op basis van officiële registratiegegevens over de Nederlandse situatie en tenslotte de bevindingen met betrekking tot de overige geselecteerde landen (België, Duitsland, Engeland en Wales, Ierland, en Zweden).

5.2 Systematische review

5.2.1 Inleiding

Naast de doelstelling van het vergroten van de veiligheid van de samenleving staat bij het opleggen van een sanctie aan een jeugdige dader zijn of haar terugkeer in de maatschappij centraal (art. 2 Bjj). Resocialisatie en het verminderen van (het risico op) recidive zijn zowel volgens de wet als in de praktijk⁸⁰³ belangrijke doelen van jeugdsancties. Desondanks recidiveert een aanzienlijk deel van de jeugdige justitiabelen in Nederland. Het afgelopen decennium varieerde het percentage algemene recidive binnen twee jaar na een opgelegde jeugdsanctie tussen de 34 en 40 procent⁸⁰⁴. Ook na een periode van detentie blijkt de terugkeer in de maatschappij vaak niet vlekkeloos te verlopen voor jeugdige plegers van ernstige misdrijven. Na ongeveer vijf jaar blijkt bijna 80% van de jeugdigen met een PIJ-maatregel opnieuw veroordeeld, waarvan ruim de helft voor een gewelddadig feit.⁸⁰⁵ Uit Amerikaans

⁸⁰³ Bruning e.a. 2011.

⁸⁰⁴ Weijters e.a. 2019.

⁸⁰⁵ Mulder e.a. 2011.

onderzoek onder jeugdige plegers van moord blijkt na tien jaar ruim de helft opnieuw gearresteerd voor een zwaar misdrijf (*felony offense*).⁸⁰⁶ Naast een grote kans op recidive kampen jeugdige justitiabelen, en gedetineerde jongeren in het bijzonder, vaak met mentale gezondheidsproblemen, waaronder gedragsstoornissen, afhankelijkheid van verslavende middelen en depressie.⁸⁰⁷

Een belangrijke vraag bij het behalen van veiligheids- en resocialisatiedoelen is of sancties kunnen leiden tot een verbetering in het functioneren van jeugdige daders en daarmee tot een veiligere samenleving. Onderzoek naar de relatie tussen strafmaten en uitkomsten bij jeugdige daders is echter schaars en de resultaten hiervan zijn niet altijd eenduidig te interpreteren. Zo wordt er in beschikbaar onderzoek vaak geen onderscheid gemaakt tussen verschillende dadergroepen, terwijl de bevindingen wel kunnen verschillen tussen dadergroepen. Specifiek voor de groep jeugdigen veroordeeld voor een ernstig gewelds- en/of zedenmisdrijf lijkt het effect van sancties zelfs nauwelijks onderzocht, mogelijk vanwege de zeer kleine aantallen die het jaarlijks betreft. Daarnaast compliceren diversiteit in operationalisering van recidive in verschillende landen, verschillen tussen studies in de gehanteerde definitie van recidive en verschillen in de periode waarover recidive gemonitord is de vergelijkbaarheid van onderzoeksresultaten.⁸⁰⁸

Het bestaande onderzoek naar de impact van vrijheidsstraffen bij jeugdigen levert een wisselend beeld op. Dupuy concludeerde bijvoorbeeld dat detentie bij jongeren die veroordeeld waren voor een geweldsmisdrijf samenhang met geweldsrecidive⁸⁰⁹, en Aizer en Doyle concludeerden op basis van grootschalig longitudinaal Amerikaans onderzoek dat detentie van minderjarigen de kans vergrootte dat zij als volwassenen opnieuw gedetineerd werden.⁸¹⁰ Parhar vond in een meta-analyse hogere recidivepercentages na residentiële behandeling.⁸¹¹ Deze bevindingen sluiten aan bij de suggestie van Nagin en collega's dat detentie negatieve effecten heeft op het voorkomen van recidive.⁸¹² Daarentegen vonden Caudill en Trulson dat vrijheidsbeneming tot een lagere recidive kan leiden onder jeugdige daders van een levensdelict.⁸¹³ Op basis van een internationale literatuurstudie naar de effecten van jeugddetentie concludeerden Van Ham en Ferwerda dat vrijheidsbenemende sancties in de regel niet leiden tot een lagere recidive, maar bij de groep jeugdige plegers van zware misdrijven mogelijk wel.⁸¹⁴ Ook werd op basis van dezelfde literatuurstudie geconcludeerd dat vrijheidsbeneming onbedoelde neveneffecten heeft ten opzichte van alternatieve afdoeningen, die positieve en betekenisvolle relaties met volwassenen en leeftijdsgenoten schaden en het maatschappelijk perspectief beperken. Lambie en Randell stellen dat de ernstige gedragsproblematiek die jeugdige daders vaak vertonen het delinquente gedrag veroorzaakt en versterkt waardoor enkel detentie geen effectieve oplossing is.⁸¹⁵ De focus van sancties zou dan ook moeten liggen op het adresseren van deze problematiek.

⁸⁰⁶ Caudill & Trulson 2016.

⁸⁰⁷ Gretton & Clift 2011; Lambie & Randell 2013.

⁸⁰⁸ Van Ham & Ferwerda 2018; Fazel & Wolf 2015; Yukhnenko, Sridhar & Fazel 2020.

⁸⁰⁹ Dupuy 2019.

⁸¹⁰ Aizer & Doyle 2015.

⁸¹¹ Parhar e.a 2008.

⁸¹² Nagin, Cullen & Johnson 2009.

⁸¹³ Caudill & Trulson 2016.

⁸¹⁴ Van Ham & Ferwerda 2018.

⁸¹⁵ Lambie & Randell 2013.

Daarnaast is onduidelijk of en hoe een langere detentieduur samenhangt met recidive. Nederlands onderzoek onder 621 gedetineerde plegers van moord en doodslag, waaronder jongeren, wees uit dat langere detentie samenhangt met meer recidive.⁸¹⁶ Er worden echter ook tegenstrijdige resultaten gevonden (vgl. Hoogsteder⁸¹⁷). In het algemeen geldt dat in het beperkte aantal beschikbare onderzoeken naar de effecten van detentie op recidive er zelden informatie beschikbaar is over de samenhang tussen detentieduur en recidive.

Vanuit het pedagogische karakter als algemeen uitgangspunt van het jeugdstrafprocesrecht in Nederland en in verschillende andere Europese landen, is het van belang meer duidelijkheid te verkrijgen over de effecten van sancties bij jeugdigen, in het bijzonder bij daders van ernstige gewelds- en/of zedenmisdrijven. Om meer duidelijkheid te krijgen over de relatie tussen sancties en recidive bij jeugdige daders van ernstige gewelds- en/of zedenmisdrijven (die ten tijde van het plegen van het misdrijf tussen de 12 en 23 jaar oud waren) is een uitgebreid literatuuronderzoek uitgevoerd. Er is gekozen voor de leeftijdsgroep tot 23 jaar omdat aangenomen wordt dat jeugdigen nog ver na hun 18^e jaar in ontwikkeling zijn.⁸¹⁸ Ten tweede kunnen jeugdigen van 12 tot en met 22 jaar oud in Nederland volgens het jeugdstrafrecht berecht worden. Met dit literatuuronderzoek wordt beoogd de vraag te beantwoorden wat er bekend is over de effecten van opgelegde sancties bij jeugdige daders van ernstige gewelds- en/of zedenmisdrijven, in het bijzonder met betrekking tot recidive. Hierbij dient opgemerkt te worden dat het voorliggende onderzoek gebaseerd is op correlatief onderzoek, waardoor er geen causale conclusies over effecten van opgelegde sancties getrokken kunnen worden. De volgende deelvragen zijn opgesteld:

1. Wat zijn de recidivepercentages voor jeugdige daders van ernstige gewelds- (dat wil zeggen: (poging tot) moord of doodslag) en zedenmisdrijven (verkrachting)?
2. Zijn er verschillen in effectiviteit voor intra- en extramurale straffen en maatregelen?
3. Hangt detentieduur samen met effectiviteit?

5.2.2 Methode

5.2.2.1 Studieselectie

Relevante literatuur is gezocht in de drie wetenschappelijke databases PsycINFO, SocINDEX en *Web of Science* tussen 13 en 17 juli 2020. De zoektermen “*sex offenses*”, “*rape*”, “*violent crime*”, “*violent criminals*”, “*extreme violence*”, “*homicide*”, “*infanticide*”, “*neonaticide*”, “*filicide*”, “*murder*”, “*manslaughter*”, “*aggravated assault*”, “*assault & battery*” en “*criminal offender*” zijn gecombineerd met de zoektermen “*recidivism*”, “*re-imprisonment*”, “*reincarceration*”, “*reconviction*”, “*rearrest*”, “*reoffend*”, “*repeat offending*” en “*criminal rehabilitation*” en de zoektermen “*adolescence*”, “*juvenile delinquency*”, “*juvenile*”, “*youth*”, “*young adult*”, “*teen*”, “*minor*”, “*underage*” en “*child*” zonder gebruik te maken van restricties in taal of publicatiejaar. Deze search leverde 3137 hits op. Na verwijdering van

⁸¹⁶ Baay, Liem & Nieuwbeerta 2012.

⁸¹⁷ Hoogsteder e.a. 2018.

⁸¹⁸ Arnett 2007.

duplicaten resteerden 2442 unieke documenten. Deze documenten zijn in de applicatie Rayyan⁸¹⁹ geïmporteerd en door drie beoordelaars op relevantie beoordeeld in twee stappen.

Bij de eerste screening werd de relevantie van de artikelen beoordeeld op basis van de titel en samenvatting. Criteria waren hierbij: 1) studies dienden kwantitatief van aard te zijn. Eerdere literatuurstudies of volledig kwalitatieve studies waarbij bijvoorbeeld uitsluitend kwalitatieve interviews werden gebruikt, werden uitgesloten; 2) er werd een bovengrens van 22 jaar van studiedeelnemers ten tijde van het indexdelict gehanteerd; 3) deelnemers moesten veroordeeld zijn voor één of meer van de volgende ernstige gewelds- of zedendelicten: moord, poging tot moord, doodslag, verkrachting of een vorm van geweldpleging met ernstig lichamelijk letsel of de dood tot gevolg; 4) het onderzoek moest een rapportage van recidive bevatten, zoals zelfgerapporteerde recidive of officiële gegevens over een arrestatie of veroordeling voor een nieuw feit.

Aan de hand van deze criteria werden na de eerste screening 1597 studies geëxcludeerd. Van de overige 845 studies is de volledige tekst bestudeerd ten behoeve van een tweede screening. Twee studies bleken duplicaten te betreffen, 843 documenten zijn daarom een tweede keer gescreend. In dit screeningsproces werden de studies aan twee aanvullende exclusiecriteria getoetst. Ten eerste werden studies geëxcludeerd wanneer er geen indicatie aanwezig was dat informatie was verzameld over de relevante doelgroep: jeugdigen tot en met 22 jaar oud veroordeeld voor relevante misdrijven. Dit gold ook voor studies waarin uitsluitend brede categorieën van misdrijven (zoals “*violent offenses*” of “*sex offenses*”) geanalyseerd werden. Ook geëxcludeerd werden studies met een steekproef waarvan de gemiddelde leeftijd buiten twee standaarddeviaties viel van de leeftijdscategorie waarop het huidige onderzoek zich richt (jongeren tot en met 22 jaar oud).

De tweede screening leidde tot de exclusie van 656 van de 843 gescreende studies, meestal omdat zij niet aan de inclusiecriteria voldeden. Vaak ontbrak bijvoorbeeld specifieke informatie over de misdrijven waarvoor de participanten veroordeeld waren of de leeftijd van de participanten, waardoor niet vastgesteld kon worden of de studies relevant waren voor dit literatuuronderzoek. Ook om methodologische redenen werden studies buiten beschouwing gelaten, zoals studies waarin jongeren werden geïnccludeerd die niet veroordeeld maar enkel aangeklaagd waren of waarin een kwalitatief onderzoeksdesign werd gehanteerd. Daarnaast zijn 167 van de 656 studies geëxcludeerd omdat de volledige tekst niet toegankelijk was. Dit betroffen oudere studies, niet beschikbare dissertaties, overheidsrapporten of conferentiebijdrages. In totaal zijn 16 studies geïnccludeerd en 656 studies geëxcludeerd naar aanleiding van de tweede screening. Wanneer de gewenste informatie niet uit de tekst van de publicatie op te maken was, maar er wel indicaties waren dat de benodigde informatie beschikbaar was is contact opgenomen met de auteur(s) van de studie. Voor de resterende 171 studies is aanvullende informatie opgevraagd, waarna dit in 15 gevallen is verkregen op basis waarvan 12 studies en drie datasets geïnccludeerd konden worden. Uiteindelijk zijn daarmee 28 studies geïnccludeerd en drie datasets. Omdat deze datasets niet precies te herleiden zijn naar een enkele studie maar vaak (deels) gebruikt zijn voor meerdere studies, zijn deze datasets niet onder de geïnccludeerde studies geschaard maar apart weergegeven in de *flow-chart* (Figuur

⁸¹⁹ Ouzzani e.a. 2016.

5.1). De 28 studies en drie datasets hadden betrekking op 26 unieke steekproeven. Het zoekproces naar relevante literatuur is schematisch weergegeven in Figuur 5.1.

5.2.2.2 *Codering*

Verschillende steekproef-, studie- en publicatiekenmerken zijn gecodeerd (codeboek te verkrijgen bij de auteurs), waarbij steeds vermeld wordt in hoeveel unieke steekproeven deze gegevens beschikbaar waren. Steekproefkenmerken die gecodeerd zijn omvatten de gemiddelde leeftijd ten tijde van het plegen van het indexdelict ($n = 26$), de leeftijdsrange van deelnemers ($n = 21$), het percentage mannelijke participanten ($n = 23$), het percentage participanten met een migrantenachtergrond ($n = 18$), het type indexdelict in de steekproef (gecategoriseerd als levensdelict-gerelateerde misdrijven (moord, poging tot moord en doodslag) $n = 15$, verkrachting ($n = 12$), en ernstige geweldsdelicten, al dan niet in combinatie met een zedendelict ($n = 5$), en of de participanten een intra- of extramuraal straf opgelegd hadden gekregen ($n = 21$). De volgende steekproefkenmerken zijn aanvankelijk gecodeerd maar niet opgenomen in de analyses wegens beperkte rapportage: de behandelsetting (intramuraal – binnen een detentie instelling, intramuraal – binnen een (forensische) kliniek/behandelcentrum of extramuraal) ($n = 6$), het behandelformat (individueel, groepsgewijs of een mix) ($n = 3$), het type uitvoerder van de behandeling (een professional zoals een psycholoog, een paraprofessional zoals afdelingsmedewerkers of cipiërs, of anders) ($n = 2$) en of de ingezette behandeling *evidence-based* was ($n = 2$).

De gecodeerde studiekekenmerken zijn het land waarin het onderzoek is uitgevoerd ($n = 26$), het onderzoeksdesign (*Randomized Controlled Trial* (RCT), quasi-experimenteel design of een voor- en nameting) ($n = 26$), de grootte van de steekproef ($n = 26$), de periode waarover recidive gemonitord is ($n = 23$) en het soort recidive (gearresteerd voor enig nieuw feit, gearresteerd voor een nieuw specifiek feit, veroordeeld voor enig nieuw feit, veroordeeld voor een zedendelict, en overige operationalisering van recidive) ($n = 26$). De laatstgenoemde recidivecategorie is echter niet geïncludeerd in de analyses wegens de grote variatie in gerapporteerde definities van recidive.

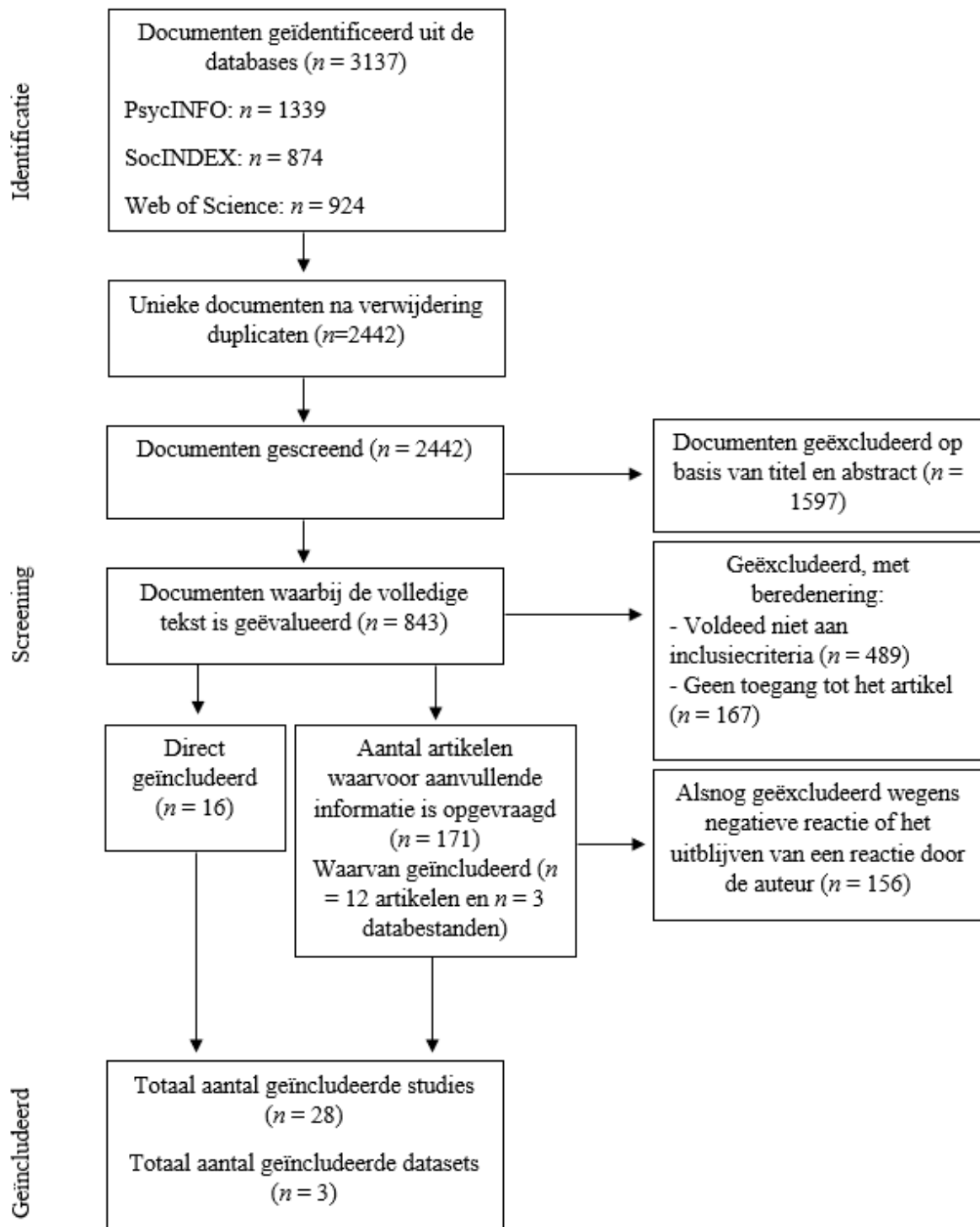
Publicatiekenmerken die gecodeerd zijn betroffen het soort publicatie (wetenschappelijk artikel, boek(hoofdstuk), overheidsrapport of dissertatie) ($n = 26$), het publicatiejaar ($n = 23$), de publicatiestatus (gepubliceerd of niet) ($n = 23$) en de impactfactor van het wetenschappelijk tijdschrift waarin het betreffende artikel is gepubliceerd ($n = 22$).

Ten slotte zijn verschillende statistieken die recidive en effecten van sancties uitdrukken gecodeerd. Ten eerste zijn recidivepercentages gecodeerd ($n = 26$) en indien gerapporteerd het percentage van de steekproef dat gerecidiveerd is met een gewelddadig delict ($n = 15$). Daarnaast is het verband tussen detentieduur en recidive gecodeerd, namelijk de effectgrootte die de relatie tussen detentieduur en recidive weergeeft in de vorm van een correlatiecoëfficiënt (r) ($n = 9$). Daar waar deze effectgroottes niet direct uit het artikel gehaald konden worden zijn deze berekend op basis van bijvoorbeeld gerapporteerde percentages of proporties en de formules van Lipsey en Wilson.⁸²⁰ Aanvankelijk is ook gezocht naar gegevens over verbanden

⁸²⁰ Lipsey & Wilson 2001.

tussen sancties en andere uitkomsten gerelateerd aan het functioneren van de participanten. De geïnccludeerde studies en datasets bevatten op dit gebied echter geen gegevens.

Figuur 5.1 Flow-chart met schematische weergave van het zoek- en screeningsproces van relevante literatuur

5.2.2.3 Analyses

In dit literatuuronderzoek zijn verschillende meta-analyses uitgevoerd om de onderzoeksvragen te beantwoorden. Een meta-analyse is een kwantitatieve onderzoeksmethode waarin resultaten van eerdere studies statistisch worden samengevat zodat sterkere conclusies getrokken kunnen worden dan in individuele primaire studies.⁸²¹ Eén van de vereisten voor het uitvoeren van een traditionele meta-analyse is dat de opgenomen effectgroottes onafhankelijk van elkaar zijn.⁸²² Voor de eerste deelvraag van dit literatuuronderzoek, *wat zijn recidivepercentages voor jeugdige daders van ernstige gewelds- (dat wil zeggen: (poging tot) moord of doodslag) en/of zeden (verkrachting) misdrijven*, geldt dat veelal meerdere effectgroottes uit individuele studies zijn gehaald (bijvoorbeeld totale recidive en gewelddadige recidive voor dezelfde deelnemers), waardoor niet aan deze voorwaarde voldaan werd. Omdat een traditionele meta-analyse in een dergelijke situatie tot onjuiste bevindingen kan leiden, is ervoor gekozen multilevel meta-analyses uit te voeren waarbij de afhankelijkheid in effectgroottes uit eenzelfde studie gemodelleerd wordt.⁸²³ Dit maakt het mogelijk alle relevante effectgroottes uit een studie te includeren, waardoor er geen informatieverlies optreedt.

In het huidige onderzoek zijn drie meta-analyses uitgevoerd: een analyse voor totale recidive, een analyse voor gewelddadige recidive en een analyse voor het verband tussen detentieduur en recidive. Voor de eerste twee meta-analyses werden proporties (totale recidive en gewelddadige recidive) getransformeerd tot *t*-statistieken volgens de richtlijnen van Barendregt⁸²⁴, omdat het hanteren van proporties in een meta-analyse tot statistische problemen kan leiden. Naarmate proporties dichterbij 0 of 1 liggen wordt de variantie steeds kleiner, waardoor deze studies een groter gewicht toegewezen krijgen in de analyses. Deze *t*-statistiek werd voor elk gerapporteerd recidivepercentage berekend met de volgende formule: $t = \sin^{-1} \sqrt{\frac{n}{N+1}} + \sin^{-1} \sqrt{\frac{n+1}{N=1}}$, waarbij *n* verwijst naar het aantal personen in een categorie (aantal personen in de steekproef gerecidiveerd), en *N* naar de grootte van de totale steekproef (Barendregt et al., 2013, blz. 975). Ter interpretatie zijn deze *t*-statistieken weer terug getransformeerd naar proporties middels de formule: $p = (\sin \frac{t}{2})^2$ (Barendregt et al., 2013, blz. 975). Voor de meta-analyse naar het verband tussen detentieduur en recidive zijn punt-biseriële correlaties of Spearman's rho correlaties rechtstreeks uit de artikelen gecodeerd, op basis van de artikelen berekend, of opgevraagd bij auteurs. Deze correlatie geeft een indicatie van de richting en sterkte van het verband tussen een continue variabele (detentieduur) en een dichotome variabele (recidive of geen recidive). Omdat correlaties niet normaal verdeeld zijn, is gebruik gemaakt van de richtlijnen van Lipsey en Wilson⁸²⁵ om deze correlaties om te zetten naar Fisher's *z*-scores.

Voor elke meta-analyse is een *log-likelihood-ratio* test uitgevoerd om de heterogeniteit in effectgroottes in kaart te brengen. In geval van substantiële heterogeniteit is het zinvol om moderatoranalyses uit te voeren, en kan in dit geval de modererende invloed van de gecodeerde studie-, steekproef- en publicatiekenmerken worden onderzocht. Voorafgaand aan de analyses

⁸²¹ Assink & Wibbelink 2016; Van den Noortgate e.a. 2013.

⁸²² *Ibid.*

⁸²³ *Ibid.*

⁸²⁴ Barendregt e.a. 2013.

⁸²⁵ Lipsey & Wilson 2001.

werden continue moderatorvariabelen gecentreerd rondom het gemiddelde. Voor categorische moderatorvariabelen werden dichotome dummyvariabelen opgesteld. De meta-analyses zijn uitgevoerd met behulp van het *metafor-package*⁸²⁶ in het statistisch programma R.⁸²⁷

5.2.3 Resultaten

Er zijn $K = 28$ manuscripten, gepubliceerd tussen 1986 en 2020, en drie datasets, met in totaal 26 unieke steekproeven en $N = 2.308$ deelnemers gevonden waarin recidivegegevens van jeugdigen die een ernstig gewelds- of zedenmisdrijf hebben gepleegd werden gerapporteerd, of waarin het verband tussen detentieduur en recidive werd gerapporteerd. De steekproefgrootte liep uiteen van $N = 1$ ⁸²⁸ tot $N = 355$.⁸²⁹ De publicatie door het Wisconsin Statistical Analysis Center⁸³⁰ betreft een onderzoeksrapport en de overige studies betreffen gepubliceerde wetenschappelijke artikelen of datasets waarover gepubliceerd is (vaak over een grotere steekproef dan de selectie jeugdige daders van ernstige gewelds- en/of zedenmisdrijven). Het merendeel van de studies werd in de Verenigde Staten (38.46%), in Nederland (19,23%) en in overige Europese landen (26.92%) uitgevoerd. Daarnaast is onderzoek uit Canada, China en Australië geïnccludeerd. Studiekekenmerken van de geïnccludeerde studies zijn weergegeven in Tabel 5.1.

5.2.3.1 Recidive

Recidivepercentages per studie zijn weergegeven in Tabel 5.2. De gemiddelde effectgrootte voor totale recidive bij jeugdige daders van ernstige gewelds- of zedenmisdrijven bedroeg $t = 1.459$, $p < .001$. Na transformatie tot een proportie kwam dit overeen met een gemiddeld totaal recidivepercentage van 44.42% (95% CI: 37.40; 51.56) over een periode van gemiddeld 107.28 maanden ($SD = 99.49$) op basis van $K = 28$ manuscripten en 3 datasets. De gemiddelde effectgrootte voor gewelddadige recidive bij jeugdige daders van ernstige gewelds- of zedenmisdrijven was $t = 1.165$, $p < .001$, wat overeenkomt met een gemiddeld recidivepercentage van 30.26% (95% CI: 20.27; 42.26) voor gewelddadige recidive over een periode van gemiddeld 145.96 ($SD = 142.57$) maanden op basis van $k = 16$ manuscripten en twee datasets.

Vervolgens zijn gemiddelde recidivepercentages ook berekend voor verschillende dadergroepen en voor verschillende operationalisering van recidive. Het gewogen totale recidivepercentage voor jeugdigen aanvankelijk veroordeeld voor verkrachting bedroeg 35.71% terwijl het totale recidivepercentage van jeugdigen veroordeeld voor een levensdelict 53.01% bedroeg. In studies waarin recidive gemeten werd in termen van arrestaties was het gewogen gemiddelde recidivepercentage 58.72%. In studies waar recidive werd geoperationaliseerd als een nieuwe veroordeling was het gewogen gemiddelde recidivepercentage 46.56%. Een overzicht van de gemiddelde recidivepercentages is weergegeven in Tabel 5.3 voor totale recidive en Tabel 5.4 voor gewelddadige recidive.

⁸²⁶ Viechtbauer 2010.

⁸²⁷ R Core team 2020.

⁸²⁸ Baudin e.a. 2020.

⁸²⁹ Grieger, persoonlijke communicatie, 11 september 2020.

⁸³⁰ Wisconsin Statistical Analysis Center 1986.

Tabel 5.1 Kenmerken van geïncludeerde studies

Artikel	Jaar	Land	Type document	Gem. Leeftijd	Leeftijds-Range	% Man	% Migratie status	Delict	% Detentie	% Behandeling
Baudin e.a.	2020	Zweden	Artikel	20.60	17.70-22	100	0	Moord/doodslag, zware geweldpleging, Verkrachting	66.67	25
Borduin e.a.	1990	VS	Artikel	-	-	100	-	Verkrachting	-	100
Busch e.a.	2009	VS	Artikel	14.20	11-17	88.79	-	Verkrachting	-	-
Caudill & Trulson	2016	VS	Artikel	15.60	-	-	81	Moord/doodslag	100	-
De Vogel e.a.	2004	Nederland	Artikel	19.73	17-22	100	-	Verkrachting	100	100
Edwards e.a.	2005	VK/Wales	Artikel	14.61	12.33-16.08	100	4.54	Verkrachting	-	100
Grieger		Duitsland	Dataset	19.54	14.85-24.38 ^a	100	9	Zware geweldpleging	100	-
Grieger		Duitsland	Dataset	18.80	14.61-26.34 ^a	100	7	Moord/doodslag	100	-
Hagan & Gust-Brey.	1999	VS	Artikel	-	12-19	100	-	Verkrachting	100	100
Hagan e.a.	2001	VS	Artikel	-	12-19	100	-	Verkrachting	100	100
Heide	2019	VS	Artikel	-	7-17 ^b	100	63	Moord/doodslag	100	-
Heide e.a.	2001	VS	Artikel	-	7-17 ^b	100	63	Moord/doodslag	100	-
Hill e.a.	2012	Duitsland	Artikel	19.51	15.50-22.83	100	-	Moord/doodslag	100	-
Hoogsteder e.a.	2018	Nederland	Artikel	17.45	15-21	100	100	Moord/doodslag	100	100
Khachatryan e.a.	2018	VS	Artikel	15.97	14-18	100	64.61	Moord/doodslag	100	-
Khachatryan e.a.	2016a	VS	Artikel	16	14-18	100	66.67	Moord/doodslag	100	-
Khachatryan e.a.	2016b	VS	Artikel	15.97	14-18	100	64.61	Moord/doodslag	100	-

Artikel	Jaar	Land	Type document	Gem. Leeftijd	Leeftijds-Range	% Man	% Migratie status	Delict	% Detentie	% Behandeling
Khachatryan e.a.	2016c	VS	Artikel	15.88/16	14-18	100	43.75/72.09	Moord/doodslag	100	-
Krause e.a.	2020	Zwitserland	Artikel	14.68	12.08-18	100	32.20	Verkrachting	-	-
McCarthy	1989	VS	Artikel	-	N.A. – 16	-	-	Moord/doodslag/ geweldpleging	0-100	-
McCuish e.a.	2016	Canada	Artikel	17.14 ^c 16.05 ^d	13-19	100 ^c 68.40 ^d	57.10 ^c 52.60 ^d	Moord/doodslag	100	-
McCuish e.a.	2018	Canada	Artikel	14.73	12-17	76.92	53.85	Moord/doodslag	100	-
Myers e.a.	2010	VS	Artikel	15.40	13-17	-	40.91	Moord/doodslag	100	-
Rettenberger e.a.	2015	Oostenrijk	Artikel	19.88	15.89-22.88	100	-	Verkrachting	100	-
Shao e.a.	2019	China	Artikel	15.57	15-17	100	28.57	Moord/doodslag	100	-
Shao e.a.	2019	China	Artikel	16.23	15-17	100	30.77	Verkrachting	100	-
Shepherd e.a.	2014	Australië	Artikel	17.58	14-20	71.43	57.14	Moord/doodslag	100	-
Van der Put	-	Nederland	Dataset	16.01, 16.68	12.94-18.50	100	-	Verkrachting, moord/doodslag	-	-
Van der Put	-	VS	Dataset	15.03, 15.18	12-17	98.81, 81.94	18.06, 44.13	Verkrachting, mix geweld	-	-
Vries & Liem	2011	Nederland	Artikel	16.03	12-17	84.67	51	Moord/doodslag	100	-
Wakeling e.a.	2013	VK/Wales	Artikel	20.72	16-22	100	27.85	Mix	100	-
Wilpert e.a.	2018	Nederland	Artikel	18.27	13.72-22.39	100	4.50	Verkrachting	-	-

Artikel	Jaar	Land	Type document	Gem. Leeftijd	Leeftijds-Range	% Man	% Migratie status	Delict	% Detentie	% Behandeling
Wisconsin Statistical Analysis Center	1986	VS	Rapport	-	11-17	-	-	Moord/doodslag	100	-

^a De gemiddelde leeftijd ten tijde van het plegen van het indexdelict was niet beschikbaar. Gemiddelde leeftijd en leeftijdsrange betreffen voor deze steekproef de leeftijden op het moment van opname in detentie. NB. In Duitsland kunnen jongeren enkel tot een jeugdmaatregel veroordeeld worden indien zij ten tijde van het delict niet ouder dan 21 jaar zijn.

^b Leeftijd op het moment van eerste arrestatie. Leeftijd op het moment van het indexdelict is niet gerapporteerd.

^c Voor de jeugdige daders van moord in deze steekproef.

^d Voor de jeugdige daders van doodslag in deze steekproef.

Een *log-likelihood-ratio-test* wees uit dat sprake is van significante variantie op niveau 2 (variantie binnen studies), $\chi^2(1) = 564.52$, $p < .001$, en op niveau 3 (variantie tussen studies), $\chi^2(1) = 4.57$, $p < .010$ voor totale recidive, dit wijst op substantiële heterogeniteit in de recidivepercentages. Een tweede *log-likelihood-ratio-test* wees uit dat ook voor gewelddadige recidive significante variantie aanwezig was op niveau 2 (variantie binnen studies), $\chi^2(1) = 8.79$, $p < .010$, en op niveau 3 (variantie tussen studies), $\chi^2(1) = 10.57$, $p < .001$. Moderatoranalyses zijn daarom uitgevoerd om in kaart te brengen of studie-, steekproef- en publicatiekenmerken samenhangen met percentages totale en gewelddadige recidive.

Uit de *trim-and-fill* analyse, uitgevoerd om een indicatie te krijgen van eventuele publicatiebias, blijkt dat lagere recidivepercentages enigszins ondervertegenwoordigd zijn in de huidige meta-analyse. Dit is weergegeven in de funnel-plot in Figuur 5.2. De gerapporteerde recidivepercentages vormen mogelijk een overschatting van de werkelijkheid.

5.2.3.2 Moderatoranalyses

Uit de moderatoranalyses bleek dat verschillende studie- en publicatiekenmerken, namelijk het land waar het onderzoek is uitgevoerd, het publicatiejaar en de impactfactor van het tijdschrift waarin het artikel is gepubliceerd niet samenhangen met de gerapporteerde recidivepercentages. Lengte van de *follow-up* periode modereerde zowel totale recidive, $F(1,83) = 12.69$, $p < .001$, als gewelddadige recidive $F(1,22) = 8.78$, $p < .01$. Hoe langer de *follow-up* periode, hoe hoger de recidivepercentages. Ook de operationalisering van recidive bleek een significante moderator voor totale recidive, $F(3,87) = 8.258$, $p < .001$. Recidivepercentages waren het hoogst als recidive was geoperationaliseerd als arrestatie voor enig nieuw delict. De steekproefgrootte bleek een significante moderator voor gewelddadige recidive, $F(1,23) = 15.144$, $p < .001$. In studies met een grotere steekproef was het gewelddadige recidivepercentage hoger.

Uit de moderatoranalyses bleek dat veel steekproefkenmerken, namelijk de gemiddelde leeftijd, het percentage mannen en het percentage participanten met een migratieachtergrond of minderheidsstatus niet samenhangen met recidive. Enkel het type delict hing samen met totale recidive, $F(2,88) = 7.408$, $p = .001$. Totale recidive bleek lager voor jeugdige plegers van verkrachting of een mix van gewelds- en zedendelicten dan voor jeugdige daders van (poging tot) moord of doodslag. De resultaten van de uitgevoerde moderatoranalyses zijn weergegeven in Tabel 5.5 en 5.6 voor totale recidive en Tabel 5.7 en 5.8 voor gewelddadige recidive.

5.2.3.3 Verschillen in effectiviteit voor intra- en extramurale straffen en maatregelen

Slechts drie studies rapporteerden recidivecijfers voor jongeren die een extramurale sanctie opgelegd kregen (voorwaardelijke sanctie of extramurale behandeling). De overige studies rapporteerden over jongeren veroordeeld tot vrijheidsstraffen of een intramurale behandeling. Uit een moderatoranalyse op basis van deze beperkte gegevens bleek dat er geen significant verschil in totale recidive was tussen jeugdigen veroordeeld tot een intramurale sanctie en jongeren veroordeeld tot een extramurale sanctie, $F(1,77) = .291$, $p = .591$. Voor gewelddadige recidive kon dit verband niet worden onderzocht wegens een gebrek aan data.

Tabel 5.2 Recidivepercentage en verband tussen detentieduur en recidive per geïncludeerde studie

Artikel	Jaar	Duur van detentie of behandeling (in mnd.)	Type recidive	Monitor Periode (in mnd.)	N	% recidive	% gewelddadig recidive	Detentieduur x recidive (r)
Baudin e.a.	2020	0-2.82	Veroordeeld voor een nieuw feit	24-288	1-8	0-100	-	.082 ^a
Borduin e.a.	1990	4-8	Arrestatie	36	1-2	0-100	-	-
Busch e.a.	2009	-	Berecht voor verkrachting als volwassene	120	223	32.74	-	-
Caudill & Trulson	2016	48.48	Gearresteerd voor een "felony"	12-120	221	26.70-57.92	-	-
De Vogel e.a.	2004	57.03	Nieuwe veroordeling (zeden/alg.)	140	40	32.50-65.00	50.00	-.041 ^b ; -.051 ^a ; -.201 ^c
Edwards e.a.	2005	22.95	Nieuwe veroordeling of waarschuwing voor een nieuw algemeen, gewelddadig of zedendelict	-	22	40.91 (4.55 Zeden)	31.82	-
Grieger (geweld)	2012	23.25	Veroordeeld voor een nieuw feit	66.10	355	62.50	44.40	-.004 ^a
Grieger (moord/doodslag)		60.00			72	87.90		-.201 ^a
Hagan & Gust-Brey	1999	8	Veroordeeld voor een nieuw feit	60-120	50	74.00-90.00	-	-
Hagan e.a.	2001	8	Veroordeeld voor een nieuw zedendelict	96	50	16.00	16.00	-
Heide	2019	-	Arrestatie/Overtreding van regels voorwaardelijke invrijheidstelling	360	48/17	11.76-87.50	-	-
Heide e.a.	2001	71	Veroordeeld tot gevangenisstraf of overtreding regels voor voorwaardelijke invrijheidstelling	12-192	43	18.60-58.14	-	-

Artikel	Jaar	Duur van detentie of behandeling (in mnd.)	Type recidive	Monitor Periode (in mnd.)	N	% recidive	% gewelddadig recidive	Detentieduur x recidive (r)
Hill e.a.	2012	133.92	Nieuwe veroordeling (geweld & zeden)	93.36	40	25	40	-.310 ^c ; -.180 ^b
Hoogsteder e.a.	2018	22.70 (det.), 12.06 (behandeling)	Arrestatie	12	10	30.00-60.00	0.00-30.00	.494 ^{a f} ; -
				24				.244 ^{a f} ; -.350 ^{a g}
				36				.213 ^{a f} ; -.143 ^{a g} ; .114 ^{b f} ; .191 ^{b g}
Khachatryan e.a.	2018	-	Arrestatie	368	48	87.50	62.50	-
Khachatryan e.a.	2016a	145.83	Arrestatie	363	6	66.67	50	-.488 ^b ; .828 ^a
Khachatryan e.a.	2016b	240	Arrestatie	368	48	87.50	62.50	-
Khachatryan e.a.	2016c	90; 118	Arrestatie	368	11/37	63.64-94.59	45.45-67.57	-
Krause e.a.	2020	-	Gerapporteerde delicten in case files	64.27	183	8.70 (zeden) - 50.80 (alg.)	24.00	-
McCarthy e.a.	1989	-	Verwezen naar de rechtbank	24	4-125	25.00-56.00	-	-
McCuish e.a.	2016	-	Veroordeling voor een nieuw feit	114.84 ^d 80.52 ^e	7 ^d 19 ^e	85.70 ^d 64.70 ^e	-	-
McCuish e.a.	2018	-	Veroordeeld voor een nieuw feit tussen de leeftijd van 20 en 28 jaar	124.20	26	65.38	-	-
Myers e.a.	2010	-	Veroordeling voor een nieuw feit	120	11	54.55	36.36	-
Rettenberger e.a.	2015	11.19	Veroordeling (gewelddadig en zeden)	30	44	13.64 (zeden)	61.36	-.50 ^c ; .200 ^b
Shao e.a.	2019	-	-	-	7-13	14.29-38.46	-	-

Artikel	Jaar	Duur van detentie of behandeling (in mnd.)	Type recidive	Monitor Periode (in mnd.)	N	% recidive	% gewelddadig recidive	Detentieduur x recidive (r)
Shepherd e.a.	2014	87.85	Nieuwe aanklacht	18	2	100	-	-
Van der Put	-	-	Algemeen/zeden	72	34-67	1.50 (zeden) - 65.70 (alg.)	20.60-32.80	-
Van der Put	-	-	-	-	168-216	22.62 37.04	-	-
Vries & Liem	2011	-	Veroordeling voor een nieuw feit	12-120	63-130	30.77-71.43	-	-
Wakeling e.a.	2013	57.82	Veroordeling voor een nieuw (zeden) feit	24, 60	51-73	2.00 (zeden) - 64.70 (alg.)	13.70-21.60	-.110 ^b ; -.070 ^c ; .160 ^a
Wilpert e.a.	2018	16.43	Politiecontact of aanklacht	35.45	22	45.50	9.09	-.340 ^a
Wisconsin Statistical Analysis Center	1986	-	Arrestatie, veroordeling & arrestatie en veroordeling	144	42	50-66.67	-	-

^a Correlatie tussen detentieduur en totale recidive (dichotoom)

^b Correlatie tussen detentieduur en gewelddadig recidive (dichotoom)

^c Correlatie tussen detentieduur en zedenrecidive (dichotoom)

^d Voor de jeugdige daders veroordeeld voor moord in deze steekproef

^e Voor de jeugdige daders veroordeeld voor doodslag in deze steekproef

^f Betreft een correlatie tussen detentieduur in een Justitiële Jeugdinstelling (JJI) en recidive

^g Betreft een correlatie tussen behandelduur in een Justitiële Jeugdinstelling (JJI) en recidive

* $p \leq .05$

Tabel 5.3 Gemiddelde ongewogen en gewogen totale recidivepercentages per dadergroep en operationalisering van recidive.

	Aantal unieke steekproeven	Gemiddelde detentieduur in maanden (SD)	Gemiddelde follow-up in maanden (SD)	Ongewogen gemiddeld recidivepercentage (95% CI)	Gemiddelde <i>t</i>	Gewogen gemiddeld recidivepercentage (95% CI)
<i>Totale recidive</i>	26	63.56 (45.10)	107.28 (99.49)	47.99 (42.77; 53.22)	1.459	44.42 (37.40; 51.56)
<i>Type recidive</i>						
Arrestaties	6	77.20 (59.59)	161.04 (150.47)	57.12 (46.79; 67.46)	1.746	58.72 (44.17; 72.52)
Veroordeling	13	42.66 (42.73)	91.37 (65.94)	46.95 (37.33; 56.58)	1.502	46.56 (35.90; 57.43)
<i>Type dadergroep en type recidive</i>						
Justitiabelen veroordeeld voor verkrachting	12	30.57 (24.24)	86.49 (63.82)	37.07 (23.13; 51.02)	1.281	35.71 (22.86; 49.66)
Arrestatie	1	-	37 (1.41)	50 (0-100)*	1.409	41.95 (*)
Veroordeling	5	34.11 (26.46)	113.78 (78.30)	44.32 (19.53; 69.11)	1.532	48.06 (24.43-72.12)
Justitiabelen veroordeeld voor levensdelicten	15	74.19 (44.69)	116.47 (108.43)	53.66 (48.38; 58.93)	1.631	53.01 (46.76; 59.26)
Arrestatie	5	77.20 (59.59)	172.32 (152.32)	57.77 (48.76; 66.78)	1.773	60.04 (44.77; 74.37)
Veroordeling	7	109.28 (42.68)	87.47 (43.59)	53.79 (44.17; 63.42)	1.707	56.79 (43.23; 69.80)
Justitiabelen veroordeeld voor een mix van gewelds- en of zedendelicten	5	26.09 (28.12)	67.88 (75.75)	40.80 (22.78; 58.82)	1.359	39.49 (19.12; 61.99)
Veroordeling	3	26.09 (28.12)	76.65 (80.62)	39.74 (15.41; 64.07)	1.401	41.55 (7.77; 80.94)

Noot. Meerdere *overall* effecten zijn geschat in aparte analyses. Ongewogen recidivepercentages verwijzen naar recidivepercentages voor transformatie tot een *t*-statistiek. Gewogen recidivepercentages zijn terug getransformeerd tot een proportie vanuit een *t*-statistiek.

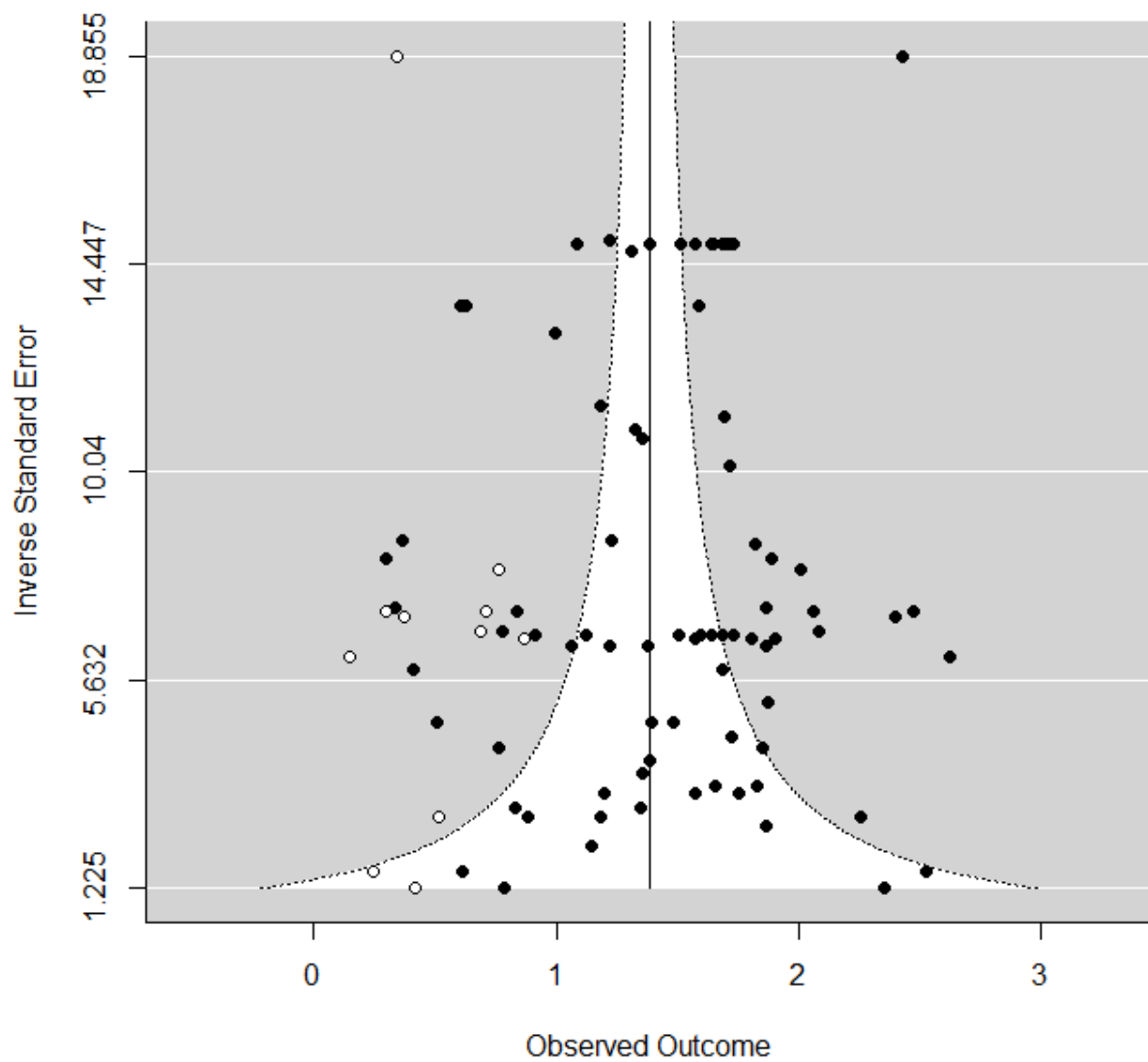
* Berekening 95% betrouwbaarheidsinterval niet mogelijk.

Tabel 5.4 Gemiddelde ongewogen en gewogen gewelddadige recidivepercentages per dadergroep en operationalisering van recidive.

	Aantal unieke steekproeven	Gemiddelde detentieduur in maanden (SD)	Gemiddelde follow-up in maanden (SD)	Ongewogen gemiddeld recidivepercentage (95% CI)	Gemiddelde <i>t</i>	Gewogen gemiddeld recidivepercentage (95% CI)
<i>Gewelddadig recidive</i>	15	77.46 (65.54)	145.96 (142.57)	35.81 (25.75; 45.87)	1.165	30.26 (20.27; 41.26)
<i>Type recidive</i>						
Arrestatie	4	102.74 (78.91)	225.08 (173.07)	44.46 (24.51; 64.40)	1.308	37.01 (9.51; 70.35)
Veroordeling	7	57.29 (39.08)	78.25 (38.92)	31.03 (17.54; 44.52)	1.167	30.35 (15.20; 48.11)
<i>Type dadergroep en type recidive</i>						
Justitiabelen veroordeeld voor verkrachting	8	28.22 (25.09)	63.96 (38.35)	34.76 (10.85; 58.67)	1.169	30.45 (16.37; 46.76)
Arrestatie	1	-	37 (1.41)	50(*)	1.409	41.95 (*)
Veroordeling	3	34.11 (32.41)	88.67 (55.37)	42.45 (*)	1.400	41.50 (.58; 93.98)
Justitiabelen veroordeeld voor levensdelicten	7	101.59 (71.78)	212.19 (160.77)	38.46 (25.16; 51.76)	1.205	32.12 (14.91; 52.26)
Arrestatie	3	102.74 (78.91)	262.70 (164.85)	43.35 (25.24; 61.45)	1.318	37.49 (4.64; 79.47)
Veroordeling	3	96.96 (52.27)	90.57 (30.92)	24.05 (*)	1.099	27.28 (1.36; 69.16)
Justitiabelen veroordeeld voor een mix van gewelds- en of zedendelicten	2	46.30 (19.96)	55.50 (29.51)	26.57 (*)	1.164	30.22 (*)
Veroordeling	2	46.30 (19.96)	55.50 (29.51)	26.57 (*)	1.164	30.22 (*)

* Analyses resulteren niet in een significant 95% betrouwbaarheidsinterval.

Figuur 5.2 Funnel plot voor totale recidive

Noot. De x-as bevat de t -statistiek, de y-as de *inverse standard error*. De zwarte stippen vertegenwoordigen de geobserveerde resultaten terwijl de witte stippen ontbrekende resultaten omvatten die statistisch gezien verwacht zouden worden. Hieruit blijkt dat lagere recidivepercentages enigszins ondervertegenwoordigd zijn.

Tabel 5.5 Resultaten van categorische moderatoranalyses voor totale recidivepercentages

Moderatorvariabele	<i>s</i>	<i>K</i>	β_0 (95% CI)	β_1 (95% CI)	Omnibus test	<i>p</i> -waarde	Variantie niveau 2	Variantie niveau 3
<i>Studiekenmerken</i>								
Land	26	98			$F(3,87) = 2.695$	.051	.200***	.009
Nederland (RC)	5	20	1.463 (1.223; 1.702)***					
Verenigde Staten	10	51	1.643 (1.495; 1.792)***	-.163 (-.128; .454)				
Europa/EU	7	21	1.407 (1.144; 1.671)***	-.141 (-.480; .198)				
Anders	4	10	1.383 (1.025; 1.741)***	-.271 (-.661; .119)				
Operationalisering recidive	26	96			$F(3,87) = 8.258$	< .001	.133***	.064
Arrestatie (algemeen)(RC)	5	17	1.434 (1.221; 1.648)***					
Arrestatie voor specifiek feit	2	11	1.273 (1.078; 1.467)***	-.180 (-.675; .315)				
Veroordeling algemeen	12	27	1.532 (1.357; 1.707)***	.305 (-.001; .612)				
Veroordeling zeden	6	7	1.135 (.950; 1.319)***	-.609 (-1.015; -.202)**				
<i>Deelnemer kenmerken</i>								
Delicttype	26	98			$F(2,88) = 7.408$	.001	.191***	.004
(Poging tot) moord / doodslag (RC)	15	63	1.631 (1.500; 1.762)***					
Verkrachting	12	22	1.376 (1.176; 1.577)***	-.349 (-.601; -.096)**				
Mix van geweldsdelicten, inclusief combinatie met zedendelicten	5	13	1.334 (1.033; 1.636)***	-.610 (-.996; -.224)**				
<i>Sanctiekenmerken</i>								

Moderatorvariabele	<i>s</i>	<i>K</i>	β_0 (95% CI)	β_1 (95% CI)	Omnibus test	<i>p</i> -waarde	Variantie niveau 2	Variantie niveau 3
Sanctiesetting	21	86			$F(1,77) = .291$	.591	.164***	.033
Intramuraal (RC)	20	82	1.521 (1.374; 1.669)***					
Extramuraal	3	4	1.705 (1.038; 2.372)***	.184 (-.495; .863)				

Noot. * $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .00$. RC = referentiecategorie.

Tabel 5.6 Resultaten van continue moderatoranalyses voor totale recidivepercentages

Moderatorvariabele	<i>S</i>	<i>k</i>	β_0 (95% CI)	β_1 (95% CI)	Omnibus test	<i>p</i> -waarde	Variantie niveau 2	Variantie niveau 3
Studiekenmerken								
Publicatiejaar	24	92	1.493 (1.342; 1.644)***	.002 (-.012; .015)	$F(1,83) = .057$	.812	.167***	.050*
Impactfactor	22	86	1.449 (1.299; 1.600)***	-.033 (-.213; .147)	$F(1,77) = .130$	.719	.165***	.038*
Steekproefgrootte	26	98	1.455 (1.309; 1.602)***	0.0 (-.001; .002)	$F(1,89) = .098$	.755	.189***	.047**
Follow-up periode	22	85	1.531 (1.395; 1.667)***	.002 (.001; .003)***	$F(1,83) = 12.690$	< .001	.162***	.030
Participatantenkenmerken								
Leeftijd	22	70	1.436 (1.257; 1.615)***	.000 (-.085; .085)	$F(1,61) = < .001$	.996	.214***	.065*
Percentage man	23	82	1.413 (1.240; 1.585)***	-.010 (-.032; .011)	$F(1,73) = .923$	.340	.230***	.049**
Percentage met migratie- /minderheidsstatus	17	75	1.512 (1.321; 1.702)***	.006 (-.000; .012)	$F(1,67) = 3.528$	.065	.138***	.063**

Noot. * $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$

Tabel 5.7 Resultaten van categorische moderatoranalyses voor gewelddadige recidivepercentages

Moderatorvariabele	S	k	β_0 (95% CI)	β_1 (95% CI)	Omnibus test	p-waarde	Variantie niveau 2	Variantie niveau 3
Studiekenmerken								
Land	15	26			$F(3,21) = .775$	.521	.032**	..124*
Nederland (RC)	4	7	.982 (.572; 1.392)***					
Verenigde Staten	5	11	1.331 (.867; 1.794)***	.414 (-.216; 1.043)				
Europa/EU	6	8	1.219 (.790; 1.648)***	.249 (-.293; .790)				
Operationalisering recidive	15	26			$F(2,22) = .378$	.689	.029	.139
Arrestatie (algemeen)(RC)	4	12	1.149 (.817; 1.481)***					
Veroordeling algemeen	6	8	1.146 (.857; 1.436)***	.098 (-.415; .611)				
Veroordeling zeden	1	1	.980 (.591; 1.368)***	-.308 (-1.267; .650)				
Deelnemer kenmerken								
Delicttype	16	26			$F(2,22) = .437$	.651	.029**	.136***
(Poging tot) moord / doodslag (RC)	7	14	1.249 (.911; 1.587)***					
Verkrachting	8	9	1.242 (.957; 1.527)***	-.105 (-.519; .310)				
Mix van geweldsdelicten, inclusief combinatie met zedendelicten	2	3	1.592 (1.217; 1.968)***	-.380 (-1.273; .514)				

Noot. * $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$

Tabel 5.8 Resultaten van continue moderatoranalyses voor gewelddadige recidivepercentages

Moderatorvariabele	<i>S</i>	<i>k</i>	β_0 (95% CI)	β_1 (95% CI)	Omnibus test	<i>p</i> -waarde	Variantie niveau 2	Variantie niveau 3
Studiekenmerken								
Publicatiejaar	14	24	1.176 (.905; 1.446)***	-.003 (-.039; .032)	<i>F</i> (1,21) = .036	.851	.031**	.147***
Impactfactor	13	21	1.155 (.868; 1.442)***	-.086 (-.451; .279)	<i>F</i> (1,18) = .245	.626	< .001	.184**
Steekproefgrootte	15	26	1.169 (.931; 1.407)***	.002 (.001; .003)***	<i>F</i> (1,23) = 15.144	< .001	< .001**	.153***
Follow-up periode	14	25	1.159 (.965; 1.354)***	.002 (.001; .004)**	<i>F</i> (1,22) = 8.783	.007	.026**	.069
Steekproefkenmerken								
Gemiddelde leeftijd	13	22	1.179 (.900; 1.458)***	.008 (-.120; .135)	<i>F</i> (1,19) = .015	.902	.034**	.144***
Percentage man	14	25	1.222 (.930; 1.514)***	-.027 (-.108; .054)	<i>F</i> (1,23) = .469	.500	.030**	.125***
Percentage met migratie- /minderheidsstatus	9	17	1.152 (.769; 1.536)***	.002 (-.008; .013)	<i>F</i> (1,14) = .257	.620	.035**	.164**

Noot. * $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$

5.2.3.4 Samenhang tussen detentieduur en effectiviteit

Uit de derde meta-analyse naar het verband tussen detentieduur en recidive bleek detentieduur niet significant samen te hangen met recidive, $r = -.05$ (95% CI = $-.125; .024$), $p = .173$. Deze resultaten zijn weergegeven in Tabel 5.9. Omdat er geen sprake was van significante heterogeniteit op niveau 2 (variantie binnen studies), $\chi^2(1) = .077$, $p = .391$ of niveau 3 (variantie tussen studies), $\chi^2(1) = < .001$, $p > .999$, zijn geen moderatoranalyses uitgevoerd.

Tabel 5.9 Het verband tussen detentieduur en recidive

	<i>s</i>	<i>K</i>	<i>ESr</i>	<i>p</i> -waarde	<i>t</i> -waarde
Relatie tussen detentieduur en recidive	9	23	-.05	.173	1.408

^a *s* = het aantal onafhankelijke steekproeven opgenomen in de analyse.

^b *k* = het aantal onafhankelijke steekproeven opgenomen in de analyse.

^c *ESr* = de correlatiecoëfficiënt voor het verband tussen detentieduur en recidive.

5.2.4 Conclusie literatuuronderzoek

Het doel van het huidige literatuuronderzoek was om inzicht te krijgen in 1) recidivepercentages van jeugdige daders (12-23 jaar) van ernstige gewelds- en zedenmisdrijven; 2) eventuele verschillen in effectiviteit voor intra- en extramurale straffen en maatregelen; en 3) de samenhang tussen detentieduur en effectiviteit. Om deze onderzoeksvragen te beantwoorden, zijn drie meta-analyses uitgevoerd. Hieruit bleek dat voor jeugdige daders van ernstige gewelds- en zedenmisdrijven het gemiddelde gewogen recidivepercentage 44.42% (betrouwbaarheidsinterval 37.40; 51.56) was voor totale recidive (ongeacht ernst of type) over een periode van gemiddeld 8.94 jaar. Het gemiddeld gewogen recidivepercentage voor gewelddadige recidive was 30.26% (betrouwbaarheidsinterval 20.27; 41.26) over een periode van gemiddeld 12.16 jaar. Naarmate deelnemers gedurende een langere periode gevolgd werden waren de recidivepercentages voor zowel totale recidive als specifiek geweldsrecidive hoger. Ook waren, zoals verwacht, recidivepercentages het hoogst in studies waarin recidive geoperationaliseerd werd als een aanhouding voor enig nieuw strafbaar feit.

Omdat de onderzochte doelgroep zeer specifiek is (alleen daders van zeer ernstige misdrijven, gepleegd voor het 23ste levensjaar), de definities van recidive en de periode waarover recidive gemonitord is verschillen tussen studies, kunnen deze percentages niet zonder meer vergeleken worden met recidivepercentages gevonden in andere studies. De bevinding dat definities van recidive sterk verschillen tussen studies sluit aan bij bevindingen van een eerdere meta-analyse naar recidive door Fazel en Wolf.⁸³¹ Zij concludeerden zelfs dat internationale vergelijkingen van recidivecijfers niet valide waren wegens de grote verschillen in de manier waarop recidive geoperationaliseerd werd.

⁸³¹ Fazel & Wolf 2015.

In dit literatuuronderzoek zijn geen verschillen in recidivepercentages aangetoond tussen jeugdige daders die een intra- versus extramurale sanctie opgelegd kregen. Echter, gezien het kleine aantal studies gericht op jeugdigen veroordeeld tot een extramurale sanctie, moet deze bevinding met extra voorzichtigheid geïnterpreteerd worden. Eerder literatuuronderzoek concludeerde dat voor jeugdige daders zoveel mogelijk gebruik moet worden gemaakt van extramurale, empirisch ondersteunde interventies in plaats van intramurale straffen.⁸³² Kanttekening hierbij is wel dat het onderzoek van Lambie en Randell⁸³³ een bredere populatie jeugdige delinquenten bestudeerde dan huidig onderzoek.

Uit dit literatuuronderzoek kwam tenslotte geen significant verband tussen detentieduur en recidive naar voren. Met uitzondering van een negatief verband in één van de geïncludeerde studies, gebaseerd op gegevens van slechts zes deelnemers⁸³⁴, was het verband tussen detentieduur en recidive in geen enkele andere studie significant. Op basis van dit literatuuronderzoek en eerdere literatuuronderzoeken op dit gebied zijn er geen aanwijzingen dat vrijheidsstraffen in het algemeen en langere vrijheidsstraffen in het bijzonder zullen leiden tot minder (of meer) recidive.

Aanvankelijk is in de geïncludeerde studies ook gezocht naar gegevens over verbanden tussen sancties en andere uitkomsten gerelateerd aan het functioneren van jeugdige daders van ernstige gewelds- en zedenmisdrijven. Informatie over andere uitkomsten, zoals mentale gezondheid en opleiding, werden echter op één uitzondering na niet beschreven. Heide⁸³⁵ interviewde 19 participanten tijdens haar studie naar jongeren veroordeeld voor moord, waarbij ze zich richtte op hun ervaringen na vrijlating.⁸³⁶ Een derde van de groep had een baan na vrijlating, en ruim twee derde gaf aan moeite te hebben (gehad) in het vinden van werk. Een kwart pakte een opleiding op na vrijlating en minder dan de helft nam deel aan *counseling* of steungroepen. Twee derde gaf aan na vrijlating gebruik te maken van verdovende middelen. Aangezien soortgelijke informatie in geen van de overige geïncludeerde studies werd beschreven, en ook het onderzoek van Heide zich niet richtte op de samenhang tussen sanctie en uitkomsten, beperken de analyses in het onderhavige literatuuronderzoek zich enkel op uitkomsten in termen van recidive. Echter, de door Heide gerapporteerde negatieve ervaringen van jeugdigen na afloop van hun vrijheidsstraf, zoals het ervaren van moeilijkheden met het vinden van werk, sluiten aan bij de conclusies van Van Ham en Ferwerda over het bestaan van negatieve neveneffecten van vrijheidsstraffen.⁸³⁷ Ook Van der Geest e.a. constateerden een negatief effect van detentie op de arbeidskansen van Nederlandse volwassen mannen tot een jaar na hun vrijlating uit een Justitiële Jeugdinrichting.⁸³⁸ Dmitrieva e.a. constateerden bovendien dat detentie in een residentieel behandelcentrum een negatief effect had op de ontwikkeling naar psychosociale volwassenheid, wat bijvoorbeeld de capaciteit tot het onderdrukken van impulsief of agressief gedrag, het nemen van verantwoordelijkheid en perspectiefneming omvat.⁸³⁹

⁸³² Lambie & Randell 2013.

⁸³³ *Ibid.*

⁸³⁴ Khachatryan e.a. 2016a.

⁸³⁵ Heide 2019.

⁸³⁶ Heide 2019.

⁸³⁷ Van Ham & Ferwerda 2018.

⁸³⁸ Van der Geest e.a. 2016.

⁸³⁹ Dmitrieva e.a. 2012.

5.2.4.1 Sterke punten en beperkingen van het literatuuronderzoek

Bij de interpretatie van de resultaten van dit literatuuronderzoek dient rekening gehouden te worden met een aantal beperkingen. Een eerste beperking is dat van de 171 potentiële informatiebronnen waarbij gegevens over de specifieke doelgroep mogelijk beschikbaar was, slechts van een beperkt aantal studies aanvullende informatie is verkregen. Hoewel ontvangen reacties stevast positief waren, is van een aantal auteurs geen reactie ontvangen. Het is daarom waarschijnlijk dat niet alle bestaande gegevens op dit gebied boven tafel zijn gekomen, wat de resultaten beïnvloed zou kunnen hebben.

Een andere, reeds aangekaarte, beperking is dat de operationalisering van recidive sterk verschilde tussen studies. Uit de moderatoranalyses bleek dat dit effect had op de recidivepercentages. Mogelijk heeft dit ook de verbanden tussen enerzijds sanctie (intra- versus extramuraal) en detentieduur en anderzijds recidive beïnvloed. Vanwege deze variatie in operationalisering moeten de resultaten van dit literatuuronderzoek met voorzichtigheid geïnterpreteerd worden.

Een andere beperking van de huidige studie betreft de vaak kleine steekproefgrootte van geïnccludeerde studies. De lage prevalentie van ernstige gewelds- en zedenmisdrijven maakt de kans op kleine steekproeven groter, en daarmee ook de kans op lage statistische *power* in de betreffende studies.

Het voorliggende literatuuronderzoek kent echter ook een aantal sterke punten. Allereerst is van een groot aantal auteurs aanvullende informatie verkregen, waardoor dit onderzoek specifieke informatie omvat dat nog niet beschikbaar was. De huidige analyse is bovendien toegespitst op jeugdige daders van ernstige gewelds- en zedenmisdrijven, een specifieke doelgroep waarnaar nog weinig onderzoek is uitgevoerd. Ten slotte is middels moderatoranalyses de invloed van een groot aantal factoren op recidivepercentages onderzocht, waarmee een beter beeld gekregen is van recidive bij deze specifieke dadergroep.

5.3 Het verband tussen strafmaat en recidive in Nederland

5.3.1 Inleiding

Om voor Nederland en de vijf geselecteerde landen informatie te verkrijgen over het verschil tussen intra- en extramuraal straffen in effectiviteit en over de relatie tussen detentieduur en effectiviteit is in eerste instantie voor alle landen bij (contactpersonen van) ministeries van justitie een informatie uitvraag gedaan. Voor Nederland volgde snel een toezegging voor een databestand met betrekking tot recidive. Voor de overige landen werden de mogelijkheden minder snel duidelijk en is aanvullend gezocht naar databestanden, relevante beleidsstukken of rapporten en naar websites met officiële registratiegegevens met daarin de benodigde gegevens. Om deze reden zal paragraaf 5.3 verslag doen van de bevindingen op basis van de officiële registratiegegevens in Nederland, waarna in paragraaf 5.4 beschreven zal worden op welke

mogelijke manieren geprobeerd is de benodigde gegevens voor de vijf overige geselecteerde landen te bemachtigen.

5.3.2 Methode

Via het WODC is een databestand verkregen met gegevens van daders van ernstige gewelds- en/of zedenmisdrijven in de leeftijd van 12-23 jaar die veroordeeld zijn tussen 2005 en 2019. In Tabel 5.10 is weergegeven op basis van welke misdrijven jeugdige daders geïnccludeerd zijn in de onderzoeksgroep. Het verkregen databestand bevat enkele demografische gegevens zoals geslacht en geboorteland, gegevens over de afdoening en gegevens over nieuw gepleegde misdrijven. Conform de werkwijze van het WODC is ervoor gekozen om recidive, gedefinieerd als justitiecontacten met een ‘geldige’⁸⁴⁰ afdoening, op vier manieren te operationaliseren. Naast algemene recidive is ook ernstige recidive, zeer ernstige recidive en OVS-recidive in kaart gebracht. Ernstige recidive is gedefinieerd als een nieuw misdrijf met een wettelijke strafbedreiging van vier jaar of meer of waarvoor voorlopige hechtenis kan worden gelast. Van zeer ernstige recidive werd gesproken indien het een misdrijf betrof met een wettelijke strafbedreiging van ten minste acht jaar. OVS-recidive is recidive met misdrijven waarvoor een (deels) onvoorwaardelijke vrijheidsstraf (ovs) is opgelegd.⁸⁴¹

Tabel 5.10 Geïnccludeerde misdrijven

Misdrijf	Artikel	Omschrijving
Zware geweldpleging	141 SR, lid 2, sub 2 en 3	Geweldpleging in groepsverband met zwaar lichamelijk letsel (lid 2.2) of de dood (lid 2.3) tot gevolg.
	300 SR, lid 2 en lid 3	Mishandeling met zwaar lichamelijk letsel (lid 2) of de dood (lid 3) tot gevolg.
	301 SR, lid 2 en 3	Mishandeling met voorbedachten rade met zwaar lichamelijk letsel (lid 2) of de dood (lid 3) tot gevolg.
	302 SR, lid 1 en 2 (hele artikel)	Zware mishandeling (lid 2) met evt. de dood tot gevolg (lid 3).
	303 SR, lid 1 en 2 (hele artikel)	Zware mishandeling met voorbedachten rade (lid 2) met evt. de dood tot gevolg (lid 3).
Moord/doodslag	287 SR	Doodslag
	288 SR	Doodslag i.c.m. een ander strafbaar feit om de doodslag te vergemakkelijken.
	289 SR	Moord
Verkrachting	242 SR	Verkrachting

⁸⁴⁰ Onder geldig wordt door het WODC verstaan: alleen strafzaken die door de officier van justitie worden afgedaan met een beleidssepot of een transactie of waarin de rechter een schuldigverklaring uitspreekt, tellen mee. Strafzaken die nog niet zijn afgedaan, of zaken die in hoger beroep dienen, worden ook meegeteld. Zaken die eindigen in een vrijspraak, een technisch sepot of een niet-schuldigverklaring van de rechter blijven buiten beschouwing.

⁸⁴¹ Wartna e.a. 2011.

5.3.2 Resultaten

5.3.2.1 Demografische gegevens

Het verkregen databestand voor de Nederlandse situatie bevat gegevens van 14.534 jeugdige daders van een ernstig gewelds- en/of zedenmisdrijf, gepleegd toen zij 12-23 jaar oud waren, die zijn veroordeeld tussen 2005 en 2019. Allereerst worden de demografische gegevens van de onderzoeksgroep weergegeven, geordend naar dadergroep op basis van type misdrijf/misdrijven. Zoals te zien in Tabel 5.11 is de grootste groep ($N = 10.833$, 74.5%) veroordeeld voor zware geweldpleging. Ruim een vijfde van de groep jeugdigen ($N = 3.033$, 20.9%) is veroordeeld voor moord/doodslag, al dan niet in combinatie met zware geweldpleging. Voorts zijn $N = 638$ jongeren (4.4%) veroordeeld voor verkrachting. Tenslotte zijn $N = 21$ jeugdigen (0.1%) veroordeeld voor verkrachting in combinatie met ernstige geweldpleging en $N = 9$ jeugdigen (0.1%) voor een combinatie van moord/doodslag met verkrachting. Het merendeel van de veroordeelde jeugdigen is man (91%) en geboren in Nederland (82%). De jeugdigen waren gemiddeld 18.23 jaar oud ten tijde van het plegen van het misdrijf ($SD = 2.51$, range 12-23). Figuur 5.3 geeft de verdeling van veroordelingen over de tijd weer (2005-2019), per dadergroep.

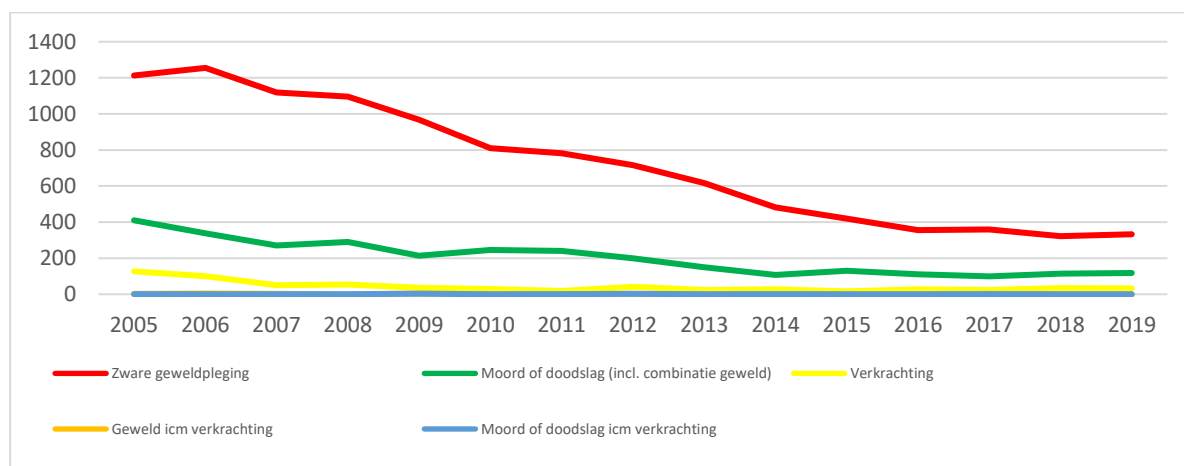
Om meer inzicht te krijgen in de dadergroepen voor wat betreft leeftijd zijn drie leeftijdsgroepen onderscheiden, namelijk 12 t/m 15 jaar, 16 t/m 17 jaar en 18 t/m 22 jaar. In Tabel 5.11 is te zien dat ongeacht dadergroep, 18- t/m 22-jarigen het meest vertegenwoordigd zijn. Voor zware geweldpleging, moord en doodslag en verkrachting in combinatie met een geweldsdelict geldt verder dat 12 t/m 15 jarigen het minst vertegenwoordigd zijn, terwijl voor verkrachting en verkrachting in combinatie met doodslag 12- t/m 15-jarigen meer vertegenwoordigd zijn dan 16- t/m 18-jarigen. Bij de interpretatie van deze percentages dient rekening te worden gehouden met de verschillende breedte van de leeftijdscategorieën (de categorie 16- t/m 17-jarigen bevat minder leeftijden dan de overige twee categorieën).

Tabel 5.11 Demografische kenmerken van jeugdige daders (12-23 jaar) van ernstige gewelds- en/of zedenmisdrijven, veroordeeld tussen 2005 en 2019 in Nederland

Uitgangszaak waarvoor veroordeeld	<i>N</i>	% Man	Gemiddelde leeftijd ttv delict (SD, Min-Max)	Geboren in NL (%)
Zware geweldpleging	10833	89.8	18.23 (2.495, 12-22)	83.8
Moord/doodslag (incl. in combinatie met geweldpleging)	3033	93*	18.48 (2.400, 12-22)	77.7
Verkrachting	638	99.1	16.99 (2.862, 12-22)	70.4
Verkrachting i.c.m. geweldsdelict	21	90.5	18.62 (2.269, 15-22)	61.9
Verkrachting i.c.m. moord/ doodslag	9	100	16.44 (2.068, 14-19)	77.8

* 1 missing

Figuur 5.3 Veroordelingen tussen 2005-2019, per dadergroep

Tabel 5.12 Leeftijdscategorieën per dadergroep

Uitgangszak waarvoor veroordeeld	12 t/m 15	16 t/m 17	18 t/m 22	Totale N
	N = 2311 (15.9%)	N = 3269 (22.5%)	N = 8954 (61.6%)	
Zware geweldpleging	15.7 %	22.8%	61.5%	10833
Moord/doodslag (incl. in combinatie met geweldsdelict)	12.2%	22.0%	65.8%	3033
Verkrachting	37.1%	19.7%	43.1%	638
Verkrachting i.c.m. geweldsdelict	9.5%	19.0%	71.4%	21
Verkrachting i.c.m. moord/ doodslag	44.4%	11.1%	44.4%	9

5.3.2.2 Sancties per dadergroep

Allereerst is per dader- en leeftijdsgroep bekeken of het jeugdsanctierecht of het volwassenensanctierecht geïndiceerd was, op basis van hiervoor aangeleverde gegevens door het WODC. Uit Tabel 5.13 blijkt dat bij ernstige geweldpleging en bij verkrachting in combinatie met een geweldsdelict of moord/doodslag in vrijwel alle gevallen bij jeugdigen onder de 18 jaar het jeugdsanctierecht is toegepast en als jeugdigen meerderjarig zijn het volwassenensanctierecht. Daarnaast blijkt dat bij moord en doodslag gepleegd door 16- en 17-jarigen in 4.3% van de gevallen het volwassenensanctierecht is toegepast. Daarentegen wordt bij 18- tot en met 22-jarigen veroordeeld voor moord of doodslag vrijwel altijd het volwassenensanctierecht toegepast. Bij daders van 16 en 17 jaar veroordeeld voor verkrachtingszaken wordt in 8.7% van de gevallen het volwassenensanctierecht toegepast. Jongvolwassen daders van verkrachting zijn vrijwel altijd volgens het volwassenensanctierecht berecht. Slechts 5.8% van deze groep is volgens het jeugdsanctierecht berecht.

Vervolgens zijn de afdoeningen per dader- en leeftijdsgroep bekeken. Wanneer er binnen een zaak meerdere typen afdoeningen zijn, is de afdoening die het hoogst in de hiërarchie staat geselecteerd (Tabel 5.14). In Tabel 5.15 is te zien dat bij veroordeling voor

zware geweldpleging in de meeste zaken een leerstraf, werkstraf of geldboete is opgelegd, ongeacht de leeftijd van de jeugdige dader. Verder is te zien dat het percentage jeugdige daders dat een leerstraf, werkstraf of geldboete kreeg daalt naarmate de leeftijd ten tijde van de zware geweldpleging hoger was, en het percentage jeugdigen dat een onvoorwaardelijke vrijheidsstraf opgelegd kreeg stijgt naarmate de leeftijd bij het plegen van het misdrijf hoger was. Bij veroordelingen voor moord, doodslag en/of verkrachting zijn onvoorwaardelijke vrijheidsstraffen de meest opgelegde sanctie, naast vrijheidsbenemende maatregelen (PIJ-maatregel of TBS-maatregel). Waar vrijheidsbenemende maatregelen zijn opgelegd gaat het bij minderjarigen doorgaans om een PIJ-maatregel en bij jongvolwassenen om een TBS-maatregel.

Tabel 5.13 Indicatie jeugd- of commune strafrecht per dadergroep

Uitgangszaak waarvoor veroordeeld	Sanctierecht	12 t/m 15	16 t/m 17	18 t/m 22
Zware geweldpleging	Jeugd	99.3%	98.3%	1.4%
	Volwassenen	nvt	1.7%	98.6%
Moord/doodslag*	Jeugd	99.2%	95.7%	2.0%
	Volwassenen	nvt	4.3%	98.0%
Verkrachting	Jeugd	95.8%	91.3%	5.8%
	Volwassenen	nvt	8.7%	94.2%
Verkrachting i.c.m. geweldsdelict	Jeugd	100%	100%	0%
	Volwassenen	nvt	0%	100%
Verkrachting i.c.m. moord/doodslag)	Jeugd	100%	100%	0%
	Volwassenen	nvt	0%	100%

* incl. i.c.m. geweldsdelict.

Tabel 5.14 Hiërarchie afdoeningen (WODC)

<u>Afdoening</u>
vrijheidsbeperkende maatregel
onvw. vrijheidsstraf langer dan 12 mnd.
onvw. vrijheidsstraf t/m 12 mnd.
onvw. vrijheidsstraf t/m 6 mnd.
onvw. vrijheidsstraf t/m 3 mnd.
onvw. vrijheidsstraf t/m 1 mnd.
leerstraf
leerstraf ihkv vw. vrijheidsstraf
transactie leerstraf
werkstraf
werkstraf ihkv vw. vrijheidsstraf
transactie werkstraf
dienstverlening ihkv vw. beleidsepot
vw. vrijheidsstraf met bijz. vw.
vw. vrijheidsstraf zonder bijz. vw.
(deels) onvw. geldboete
geldstraf ihkv vw. vrijheidsstraf
financiële transactie
vw. geldstraf
overige transactie
schuldig zonder oplegging van straf of maatregel
berisping, mondeling of schriftelijke waarschuwing
beleidsepot
vrijspraak
technische uitspraak
technisch sepot
overige afdoening

Tabel 5.15 Overzicht van afdoeningen per dader- en leeftijdsgroep in % (op basis van zwaarste afdoening)⁸⁴²

Uitgangzaak waarvoor veroordeeld	Afdoening	12 t/m 15	16 t/m 17	18 t/m 22
Zware geweldpleging	Onvoorwaardelijke vrijheidsstraf	15.1	21.3	30.7
	PIJ	2.7	3.6	0.3
	TBS	nvt	0.1	0.7
	Voorwaardelijke vrijheidsstraf	2.7	2.7	2.4
	Overig (leer-, werkstraf of geldboete; GBM)	79.5	72.3	66
Moord/doodslag (incl. i.c.m. geweldsdelict)	Onvoorwaardelijke vrijheidsstraf	48	53.4	76.4
	PIJ	20.1	22	1.1
	TBS	nvt	0.7	5.3
	Voorwaardelijke vrijheidsstraf	1.9	0.7	0.6
	Overig (leer-, werkstraf of geldboete; GBM)	30.1	23.1	16.7
Verkrachting	Onvoorwaardelijke vrijheidsstraf	43.9	46	69.1
	PIJ	22.4	27	2.5
	TBS	nvt	0.8	11.6
	Voorwaardelijke vrijheidsstraf	5.9	5.6	2.9
	Overig (leer-, werkstraf of geldboete; GBM)	27.8	20.6	13.8
Verkrachting i.c.m. geweldsdelict	Onvoorwaardelijke vrijheidsstraf	50	50	60
	PIJ	50	50	6.7
	TBS	nvt	Nvt	26.7
	Overig (leer-, werkstraf of geldboete; GBM)	nvt	Nvt	6.7
Verkrachting i.c.m. moord/doodslag	Onvoorwaardelijke vrijheidsstraf	nvt	nvt	75
	PIJ	100	100	nvt
	TBS	nvt	Nvt	25

5.3.2.3 Recidive onder jeugdige daders van ernstige gewelds- en zedenmisdrijven

Om inzicht te krijgen in de recidive van jeugdige daders van ernstige gewelds- en/of zedenmisdrijven zijn alleen de jeugdigen die tussen 2005 en 2017 veroordeeld zijn geïnccludeerd, omdat recidivecijfers voor de jeugdigen die na 2017 veroordeeld zijn mogelijk minder betrouwbaar zijn. Ongeacht het misdrijf waarvoor zij zijn veroordeeld, recidiveert binnen twee jaar 40% van de 12- tot en met 15-jarigen, 39.1% van de 16- en 17-jarigen en 40.9% van de 18- tot en met 22-jarigen. In Tabel 5.16 staan de recidivepercentages per dader- en leeftijdsgroep.

⁸⁴² Volgens de definitie van het WODC valt onder voorwaardelijke vrijheidsstraf: arrest, gevangenisstraf, hechtenis, jeugd detentie, militaire detentie, plaatsing in een rijkswerkinrichting, plaatsing in een tuchtschool.

Tabel 5.16 Percentages algemene, ernstige, zeer ernstige en OVS-recidive en binnen twee jaar (gecorrigeerd voor detentie), per dader- en leeftijdsgroep

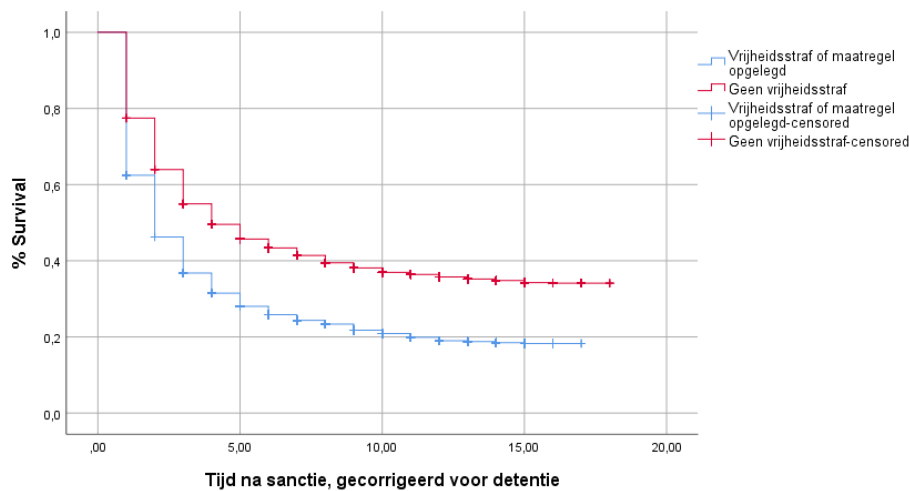
Uitgangszaak waarvoor veroordeeld	Recidive	12 t/m 15	16 t/m 17	18 t/m 22
Zware geweldpleging	Algemeen	41.2	40.4	41
	Ernstig	37	34.9	32.6
	Zeer ernstig	7.9	7.7	6.1
	OVS	10.3	12.9	12.9
Moord/doodslag (incl. i.c.m. geweldsmisdrijf)	Algemeen	41.2	34.9	41.1
	Ernstig	38	30	32.8
	Zeer ernstig	9.2	8	7.7
	OVS	12.2	13.4	16.6
Verkrachting	Algemeen	30.3	36.1	37
	Ernstig	27.6	33.3	28
	Zeer ernstig	9	6.5	11.1
	OVS	7.7	8.3	16.9
Verkrachting i.c.m. Geweldsmisdrijf	Algemeen	50	50	42.9
	Ernstig	50	50	42.9
	Zeer ernstig	0	25	0
	OVS	0	25	7.1
Verkrachting i.c.m. Moord/doodslag	Algemeen	0	0	25
	Ernstig	0	0	25
	Zeer ernstig	0	0	0
	OVS	0	0	25

5.3.2.4 Het verband tussen afdoening en recidive

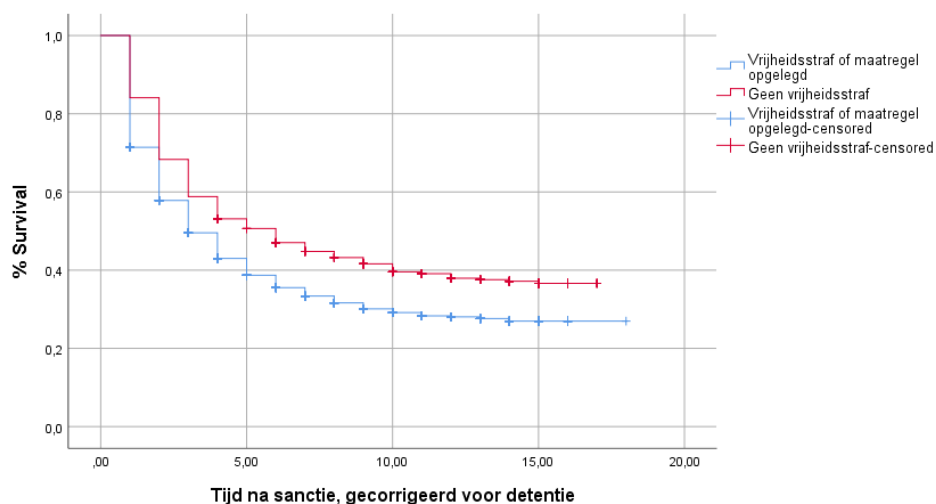
Om het verschil in recidive na intra- en extramurale sancties te onderzoeken zijn de opgelegde strafmodaliteiten verdeeld in intra- (onvoorwaardelijke vrijheidsstraf en vrijheidsbenemende maatregel) en extramuraal (voorwaardelijke straf; leerstraf, werkstraf en geldboete; GBM) en is een Kaplan Meijer *survival* analyse uitgevoerd, apart per dadergroep. Hieruit komt naar voren dat veroordeelden voor zware geweldspleging ($\chi^2(1) = 384.376, p < .001$), moord of doodslag ($\chi^2(1) = 31.976, p < .001$), of verkrachting ($\chi^2(1) = 12.836, p < .001$) die een intramurale sanctie opgelegd kregen eerder recidiveerden dan veroordeelden binnen deze dadergroepen die een extramurale sanctie opgelegd kregen (Figuur 5.4a-c). Dit wordt gevonden ongeacht type recidive. Voor de twee andere dadergroepen konden deze analyses niet worden uitgevoerd vanwege de kleine aantallen en beperkte spreiding over intra- en extramurale sancties.

Figuur 5.4 Survival curves voor algemene recidive na intra- en extramurale afdoening, per dadergroep (2005-2017)

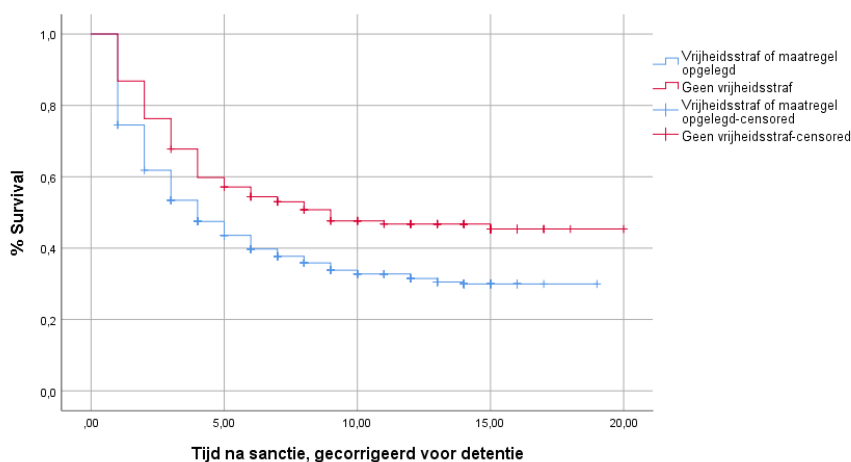
a.. Jeugdigen veroordeeld voor zware geweldspleging

b. Jeugdigen veroordeeld voor moord of doodslag

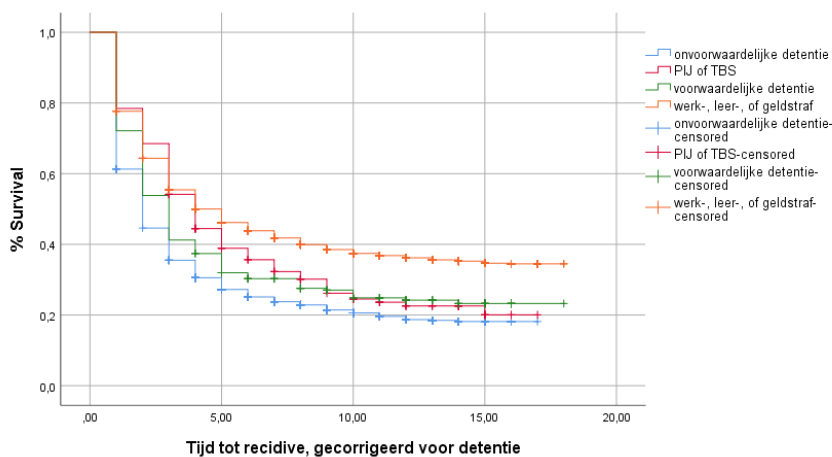
c. Jeugdigen veroordeeld voor verkrachting

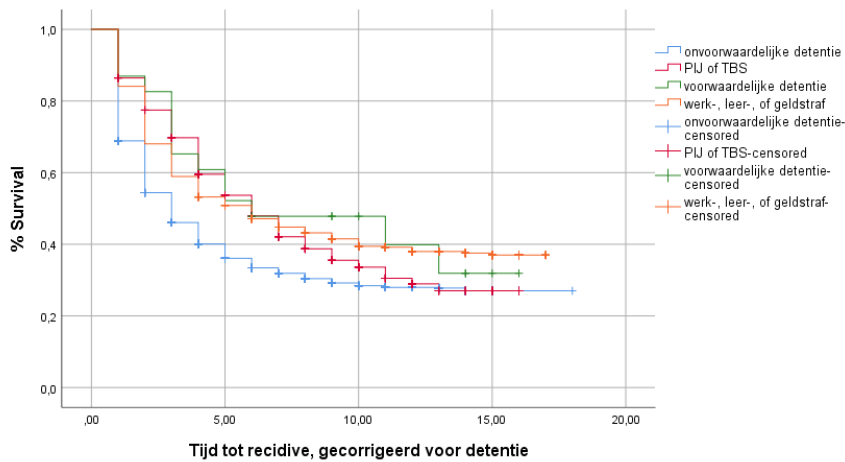
Om de relatie tussen type sanctie en recidive nader te onderzoeken zijn ook *survival* analyses gedaan, apart voor de eerste drie dadergroepen, met algemene recidive als afhankelijke variabele en *follow-up* duur, gecorrigeerd voor de periode dat de jeugdigen gedetineerd zaten, als duurvariabele. Hieruit blijkt dat ongeacht dadergroep, recidive het hoogst is onder jeugdigen die een onvoorwaardelijke vrijheidsstraf opgelegd kregen en het laagst onder jeugdigen na een leerstraf, werkstraf of geldboete (Figuur 5.5a-c). Dit verschil zegt waarschijnlijk meer over de ernst van het misdrijf in de uitgangszaak en daaraan gekoppeld het recidiverisico van de veroordeelde jeugdige, dan over de effectiviteit van de verschillende strafmodaliteiten.

Figuur 5.5 Survival curves voor algemene recidive per type afdoening, per dadergroep (2005-2017)

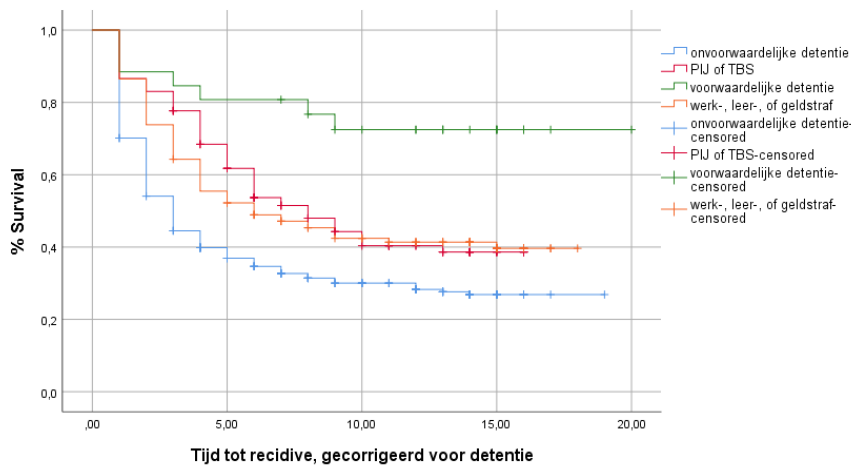
a. Jeugdigen veroordeeld voor zware geweldpleging

b. Jeugdigen veroordeeld voor moord of doodslag

c. Jeugdigen veroordeeld voor verkrachting

Om het verband tussen detentieduur en recidive te onderzoeken zijn alle detentiegestraften geselecteerd. Vervolgens zijn per dadergroep Spearman's rho correlatie analyses uitgevoerd voor het verband tussen de duur van de vrijheidsstraf en algemene, ernstige, zeer ernstige en OVS recidive over de gehele *follow-up* periode. Hieruit blijkt dat voor jeugdigen veroordeeld voor zware geweldpleging, een langere detentieduur positief samenhangt met recidive, ongeacht type recidive. Voor jeugdigen veroordeeld voor moord of doodslag, al dan niet in combinatie met zware geweldpleging, geldt dat een langere detentieduur samenhangt met een kleinere kans op algemene recidive en ernstige recidive. Voor jeugdigen veroordeeld voor verkrachting geldt dit voor ernstige recidive. Alle significante verbanden betreffen zwakke verbanden (zie Tabel 5.17).

Tabel 5.17 Spearman's rho correlaties tussen detentieduur (in dagen) en recidive gedurende de gehele follow-up periode (algemeen, ernstig, zeer ernstig, OVS), per dadergroep

	Algemene recidive	Ernstige recidive (strafdreiging 4 jaar)	Zeer ernstige recidive (Strafdreiging 8 jaar)	OVS recidive
Zware geweldpleging ($N = 3036$)	.086***	.105***	.076***	.144***
Moord of doodslag i.c.m. geweld ($N = 2418$)	-.081***	-.065***	.002	.005
Verkrachting ($N = 479$)	-.089	-.090*	-.042	-.001
Geweld i.c.m. verkrachting ($N = 20$)	-.210	-.210	-.304	-.047
Moord/doodslag i.c.m. verkrachting ($N = 9$)	-.217	-.138	-.481	.052

Noot. * $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$

5.4 Het verband tussen strafmaat en recidive in andere landen

5.4.1 Methode

Zoekstrategie I – Via contactpersonen

Via het WODC zijn contactpersonen van lokale ministeries van Justitie uit België, Engeland en Wales, Duitsland, Ierland, en Zweden benaderd met de vraag naar rapportages en officiële recidivecijfers van jeugdigen en jongvolwassenen de afgelopen 15 jaar, met behulp van een brief vanuit de Nederlandse overheid. Daarnaast zijn contactpersonen (voor Duitsland en Zweden) uit het netwerk van de onderzoekers benaderd met dezelfde vraag. Omdat de eerste ronde weinig concrete gegevens opleverde, is via een andere contactpersoon van het ministerie van Justitie en Veiligheid, nog een mailronde gedaan waarbij informatie opgevraagd is. Bij positieve reactie is specifiek gevraagd om een dataset met relevante informatie (Tabel 5.18).

Zoekstrategie II – Beleidsstukken

Via contactpersonen (onder meer de betrokken experts, Bijlage 1) en internet is gezocht naar beleidsstukken waarin recidive bij de boogde doelgroep, veroordeeld tussen 2005-2020, gerapporteerd wordt. Getraceerde beleidsstukken zijn door drie onderzoekers onafhankelijk van elkaar bestudeerd op aanwezigheid van relevante gegevens.

Zoekstrategie III – Websites

Daarnaast is via de ministeries van Justitie per land gezocht naar relevante gegevens op websites met statistische informatie. Om er (zo) zeker (mogelijk) van te zijn dat er geen relevante informatie over het hoofd gezien werd zijn alle websites door drie onderzoekers onafhankelijk van elkaar bestudeerd.

Tabel 5.18 Opgevraagde gegevens bij contactpersonen van geselecteerde landen

Gegevens over jongeren (<23 jaar ten tijde van het index delict) die tussen 2005 en 2020* (*of tot wanneer beschikbaar) veroordeeld zijn voor één of meer van de volgende geselecteerde strafbare feiten:

- openlijke geweldpleging of zware mishandeling met zwaar lichamelijk letsel of de dood tot gevolg (art. 141 en 302/303 Sr)
- verkrachting (art. 242 Sr)
- moord (art. 289 Sr)
- doodslag (art. 287/288 Sr).

(indien beschikbaar) de volgende informatie:

Daderkenmerken:

- leeftijd ten tijde misdrijf
- migratieachtergrond (ja/nee) of geboorteland
- geslacht
- first offender ja/nee

Kenmerken misdrijf waarvoor veroordeeld:

- misdrijf waarvoor veroordeeld
- datum misdrijf
- datum veroordeling
- strafsoort: detentie, taakstraf, GBM en/of PIJ-maatregel (en/of vrijheidsbeperkende maatregel zoals gebieds- en contactverbod)
- strafmodaliteit (onvoorwaardelijk, deels voorwaardelijk of geheel voorwaardelijk)
- duur/hoogte van de straf
- datum invrijheidstelling
- bij (deels voorwaardelijke) taakstraf: datum afronding taakstraf, eventuele omzettingen naar jeugddetentie met reden waarom
- bij (deels) voorwaardelijke vrijheidsstraf: periode proeftijd (datum ingang en beëindiging) en eventuele verlengingen van de proeftijd, eventuele terugmeldingen en reden uitzitten voorwaardelijk deel (recidive of bijvoorbeeld niet houden aan de opgelegde bijzondere voorwaarden)
- bij opgelegde voorwaardelijke PIJ: in hoeveel zaken volgt alsnog de tenuitvoerlegging daarvan, om welke reden? Niet houden aan bijz voorwaarden of opnieuw plegen strafbaar feit?
- in geval van PIJ: datum ingang PIJ en datum beëindiging PIJ, eventuele verlengingen, datum ingang voorwaardelijke beëindiging (nieuwe PIJ, vanaf 2014) en daarvan weer eventuele verlengingen, eventuele recidivegegevens tijdens de (voorwaardelijke beëindiging van) de PIJ (datum; wat voor soort feit zodat tijd tot recidive, ernst en aantal gecodeerd kunnen worden)
- in geval van GBM: datum ingang GBM en datum einde GBM ofwel datum beëindiging GBM met omzetting naar jeugddetentie, en eventuele verlengingen
- in geval van toepassing meerderjarigenstrafrecht (77b Sr): voorwaardelijke invrijheidstelling of niet, zo ja, tot wanneer en welke voorwaarden
- recidive sinds moment (voorwaardelijke) invrijheidstelling; voor elk feit: datum; wat voor soort feit (zodat tijd tot recidive, ernst en aantal gecodeerd kunnen worden)
- (evt. aanvullende gegevens sinds (voorwaardelijke) in vrijheidsstelling mbt uitkering, ziekwet, etc.).

5.4.2 Resultaten

Helaas bleek het voor België, Engeland en Wales, Duitsland, Ierland en Zweden niet mogelijk de door ons opgevraagde gegevens te verkrijgen. Per land wordt hieronder een kort overzicht gegeven van de zoektocht en van redenen waarom geen gegevens zijn ontvangen (indien bekend). Een uitgebreid overzicht kan verkregen worden bij de auteurs.

5.4.2.1 België

Via de contactpersoon bij het ministerie was vrij snel een toezegging verkregen dat de gegevens zouden worden verstrekt, mits niet het databestand zelf maar de geanalyseerde gegevens beschikbaar zouden kunnen worden gesteld (omdat het opsturen van bestanden en anonimiseren te tijdrovend zou zijn). Helaas werd medio november 2020 het bericht ontvangen dat het niet mogelijk is de gegevens op tijd te leveren. Een andere contactpersoon in België, benaderd in de tweede mailronde, verwees ook naar de eerste contactpersoon, maar waarschuwde vast dat veel van deze informatie in België niet of niet voldoende wordt geregistreerd. Naar andere mogelijke contactpersonen, via het netwerk van onderzoekers getraceerd, is per e-mail een informatieverzoek verstuurd. Hierop zijn nog geen reacties ontvangen. Ook is een aantal relevante wetenschappelijke stukken verkregen. Uit enkele stukken blijkt dat de voor ons relevante gegevens wel beschikbaar zouden moeten zijn (geweest). In die gevallen zijn de auteurs van die stukken gemaïld, maar reacties zijn uitgebleven.

5.4.2.2 Duitsland

Voor Duitsland werd verwezen naar de website van het ministerie van Justitie.⁸⁴³ Hier bleek informatie beschikbaar over algemene recidive bij jeugdigen en over zeer ernstige gewelds- en zedenmisdriven, maar de gezochte gecombineerde gegevens waren niet gepubliceerd. Voor specifiekere vragen is een aanvraag gedaan bij het ministerie van Justitie, maar er is geen reactie ontvangen. Ook is toestemming gevraagd om zelf de specifiekere data te analyseren, maar dit is niet verkregen. Daarnaast is het onderzoeksteam op een aantal relevante *papers* geweest. Ook hiervoor geldt dat in geen van de stukken de specifiek gezochte informatie aanwezig is, al kan uit twee van de stukken worden opgemaakt dat de informatie wel beschikbaar zou moeten zijn. Auteurs van die stukken zijn gemaïld, maar hierop is nog geen reactie ontvangen.

5.4.2.3 Engeland en Wales

Door de contactpersoon in Engeland en Wales is verwezen naar een website met recidive-informatie.⁸⁴⁴ De gegevens op deze website sluiten echter niet aan bij de focus van dit onderzoek. Getraceerde rapporten bevatten geen recidive-cijfers specifiek voor de doelgroep van dit onderzoek. Betreffende auteurs zijn gemaïld, maar hierop is nog geen reactie ontvangen.

⁸⁴³ https://www.bmfv.de/DE/Service/Statistiken/Statistiken_node.html

⁸⁴⁴

https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/862078/youth-justice-statistics-bulletin-march-2019.pdf

5.4.2.4 Ierland

Voor Ierland werd verwezen naar een website met gegevens over recidive, maar helaas niet voor de doelgroep van dit onderzoek.⁸⁴⁵ In de zoektocht naar specifiekere informatie ontving het onderzoeksteam desgevraagd gegevens van de *Irish Prison Service* over een groep veroordeelden voor ernstige misdrijven, waaronder de misdrijven die geselecteerd zijn voor dit onderzoek. Het ging om 123 jeugdigen tot 23 jaar die een gevangenisstraf opgelegd hadden gekregen tussen 2008 en 2015. Uit de verstrekte gegevens bleek dat 10.6% van deze groep opnieuw veroordeeld was tot een gevangenisstraf. Algemene recidivegegevens en informatie over de samenhang tussen enerzijds sanctie en detentieduur en anderzijds recidive waren niet beschikbaar. In de jaarlijks gepubliceerde statistieken van de jeugdgevangenis van Ierland bleek ook geen informatie beschikbaar over recidive (*Oberstown* data, zie ook paragraaf 4.7).

5.4.2.5 Zweden

Voor Zweden werd in eerste instantie verwezen naar een website met criminaliteitsstatistieken.⁸⁴⁶ De informatie op deze website was niet voldoende specifiek voor dit onderzoek. De contactpersoon heeft geprobeerd de specifiekere vraag van het onderzoeksteam te beantwoorden, maar gaf aan uiteindelijk geen toestemming te hebben verkregen om de relevante informatie te verstrekken, omdat – gezien de relatief kleine aantallen in Zweden – de privacy van de betrokkenen niet voldoende gegarandeerd kon worden. Daarop is gevraagd om uitsluitend test statistieken te sturen die de correlaties tussen sanctie en recidive uitdrukken. Daarop is helaas geen reactie ontvangen. Via de tweede contactpersoon van het Nederlandse ministerie van Justitie en Veiligheid is nog een vraag uitgezet naar de directeur van hetzelfde Zweedse instituut. Hierop is nog geen reactie ontvangen.

5.5 Deelconclusie

Het onderzoek in dit hoofdstuk richtte zich op de effectiviteit van sancties voor jeugdige daders van ernstige gewelds- en/of zedenmisdrijven en specifiek op de vragen (1) of er verschillen zijn in uitkomsten na intra- versus extramurale straffen en maatregelen en (2) of detentieduur samenhangt met effectiviteit. Dit werd onderzocht op basis van een systematisch literatuuronderzoek en op basis van analyse van Nederlandse gegevens met betrekking tot recidive. Daarnaast zijn gegevens opgevraagd in België, Duitsland, Engeland en Wales, Ierland en Zweden. Omdat het niet mogelijk bleek om datasets met relevante gegevens te verkrijgen en bestaande recidiverapportages van de betreffende landen niet specifiek genoeg waren om de gegevens uit te onttrekken, was een internationale vergelijking van de samenhang tussen sanctiekenmerken en uitkomsten niet mogelijk. Ook dient te worden opgemerkt dat zowel het literatuuronderzoek als de analyses van de Nederlandse data correlatieve onderzoek betreffen, waardoor er geen causale conclusies over effecten van detentie kunnen worden getrokken.

⁸⁴⁵ <https://www.cso.ie/en/csolatestnews/presspages/2020/prisonre-offendingstatistics2011-2017/>

⁸⁴⁶ <https://www.bra.se/bra-in-english/home/crime-and-statistics/crime-statistics/recidivism.html>

Het literatuuronderzoek bevestigde dat het aantal beschikbare onderzoeken naar de samenhang tussen sancties en uitkomsten, in het bijzonder met betrekking tot recidive, beperkt is, zeker wanneer het gaat om de specifieke doelgroep jeugdige daders van ernstige gewelds- en/of zedenmisdrijven. In beschikbaar onderzoek wordt vaak geen onderscheid gemaakt tussen verschillende dadergroepen. Een andere complicerende factor is dat, zoals eerder beschreven⁸⁴⁷, verschillen tussen studies in de gehanteerde definitie van recidive en verschillen in de periode waarover recidive gemonitord is de vergelijkbaarheid van studieresultaten beperken. Uit de beperkt beschikbare studies op dit gebied kwam naar voren dat er geen verschil is in recidive tussen jeugdigen die intra- versus extramurale sancties opgelegd kregen. Ook werd er geen significant verband gevonden tussen detentieduur en recidive. Met uitzondering van een enkele studie rapporteerde geen van de studies uitkomsten anders dan recidive, waardoor niets gezegd kan worden over de samenhang tussen sanctiekenmerken en andere uitkomsten.

Met de Nederlandse recidive-gegevens, verstrekt door het WODC, is eerst een beeld geschetst van opgelegde sancties per dader- en leeftijdsgroep. Waar het percentage jeugdigen dat een onvoorwaardelijke vrijheidsstraf opgelegd kreeg laag is bij veroordeling voor zware geweldspleging, en stijgt naarmate de leeftijd bij het plegen van de geweldpleging hoger was (15-31%), zijn onvoorwaardelijke vrijheidsstraffen de meest opgelegde sanctie bij veroordeling voor moord en doodslag en/of verkrachting (44-75%). Wanneer vrijheidsbenemende maatregelen zijn opgelegd bij deze laatste groep, gaat het bij minderjarigen doorgaans om een PIJ-maatregel en bij jongvolwassenen vaak om een TBS-maatregel.

De indicator van re-integratie in de data verstrekt door het WODC is recidive. Uit analyse van deze dataset bleek wel een verschil tussen intra- en extramurale sancties: jeugdige daders van een ernstig gewelds- en/of zedenmisdrijf die een intramurale sanctie opgelegd kregen, recidiveerden sneller en vaker. Ook werden er significante verbanden gevonden tussen detentieduur en recidive, die verschilden per dadergroep: jeugdigen veroordeeld voor zware geweldpleging recidiveerden sneller naarmate zij een langere vrijheidsstraf opgelegd kregen. Bij jeugdigen veroordeeld voor moord of doodslag, al dan niet in combinatie met zware geweldspleging, hing een langere detentieduur samen met een kleinere kans op algemene recidive en ernstige recidive. Voor jeugdigen veroordeeld voor verkrachting gold dit voor ernstige recidive. De gegevens over Nederland staan echter niet toe conclusies te trekken over de effectiviteit van intra- of extramurale sancties of langere vrijheidsstraffen. De gegevens over Nederland staan echter niet toe conclusies te trekken over de effectiviteit van intra- of extramurale sancties of langere vrijheidsstraffen. Immers ligt aan de beslissing over een intra- versus extramurale sanctie en de duur daarvan een afweging door de rechter ten grondslag. Hierdoor is het waarschijnlijk dat jeugdigen met een hoge recidivekans vaker intramurale sancties en langere vrijheidsstraffen opgelegd krijgen.

Eerder (literatuur)onderzoek suggereert een nul- of criminogeen effect van detentie. Hiermee wordt bedoeld dat detentie geen effect heeft dan wel een misdaadbevorderend effect heeft voor jeugdigen.⁸⁴⁸ Het negatieve effect kan op basis van onderhavig onderzoek niet worden bevestigd. Mogelijk zijn de negatieve effecten van detentie vooral gebaseerd op onderzoek bij daders van minder ernstige delicten. Van Ham en Ferwerda vonden dat

⁸⁴⁷ Van Ham & Ferwerda 2018; Fazel & Wolf 2015; Yukhnenko, Sridhar & Fazel 2020.

⁸⁴⁸ Nagin, Cullen & Johnson 2009.

vrijheidsbeneming in de regel niet leidt tot een lagere recidive ten opzichte van andere, alternatieve interventies, maar mogelijk bij zware dadergroepen wel.⁸⁴⁹ Daarnaast wijzen zij op onbedoelde neveneffecten van vrijheidsbeneming die de negatieve impact van detentie voor jeugdigen kunnen vergroten. Echter, omdat onderhavig onderzoek geen gegevens heeft opgeleverd over de samenhang tussen sancties en andere uitkomsten dan recidive, kunnen hier geen uitspraken over gedaan worden.

Om daadwerkelijk conclusies te kunnen trekken over de effectiviteit van straffen en maatregelen opgelegd aan deze specifieke doelgroep is gerandomiseerd effectonderzoek nodig, of tenminste quasi experimenteel onderzoek, waarbij lange termijn uitkomsten van sancties in twee vergelijkbare groepen naast elkaar kunnen worden gelegd. Als dergelijk onderzoek niet mogelijk is vanwege de kleine aantallen die het jaarlijks betreft, is het in ieder geval noodzakelijk om de verschillende registratiesystemen aan elkaar te kunnen koppelen, zodat kenmerken van jeugdigen en informatie over opgelegde sancties, uitgevoerde sancties, en ingezette behandelingen op casusniveau kunnen worden gecombineerd.

⁸⁴⁹ Van Ham & Ferwerda 2018.

Hoofdstuk 6 Conclusies, implicaties en aandachtspunten

6.1 Naar een beantwoording van de onderzoeksvraag

In dit rapport zijn de bevindingen gepresenteerd van onderzoek dat is verricht vanuit verschillende wetenschappelijke disciplines naar de sanctionering van jeugdige daders van ernstige gewelds- of zedenmisdrijven en de effectiviteit daarvan. Het doel van dit onderzoek is inzicht te verschaffen in de straftoemeting van jeugdigen in verschillende Europese jurisdicties, alsook te verkennen in hoeverre de bevindingen aanleiding geven tot aanpassing van de Nederlandse strafrechtelijke aanpak van jeugdigen die worden veroordeeld voor een ernstig gewelds- of zedenmisdrijf. Het internationale en Europese kader van kinder- en mensenrechten, waaraan Nederland zich gecommitteerd heeft, vormt hierbij het overkoepelende normatieve juridische kader.

In dit onderzoek is een inventarisatie gemaakt van de wettelijke kaders en praktijken in Nederland en vijf andere Europese landen, namelijk België (Vlaanderen), Duitsland, Engeland en Wales, Ierland en Zweden, met betrekking tot de sanctionering van jeugdige daders (12-23 jaar) van ernstige gewelds- of zedenmisdrijven. Daarnaast is een systematisch literatuuronderzoek uitgevoerd naar de samenhang tussen sancties en uitkomsten van jeugdige daders van ernstige gewelds- of zedenmisdrijven en is getracht om voor de geselecteerde landen inzicht te krijgen in de effectiviteit van opgelegde sancties, in het bijzonder met betrekking tot recidive.

In dit onderzoek staat de volgende onderzoeksvraag centraal:

Welke sancties hanteren Nederland en andere Europese landen voor jeugdigen van 12 tot 23 jaar die een ernstig gewelds- of zedenmisdrijf hebben gepleegd, wat is de effectiviteit hiervan en hoe verhouden deze zich tot internationale en Europese kinder- en mensenrechtenstandaarden?

Deze onderzoeksvraag is opgedeeld in vijf deelvragen, waarvan de laatste aanzet geeft tot reflectie op de vraag in hoeverre de bevindingen van dit onderzoek aanleiding geven tot aanpassing van de Nederlandse strafrechtelijke aanpak van jeugdigen die die worden veroordeeld voor een ernstig gewelds- of zedenmisdrijf. In dit slothoofdstuk worden de conclusies per deelvraag (I tot en met V) weergegeven, waarmee tevens de overkoepelende onderzoeksvraag wordt beantwoord (zie par. 6.2 tot en met 6.6). Vervolgens worden de implicaties van dit onderzoek besproken, waarbij ook een aantal concrete aandachtspunten voor de wetgever en de betreffende beleidsmakers wordt geformuleerd (par. 6.7). Daarna volgen de beperkingen van dit onderzoek en worden suggesties voor vervolgonderzoek gedaan (par. 6.8). Het hoofdstuk wordt afgesloten met een kort slotwoord (par. 6.9).

6.2 Kinder- en mensenrechten en sanctivering van jeugdige daders

I. Welke uitgangspunten volgen uit het internationale en Europese kader van kinder- en mensenrechten voor de sanctivering van jeugdigen die zich schuldig maken aan ernstige gewelds- of zedenmisdrijven?

Op basis van het IVRK en aan de hand van *General Comment No. 24* van het VN-Kinderrechtencomité kunnen vier pijlers voor een kinderrechtenconform jeugdstrafrecht geïdentificeerd worden, te weten: (1) humane behandeling, (2) kindspecifieke behandeling, (3) eerlijke behandeling en (4) behandeling gericht op re-integratie in de samenleving. Deze pijlers zien op de rechten en belangen van de minderjarige verdachte of veroordeelde, maar onderkennen ook de belangen van de samenleving en rechten en belangen van slachtoffers in het jeugdstrafrecht. In onderhavig onderzoek zijn de belangen van de samenleving en de rechten en belangen van slachtoffers ook uitdrukkelijk betrokken in de analyse van het kinder- en mensenrechtenkader. Het VN-Kinderrechtencomité benadrukt dat het beschermen van de maatschappelijke veiligheid in het kader van het jeugdstrafrecht een legitiem doel is dat verdragstaten moeten nastreven op een manier die verenigbaar is met de rechten en beginselen uit het IVRK. Daarnaast is het van belang dat het (jeugd)strafrecht de afkeuring van de samenleving naar de dader communiceert, ook om daarmee eigenrichting te voorkomen. Voorts is het van belang dat gerechtigheid wordt bereikt voor slachtoffers zonder dat het jeugdstrafrecht uitsluitend gericht is op en/of te veel overheelt naar vergelding en langdurige vrijheidsbeneming. De rechten en behoeften van slachtoffers moeten serieus genomen worden in het jeugdstrafrecht, bijvoorbeeld door slachtoffers op een effectieve manier deel te laten nemen aan het strafproces, hun professionele hulp en ondersteuning te bieden en de mogelijkheid te geven om schadevergoeding te vorderen.

Op basis van het internationale kinder- en mensenrechtenkader volgen de hieronder weergegeven uitgangspunten en parameters voor de bestraffing van minderjarigen die worden veroordeeld voor een ernstig gewelds- of zedenmisdrijf:

- 1) sancties moeten proportioneel zijn ten opzichte van de ernst van het misdrijf en de omstandigheden van het geval, met inachtneming van de verminderde verantwoordelijkheid van minderjarigen;
- 2) sancties moeten specifiek voor minderjarigen bedoeld zijn en aansluiten bij hun leeftijd, behoeften en in ontwikkeling zijnde vermogens;
- 3) sancties mogen niet louter punitief van aard zijn;
- 4) sancties moeten worden afgestemd op de individuele omstandigheden van de minderjarige en mogen geen verplicht minimum bevatten;
- 5) vrijheidsbenemende sancties mogen slechts als uiterste maatregel en voor de kortst mogelijke passende duur worden toegepast;
- 6) vrijheidsbenemende sancties voor minderjarigen moeten aanzienlijk korter zijn dan sancties die voor eenzelfde misdrijf aan een volwassene zouden worden opgelegd en mogen feitelijk geen levenslange vrijheidsbeneming met zich brengen;

- 7) vrijheidsbenemende sancties moeten ten uitvoer worden gelegd in voorzieningen die passen bij de leeftijd, ontwikkeling en behoeften van minderjarigen, en;
- 8) sancties moeten van meet af aan gericht zijn op re-integratie van de minderjarige in de samenleving, opdat de minderjarige een constructieve rol in de samenleving aanvaardt en geen nieuwe strafbare feiten pleegt.

Met inachtneming van deze acht kinder- en mensenrechtelijke uitgangspunten, alsmede de rechten en belangen van de samenleving en slachtoffers (die deels in deze uitgangspunten besloten liggen), is het uiteindelijk aan de nationale wetgever en rechterlijke macht om te bepalen wat een proportionele en passende (maximum)straf of maatregel is voor jeugdigen⁸⁵⁰ die worden veroordeeld voor een ernstig gewelds- of zedenmisdrijf. Dit betreft een delicate exercitie met als doel het komen tot een effectieve reactie die aansluit bij de strafdoelen (die, zoals gezegd, meer omvatten dan vergelding en recidivereductie) en proportioneel en passend is voor jeugdige daders van ernstige strafbare feiten.

6.3 Vergelijking van sanctiewetgeving voor jeugd in de geselecteerde Europese landen

II. Wat zijn op grond van de nationale wet- en regelgeving overeenkomsten en verschillen tussen Nederland en de overige vijf geselecteerde Europese landen met betrekking tot de sanctionering van ernstige gewelds- en zedenmisdrijven gepleegd door jeugdigen?

Op basis van rechtsvergelijkend onderzoek is een beeld geschetst van de verschillen en de overeenkomsten tussen Nederland en de overige vijf landen (België (Vlaanderen), Duitsland, Engeland en Wales, Ierland en Zweden) wat betreft de wettelijke kaders voor sanctietoemeting van jeugdige daders van ernstige gewelds- en/of zedenmisdrijven. Dit heeft geleid tot een viertal kernbevindingen:

- 1) Ten eerste is sprake van een verschil in aanpak tussen de zogenaamde *common law* (Engeland en Wales en Ierland) en *civil law* landen (Nederland, België, Duitsland en Zweden). De *common law* landen worden gekenmerkt door een punitievere benadering, hetgeen onder meer tot uitdrukking komt in een lage minimumleeftijd voor strafrechtelijke aansprakelijkheid (10 jaar) en langdurige vrijheidsbenemende sancties die vanaf die leeftijd kunnen worden opgelegd. In Engeland en Wales geldt bovendien voor minderjarigen die voor moord worden veroordeeld een wettelijk verplichte levenslange (detentie)straf met een minimumtermijn van vrijheidsbeneming – van, in Engeland en Wales, 12 jaar – voordat de veroordeelde in aanmerking komt voor een

⁸⁵⁰ De kinderrechtelijke uitgangspunten zijn op grond van het IVRK, strikt genomen, van toepassing op veroordeelden die ten tijde van het plegen van het misdrijf jonger dan 18 jaar waren. Indachtig *General Comment No. 24* (par. 32), zijn deze uitgangspunten volgens het VN-Kinderrechtencomité echter ook van toepassing op jongvolwassenen die op grond van het nationale recht volgens het jeugdstrafrecht worden bestraft.

voorwaardelijke invrijheidstelling. In de *civil law* landen, daarentegen, zijn de minimumleeftijden voor strafrechtelijke aansprakelijkheid aanzienlijk hoger (in Nederland en België 12 jaar, in Duitsland 14 jaar en in Zweden 15 jaar). Net als Nederland kennen de geselecteerde *civil law* landen in beginsel geen minimumstraffen voor jeugdigen. Daarnaast is in België, Duitsland en Zweden een levenslange vrijheidsbenemende straf voor minderjarigen bij wet uitgesloten. Hoewel in Nederland een levenslange gevangenisstraf bij wet uitgesloten is, kunnen jeugdigen in theorie toch levenslang van hun vrijheid worden benomen als gevolg van een misdrijf dat zij als minderjarige hebben gepleegd, namelijk via de mogelijke omzetting van de PIJ-maatregel in de TBS-maatregel. Bij jeugdigen vanaf 16 jaar is het mogelijk om een TBS-maatregel direct op te leggen bij toepassing van het volwassenensanctierecht.

- 2) Ten tweede is duidelijk geworden dat het in vijf van de zes geselecteerde landen – waaronder Nederland – mogelijk is om ten aanzien van minderjarigen sancties uit het volwassenenstrafrecht op te leggen, dan wel om ten aanzien van minderjarigen sancties op te leggen die qua zwaarte en duur gelijk zijn aan de sancties die voor een bepaald misdrijf aan een volwassene kunnen worden opgelegd. Nederland is hierbij het enige land waarin het mogelijk is dat minderjarigen (16- en 17-jarigen), als zij volgens het volwassenensanctierecht worden bestraft, in een penitentiaire inrichting voor volwassenen worden geplaatst. In Duitsland is het opleggen van volwassenensancties aan minderjarigen bij wet uitgesloten.

Voor wat betreft de sanctionering van jongvolwassenen die als jongmeerderjarige ernstige misdrijven plegen, geldt in Nederland (tot 23 jaar), Duitsland (tot 21 jaar) en Zweden (tot 21 jaar) dat het mogelijk is om jeugdsancties op te leggen. Duitsland is de enige jurisdictie waarbij als uitgangspunt geldt dat jongvolwassenen tot 21 jaar in beginsel via het jeugdstrafrecht worden gesanctioneerd; in Nederland en Zweden is dit een uitzondering die enkel is bedoeld voor jongvolwassenen die aan bepaalde criteria voldoen. De overige drie geselecteerde jurisdicties (België, Engeland en Wales, Ierland) kennen niet de mogelijkheid om jeugdsancties op te leggen ten aanzien van jongvolwassenen.

- 3) Een derde bevinding heeft betrekking op het vergelijken van de zwaarte en duur van de beschikbare sancties in de geselecteerde jurisdicties. Het is duidelijk geworden dat het vergelijken en duiden daarvan buitengewoon ingewikkeld is, gelet op onder meer de verschillen in de systematiek van en diverse mogelijkheden binnen de sanctiestelsels. Het Nederlandse (jeugd)sanctiestelsel kent een expliciet onderscheid tussen straffen en maatregelen, hetgeen andere jurisdicties niet kennen. Bij toepassing van het Nederlandse jeugdsanctiestelsel zijn het vooral de maatregelen (de PIJ-maatregel, eventueel om te zetten naar de TBS-maatregel) die langdurige vrijheidsbeneming van jeugdige veroordeelden mogelijk maken, terwijl de maximumduur van de beschikbare vrijheidsbenemende straf (de jeugddetentie) relatief kort is. Dit weerspiegelt dat bij de sanctionering voor ernstige misdrijven in het Nederlandse jeugdstrafrecht niet zozeer de nadruk ligt op (proportionele) vergelding, maar veeleer op het behandelen van de jeugdige teneinde recidive te voorkomen en re-integratie te bevorderen. In de *common law* landen, daarentegen, ligt de nadruk bij de bestraffing van ernstige misdrijven gepleegd door jeugdigen veel meer op vergelding. Dit wil echter niet zeggen dat de

beschikbare sancties in Nederland, die zoals gezegd (ook) langdurige vrijheidsbeneming tot gevolg kunnen hebben, per definitie minder ingrijpend of langdurig zijn in vergelijking met de sancties in de *common law* landen. Bovendien is duidelijk geworden dat zowel in Engeland en Wales als in Ierland, maar ook in Duitsland en Zweden, een opgelegde vrijheidsstraf voor bepaalde tijd niet volledig in detentie hoeft te worden doorgebracht. In die landen geldt ook ten aanzien van minderjarigen een regeling voor voorwaardelijke invrijheidstelling. In Nederland is een voorwaardelijke invrijheidstelling enkel mogelijk als het volwassenensanctierecht is toegepast en een gevangenisstraf is opgelegd.

- 4) Ten slotte kan op basis van dit hoofdstuk worden geconstateerd dat de bestraffing van jeugdigen voor ernstige gewelds- en zedenmisdrijven niet alleen in Nederland, maar ook in de omliggende landen een actueel onderwerp van juridische, maatschappelijke en politieke discussie is. Kortom, de onderzoeksvraag die centraal staat in dit rapport is, zoals ook de geraadpleegde internationale experts bevestigen, in de onderzochte Europese landen uiterst relevant en actueel.

6.4 Vergelijking van sanctiepraktijken voor jeugd in de geselecteerde Europese landen

III. Welke sancties leggen rechters in Nederland en in de overige vijf geselecteerde Europese landen op bij veroordeling van jeugdige daders voor ernstige gewelds- of zedenmisdrijven en welke overwegingen spelen hierbij een rol?

Naast de vergelijking van de wettelijke kaders zijn rechterlijke uitspraken uit Nederland, België, Duitsland, Engeland en Wales, Ierland en Zweden geanalyseerd waarin jeugdige daders werden veroordeeld voor ernstige gewelds- of zedenmisdrijven.⁸⁵¹ Deze beschrijvende analyse van rechterlijke uitspraken heeft als doel een impressie te geven van de bestraffing van dit soort misdrijven in Nederland en de overige onderzochte landen, met name om te bezien hoe de nationale wet- en regelgeving (hoofdstuk 3) in de praktijk wordt toegepast. Dit heeft geleid tot een vijftal kernbevindingen:

- 1) De analyse van rechterlijke uitspraken laat zien dat waar het gaat om bestraffing voor moord, doodslag of verkrachting zonder uitzondering een vrijheidsbenemende sanctie is opgelegd. In deze zaken kon volgens de rechters, gelet op de ernst van het misdrijf, niet worden volstaan met een alternatieve, niet-vrijheidsbenemende sanctie, zo blijkt uit de strafmotivering in de uitspraken.
- 2) Een tweede bevinding is het verschil in de hoogte van de vrijheidsbenemende sanctie tussen de zogenaamde *common law* (Engeland en Wales en Ierland) en *civil law* landen

⁸⁵¹ Zoals in de methodologische verantwoording in hoofdstuk 4 is beschreven, geldt voor België en Ierland dat, onder meer vanwege de omstandigheid dat de meeste uitspraken niet op schrift worden gesteld (Ierland) of niet worden gepubliceerd (België) en er vanwege de pandemie geen mogelijkheid was om onderzoek op locatie uit te voeren, een minder uitgebreid beeld van de praktijk is verkregen dan bij de overige landen. België en Ierland komen daarom minder prominent naar voren in de gepresenteerde bevindingen bij de beantwoording van deelvraag III.

(Nederland, Duitsland en Zweden). De punitieve benadering in de Angelsaksische landen die in hoofdstuk 3 al werd beschreven, zien we ook terug in de opgelegde straffen. Het uitgangspunt van een minimumdetentieduur van 12 jaar in Engeland en Wales bij de bestraffing van moord werd in 10 van de 11 geanalyseerde Engelse moordzaken met minderjarige veroordeelden zelfs overschreden, tot een maximum van 19 jaar. Dergelijke hoge vrijheidsbenemende straffen voor moord worden in Nederland, Duitsland en Zweden bij de veroordeling van minderjarigen niet teruggezien, met uitzondering van zaken met een 16- jarige of 17-jarige verdachte die in Nederland via toepassing van het volwassenensanctierecht zijn afgedaan (bijv. een gevangenisstraf van 10 jaar met TBS met dwangverpleging en een gevangenisstraf van 20 jaar). Gekeken naar de andere soorten misdrijven, waarvoor in Engeland en Wales geen *mandatory life sentence* wordt voorgeschreven, blijven de verschillen tussen de *common law* landen en *civil law* landen zichtbaar maar worden wel kleiner. In Nederland wijkt de mogelijke duur van de vrijheidsbeneming, uitgaande van de verlengingsmogelijkheden van de PIJ-maatregel, zoals die in de bestudeerde Nederlandse doodslagzaken werd opgelegd, niet enorm af van de sancties die zijn opgelegd in de onderzochte doodslagzaken in de andere landen. De duur van de totale sanctie wordt in Nederland bij oplegging van de PIJ-maatregel alleen niet direct bij de sanctieoplegging bepaald zoals in de andere onderzochte landen wel geval is.

- 3) Een derde bevinding is dat in alle bestudeerde rechterlijke uitspraken meer straftoemingsvrijheid wordt opgemerkt wanneer het om de lichtere categorie van de ernstige geweldsmisdrijven gaat. In die categorie wordt vaker teruggezien dat rechters de vrijheid ervaren om van het opleggen van een vrijheidsstraf af te zien of die in elk geval flink te matigen. Met name in Nederland, Engeland en Wales en Duitsland wordt dan op grond van de beschrijving van strafverzwarende en strafmatigende factoren de duur van een vrijheidsstraf bepaald. In Zweden geldt een systematische benadering waarin de rechter eerst de detentieduur bepaalt op basis van het hypothetische geval dat het misdrijf door een volwassene zou zijn gepleegd en vervolgens een berekening maakt, waarbij op grond van de leeftijd van de minderjarige de duur van de vrijheidsstraf wordt verminderd. Als het resultaat van die rekensom vier jaar detentie of minder inhoudt dan wordt gesloten jeugdzorg opgelegd.
- 4) Een bevinding die hierop aansluit, is dat bij het bepalen van de sanctieduur de persoonlijke omstandigheden van de veroordeelde in de uitspraken van de Zweedse rechters een veel minder prominente rol spelen dan in de uitspraken van Nederlandse, Duitse en Engelse rechters. De rechters in deze landen vinden juist vaak in de persoonlijke omstandigheden redenen om de straf te verhogen of te verlagen. Met name in Duitsland wordt dit duidelijk zichtbaar, aangezien de persoonlijke omstandigheden in die uitspraken uitvoerig worden besproken en de rechter de duur van de sanctie ook baseert op de tekortkomingen (binnen de opvoeding) van de veroordeelde: de *schädliche Neigungen*. Deze in de Duitse uitspraken waargenomen benadering vertoont in zekere mate gelijkenis met het opleggen van de PIJ-maatregel in Nederland, omdat ook in de uitspraken van de Nederlandse rechters uitvoerig wordt stilgestaan bij de persoonlijke omstandigheden van de veroordeelde en het behandeladvies van de deskundigen. Het grote verschil is echter dat in Duitsland door de rechter bij de

uitspraak een termijn wordt opgelegd die kan worden verkort middels de voorwaardelijke invrijheidstelling, terwijl in Nederland de in eerste instantie vastgestelde termijn nadien juist kan worden verlengd.

- 5) Een vijfde bevinding heeft betrekking op het verschil tussen Nederland en de andere onderzochte landen voor wat betreft de sanctiesoorten die een rechter tot zijn of haar beschikking heeft indien veroordeling voor een ernstig gewelds- of zedenmisdrijf volgt. Nederland is het enige land waar een ernstig gewelds- of zedenmisdrijf kan worden gesanctioneerd met oplegging van zowel een straf als een maatregel (die beide vrijheidsbenemend kunnen zijn én kunnen worden gecombineerd). Dit bemoeilijkt de rechtsvergelijking met de andere onderzochte landen. Ook meer in het algemeen is gebleken dat de duur van de opgelegde vrijheidsbenemende sancties, zoals weergegeven in de bestudeerde uitspraken uit de verschillende jurisdicties, niet sec met elkaar kunnen worden vergeleken. Daarbij zou ook de tenuitvoerlegging van de sanctie moeten worden betrokken. In elk geval geldt voor Nederland dat de in de veroordelingen opgenomen duur van de opgelegde vrijheidsbenemende sancties, gelet op de verlengbaarheid van de PIJ-maatregel en de TBS-maatregel lopende de tenuitvoerlegging, (mogelijk) een vertekend beeld geeft van de werkelijke duur van de vrijheidsbeneming.

6.5 Effectiviteit van sancties voor jeugd

IV. Wat is er bekend over de effectiviteit van de opgelegde sancties bij jeugdige daders van ernstige gewelds- en/of zedenmisdrijven, in het bijzonder met betrekking tot recidive?

Het sociaalwetenschappelijke deel van dit onderzoek is gericht op de effectiviteit van sancties voor jeugdige daders van ernstige gewelds- en/of zedenmisdrijven, en specifiek op de vragen (1) of er verschillen zijn in uitkomsten na intra- versus extramurale straffen en maatregelen en (2) of detentieduur samenhangt met effectiviteit (in termen van recidivevermindering of -preventie en, indien mogelijk, andere indicaties van succesvolle re-integratie). Om inzicht te verschaffen in de samenhang tussen sanctiekenmerken en uitkomsten is een systematische literatuur review uitgevoerd en zijn gegevens van Nederland en de vijf geselecteerde Europese landen opgevraagd.

Eerder (literatuur)onderzoek suggereert een nul- of criminogeen effect van detentie. Hiermee wordt bedoeld dat detentie geen effect heeft dan wel een misdaadbevorderend effect heeft voor jeugdigen.⁸⁵² Mogelijk zijn de negatieve effecten van detentie vooral gebaseerd op onderzoek bij daders van minder ernstige misdrijven.⁸⁵³ Van Ham en Ferwerda vonden dat vrijheidsbeneming in de regel niet leidt tot een lagere recidive ten opzichte van andere, alternatieve interventies, maar mogelijk bij zware dadergroepen wel. Ook wijzen zij op

⁸⁵² Nagin, Cullen & Jonson 2009.

⁸⁵³ Ogle & Turanovic 2019.

onbedoelde neveneffecten van vrijheidsbeneming die de negatieve impact van jeugddetentie kunnen vergroten.⁸⁵⁴ Uit de systematische literatuur review in onderhavig onderzoek blijkt ten eerste dat informatie over jeugdige daders van ernstige gewelds- en/of zedenmisdrijven weinig separaat gerapporteerd werd, mogelijk vanwege te kleine aantallen werd de doelgroep niet apart onderzocht. Slechts een beperkt aantal studies rapporteerde recidivepercentages voor deze specifieke doelgroep, een nog veel kleiner aantal rapporteerde het verband tussen detentieduur en recidive. Op één uitzondering na rapporteerde geen van de geïnccludeerde studies over andere indicatoren van re-integratie, zoals mentale gezondheid, werk of opleiding. Vergelijking van de geïnccludeerde studies werd bemoeilijkt door de grote variatie in operationalisering van recidive en *follow-up* duur van de gerapporteerde recidive bij deze doelgroep. Dit maakt dat de bevindingen voorzichtig moeten worden geïnterpreteerd. Ook dient te worden opgemerkt dat dit deelonderzoek gebaseerd is op correlationeel onderzoek, waardoor er geen causale conclusies over effecten van detentie getrokken kunnen worden.

Het literatuuronderzoek heeft geleid tot een drietal kernbevindingen:

- 1) Op basis van de beperkt beschikbare informatie is geen verschil in recidive gevonden tussen jeugdigen die intra- versus extramurale sancties opgelegd kregen.
- 2) Op basis van de beperkt beschikbare informatie is geen significant verband gevonden tussen detentieduur en recidive.
- 3) Met uitzondering van een enkele studie rapporteerde geen van de studies uitkomsten anders dan recidive, waardoor niets gezegd kan worden over de samenhang tussen sanctiekenmerken en andere uitkomsten.

Daarnaast zijn gegevens opgevraagd in België, Duitsland, Engeland en Wales, Ierland en Zweden. Hieruit blijkt allereerst dat, behalve voor Nederland, het niet mogelijk was om datasets met relevante gegevens te verkrijgen en dat bestaande (recidive)rapportages van de betreffende landen niet specifiek genoeg waren om de gegevens uit te onttrekken. Een internationale vergelijking van de samenhang tussen sanctiekenmerken en uitkomsten is daarom niet mogelijk. Met de Nederlandse gegevens, verstrekt door het WODC, is eerst een beeld geschetst van opgelegde sancties per dader- en leeftijdsgroep. Waar het percentage jeugdigen dat een onvoorwaardelijke vrijheidsstraf opgelegd kreeg laag is bij veroordeling voor zware geweldspleging, en stijgt naarmate de leeftijd bij het plegen van de geweldpleging hoger was (15-31%), zijn onvoorwaardelijke vrijheidsstraffen de meest opgelegde sanctie bij veroordeling voor moord en doodslag en/of verkrachting (44-75%). Wanneer vrijheidsbenemende maatregelen zijn opgelegd bij deze laatste groep, gaat het bij minderjarigen doorgaans om een PIJ-maatregel en bij jongvolwassenen vaak om een TBS-maatregel.

De indicator van re-integratie in de data verstrekt door het WODC is recidive. Analyse hiervan heeft tot de volgende bevindingen geleid:

- 1) Er is verschil tussen intra- en extramurale sancties: jeugdige daders van een ernstig gewelds- en/of zedenmisdrijf die een intramurale sanctie opgelegd kregen recidiveren sneller en vaker dan jeugdige daders van een ernstig gewelds- en/of zedenmisdrijf die een extramurale sanctie opgelegd hebben gekregen.

⁸⁵⁴ Van Ham & Ferwerda 2018.

- 2) Het verband tussen detentieduur en recidive verschilt per dadergroep. Jeugdigen veroordeeld voor zware geweldspleging recidiveerden sneller naarmate zij een langere vrijheidsstraf opgelegd kregen. Jeugdigen veroordeeld voor moord of doodslag, al dan niet in combinatie met zware geweldspleging, en voor verkrachting, recidiveerden minder snel naarmate zij een langere vrijheidsstraf opgelegd kregen.

De gegevens over Nederland staan echter niet toe conclusies te trekken over de effectiviteit van intra- of extramurale sancties of langere vrijheidsstraffen. Immers ligt aan de beslissing over een intra- versus extramurale sanctie en de duur daarvan een afweging door de rechter ten grondslag. Hierdoor is het waarschijnlijk dat jeugdigen met een hoge recidivekans vaker intramurale sancties en langere vrijheidsstraffen opgelegd krijgen.

6.6 Aanpassing van de Nederlandse strafrechtelijke aanpak?

V. In hoeverre geven de bevindingen aanleiding tot aanpassing van de Nederlandse strafrechtelijke aanpak van jeugdigen van 12 tot 23 jaar die worden veroordeeld voor een ernstig gewelds- of zedenmisdrijf?

In dit onderzoek is vanuit drie perspectieven gekeken naar de sanctionering van jeugdige daders die worden veroordeeld voor een ernstig gewelds- of zedenmisdrijf: (1) een internationaal en Europees kinder- en mensenrechtenperspectief, (2) een Europees rechtsvergelijkend perspectief, en (3) een effectiviteitsperspectief. Vanuit deze drie perspectieven wordt een aanzet gegeven tot beantwoording van de laatste deelvraag, te weten in hoeverre de bevindingen van dit onderzoek aanleiding geven tot aanpassing van de Nederlandse strafrechtelijke aanpak van jeugdigen van 12 tot 23 jaar die worden veroordeeld voor een ernstig gewelds- of zedenmisdrijf:

1) Een kinder- en mensenrechtenperspectief

Het Nederlandse stelsel voor de sanctionering van jeugdigen die worden veroordeeld voor een ernstig gewelds- of zedenmisdrijf lijkt in grote lijnen in overeenstemming te zijn met de eisen die het internationale en Europese kader van kinder- en mensenrechten hieraan stelt. Uitzonderingen hierop zijn de minimumleeftijdsgrens voor jeugdstrafrechtelijke aansprakelijkheid (die in Nederland met 12 jaar lager is dan de door het VN-Kinderrechtencomité aanbevolen leeftijd van tenminste 14 jaar) én de mogelijkheid in de Nederlandse wet om 16- en 17-jarigen als volwassenen te bestraffen en in een penitentiaire inrichting voor volwassenen te plaatsen. Nederland heeft weliswaar een voorbehoud gemaakt bij artikel 37 onder c IVRK om deze mogelijkheid voor 16- en 17-jarigen te kunnen behouden, maar evengoed is de vraag gerechtvaardigd hoe de toepassing van het commune strafrecht op jeugdige daders zich verhoudt tot de doelstellingen van een kinderrechtenconform jeugdstrafrecht (art. 40 lid 1 IVRK). Een soortgelijke vraag kan ook worden opgeworpen ten aanzien van de wettelijke mogelijkheid om de PIJ-maatregel om te zetten in de TBS-maatregel,

hetgeen in theorie tot levenslange vrijheidsbeneming kan leiden (vgl. art. 37 onder a en b IVRK en art. 40 lid 1 IVRK).

Voor wat betreft de maximale strafmaat binnen het jeugdstrafrecht volgt uit het kinderrechtenkader als uitgangspunt een zo kort mogelijke passende duur van vrijheidsbeneming, maar noch het IVRK en *General Comment No. 24*, noch het EVRM en de rechtspraak van het EHRM geven hiervoor concrete aanknopingspunten. Volgens vaste jurisprudentie van het EHRM is het uiteindelijk aan de nationale wetgever en/of de rechterlijke macht om te bepalen wat een proportionele en passende (maximum)straf of maatregel is voor jeugdigen die worden veroordeeld voor een ernstig gewelds- of zedenmisdrijf. Aldus moet worden geconcludeerd dat het internationale en Europese kinder- en mensenrechtenkader geen aanleiding geeft tot aanpassing van de maximale strafmaat binnen het Nederlandse jeugdstrafrecht, maar de wetgever wel enige ruimte laat om desgewenst aanpassingen door te voeren, mits de in hoofdstuk 2 (en in paragraaf 6.1) geschetste kinder- en mensenrechtelijke uitgangspunten in acht worden genomen.

2) Een Europees rechtsvergelijkend perspectief

Alvorens in te gaan op de vraag in hoeverre de bevindingen van het rechtsvergelijkende onderzoek tussen de zes Europese landen aanleiding geven tot aanpassing van de Nederlandse strafrechtelijke aanpak van jeugdigen die worden veroordeeld voor een ernstig gewelds- of zedenmisdrijf, is het van belang te benadrukken dat er geen juridische grondslag bestaat op basis waarvan de Nederlandse aanpak zich zou moeten conformeren aan de wetten en praktijken in andere landen. Bovendien volgt uit de wetenschappelijke literatuur over rechtsvergelijkend onderzoek dat het simpelweg overnemen en implementeren van een wettelijke regel of *'best practice'* uit een ander land in het eigen rechtssysteem (ook wel aangeduid als *'legal transplant'*) zeer controversieel is, aangezien de betekenis en effecten van een regel of praktijk grotendeels afhangen van de specifieke juridische, historische, culturele en maatschappelijke context.⁸⁵⁵ Rechtsvergelijkend onderzoek leent zich dan ook eerst en vooral om interne kritiek en reflectie op het eigen rechtssysteem te voeden, waarbij de eigen specifieke juridische, historische, culturele, maatschappelijke en praktische context nimmer uit het oog mag worden verloren.⁸⁵⁶

De bevindingen van het rechtsvergelijkende onderzoek laten zien dat in de onderzochte *common law* landen (Engeland en Wales, Ierland) een punitievere benadering wordt gehanteerd dan in de onderzochte *civil law* landen (Nederland, België, Duitsland en Zweden). De lage minimumleeftijd voor strafrechtelijke aansprakelijkheid (van 10 jaar) en de mogelijkheid – en in het geval van moord zelfs de wettelijke verplichting – om ook voor (jonge) minderjarigen langdurige, potentieel levenslange vrijheidsbenemende straffen op te leggen in de *common law* landen, verhouden zich echter moeizaam met de uitgangspunten die voortvloeien uit het internationale en Europese kinder- en mensenrechtenkader en met de huidige ontwikkelingspsychologische en neurowetenschappelijke kennis over minderjarigen, zoals ook in het recente *General Comment No. 24* van het VN-Kinderrechtencomité wordt aangehaald.

⁸⁵⁵ Legrand 1997; Brants 2010.

⁸⁵⁶ Nelken 2010.

Als men het Nederlandse stelsel voor de sanctionering van jeugdigen die worden veroordeeld voor een ernstig gewelds- of zedenmisdrijf afzet tegen het stelsel in de overige onderzochte *civil law* landen (België, Duitsland en Zweden) moet op basis van de bevindingen worden geconstateerd dat de vrijheidsbenemende sancties en de duur daarvan in Nederland en de andere landen moeilijk met elkaar te vergelijken zijn. Dit heeft onder meer te maken met het onderscheid tussen straffen en maatregelen (en in het bijzonder de verlengbaarheid van de vrijheidsbenemende maatregelen PIJ en TBS) in het Nederlandse (jeugd)strafrecht, dat andere landen niet kennen, alsook met de verschillende regelingen voor vervroegde invrijheidsstelling in de onderzochte jurisdicties. Voorts moet worden bedacht dat in landen waar op het eerste gezicht een hogere maximale vrijheidsstraf voor jeugdigen lijkt te gelden dan in Nederland, zoals in Duitsland en Zweden, een substantieel hogere minimumleeftijdsgrens voor strafrechtelijke aansprakelijkheid geldt (respectievelijk 14 en 15 jaar) en dat in Duitsland niet de mogelijkheid bestaat om een minderjarige als volwassene te bestraffen.

Het Nederlandse jeugdsanctiestelsel kenmerkt zich dus weliswaar door een relatief lage maximale jeugddetentieduur, maar ook door de beschikbaarheid van een langdurige vrijheidsbenemende behandelmaatregel (de PIJ), die in de praktijk bij veroordelingen voor ernstige gewelds- of zedenmisdrijven – zo blijkt uit de onderzochte uitspraken – ook gecombineerd worden opgelegd. Bovendien kent de Nederlandse wet de mogelijkheid om 16- en 17-jarigen als volwassenen te bestraffen tot een langdurige gevangenisstraf of TBS-maatregel, waarvan – zo blijkt uit het rechtspraakonderzoek – in uitzonderlijke gevallen ook daadwerkelijk gebruik wordt gemaakt door rechters. In theorie biedt de Nederlandse wet zelfs de mogelijkheid om een jeugdige (via de omzetting van de PIJ-maatregel naar de TBS-maatregel of via directe oplegging van de TBS-maatregel, eventueel in combinatie met een lange gevangenisstraf) in potentie levenslang zijn of haar vrijheid te ontnemen naar aanleiding van een misdrijf die hij of zij als minderjarige heeft gepleegd. Aldus is uit de bevindingen van het onderzoek naar de wetgeving en rechtspraak gebleken dat de sanctionering van jeugdigen in de onderzochte jurisdicties op uiteenlopende relevante onderdelen wezenlijk van elkaar verschilt en dat mede daardoor niet eenduidig kan worden gesteld dat de sancties voor ernstige gewelds- of zedenmisdrijven gepleegd door jeugdigen in Nederland substantieel lager of hoger, dan wel lichter of zwaarder zijn dan in de andere onderzochte *civil law* landen.

Kortom, de bevindingen van het rechtsvergelijkende onderzoek geven niet rechtstreeks aanleiding tot aanpassing van de Nederlandse strafrechtelijke aanpak van jeugdigen die worden veroordeeld voor een ernstig gewelds- of zedenmisdrijf, maar kunnen wel dienen als inspiratie voor herziening van de Nederlandse aanpak, mits daarbij rekening wordt gehouden met de eigen specifieke juridische, historische, culturele, maatschappelijke en praktische context.⁸⁵⁷

3) Een effectiviteitsperspectief

Op basis van de bevindingen van de literatuurréview en het onderzoek naar recidive van jeugdige daders van ernstige gewelds- en/of zedenmisdrijven in Nederland is er geen aanleiding om de strafrechtelijke aanpak van deze groep, waaronder de maximale detentieduur, aan te passen. Tegelijkertijd geeft het onderzoek ook geen aanleiding om dat niet te doen. Hoewel

⁸⁵⁷ Vgl. Nelken 2010.

eerder onderzoek⁸⁵⁸ suggereert dat detentie en daarmee naar alle waarschijnlijkheid ook detentieduur negatieve effecten heeft op het voorkomen van recidive, kan dit op basis van onderhavig onderzoek niet worden bevestigd. Kanttekening hierbij is wel dat het onderzoek naar deze specifieke dadergroep zeer beperkt is, het gaat om kleine aantallen en de groep wordt niet vaak apart van overige jeugdige daders bekeken. Daarnaast is de interpretatie van het onderzoek dat wel beschikbaar is lastig, aangezien niet altijd duidelijk is of opgelegde straffen en/of maatregelen ook uitgevoerd zijn. Om daadwerkelijk conclusies te kunnen trekken over de effectiviteit van sancties opgelegd aan deze specifieke doelgroep is gerandomiseerd effectonderzoek nodig, of tenminste quasi experimenteel onderzoek, waarbij lange termijn uitkomsten van sancties in twee vergelijkbare groepen naast elkaar kunnen worden gelegd. Als dergelijk onderzoek niet mogelijk is vanwege de kleine aantallen die het jaarlijks betreft, is het in ieder geval noodzakelijk om de verschillende registratiesystemen aan elkaar te koppelen, zodat recidive informatie met completere informatie over de detentieduur en eventuele verlenging(en) van de PIJ-maatregel kan worden gecombineerd.

Belangrijk om op te merken is dat – zoals ook naar voren is gekomen uit de consultaties van internationale experts – in geen van de onderzochte landen de strafmaat lijkt te zijn gebaseerd op bewijs voor effectiviteit. Het streven van de Nederlandse overheid om effectieve straffen en maatregelen in te zetten is volgens zowel de geraadpleegde internationale experts als het onderhavige onderzoeksteam lovenswaardig en van belang. Op basis van literatuur is bekend dat de meest effectieve sancties *evidence-based* sancties zijn en voldoen aan de *Risk Needs Responsivity* principes.⁸⁵⁹ Ten einde ontwikkelingskansen van jeugdigen te optimaliseren is het raadzaam niet zozeer te focussen op duur dan wel het verschil tussen intra- en extramuraal, maar op een passend behandelaanbod. Naast het beschikbaar zijn van een passend behandelaanbod is het van belang dat erop wordt toegezien dat het behandelaanbod daadwerkelijk uitgevoerd, gemonitord en – indien daar aanleiding voor is – tijdig bijgesteld wordt.

6.7 Implicaties van het onderzoek

In het politieke debat dat voor de minister voor Rechtsbescherming aanleiding gaf om dit onderzoek te laten uitvoeren, stond met name de vraag centraal of de maximale jeugddetentie in Nederland moet worden verhoogd van twee jaar naar vier jaar.⁸⁶⁰ Zoals in het voorgaande duidelijk is geworden, geven de bevindingen van dit onderzoek geen eenduidig antwoord op deze vraag. Zoals gesteld, is het uiteindelijk aan de wetgever om, met inachtneming van de geldende internationale en Europese kinder- en mensenrechtenstandaarden, proportionele en passende strafmaxima voor jeugdigen te bepalen. Vervolgens is het aan de rechterlijke macht om, met toepassing van het geldende nationale en internationale recht, maatwerk te leveren

⁸⁵⁸ Vgl. Nagin, Cullen & Jonson 2009.

⁸⁵⁹ Andrews & Bonta 2010.

⁸⁶⁰ *Kamerstukken II* 2019-20, 28741, nr. 72.

door in ieder individueel geval de belangen van de jeugdige verdachte alsook de belangen van de samenleving en het slachtoffer af te wegen bij de straftoemeting.

De bevindingen van dit onderzoek, alsmede de drie perspectieven die daaraan ten grondslag liggen, bieden wel aanknopingspunten voor de wetgever en beleidsmakers om te reflecteren op de sancties die (kunnen) worden opgelegd aan jeugdigen die worden veroordeeld voor een ernstig gewelds- en/of zedenmisdrijf en zich te bezinnen op eventuele voorstellen tot aanpassing daarvan. Het is in dit verband van belang dat bij eventuele (beleids)beslissingen over de strafmaat voor jeugdigen rekening wordt gehouden met de specifieke kenmerken en context van het Nederlandse jeugdstrafrecht, waaronder de systematiek en inhoud van het wettelijke kader, het vigerende beleid en de toepassings- en uitvoeringspraktijk. Tegen deze achtergrond wordt hier, gevoed door de bevindingen van dit onderzoek, een zestal aandachtspunten naar voren gebracht die door de wetgever en beleidsmakers zouden moeten worden meegenomen in eventuele (beleids)beslissingen omtrent de strafmaat voor jeugdigen die zich schuldig maken aan een ernstig gewelds- of zedenmisdrijf:

1) Het huidige Nederlandse jeugdstrafrecht kent – anders dan het volwassenenstrafrecht en anders dan jeugdstrafrechtssystemen in andere landen – een algemene maximumduur voor jeugddetentie (van, afhankelijk van de leeftijd van de verdachte, één of twee jaar) die niet is gekoppeld aan een specifiek misdrijf. Dit is relevant, omdat de maximale jeugddetentieduur momenteel politiek ter discussie staat naar aanleiding van zorgen en geuite onvrede over de bestraffing van jeugdigen die zich schuldig hebben gemaakt aan de meest ernstige gewelds- en/of zedenmisdrijven. Zoals ook uit de bevindingen van dit onderzoek blijkt, zijn deze zeer ernstige jeugdstrafzaken – gelukkig – schaars en geenszins representatief voor de overgrote meerderheid van jeugdstrafzaken die door de rechter wordt afgedaan. In de discussie over een eventuele verhoging van de maximale jeugddetentieduur moet dan ook worden meegenomen dat een dergelijke verhoging in algemene zin mogelijk ook doorwerkt in minder ernstige jeugdstrafzaken, die buiten de reikwijdte vallen van dit onderzoek. Mocht de wetgever aanleiding zien om de maximale jeugddetentieduur te verhogen, dan zou overwogen moeten worden om de discussie hierover af te bakenen en deze verhoging slechts voor enkele gespecificeerde ernstige gewelds- en zedenmisdrijven te laten gelden.

2) De discussie over de verhoging van de jeugddetentie roept fundamentele vragen op over de verhouding tussen jeugddetentie en de PIJ-maatregel. Zoals in dit onderzoek naar voren is gekomen, is de zwaarste sanctie in het Nederlandse jeugdsanctiestelsel niet de jeugddetentie maar de PIJ-maatregel. Hieraan ligt de ratio ten grondslag dat langdurige vrijheidsbeneming van jeugdigen (tot maximaal zes jaar en mogelijk langer) gerechtvaardigd kan zijn ten behoeve van behandeling, als dit noodzakelijk is voor de veiligheid van de samenleving en in het belang is van de ontwikkeling van de jeugdige. Het Nederlandse jeugdstrafrecht biedt minder ruimte voor langdurige vrijheidsbeneming als straf, hetgeen samenhangt met de historische grondslagen en doelstellingen van het jeugdstrafrecht die primair zijn gericht op resocialisatie en re-integratie en minder op vergelding. Een eventuele verhoging van de jeugddetentieduur naar vier jaar doet deze verhouding enigszins kantelen en roept daarmee fundamentele vragen op over de positionering van de jeugddetentie in het licht van de grondslagen en doelstellingen van het jeugdstrafrecht.

In dit verband moet ook praktisch worden nagedacht wat een eventuele verhoging van de jeugddetentie voor gevolgen met zich zou brengen voor de PIJ-maatregel. Nu volgens het huidige recht de PIJ-maatregel die naast een jeugddetentie is opgelegd pas aanvangt nadat de jeugddetentie volledig ten uitvoer is gelegd, zou een verlenging van de jeugddetentie kunnen betekenen dat de PIJ-maatregel pas later aanvangt. Hoewel de indruk bestaat dat in de tenuitvoerleggingspraktijk in justitiële jeugdinrichtingen, qua werkwijze, methodiek en behandelaanbod, geen strikt onderscheid wordt gemaakt tussen jeugdigen met een jeugddetentie en jeugdigen met een PIJ-maatregel, is het belangrijk om dit scherp in beeld te krijgen. Nader onderzoek onder behandelaren in justitiële jeugdinrichtingen is dan ook nodig om in kaart te brengen wat de mogelijke gevolgen zijn van een eventuele verlenging van de maximale jeugddetentie – mede in relatie tot de PIJ-maatregel – voor de uitvoering en effecten van behandelingen in justitiële jeugdinrichtingen.

3) Ook los van de PIJ-maatregel vraagt de discussie over de verhoging van de jeugddetentie dat wordt nagedacht over de invulling van de vrijheidsbeneming van jeugdigen. Een langere jeugddetentie mag, mede op basis van internationale en Europese kinder- en mensenrechtenstandaarden, niet ten koste gaan van het streven om de jeugdige succesvol te laten re-integreren in de samenleving en te voorkomen dat hij of zij recidiveert. Dit is immers niet alleen in het belang van de jeugdige veroordeelde, maar ook in het belang van de samenleving. Nu de bevindingen van dit onderzoek laten zien dat er geen bewijs is dat een langere jeugddetentie als zodanig leidt tot minder recidive, is het van belang om op te merken dat een dergelijke verlenging ten behoeve van effectiviteit afhankelijk is van wat er tijdens een eventuele detentieperiode gedaan wordt in termen van behandeling. De inzet van *evidence-based* behandelingen en een resultaatverplichting voor de justitiële jeugdinrichtingen met betrekking tot de uitvoering daarvan zou een voorwaarde moeten zijn voor een eventuele verlenging van de maximale detentieduur. Om deze effectief te laten zijn, zou het behandelaanbod moeten aansluiten bij de specifieke problematiek van de jeugdige, rekening houdend met de hoogte van het recidiverisico en de ontvankelijkheid voor behandeling, ofwel, *evidence-based* behandelaanbod op maat moet voldoen aan de *Risk Needs Responsivity* principes.⁸⁶¹ Dit aandachtspunt geldt overigens ook als wordt besloten om de jeugddetentieduur niet te verhogen.

4) In het Nederlandse jeugdstrafrecht geldt momenteel niet – zoals in het volwassenenstrafrecht en in enkele van de onderzochte buitenlandse jeugdstrafrechtssystemen – een regeling voor (vervroegde) voorwaardelijke invrijheidstelling waar de veroordeelde na bijvoorbeeld twee derde van de vrijheidsstraf voor in aanmerking komt. Bij verhoging van de maximale duur van de jeugddetentie zal tevens moeten worden onderzocht en overwogen of een soortgelijke regeling voor voorwaardelijke invrijheidsstelling voor jeugdzaken moet komen te gelden en hoe dat in de praktijk zou moeten worden geïmplementeerd.

5) Verhoging van de strafmaat in het jeugdsanctierecht heeft mogelijk ook gevolgen voor de toepassingspraktijk van artikel 77b Sr (toepassing van volwassenensancties voor 16- en 17-jarigen) en artikel 77c Sr (toepassing van jeugdsancties voor 18- tot 23-jarigen). Om hier inzicht

⁸⁶¹ Andrews & Bonta 2010.

in te verkrijgen, is nader onderzoek nodig, bijvoorbeeld door experimenteel vignetten-onderzoek onder rechters en officieren van justitie.

6) Tot slot – en dit is gerelateerd aan alle vijf de voorgaande aandachtspunten – zullen de wetgever en beleidsmakers zich, samen met wetenschappers en deskundigen uit de jeugdstrafrechtspraktijk, moeten buigen over de fundamentele vraag welke (straf)doelen precies worden nagestreefd met de sanctionering van jeugdigen voor ernstige gewelds- of zedenmisdrijven, wanneer deze doelen afdoende worden verwezenlijkt, op basis van welke criteria dit wordt beoordeeld, en hoe dit kan worden gemonitord. Pas daarna kan goed worden beoordeeld in hoeverre een eventuele verhoging van de jeugddetentie kan bijdragen aan verwezenlijking van deze strafdoelen. Wat de uiteindelijke beleidskeuze over de wettelijke strafmaat ook wordt, in dit onderzoek is in elk geval duidelijk geworden dat dringende behoefte bestaat aan systematische registratie en monitoring van de uitvoering en effecten van sanctionering van jeugdigen die worden veroordeeld voor een ernstig gewelds- of zedenmisdrijf, hetgeen op dit moment zowel in Nederland als in het buitenland nog onderontwikkeld is. Verbetering van registratie en monitoring – waarbij bijvoorbeeld per jeugdige bekend is in hoeverre de sanctie daadwerkelijk is uitgevoerd en waarbij geregistreerd is of een PIJ-maatregel al dan niet is verlengd – is een essentiële voorwaarde om een *evidence-based* jeugdsanctiestelsel te kunnen ontwikkelen.

6.8 Beperkingen en suggesties voor vervolgonderzoek

Het onderhavige onderzoek kent een aantal beperkingen. Het jurisprudentieonderzoek is gebaseerd op veroordelingen die gepubliceerd zijn en konden worden gevonden in online databases of via het netwerk van de onderzoekers konden worden bemachtigd. Het was niet voor elk land mogelijk om voldoende publicaties te verzamelen, omdat enerzijds het niet in ieder land gebruikelijk is om vonnissen in jeugdstrafzaken te publiceren en anderzijds door de pandemie reisrestricties golden waardoor niet naar de landen kon worden afgereisd om dossiers in te zien. Het is derhalve niet gelukt om per land de beoogde 25 veroordelingen te analyseren.

Daarnaast geldt dat de rechtsvergelijkende analyse buitengewoon ingewikkeld is vanwege de verschillen in de wetssystematiek tussen landen. Een veroordeling op schrift is een door de rechter gegeven uitleg omtrent de straftoemeting, maar hoeft niet een volwaardig en compleet overzicht te zijn van alle beweegredenen die tot het oordeel hebben geleid. Om nog diepgaander inzicht te krijgen in hoe in de praktijk wordt omgegaan met het sanctioneren van jeugdige daders van ernstige gewelds- of zedenmisdrijven, zou naderonderzoek moeten worden verricht onder rechters en officieren van justitie, waarbij kan worden gedacht aan kwalitatief interview- en observatieonderzoek, dan wel aan dossieronderzoek waarbij casus uit de praktijk systematisch en diepgaand worden geanalyseerd op basis van volledige strafdossiers. Tevens kan het daarbij relevant zijn om de ervaringen van de ketenpartners die bij de tenuitvoerlegging van de sancties betrokken zijn (behandelaren binnen de justitiële jeugdinrichtingen, jeugdreclassering) te onderzoeken. Op deze wijze kan bij beantwoording van de vraag in

hoeverre het jeugdsanctierecht aanpassing behoeft ook de visie van de betrokken professionals worden meegenomen. Daarnaast zou het, om meer duidelijkheid te krijgen over de daadwerkelijke uitvoering van opgelegde sancties in Nederland, ook goed zijn casusonderzoek te koppelen aan de in het kader van dit onderzoek reeds gecodeerde vonnissen. Op casusniveau zou dan retrospectief geanalyseerd kunnen worden hoe de uitvoering van de sanctie(s) en de resocialisatie en recidive verlopen is.

Voorts geldt dat het vergelijken van enkel veroordelingen een enigszins beperkt beeld schetst van de sanctionering van de jeugdige dader, omdat de veroordeling losstaat van de daadwerkelijke tenuitvoerlegging van de opgelegde sanctie. Om tot een zuivere vergelijking te kunnen komen met betrekking tot de (zwaarte van de) sanctionering van deze specifieke groep jeugdige daders zou nader onderzoek moeten worden verricht door bijvoorbeeld data te verzamelen en te analyseren van (i) de in Nederland opgelegde totale duur van de PIJ-maatregel inclusief de verlengingen van die maatregel en (ii) de in de overige landen opgelegde duur van de vrijheidsstraf minus de termijn van de vervroegde (al dan niet voorwaardelijke) invrijheidsstelling in de betreffende zaken.

Daarnaast kent ook het literatuuronderzoek naar de effectiviteit van detentieduur beperkingen. Dit onderzoek is gebaseerd op relatief kleine steekproeven, overeenkomstig de lage prevalentie van ernstige gewelds- en zedenmisdrijven gepleegd door jeugdige daders. Daarnaast varieerde de operationalisering van recidive in de studies geïnccludeerd in de literatuurstudie en verschilde de follow-up duur van de recidive-meting, wat een zuivere vergelijking bemoeilijkt.

Het onderzoek naar de samenhang tussen straftoemeting en recidive op basis van Nederlandse gegevens wordt beperkt doordat onduidelijk is in hoeverre PIJ-maatregelen volledig uitgevoerd dan wel verlengd zijn. Daarnaast is door het niet beschikbaar zijn van vergelijkbare datasets uit andere landen het niet mogelijk gebleken om een internationale vergelijking te maken.

Toekomstig onderzoek zou – het liefst op Europees niveau – jeugdige daders van ernstige gewelds- of zedenmisdrijven moeten volgen voor een langere periode. Van belang is dat de daadwerkelijke tenuitvoerlegging van opgelegde sancties geregistreerd wordt, net als uitkomsten voor de jeugdigen na vrijlating. Op basis hiervan kan in kaart gebracht worden in welke gevallen re-integratie mogelijk is en welke factoren voorspellend zijn voor succesvolle re-integratie.

6.9 Tot besluit

In dit onderzoek stond de vraag centraal welke sancties Nederland en andere Europese landen – België (Vlaanderen), Duitsland, Engeland en Wales, Ierland en Zweden – hanteren voor jeugdigen van 12 tot 23 jaar die een ernstig gewelds- of zedenmisdrijf hebben gepleegd, wat de effectiviteit hiervan is en hoe deze sancties zich verhouden tot internationale en Europese kinder- en mensenrechtenstandaarden. Om deze vraag te beantwoorden is in de voorgaande hoofdstukken (en paragrafen) het relevante internationale en Europese kinder- en

mensenrechten uiteengezet, is op basis van rechtsvergelijkend onderzoek inzicht gegeven in de wettelijke kaders en praktijken van de sanctionering van jeugdigen voor ernstige gewelds- en zedenmisdrijven in de zes geselecteerde landen en zijn de bevindingen gepresenteerd van het verrichte onderzoek naar de effectiviteit van sanctionering van jeugdigen die zich schuldig maken aan dergelijke ernstige misdrijven.

In de voorlaatste paragrafen van dit slothoofdstuk is voorts gereflecteerd op de vraag in hoeverre de bevindingen van dit onderzoek aanleiding geven tot aanpassing van de Nederlandse strafrechtelijke aanpak van jeugdigen van 12 tot 23 jaar die worden veroordeeld voor een ernstig gewelds- of zedenmisdrijf. Duidelijk is geworden dat geen van de drie perspectieven die centraal stonden in dit onderzoek – (1) internationale en Europese kinder- en mensenrechten, (2) rechtsvergelijking tussen Europese landen, (3) effectiviteit van sancties – direct aanleiding geven om de Nederlandse aanpak aan te passen, maar tegelijkertijd de wetgever wel de ruimte geven om desgewenst aanpassingen door te voeren. Op de vraag of de maximale duur van de jeugddetentie in Nederland moet worden verhoogd, geven de bevindingen van dit onderzoek geen antwoord. Het is uiteindelijk aan de wetgever om hierover een beslissing te nemen, binnen de kaders van het geldende nationale en internationale recht. De bevindingen van dit onderzoek, alsmede de geformuleerde aandachtspunten en suggesties voor vervolgonderzoek, beogen de wetgever en beleidsmakers te ondersteunen bij het maken van goed geïnformeerde, weloverwogen en wetenschappelijk onderbouwde beslissingen omtrent dit vraagstuk.

Literatuurlijst

Abrams, Jordan & Montero 2018

L.S. Abrams, S.P. Jordan & L.A. Montero, 'What is a juvenile? A comparison of Youth Justice Systems', *Youth Justice* (18) 2018, afl. 2, p. 111-130.

<https://doi.org/10.1177/1473225418779850>

Aizer & Doyle 2015

A. Aizer & J.J. Doyle, 'Juvenile Incarceration, Human Capital, and Future Crime: Evidence from Randomly Assigned Judges', *Quarterly Journal of Economics* (130) 2015, afl. 2, p. 759–803.

<https://doi.org/10.1093/qje/qjv003>

Akandji-Kombe 2007

J.F. Akandji-Kombe, 'Positive obligations under the European convention on human rights', Straatsburg: Raad van Europa 2007.

Andrews & Bonta 2010

D.A. Andrews & J. Bonta, 'Rehabilitating criminal justice policy and practice', *Psychology, Public Policy, and Law* (16) 2010, afl. 1, p. 39-55.

<https://doi.org/10.1037/a0018362>

Asp, Ulväng & Jareborg 2013

P. Asp, M. Ulväng & N. Jareborg, *Kriminalrättens Grunder*, 2e editie. Uppsala: Iustus Förlag AB 2013.

Arnett 2007

J.J. Arnett, 'Emerging Adulthood: What Is It, and What Is It Good For?', *Child Development Perspectives* (1) 2007, afl. 2, p. 68-73.

<https://doi.org/10.1111/j.1750-8606.2007.00016.x>

Ashford & Redhouse 2018

M. Ashford & N. Redhouse, *Blackstone's Handbook of Youths in the Criminal Courts*, Oxford: Oxford University Press 2018.

Assink & Wibbelink 2016

M. Assink & C.J.M. Wibbelink, 'Fitting three-level meta-analytic models in R: A step-by-step tutorial', *The Quantitative Methods for Psychology* (12) 2016, afl. 3, p. 154-174.

<https://doi.org/10.20982/tqmp.12.3.p154>

Baay, Liem & Nieuwebeerta 2012

P.E. Baay, M. Liem & P. Nieuwebeerta, "Ex-imprisoned homicide offenders: Once bitten, twice shy?" The effect of the length of imprisonment on recidivism for homicide offenders', *Homicide Studies* (16) 2012, afl. 3, p. 259-279.

<https://doi.org/10.1177%2F1088767912450012>

Barendregt e.a. 2013

J.J. Barendregt e.a., 'Meta-analysis of prevalence', *Journal of Epidemiology and Community Health* (67) 2013, afl. 11, p. 974-978. <https://doi.org/10.1136/jech-2013-203104>

Barendregt, Beerthuisen & van der Laan 2018

C.S. Barendregt, M.G.C.J. Beerthuisen & A.M. van der Laan, *De toepassing van het jeugdstrafrecht bij jongvolwassenen in de praktijk. Een procesevaluatie het adolescentenstrafrecht*, Den Haag: WODC 2018.
<https://www.wodc.nl/onderzoeksdatabase/2460e-procesevaluatie-wet-adolescentenstrafrecht.aspx>

Bassiouni 2006

M.C. Bassiouni, 'International Recognition of Victims' Rights', *Human Rights Law Review* (6) 2006, afl. 2, p. 203-279. <https://doi.org/10.1093/hrlr/ngl009>

Bateman 2017

T. Bateman, 'England and Wales', in: Decker & Marteache 2017, p. 287-304.

Baudin e.a. 2020

C. Baudin e.a., 'A 24-Year Follow-up Study on Recidivism in Male Mentally Disordered Sexual Offenders With and Without Psychotic Disorders', *Journal of Forensic Sciences* (65) 2020, afl. 5, p. 1610-1618. <https://doi.org/10.1111/1556-4029.14327>

Van den Berg, Van Vugt & Hendriks 2020 (in press)

C. van den Berg, E.S. van Vugt & J. Hendriks, 'Jeugdige zedendelinquenten en interventies', in: J.J. Asscher, J. Hendriks & G. Stams (red.), *Inleiding in de Forensische Orthopedagogiek*. SWP.

Black 2016

J.A. Black, *Understanding the effectiveness of incarceration on juvenile offending through a systematic review and meta-analysis: Do the "Get tough" policies work?* (diss.) Nova Southeastern University: NSUWorks 2016.

Bonta en Andrews 2007

J. Bonta & D.A. Andrews, 'Risk-need-responsivity model for offender assessment and rehabilitation', *Rehabilitation* (6) 2007, afl. 1, p. 1-22.

Borduin e.a. 1990

C.M. Borduin e.a., 'Multisystemic treatment of adolescent sexual offenders', *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology* (34) 1990, afl. 2, p. 105-113.
<https://doi.org/10.1177%2F0306624X9003400204>

Brants 2010

C. Brants, 'Legal Culture and Legal Transplants', *Electronic Journal of Comparative Law* (14) 2010, afl. 3. Online beschikbaar: <https://www.ejcl.org/143/art143-5.pdf>

Van den Brink 2019

Y.N. van den Brink, 'Tussen strafrecht en hulpverlening. Grondslagen, praktijk en schurende paradigma's in het Nederlandse jeugdstrafrecht', *Tijdschrift voor Jeugd en Kinderrechten* 2019, afl. 2, p. 144-162.

Van den Brink 2018

Y.N. van den Brink, *Voorlopige hechtenis in het Nederlandse jeugdstrafrecht. Wet en praktijk in het licht van internationale en Europese kinder- en mensenrechten* (diss. Leiden). Deventer: Wolters Kluwer 2018.

Van den Brink & Lynch 2021 (in press)

Y.N. van den Brink & N. Lynch, 'Beyond the life sentence – A children's rights lens on sentencing for murder', *International Journal of Children's Rights* (2021 – in press).

Van den Brink & Mijnaerends 2020(a)

Y.N. van den Brink & E.M. Mijnaerends, 'General Comment No. 24 – nieuw elan voor het jeugdstrafrecht? Over leeftijdsgrenzen, 'diversion' en de bredere implicaties voor het jeugdstrafrecht', *Boom Strafblad* 2020-1, p. 7-15.

Van den Brink & Mijnaerends 2020(b)

Y.N. van den Brink & E.M. Mijnaerends, 'General Comment No. 24 en het Nederlandse jeugdstrafrecht. Reflecties op vrijheidsbeneming van minderjarigen', in: M.R. Bruning, K. Klep & E.C.C. Punselie (red.), *De invloed van 30 jaar IVRK in Nederland. Perspectieven voor de rechtspraak*, Deventer: Wolters Kluwer 2020, p. 103-114.

Bruning e.a. 2011

M.R. Bruning e.a., *Wegwijs in het jeugdsanctierecht. Onderzoek naar het juridisch kader voor de zwaarste jeugdsancties in theorie en praktijk*, Nijmegen: Wolf Legal Publishers 2011.

Bruning, Van den Brink & Punselie 2020

M.R. Bruning, Y.N. van den Brink & E.C.C. Punselie, *Jeugdrecht en jeugdhulp*, 9e herziene druk, Den Haag: Sdu 2020.

Busch e.a. 2009

K.G. Busch e.a., 'Looking forward in records of young adults convicted of sexual homicide, rape, or molestation as youth: risks for reoffending', *Psychological Reports* (104) 2009, afl. 1, p. 155-184. <https://doi.org/10.2466/PRO.104.1.155-184>

Carroll, *The Guardian* 5 November 2019

R. Carroll, R., 'Teenagers sentenced for murder of Irish 14-year-old Ana Kriégel', *The Guardian* 5 November 2019.

Caudill & Trulson 2016

J.W. Caudill & C.R. Trulson, 'The hazards of premature release: Recidivism outcomes of blended-sentenced juvenile homicide offenders', *Journal of Criminal Justice* (46) 2016, p. 219-227. <https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2016.05.009>

Cnossen & Jol 2018

J.P. Cnossen & D.S. Jol, *Boom Basics Strafrecht*, Den Haag: Boom juridisch 2018.

Commissie Anneveldt 1982

Commissie Anneveldt, *Sanctierecht voor jeugdigen*, Den Haag: Staatsuitgeverij 1982.

Commissie Van Montfrans 1994

Commissie Van Montfrans, *Met de neus op de feiten; aanpak jeugdcriminaliteit*, Den Haag 1994.

Commissie Overwater 1951

Commissie Overwater, *Rapport van de commissie ingesteld met het doel van advies te dienen over de vraag in welke richting het rijkstucht- en opvoedingswezen en in verband daarmee het kinderstrafrecht zich zullen moeten ontwikkelen*, Den Haag 1951

Corstens 2018

G.J.M. Corstens, *Het Nederlands strafprocesrecht*, Deventer: Wolters Kluwer 2018.

CRIN 2015

Child Rights International Network [CRIN], *Inhuman Sentencing: Life Imprisonment of Children Around the World—Research Report* 2015.

Dammer & Fairchild 2006

H.R. Dammer & E. Fairchild, *Comparative Criminal Justice Systems*, Belmont, CA: Wadsworth 2006.

Dmitrieva e.a. 2012

J. Dmitrieva e.a., 'Arrested development: The effects of incarceration on the development of psychosocial maturity', *Development and Psychopathology* (24) 2012, afl. 3, p. 1073-1090. <https://doi.org/10.1017/S0954579412000545>

Decker & Marteache 2017

S.H. Decker & N. Marteache (red.), *International Handbook of Juvenile Justice*, Zwitserland: Springer Publishing 2017.

Duff 2009

R.A. Duff, 'Punishment, Retribution and Communication', in: A. Von Hirsch, A. Ashworth & J.V. Roberts (red.), *Principled sentencing: Readings on theory and policy*, Oxford: Hart, p. 126-134.

Dünkel & Heinz 2017

F. Dünkel & W. Heinz, 'Germany', in: Decker & Marteache 2017, p. 305-326.

Dünkel 2016

F. Dünkel, *Youth Justice in Germany*, Oxford: Oxford Handbooks Online 2016.

Dünkel 2014

F. Dünkel, 'Juvenile Justice Systems in Europe – Reform developments between justice, welfare and 'new punitiveness'', *Kriminologijos studijos* 2014, afl. 1, p. 31-76.

Dupuy 2019

D.M. Dupuy, *The impact of youth incarceration on violent crime and behavior: An examination of youth arrests, incarceration and recidivism by race among male youth in Los Angeles, California* (diss.)

European Union Agency for Fundamental Rights 2019

European Union Agency for Fundamental Rights, *Victims' rights as standards of criminal justice – Justice for victims of violent crime – Part I*, European Union Agency for Fundamental Rights 2019.

Edwards e.a

R. Edwards e.a., 'Predicting dropout from a residential programme for adolescent sexual abusers using pre-treatment variables and implications for recidivism', *Journal of Sexual Aggression* (11) 2005, afl. 2, p. 139-155. <https://doi.org/10.1080/13552600500063641>

Fazel & Wolf 2015

S. Fazel & A. Wolf, 'A Systematic Review of Criminal Recidivism Rates Worldwide: Current Difficulties and Recommendations for Best Practice', *PLOS ONE* (10) 2015, afl. 6, e0130390. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0130390>

Van der Geest e.a. 2016

V.R. van der Geest e.a., 'The Effects of Incarceration on Longitudinal Trajectories of Employment: A Follow-Up in High-Risk Youth From Ages 23 to 32', *Crime & Delinquency* (62) 2016, afl. 1, p. 107-140. <https://doi.org/10.1177/0011128713519196>

Goldson & Kilkelly 2013

B. Goldson & U. Kilkelly, 'International human rights standards and child imprisonment: Potentialities and limitations', *The International Journal of Children's Rights* (21) 2013, afl. 2, p. 345-371. <https://doi.org/10.1163/15718182-55680011>

Gretton & Clift 2011

H.M. Gretton & R.J.W. Clift, 'The mental health needs of incarcerated youth in British Columbia, Canada', *International Journal of Law and Psychiatry* (34) 2011, afl. 2, p. 109-115. <https://doi.org/10.1016/j.ijlp.2011.02.004>

Grieger 2020

L. Grieger, 'Dataset German Youth Offenders' 2020. Ontvangen naar aanleiding van informatieverzoek voor het volgende artikel: L. Grieger & D. Hosser, D. (2012). 'Attention deficit hyperactivity disorder does not predict criminal recidivism in young adult offenders: Results from a prospective study', *Journal of Law and Psychiatry* (35) 2012, afl. 1, p. 27-34. <https://doi.org/10.1016/j.ijlp.2011.11.005>

Grisso & Schwartz 2000

T. Grisso & R.G. Schwartz, 'Adolescents' capacities as trial defendants' in: T. Grisso & R.G. Schwartz (red.), *Youth on trial. Developmental perspectives on juvenile justice*, Chicago: University of Chicago Press 2000, p. 67-71.

Hagan e.a. 2001

M.P. Hagan e.a., 'Eight-Year Comparative Analysis of Adolescent Rapists, Adolescent Child Molesters, Other Adolescent Delinquents, and the General Population', *International Journal of Offender Therapy & Comparative Criminology* (45) 2001, afl. 3, p. 314-324. <https://doi.org/10.1177/0306624X01453004>

Hagan & Gust-Brey 1999

M.P. Hagan & K.L. Gust-Brey, 'A ten-year longitudinal study of adolescent rapists upon return to the community', *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology* (43) 1999, afl. 3, p. 448-458. <https://doi.org/10.1177/0306624X99434004>

Van Ham & Ferwerda 2018

T. van Ham & H. Ferwerda, *Het nut van vasthouden. Literatuuronderzoek naar de effecten van jeugd detentie*. Arnhem: Bureau Beke 2018.

Heide 2019

K.M. Heide, 'Juvenile homicide offenders: A 35-year-follow-up study', *Behavioral Sciences & the Law* (37) 2019, afl. 5, p. 493-511. <https://doi.org/10.1002/bsl.2426>

Heide e.a. 2001

K.M. Heide e.a., 'Who's in, who's out, and who's back: Follow-up data on 59 juveniles incarcerated in adult prison for murder or attempted murder in the early 1980s', *Behavioral Sciences & the Law* (19) 2001, afl. 1, p. 97-108. <https://doi.org/10.1002/bsl.423>

Hill e.a. 2012

A. Hill e.a., 'The utility of risk assessment instruments for the prediction of recidivism in sexual homicide perpetrators', *Journal of Interpersonal Violence* (27) 2012, afl. 18, p. 3553-3578. <https://doi.org/10.1177/0886260512447570>

Hollander & Tärnfalk 2017

A. Hollander & M. Tärnfalk, 'Juvenile Crime and the Justice System in Sweden', *Law Explorer*, 26 februari 2017.

Holmqvist e.a. 2007

L. Holmqvist et al., *Brottsbalken: en kommentar*, 5^e editie, Stockholm: Norstedts Juridik AB 2007.

Hoogsteder e.a. 2018

L.M. Hoogsteder e.a., 'Responsive Aggression Regulation Therapy (Re-ART): An Evaluation Study in a Dutch Juvenile Justice Institution in Terms of Recidivism', *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology* (62) 2018, afl. 14, p. 4403-4424. <https://doi.org/10.1177/0306624X18761267>

Jareborg 2004

N. Jareborg, 'Sweden / Criminal responsibility of minors', *Revue internationale de droit pénal* (75) 2004, afl. 1, p. 511-525.

Kelk & De Jong 2019

C. Kelk & F. de Jong, *Studieboek materieel strafrecht*, Deventer: Kluwer 2019.

Kilkelly 2009

U. Kilkelly, *The Children Act and the ECHR: Matters of Procedure and Substance* (Seminar IPRT 30 juni 2009) 2009.

Khachatryan e.a. 2018

N. Khachatryan, K.M. Heide & E.V. Hummel, 'Recidivism patterns among two types of juvenile homicide offenders: A 30-year follow-up study', *International Journal of Offender therapy and Comparative Criminology* (62) 2018, p. 404-426. <https://doi.org/10.1177/0306624X16657052>

Khachatryan e.a. 2016a

N. Khachatryan e.a., 'Juvenile Sexual Homicide Offenders: Thirty-Year Follow-Up Investigation', *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology* (60) 2016, afl. 3, p. 247-264. <https://doi.org/10.1177/0306624X14552062>

Khachatryan e.a. 2016b

N. Khachatryan e.a., 'Examination of long-term postrelease outcomes of juvenile homicide offenders', *Journal of Offender Rehabilitation* (55) 2016, afl. 8, p. 503-524. <https://doi.org/10.1080/10509674.2016.1229711>

Khachatryan e.a. 2016c

N. Khachatryan e.a., 'Post-incarceration Recidivism of Lone versus Group Juvenile Homicide Offenders', *Behavioral Sciences & the Law* (34) 2016, afl. 6, p. 709-725.

<https://doi.org/10.1002/bsl.2257>

Krause e.a. 2020

C. Krause e.a., 'Validity of Risk Assessment Instruments Among Juveniles Who Sexually Offended: Victim Age Matters', *Sexual Abuse* 2020, p. 1-27.

<https://doi.org/10.1177/1079063220910719>

Lambie & Randell 2013

I. Lambie & I. Randell, 'The impact of incarceration on juvenile offenders', *Clinical*

Psychology Review (33) 2013, afl. 3, p. 448-459. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2013.01.007>

Lappi-Seppala 2015

T. Lappi-Seppala, 'Juvenile Justice without a Juvenile Court: A Note on Scandinavian Exceptionalism', in: F.E. Zimring, M. Langer & D.S. Tanenhaus (red.) *Juvenile Justice in Global Perspective*, NYU Press, New York 2015, p. 63-105.

Leenknecht & Put 2019

J. Leenknecht & J. Put (red.), *Het Vlaams Jeugddelinquentierecht in essentie*, Gent: Larcier 2019

Legrand 1997

P. Legrand, 'The Impossibility of "Legal Transplants"', *Maastricht Journal of European and Comparative Law* 1997, afl. 4, p. 111-124.

Liefwaard & Van den Brink 2014

T. Liefwaard & Y.N. van den Brink, 'Juveniles' right to counsel during police interrogations. An interdisciplinary analysis of a youth specific approach, with a particular focus on the Netherland', *Erasmus Law Review* 2014, afl. 4, p. 206-218.

Lipsey & Wilson 2001

M.W. Lipsey & D.B. Wilson, *Practical meta-analysis*, Thousand Oaks CA: Sage 2001.

Lynch 2018a

N. Lynch, "'The Other Child' – The Rights of the Child Victim in the Youth Justice System', *International Journal of Children's Rights* (26) 2018, afl. 2, p. 228-250.

<https://doi.org/10.1163/15718182-02602002>

Lynch 2018b

N. Lynch, 'Towards a Principled Legal Response to Children Who Kill', *Youth Justice* (18) 2018, afl. 3, p. 211-229. <https://doi.org/10.1177/1473225418819056>

McCarthy 1989

B.R. McCarthy, 'Preliminary Research Model for the Juvenile and Family Court', *Juvenile & Family Court Journal* (40) 1989, afl. 1, p. 43-48.

McCuish e.a. 2018

E.C. McCuish, J. Cale & R.R. Corrado, 'A Prospective Study of Offending Patterns of Youth Homicide Offenders Into Adulthood: An Examination of Offending Trajectories and the Crime Mix Posthomicide', *Youth Violence and Juvenile Justice* (16) 2018, afl. 1, p. 18-36.
<https://doi.org/10.1177/1541204017697233>

McCuish e.a. 2016

E. McCuish, P. Lussier & R. Corrado, 'Criminal Careers of Juvenile Sex and Nonsex Offenders: Evidence From a Prospective Longitudinal Study', *Youth Violence and Juvenile Justice* (14) 2016, afl. 3, p. 199-224. <https://doi.org/10.1177/1541204014567541>

Meijer, Braak, & Choenni 2020

R.F. Meijer, S.W. van den Braak & R. Choenni (red.), *Criminaliteit en rechtshandhaving 2019. Ontwikkelingen en samenhangen*, Cahiers 2020-16, Den Haag: WODC, CBS, Raad voor de Rechtspraak 2020.

Mhuirneacháin 2020

O. N. Mhuirneacháin, The Young Offenders: A Comparison of the Criminal Justice System for Juveniles under Finnish and Irish Law, *Elsa Law Review*, 2020.

Miller 2011

S.L. Miller, *After the crime: The power of restorative justice dialogues between victims and violent offenders*, New York: NYU Press 2011.

Mulder e.a. 2011

E. Mulder e.a., 'Risk Factors for Overall Recidivism and Severity of Recidivism in Serious Juvenile Offenders', *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology* (55) 2011, afl. 1, p. 118-135. <https://doi.org/10.1177/0306624X09356683>

Myers e.a. 2010

W.C. Myers, 'Sexual Sadism, Psychopathy, and Recidivism in Juvenile Sexual Murderers', *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling* (7) 2010, afl. 1, p. 49-58.
<https://doi.org/10.1002/jip.113>

Nagin, Cullen & Jonson 2009

D.S. Nagin, F.T. Cullen & C.L. Jonson, 'Imprisonment and Reoffending', *Crime and Justice* 2009, afl. 38, p. 115-200.

Namuo 2016

C. Namuo, 'Victim Offender Mediation: When Divergent Paths and Destroyed Lives Come Together for Healing', *Georgia State University Law Review* (32) 2016, afl. 2, p. 577-602.

Nelken 2010

D. Nelken, *Comparative criminal justice: Making sense of difference*, Londen: SAGE 2010.

Van den Noortgate e.a. 2013

W. van den Noortgate e.a., 'Three-level meta-analysis of dependent effect sizes', *Behavior Research Methods* (45) 2013, afl. 2, p. 576–594. <https://doi.org/10.3758/s13428-012-0261-6>

Nowak 2019

M. Nowak, *The United Nations Global Study on Children Deprived of Liberty*, Geneva: United Nations 2019.

O'Malley 2006

T. O'Malley, *Sentencing Law and Practice*, 2e herziene druk, Dublin: Round Hall 2006.

Ogle & Turanovic 2019

M.R. Ogle & J.J. Turanovics, 'Is Getting Tough With Low-Risk Kids a Good Idea? The Effect of Failure to Appear Detention Stays on Juvenile Recidivism', *Criminal Justice Policy Review* (30) 2019, afl. 4, p. 507-537. <https://doi.org/10.1177/0887403416682299>

Ouzzani e.a. 2016

M. Ouzzani e.a., 'Rayyan—A web and mobile app for systematic reviews', *Systematic Reviews* (5) 2016, 210. <https://doi.org/10.1186/s13643-016-0384-4>

Parhar e.a. 2008

K.K. Parhar e.a., 'Offender Coercion in Treatment: A Meta-Analysis of Effectiveness', *Criminal Justice and Behavior* (35) 2008, afl. 9, p. 1109-1135. <https://doi.org/10.1177/0093854808320169>

Patton 2002

M.Q. Patton, *Qualitative evaluation and research methods*, Beverly Hills, CA: Sage 2002.

Persson 2017

M. Persson, *Caught in the Middle?: Young offenders in the Swedish and German criminal justice systems* (diss. Lund) 2017.

Van Prooijen 2010

J.W. van Prooijen, 'Retributive versus compensatory justice: Observers' preference for punishing in response to criminal offenses', *European Journal of Social Psychology* 2010, afl. 40, p. 72-85. <https://doi.org/10.1002/ejsp.611>

Pruin 2011-2012

I. Pruin, *Alternatives to custody for young offenders*, National Report on Juvenile Justice Trends Germany 2011-2012.

Put 2020

J. Put, 'Hulpverlening en sanctie in het Vlaamse Jeugddelinquentiedecreet: a perfect (mis)match?', *Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht*, 2020/18, p. 77-80.

Put 2018

J. Put, 'Op weg naar een Vlaams jeugddelinquentierecht', *Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht*, 2018/25, p. 107-111.

Van der Put 2020a

C.E. van der Put, 'Dataset Dutch Youth Delinquents' 2020. Ontvangen naar aanleiding van informatieverzoek voor het volgende artikel: C.E. van der Put & J.J. Asscher, 'Protective Factors in Male Adolescents With a History of Sexual and/or Violent Offending: A Comparison Between Three Subgroups', *Sexual Abuse: A Journal of Research & Treatment* (27) 2020, afl. 1, p. 109-126. <https://doi.org/10.1177/1079063214549259>

Van der Put 2020b

C.E. van der Put, 'Dataset Washington State Youth Delinquents' 2020. Ontvangen naar aanleiding van informatieverzoek voor het volgende artikel: C.E. van der Put & J.J. Asscher, 'Protective Factors in Male Adolescents With a History of Sexual and/or Violent Offending: A Comparison Between Three Subgroups', *Sexual Abuse: A Journal of Research & Treatment* (27) 2020, afl. 1, p. 109-126. <https://doi.org/10.1177/1079063214549259>

R Core Team 2020

R Core Team, *R: A language and environment for statistical computing*, Vienna: R Foundation for Statistical Computing 2020. <https://www.R-project.org/>.

Rap 2013

S.E. Rap, *The participation of juvenile defendants in the youth court. A comparative study of juvenile justice procedures in Europe* (diss. Utrecht), Amsterdam: Pallas Publications 2013.

Reef, Jeldes & Van den Brink 2020

J. Reef, M. Jeldes & Y.N. van den Brink, *De PIJ-maatregel doorgelicht. Juridische grondslagen, populatiekenmerken, gedragsverandering en recidive*, Nijmegen: Wolf Legal Publishers 2020.

Rettenberger e.a. 2015

M. Rettenberger e.a., 'Sexual Offender Recidivism Among a Population-Based Prison Sample', *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology* (59) 2015, afl. 4, p. 424-444. <https://doi.org/10.1177/0306624X13516732>

Schaffstein, Beulke & Swoboda 2014

F. Schaffstein, W. Beulke & S. Swoboda, *Jugendstrafrecht. Eine systematische Darstellung*, Stuttgart: W. Kohlhammer 2014.

Schmidt, Rap & Liefwaard 2020

E.P. Schmidt, S.E. Rap & T. Liefwaard, 'Young Adults in the Justice System: The Interplay between Scientific Insights, Legal Reform and Implementation in Practice in The Netherlands', *Youth Justice* 2020, p. 1-20.

Scott & Steinberg 2009

E.S. Scott & L. Steinberg, *Rethinking juvenile justice*, Cambridge MA: Harvard University Press 2009.

Seymour 2017

M. Seymour, 'Ireland', in: Decker & Marteache 2017, p. 327-344.

Shao e.a. 2019

Y. Shao e.a., 'Intermittent Explosive Disorder in Male Juvenile Delinquents in China', *Frontiers in Psychiatry* 2019, afl. 10, 485. <https://doi.org/10.3389/fpsy.2019.00485>

Shepherd e.a. 2014

S.M. Shepherd, 'The utility of the SAVRY across ethnicity in Australian young offenders', *Psychology, Public Policy, and Law* (20) 2014, afl. 1, p. 31-45.
<https://doi.org/10.1037/a0033972>

De Smet 2017

B. de Smet, *Jeugbeschermingsrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen: Intersentia 2017.

Sondorp & Hoogeveen 2020

J.E. Sondorp & C.E. Hoogeveen, *De bescherming van minderjarige slachtoffers. Implementatie van internationale voorschriften in nationale wet- en regelgeving in de praktijk*, Den Haag: WODC 2020.

Staines 2015

J. Staines, *Youth Justice*, London: Palgrave 2015.

Stake 2008

R.E. Stake, 'Qualitative Case Studies', in: N.K. Denzin & Y.S. Lincoln (red.), *Strategies of Qualitative Inquiry*, Thousand Oaks, CA: Sage, p. 119-150.

Steinberg 2017

L. Steinberg, 'Adolescent brain science and juvenile justice policymaking', *Psychology, Public Policy, and Law* (23) 2017, afl. 4, p. 410-420. <https://doi.org/10.1037/law0000128>

De Swart e.a. 2012

J.J.W. Swart e.a., 'The effectiveness of institutional youth care over the past three decades: A meta-analysis', *Children and Youth Services Review* (34) 2012, p. 1818-1824.

<https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2012.05.015>

Tulkens 2011

F. Tulkens, 'The paradoxical relationship between criminal law and human rights', *Journal of International Criminal Justice* (9) 2011, afl. 3, p. 577-595. <https://doi.org/10.1093/jicj/mqr028>

Tyrefors Hinnerich, Palme & Priks 2017

B. Tyrefors Hinnerich, M. Palme & M. Priks, 'Age-dependent court sentences and crime bunching: empirical evidence from Swedish administrative data', *Working Paper Series 1163*, Research Institute of Industrial Economics 2017. Online beschikbaar via:

https://www.ifn.se/publikationer/working_papers/2017/1163

Uit Beijerse 2019

J. Uit Beijerse, *Jeugdstrafrecht: Beginselen, wetgeving en praktijk*, 4e herziende druk, Apeldoorn: Maklu uitgevers 2019.

Umbreit e.a. 2003

M.S. Umbreit e.a., *Facing violence: The path of restorative justice and dialogue*, Monsey, NY: Criminal Justice Press 2003.

Viechtbauer 2010

W. Viechtbauer, 'Conducting meta-analyses in R with the metafor package', *Journal of Statistical Software* (36) 2010, afl. 3, p. 1-48. <https://www.jstatsoft.org/v36/i03/>

VN-Kinderrechtencomité 2013

UN Committee on the Rights of the Child (CRC), *General Comment No. 14 (2013): On the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3, para. 1)*, 29 mei 2013, CRC/C/GC/14.

VN-Kinderrechtencomité 2019

UN Committee on the Rights of the Child (CRC), *General Comment No. 24 (2019): Children's rights in the child justice system*, 18 September 2019, CRC/C/GC/24.

De Vogel e.a. 2004

V. de Vogel e.a., 'Predictive validity of the SVR-20 and Static-99 in a Dutch sample of treated sex offenders', *Law and Human Behavior* (28) 2004, afl. 3, p. 235-251.

<https://doi.org/10.1023/B:LAHU.0000029137.41974.eb>

Vries & Liem 2011

A.M. Vries & M. Liem, 'Recidivism of Juvenile Homicide Offenders', *Behavioral Sciences & the Law* (29) 2011, afl. 4, p. 483-498. <https://doi.org/10.1002/bsl.984>

Wakeling e.a. 2013

H. Wakeling, A.R. Beech & N. Freemantle, 'Investigating treatment change and its relationship to recidivism in a sample of 3773 sex offenders in the UK', *Psychology, Crime & Law* (19) 2013, afl. 3, p. 233-252. <https://doi.org/10.1080/1068316X.2011.626413>

Wartna e.a. 2011

B.S.J. Wartna, M. Blom & N. Tollenaar, *De WODC-recidivemonitor, 4e herziene versie* (Memorandum 2011-3), Den Haag: WODC 2011. https://www.wodc.nl/binaries/de-wodc-recidivemonitor-2011-20110803_tcm28-78142.pdf

Weijers 2017a

I. Weijers, 'Geschiedenis van het jeugdstrafrecht', in: Weijers & Imkamp 2017, p. 19-38.

Weijers 2017b

I. Weijers, 'Grondslagen van jeugdstrafrecht', Weijers & Imkamp 2017, p. 39-60.

Weijers & Imkamp 2017

I. Weijers & F. Imkamp (red.), *Jeugdstrafrecht. In internationaal perspectief*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2017.

Weijters e.a. 2019

G. Weijters e.a., *Recidive onder justitiabelen in Nederland. Verslag over de periode 2006-2018*', WODC, Den Haag, 2019. <https://www.wodc.nl/wodc-nieuws/stijging-recidive-onder-jeugdige-daders.aspx>

Wilpert e.a. 2018

J. Wilpert, J.E. van Horn & C. Boonmann, 'Comparing the central eight risk factors: Do they differ across age groups of sex offenders?' *Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology* (62) 2018, afl. 13, p. 4278-4294. <https://doi.org/10.1177%2F0306624X18758899>

Wisconsin Statistical Analysis Center 1986

Wisconsin Statistical Analysis Ctr. *Homicides by Juveniles in Wisconsin, 1972-1983* 1986.

Yukhnenko, Sridhar & Fazel 2020

D. Yukhnenko, S. Sridhar & S. Fazel, 'A systematic review of criminal recidivism rates worldwide: 3-year update', *Wellcome Open Research* (4) 2020, afl. 28, p. 1-25. <https://doi.org/10.12688/wellcomeopenres.14970.2>

Zeijlmans, Sipma & Van der Laan 2019

K. Zeijlmans, T. Sipma & A.M. van der Laan, *De aparte bejegening van jongvolwassen daders in het (jeugd)strafrecht. Een internationale vergelijking*, Den Haag: WODC 2019.

Van Zyl Smit 2019

D. van Zyl Smit, *Life imprisonment: A global human rights analysis*, Cambridge MA: Harvard University Press 2019.

Internationale regelgeving & andersoortige bronnen

Beijing Rules

UN Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice, adopted by General Assembly resolution 40/33, 29 November 1985, A/RES/5033.

Childfriendly justice guidelines

Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child-friendly justice, 17 november 2010.

ECOSOC Richtlijnen voor rechtvaardigheid voor minderjarige slachtoffers en getuigen van misdaad 2005

EcoSoc Resolutions 2005/20, *UN Guidelines on Justice in Matters involving Child Victims and Witnesses of Crime*, 22 juli 2005, ECOSOC/RES/2005/20.

EU Richtlijn tot vaststelling van minimumnormen voor de rechten, ondersteuning en bescherming van slachtoffers van misdrijven 2012

Richtlijn 2012/29/EU van het Europees Parlement en de Raad van 25 oktober 2012 tot vaststelling van minimumnormen voor de rechten, de ondersteuning en de bescherming van slachtoffers van strafbare feiten, en ter vervanging van Kaderbesluit 2001/220/JBZ.

Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens

Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden, 4 november 1950, Rome.

Tokyo Rules

UN Standard Minimum Rules for Non-Custodial Measure, adopted by General Assembly resolution 45/110, 14 December 1990, A/RES/45/110.

Verdrag inzake de rechten van het kind

Verdrag inzake de rechten van het kind, 20 november 1989, New York.

VN Verklaring van basisbeginselen voor rechtvaardigheid voor slachtoffers van misdaad en machtsmisbruik 1985

UN General Assembly, *Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power*, 29 november 1985, A/RES/40/34.

Strafvorderings- en straftoemingsrichtlijnen

De Rechtspraak, Oriëntatiepunten voor straftoemeting en LOVS-afspraken, versie maart 2020.

Richtlijn en kader voor strafvordering jeugd en adolescenten, inclusief strafmaten Halt (208R007), *Stcrt.* 2018, 29497, in werking getreden op 1 juni 2018.

Sentencing Council's Definitive Guideline on sentencing children and young people 2017, online te raadplegen: <https://www.sentencingcouncil.org.uk/overarching-guides/magistrates-court/item/sentencing-children-and-young-people/>

Geraadpleegde rechtspraak (niet vermeld in bijlagen 3 tot en met 8)

Europees Hof voor de Rechten van de Mens

EHRM 9 juni 1998, appl. nr. 14/1997/798/100 (*L.C.B. t. Verenigd Koninkrijk*).

EHRM 28 oktober 1998, appl. nr. 87/1997/871/1083 (*Osman t. Verenigd Koninkrijk*).

EHRM 13 November 2012, appl. nr. 34421/09 (*JM. T. Denemarken*).

EHRM 27 maart 2018, appl. nr. 14431/06 (*Aleksandr Aleksandrov v Russia*).

Nederland

Hoge Raad, 1 oktober 2019, ECLI:NL:HR:2019:1476.

Duitsland

BGH St 8, 92.

BGH StV 1991, 424.

BGH StV 1986, 304.

BGH NStZ 1996, 233 .

BGH StV 1996, 269.

BGH NStZ 1997, 29.

BGH StV 1998, 344.

BGH NStZ 2002, 89.

BGH 20 april 2016 – 2 StR 320/15.

Zweden

HD NJA 1993, 434.

HD NJA 1996, 909.

HD NJA 2001, 913.

HD NJA 2014, 658.

Ierland

The People (DPP) v TC, Children Court, [2017] IEDC 7.

The People (DPP) v JH, 2017 [IECA].

Engeland & Wales

R v McGill, Hewitt en Hewitt [2017] EWCA Crim 1228.

R v Markham en Edwards [2017] EWCA Crim 739.

Bijlage 1 Overzicht geconsulteerde internationale experts

Nederland	Prof. mr. Ton Liefwaard (Universiteit Leiden) Prof. mr. Isabeth Mijnaerends (Universiteit Leiden)
België	Prof. dr. Johan Put (Universiteit Leuven) Prof. dr. Els Dumortier (Vrije Universiteit Brussel)
Duitsland	Prof. dr. Frieder Dünkel (Universität Greifswald)
Engeland & Wales	Prof. dr. Nicky Padfield (University of Cambridge) Dr. Caroline Lanksey (University of Cambridge)
Ierland	Prof. dr. Ursula Kilkelly (University of Cork) Dr. Louise Forde (Brunel University London)
Zweden	Prof. dr. Kerstin Nordlöf (Örebro University)

Bijlage 2 Codeboek voor rechterlijke uitspraken

A Zaaknummer: nummer invoeren

B Rechterlijke instantie: rechtbank/gerechtshof (locatie) invoeren

C Code

- 1 = rechtbank
- 2 = gerechtshof
- 3 = hoge raad
- 99 = niet bekend

D Land: land invoeren

E Code

- 1 = Nederland
- 2 = België
- 3 = Duitsland
- 4 = Engeland & Wales
- 5 = Ierland
- 6 = Zweden

F Datum uitspraak: datum invoeren

G Code

- 1 = 2015
- 2 = 2016
- 3 = 2017
- 4 = 2018
- 5 = 2019
- 6 = 2020
- 7 = vóór 2015
- 99 = niet bekend

H Datum zitting invoeren

I Datum misdrijf invoeren

J Datum aanhouding invoeren, indien niet vermeld/onbekend code 99

K Datum in hechtenis invoeren, indien niet vermeld/onbekend code 99

L Detentie: code voor locatie invoeren

Code

- J = jeugd inrichting
- V = volwassen inrichting
- 99 = onbekend

M Datum schorsing invoeren (en duur voorarrest als bekend)

Code

- 1 = ja schorsing
- 2 = nee, geen schorsing
- 99 = niet vermeld/onbekend

N Bewezenverklaring: invoeren voor welk misdrijf verdachte is veroordeeld

O Kwalificatie misdrijf invoeren

P Code

- 1 = moord
- 2 = doodslag (al dan niet gekwalificeerd)
- 3 = verkrachting
- 4 = poging moord en of doodslag
- 5 = zware mishandeling (al dan niet gekwalificeerd)
- 6 = doodslag (al dan niet gekwalificeerd) en verkrachting
- 7 = moord en verkrachting
- 8 = andersoortig ernstig zedenmisdrijf (bijvoorbeeld seksueel misbruik van kinderen)
- 9 = andersoortig ernstig geweldsmisdrijf (bijvoorbeeld een roofoverval met geweld)
- 99 = niet bekend

Q In vereniging gepleegd: ja/nee

R Code

- 1 = ja, in vereniging
- 2 = nee, niet in vereniging
- 99 = niet bekend

S Toepassing volwassenstrafrecht (art 77b Sr): invoeren code

Code

- 1 = ja
- 2 = nee

T Opgelegde straf: invoeren welke straf is opgelegd

U Code strafsoort en strafmodaliteit

- 1 = detentie onvoorwaardelijk
- 2 = detentie gedeeltelijk voorwaardelijk
- 3 = detentie onvoorwaardelijk & PIJ onvoorwaardelijk (*of een vergelijkbare behandelvariant in het buitenland*)
- 4 = detentie onvoorwaardelijk & PIJ voorwaardelijk (*of een vergelijkbare behandelvariant in het buitenland*)
- 5 = detentie onvoorwaardelijk en taakstraf
- 6 = detentie gedeeltelijk voorwaardelijk en taakstraf
- 7 = detentie onvoorwaardelijk & TBS
- 8 = detentie onvoorwaardelijk & TBS met voorwaarden
- 9 = detentie gedeeltelijk voorwaardelijk & PIJ voorwaardelijk
- 10 = plaatsing in een gesloten instelling, niet zijnde een gevangenis
- 11 = behandeling
- 12 = andere strafrechtelijke reactie zoals berisping, reprimande
- 13 = geen straf
- 99 = niet bekend

V Strafhoopte: invoeren code bruto vrijheidsbeneming (dus bij deels voorwaardelijke detentie wordt zowel het onvoorwaardelijk deel als het voorwaardelijk deel meegeteld)

- 1 = 0 tot 4 mnd
- 2 = 4 tot 8 mnd
- 3 = 8 tot 12 mnd
- 4 = 12 tot 15 mnd

5 = 15 tot 18 mnd
6 = 18 tot 21 mnd
7 = 21 t/m 24 mnd
8 = 25 mnd en langer (jdet icm met pij, of toepassing volwassenenstrafrecht)

W Strafhogte: invoeren code netto vrijheidsbeneming (dus bij deels voorwaardelijk wordt een berekening gemaakt: het voorwaardelijk deel wordt van het totaal afgehaald)

1 = 0 tot 4 mnd
2 = 4 tot 8 mnd
3 = 8 tot 12 mnd
4 = 12 tot 15 mnd
5 = 15 tot 18 mnd
6 = 18 tot 21 mnd
7 = 21 t/m 24 mnd
8 = 25 mnd en langer (jdet icm met pij, of toepassing volwassenenstrafrecht)

X Proeftijd: invoeren duur proeftijd (bij gedeeltelijk voorwaardelijke straf)

Y Code

0 = geen proeftijd
1 = 1 jaar
2 = 2 jaar
3 = 3 jaar
4 = 4 jaar
5 = 5 jaar of meer
99 = niet bekend

Z Eis Openbaar Ministerie: invoeren eis

AA Code

1 = hoger dan veroordeling
2 = lager dan veroordeling
3 = conform veroordeling
99 = niet bekend

AB Bewezenverklaring volgens OM: invoeren wat OM bewezen achtte

AC Code

1 = zwaarder/meer dan veroordeling
2 = lichter/minder dan veroordeling
3 = conform veroordeling
99 = niet bekend

AD Geslacht verdachte: invoeren

AE Code

1 = man
2 = vrouw
99 = niet bekend

AF Leeftijd verdachte: invoeren leeftijd ten tijde van misdrijf

AG Code

1 = < 12 jr
2 = 12 jaar
3 = 13 jaar
4 = 14 jaar
5 = 15 jaar
6 = 16 jaar
7 = 17 jaar
8 = 18 jaar
9 = 19 jaar
10 = 20 jaar
11 = 21 jaar
12 = 22 jaar
99 = niet bekend

AH Diagnose verdachte: invoeren

AI Code

1 = ja stoornis
2 = nee geen stoornis
99 = niet bekend

AJ Licht verstandelijke beperking: code invoeren

1 = ja
2 = nee
99 = onbekend

AK Toerekenbaarheid: invoeren

AL Code

1 = volledig
2 = licht verminderd
3 = verminderd
4 = sterk verminderd
5 = volledig ontoerekeningsvatbaar
99 = niet bekend

AM Strafadvis Raad voor de Kinderbescherming: invoeren

AN Code

1 = zwaarder dan veroordeling
2 = lichter dan veroordeling
3 = conform veroordeling
99 = niet bekend

AO Strafadvis jeugdreclassering: invoeren

AP Code

1 = zwaarder dan veroordeling
2 = lichter dan veroordeling
3 = conform veroordeling
99 = niet bekend

AQ Strafadvis psycholoog: invoeren

AR Code

- 1 = zwaarder dan veroordeling
- 2 = lichter dan veroordeling
- 3 = conform veroordeling
- 99 = niet bekend

AS Strafadvis psychiater: invoeren

AT Code

- 1 = zwaarder dan veroordeling
- 2 = lichter dan veroordeling
- 3 = conform veroordeling
- 99 = niet bekend

AU Strafblad verdachte: invoeren eerdere veroordelingen en voor welke strafbare feiten

AV Code

- 1 = ja, strafblad
- 2 = nee, geen strafblad
- 99 = onbekend

AW Recidive: ja of nee

AX Code

- 1 = ja
- 2 = nee
- 99 = niet bekend

AY Proceshouding verdachte: code invoeren

Code

- 1 = bekennend en meewerkend aan opmaak persoonlijkheidsrapportages
- 2 = bekennend en niet meewerkend aan opmaak persoonlijkheidsrapportages
- 3 = zwijgend en meewerkend aan opmaak persoonlijkheidsrapportages
- 4 = zwijgend en niet meewerkend aan opmaak persoonlijkheidsrapportages
- 5 = ontkennend en meewerkend aan opmaak persoonlijkheidsrapportages
- 6 = ontkennend en niet meewerkend aan opmaak persoonlijkheidsrapportages
- 7 = bekennend
- 8 = ontkennend
- 9 = zwijgend
- 99 = niet bekend

AZ Gevolgen slachtoffer: code invoeren gevolgen van het misdrijf voor het slachtoffer

Code

- 1 = overleden
- 2 = zwaar lichamelijk letsel
- 3 = licht lichamelijk letsel
- 4 = psychisch letsel
- 5 = zwaar lichamelijk letsel en psychisch letsel
- 6 = licht lichamelijk letsel en psychisch letsel
- 99 = niet bekend

BA Maximale straf volgens de wet: code invoeren

Code

1 = conform maximale straf
2 = lager dan maximaal mogelijke straf
99 = niet bekend

BB Uitgangspunt bestraffing: code invoeren (vgl. met oriëntatiepunten in Nederland)
Code

1 = ja, genoemd
2 = nee, niet genoemd
99 = uitgangspunten voor bestraffing onbekend

BC Strafverzwarende factoren: invoeren
BD Code

1 = ja, factoren expliciet genoemd
2 = nee, factoren niet genoemd

BE Strafmattigende factoren: invoeren
BF Code

1 = ja, factoren expliciet genoemd
2 = nee, factoren niet genoemd

BG bijzondere kenmerken van de zaak: invoeren indien van toepassing

Vrije tekstruimte

Bijlage 3 Geanalyseerde uitspraken Nederland

1. Rechtbank Overijssel, 15 juni 2015 (ECLI:NL:RBOVE:2015:2844).
2. Gerechtshof Den Haag, 25 februari 2016 (ECLI:NL:GHDHA:2016:432).
3. Gerechtshof 's-Hertogenbosch, 22 april 2016 (ECLI:NL:GHSHE:2016:1572).
4. Rechtbank Oost-Brabant, 20 juli 2016 (ECLI:NL:RBOBR:2016:3846).
5. Rechtbank Limburg, 13 april 2017, (ECLI:NL:RBLIM:2017:3317).
6. Rechtbank Amsterdam, 22 november 2017 (ECLI:NL:RBAMS:2017:8589).
7. Rechtbank Midden-Nederland, 24 november 2017 (ECLI:NL:RBMNE:2017:5898).
8. Rechtbank Den Haag, 14 december 2017 (ECLI:NL:RBDHA:2017:15467).
9. Rechtbank Oost-Brabant, 2 februari 2018, (ECLI:NL:RBOBR:2018:459).
10. Gerechtshof Den Haag, 22 februari 2018 (ECLI:NL:GHDHA:2018:3794).
11. Rechtbank Amsterdam, 22 februari 2018 (ECLI:NL:RBAMS:2018:958). *Gerechtshof Amsterdam bekrachtigt op 30 januari 2019 (ECLI:NL:GHAMS:2019:244).*
12. Rechtbank Noord-Nederland, 8 maart 2018 (ECLI:NL:RBNNE:2018:786).
13. Rechtbank Oost-Brabant, 25 april 2018 (ECLI:NL:RBOBR:2018:2006).
14. Rechtbank Noord-Nederland, 17 mei 2018 (ECLI:NL:RBNNE:2018:1853).
15. Gerechtshof Den Haag, 23 mei 2018 (ECLI:NL:GHDHA:2018:3792).
16. Rechtbank Midden-Nederland, 13 juli 2018 (ECLI:NL:RBMNE:2018:3274).
17. Rechtbank Rotterdam, 10 december 2018 (ECLI:NL:RBROT:2018:10127).
18. Rechtbank Rotterdam, 10 december 2018, (ECLI:NL:RBROT:2018:10101).
19. Rechtbank Overijssel, 7 februari 2019 (ECLI:NL:RBOVE:2019:444).
20. Gerechtshof Amsterdam, 20 mei 2019 (ECLI:NL:GHAMS:2019:1707).
21. Rechtbank Rotterdam, 21 mei 2019 (ECLI:NL:RBROT:2019:4288).
22. Rechtbank Amsterdam, 11 juli 2019 (ECLI:NL:RBAMS:2019:5044). *Gerechtshof Amsterdam bekrachtigt op 30 januari 2020 (ECLI:NL:GHAMS:2020:1151).*
23. Rechtbank Rotterdam, 16 januari 2020 (ECLI:NL:RBROT:2020:1927).
24. Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden, 15 juli 2020 (ECLI:NL:GHARL:2020:5449).
25. Rechtbank Noord-Holland, 16 juli 2020, (ECLI:NL:RBNHO:2020:5582).

Bijlage 4 Selectie van zaken België

Bron: Openbaar Ministerie Antwerpen

Nr	Soort misdrijf	Leeftijd	Datum misdrijf	Uitspraak	Beslissing	Datum beslissing
1	Moord	13	7-11-2014	Vonnis	Réprimande -108-1° -- Article 56 n° ordre: 2	9-6-2020
2	Moord	13	7-11-2014	Vonnis	Réprimande -108-1° -- Article 56 n° ordre: 3	9-6-2020
3	Moord	13	7-11-2014	Vonnis	Réprimande -108-1° -- Article 56 n° ordre: 4	9-6-2020
4	Moord	16	28-10-2016	Beschikking	Voorwaarden art. 20, 25	12-2-2020
					Roofmoord, maatregel tot 20 jaar	
5	Moord	15	4-10-2020	Beschikking	Plaatsing in Gesloten instelling. Gevangenisstraf > 5 jaar	5-10-2020
6	Moord	16	30-11-2019	Vrijwillige hulpverlening		2-12-2019
7	Moord	15	17-12-2019	Vonnis	Gedwongen hulpverlening + Plaatsing	
8	Moord	12	22-6-2020	Beschikking	Onder toezicht ouders + Intensieve begeleiding	
9	Poging moord of poging doodslag	17	9-12-2017		onder toezicht art. 37 §2, 2°JW -- voorwaarden: contactverbod slachtoffer	10-12-2017
10	Poging moord of poging doodslag	16	18-12-2019		Geplaatst in gesloten instelling	
					Huisarrest	
11	Poging moord of poging doodslag	16	20-5-2016	Beschikking	Gesloten instelling	
				Beschikking in herziening	Open instelling	
12	Poging moord of poging doodslag	17	10-3-2018	Beschikking in herziening	Onder toezicht ouders + begeleiding	
				Arrest Hof Van Beroep		14-6-2018
13	Poging moord of	15	10-3-2018	Beschikking	Plaatsing in gesloten instelling	

	poging doodslag					
14	Poging moord of poging doodslag	17	3-10-2015	Plaatsing	Gesloten instelling	
				<i>Uithandengeving</i>		
15	Verkrachting	15	27-1-2015	Beschikking	Plaatsing in gesloten instelling	
				Beschikking	plaatsing bij vertrouwenspersoon	
16	Verkrachting	15	29-3-2016	Beschikking in herziening	Plaatsing in gesloten instelling	
				Beschikking	Plaatsing in open instelling	
17	Verkrachting	16	29-3-2016	Beschikking in herziening	Plaatsing in gesloten instelling	
				Vonnis	Onder toezicht moeder + voorwaarden	
18	Verkrachting	15	9-4-2016	Bemiddeling		
19	Verkrachting	16	28-5-2016	Beschikking	Onder toezicht moeder + voorwaarden	
20	Verkrachting	15	24-12-2018	Bemiddeling		7-9-2020
21	Verkrachting	14	27-1-2020	Vorming/therapie/(psycho)sociale opvolging		
22	Verkrachting	12	1-1-2016	Vonnis Art 60	Plaatsing in open instelling	
23	Verkrachting	13	18-7-2016	Beschikking	Plaatsing in open instelling	
24	Verkrachting	14	01/01/2017 - 31/03/2017	Beschikking	Plaatsing in gesloten instelling	
				Navolgende maatregel	Begeleiding + School + Huisarrest na school	

Bijlage 5 Geanalyseerde uitspraken Duitsland

1. LG Cottbus, 30 april 2015 - 23 Ks 1/14.
2. LG Darmstadt, 16 juni 2015 - 10 Ks 1340 Js 95002/14.
3. Bundesgerichtshof, 9 januari 2018 - 1 StR 239/17.
4. LG Bamberg, 22 februari 2018 - 71 Kls 1107 Js 1116/17 (verdachte 1).
5. LG Bamberg, 22 februari 2018 - 71 Kls 1107 Js 1116/17 (verdachte 2).
6. Bundesgerichtshof, 7 maart 2018 - 2 StR 559/17.
7. LG Hamburg, 06 juni 2018 - U 617 Kls 31/17 (verdachte 1).
8. LG Hamburg, 06 juni 2018 - U 617 Kls 31/17 (verdachte 2).
9. LG Hamburg, 06 juni 2018 - U 617 Kls 31/17 (verdachte 3).
10. LG Hamburg, 06 juni 2018 - U 617 Kls 31/17 (verdachte 4).
11. LG Hamburg, 06 juni 2018 - U 617 Kls 31/17 (verdachte 5).
12. LG Hagen, 27 februari 2019 - 52 Kls 24/08.
13. Bundesgerichtshof, 24 april 2019 - 2 StR 377/18 (verdachte 1).
14. Bundesgerichtshof, 24 april 2019 - 2 StR 377/18 (verdachte 2).
15. AG Rudolstadt, 6 mei 2019 - 462 Js 34108/18.
16. LG Hechingen, 12 juli 2019 - 2 Kls 26 Js 6560/17.
17. LG Hanau, 3 december 2019 - 2 Kls - 1136 Js 15799/18.
18. LG Aachen, 06 december 2019 - 100 Kls 2/19.
19. LG Leipzig, 13 december 2019 - 2 Kls 852 Js 12039/19.

Bijlage 6 Geanalyseerde uitspraken Engeland & Wales

1. R v F and D, 7 April 2016, Leeds Crown Court, sentencing remarks mr. Justice Globe (verdachte F).
2. R v F and D, 7 April 2016, Leeds Crown Court, sentencing remarks mr. Justice Globe (verdachte D).
3. R v W, 10 November 2016, [2016] EWCA Crim 2115, 2016 WL 06820827.
4. R v Z, 22 December 2016, [2016] EWHC 3728 (QB).
5. R v SG, 17 January 2017, [2017] EWCA Crim 25, 2017 WL 11844.
6. Stan Lucas Markham, Kim Rose Edwards and The Queen, 4 May 2017, [2017] EWCA Crim 739 (verdachte Markham).
7. Stan Lucas Markham, Kim Rose Edwards and The Queen, 4 May 2017, [2017] EWCA Crim 739 (verdachte Edwards).
8. H, Sammi Tesfazgi, Rilind Tahiri, AM, KM v R, 21 December 2018, [2018] EWCA Crim 2868.
9. R v A. 6 February 2019, [2019] EWCA Crim 106.
10. R v Ahmed Hashi, 7 February 2019, [2019] EWCA 185 (Crim).
11. R v Jaydenn Baker, 12 March 2019, [2019] EWCA Crim 471.
12. R v DM and SC, 18 July 2019, [2019] EWCA Crim 1354 (verdachte DM).
13. R v DM and SC, 18 July 2019, [2019] EWCA Crim 1354 (verdachte SC).
14. R v Edi Gomes, 26 July 2019, [EWCA] Crim 2036.
15. R v Ayman Aziz, 17 September 2019, [2019] EWCA Crim 1568.
16. R v Denver Walton, 2 August 2019, Manchester Crown Court, sentencing remarks of Mr Justice Bryan.
17. PS, Abdi Dahir and CF and The Queen, 20 December 2019, [2019] EWCA Crim 2286 (verdachte PS).
18. PS, Abdi Dahir and CF and The Queen, 20 December 2019, [2019] EWCA Crim 2286 (verdachte CF).
19. R v S, 4 July 2020, [2015] EWCA Crim 558.
20. Cameron John Cleland v The Queen, 16 July 2020, [2020] EWCA Crim 906, 2020 WL 04004410.
21. R v Long, Bowers, Cole and King, 31 July 2020, Central Criminal Court, sentencing remarks of mr Justice Edis (verdachte Long).
22. R v Long, Bowers, Cole and King, 31 July 2020, Central Criminal Court, sentencing remarks of mr Justice Edis (verdachte Bowers).
23. R v Long, Bowers, Cole and King, 31 July 2020, Central Criminal Court, sentencing remarks of mr Justice Edis (verdachte Cole).
24. CN, FN, DW v R, 4 augustus 2020, [2020] EWCA Crim 1028 (verdachte CN).
25. CN, FN, DW v R, 4 augustus 2020, [2020] EWCA Crim 1028 (verdachte DW).

Bijlage 7 Geanalyseerde uitspraken Ierland

1. DPP v Aidan Keane, 28 March 2017, 150/CJA/16.
2. DPP v JH, Court of Appeal, 7 July 2017, [2017] IECA 206.
3. DPP v Celyn Eadon, , Supreme Court, 20 december 2019, [2019] IESC 98 1-1 No 131/2018.
4. DPP v MS (a minor), 2 July 2020, Court of Appeal, [2020] IECA 178 260CJA/19.

Bijlage 8 Geanalyseerde uitspraken Zweden

1. Högsta domstolen, 21 december 2015, NJA 2015 s. 1024.
2. Svea hovrätt, 22 december 2015, RH 2016:11, B 10485-15 (verdachte 1)
3. Svea hovrätt, 22 december 2015, RH 2016:11, B 10485-15 (verdachte 2).
4. Hovrätten för västra sverige, 23 juni 2016, B 2578-16 (verdachte 1).
5. Hovrätten för västra sverige, 23 juni 2016, B 2578-16 (verdachte 2).
6. Högsta domstolen, 11 juli 2016, NJA 2016 s. 719.
7. Högsta domstolen, 28 oktober 2016, NJA 2016 s. 851.
8. Halmstad tingsrätt, 22 mei 2017, B 264-17.
9. Jonköping tingsrätt, 28 december 2018, B 3196-17, *Göta Hovrätt bekräftigt op 5 april 2019*, B 262-19 (verdachte 1).
10. Jonköping tingsrätt, 28 december 2018 (B 3196-17), *Göta Hovrätt bekräftigt op 5 april 2019*, B 262-19 (verdachte 2).
11. Hovrätten för Övre Norrland, 13 februari 2019, RH 2019:14, B 1134-18.
12. Solna tingsrätt, 3 maart 2020, B 6175-19.
13. Göteborgs tingsrätt, 13 juli 2020, B 18415-19.
14. Uppsala tingsrätt, 14 oktober 2020, B 3487-20.

Summary

Reason and aim of this study

This report presents the results of a multidisciplinary study into the sentencing of youth offenders who have committed serious violent or sexual offences. It has been conducted by a group of independent researchers. This study is conducted in the context of current political discussion concerning the possible increase of the maximum duration of youth detention in the Netherlands.⁸⁶² The aim of this research is to provide insight into the sentencing of youth in various European jurisdictions, as well as to explore the extent to which the findings should lead to an adjustment of the Dutch criminal law approach to youth who are convicted of a serious violent or sexual offence. This study considers the legal framework and practices in the Netherlands and five other European countries, namely Belgium (Flanders), Germany, England & Wales, Ireland and Sweden, concerning the sentencing of youth offenders (12-23 years) of serious violent or sexual offences. Moreover, a systematic literature review has been conducted concerning the outcomes of sentences imposed on youth offenders of serious violent or sexual offences and it is attempted to gain insight into the effectiveness of imposed sentences, in particular in relation to recidivism, in the selected countries. The international and European children's and human rights framework, to which the Netherlands and the other countries in this study have committed themselves, serves as the overarching normative framework of this study.

Research question and sub-questions

The central research question of this study is:

Which sentences are applied in the Netherlands and other European countries to youth of 12 to 23 years of age who have committed a serious violent or sexual offence, what is the effectiveness of these sentences and how do these relate to international and European children's and human rights standards?

This central question is answered on the basis of the following five sub-questions, of which the last one specifically calls for reflection on the Dutch criminal law's approach towards youth who are convicted of a serious violent or sexual offence.

- I. *Which principles follow from the international and European children's and human rights framework concerning the sentencing of youth who have committed serious violent or sexual offences?*

⁸⁶² *Parliamentary Papers* II 2019/20, 28741, no. 72.

To answer sub-questions II-V a comparison is made between the Netherlands and five European countries, i.e. Belgium (Flanders), Germany, England & Wales, Ireland and Sweden.

- II. What are the similarities and differences between the Netherlands and the other five selected European countries regarding the sentencing of serious violent and sexual offences committed by youth, based on national law and standards?*
- III. Which sentences are imposed by judges in the Netherlands and the other five selected European countries when a youth is convicted for a serious violent or sexual offence and which legal reasoning plays a role in this regard?*
- I. What is known about the effectiveness of the imposed sentences to youth offenders of serious violent and/or sexual offences, particularly concerning recidivism?*
 - 1. Are there differences in effectiveness for intra- and extramural (i.e. custodial and non-custodial) sentences and measures?
 - 2. Is there a relation between length of detention and effectiveness?
- IV. To what extent do the results under sub-questions I to V give reason to amend the Dutch criminal law approach to youth aged 12 to 23 who are convicted of a serious violent or sexual offence?*

The qualification ‘serious violent or sexual offence’ is limited in this study to the following offences: (attempted) murder, (attempted) manslaughter, violence resulting in serious bodily injury or death and rape. These types of offences involve a high degree of harm and wrong against the victim and there is a high degree of public interest and concern for public safety.

Methods

In this study various methods of research are employed, depending on the sub-question, in order to come to an answer to the central research question. In short, sub-question I is answered based on studying the UN Convention on the Rights of the Child (CRC) and the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (ECHR) and related case law, commentaries and literature. Sub-questions II and III are answered based on research into the national laws and standards, literature and case law regarding serious violent and sexual offences committed by youth in the selected European jurisdictions. Sub-question IV is answered based on a systematic literature review and statistical analysis of secondary data regarding dispositions of serious violent and sexual offences committed by youth and regarding recidivism. Moreover, experts from the selected countries have been consulted to verify the research results and a joint expert meeting has taken place.

Answers to the sub-questions

- II. *Which principles follow from the international and European children's and human rights framework concerning the sentencing of youth who have committed serious violent or sexual offences?*

In chapter 2 of this report the relevant international and European children's and human rights framework concerning the sentencing of youth who have committed a serious violent or sexual offence has been outlined. On the basis of the CRC and the UN Committee on the Rights of the Child's General Comment No. 24, four pillars of a children's rights compliant youth justice system have been identified, namely: (1) humane treatment, (2) child specific treatment, (3) fair treatment and (4) treatment aimed at reintegration into society.

These pillars relate to the rights and interests of the youth defendant or offender, but at the same time do not deny the interests of society and the rights and interests of victims within the youth justice system. In this study the interests of society and the rights and interests of victims have been explicitly engaged in the analysis of the children's and human rights framework. The CRC Committee emphasises that the preservation of public safety is a legitimate aim of a youth justice system and that states should aim at taking into account the obligation to protect the principles as enshrined in the CRC. Moreover, it is of importance that through the (youth) justice system the disapproval of the offence from society is communicated to the offender, in order to prevent frontier justice from taking place. Also, it is of importance that justice for victims is achieved, without resulting in only retribution and long-term deprivation of liberty of the offender. The rights and interests of victims need to be taken seriously in youth justice, for example by having victims participate effectively in the criminal proceedings, to provide them with professional support and the possibility to claim for compensation.

Based on the international children's and human rights framework, the following principles and benchmarks for the sentencing of youth who are convicted of a serious violent or sexual offence can be formulated:

- 1) Sentences should be proportional to the seriousness and the circumstances of the offence, taking into account the lesser culpability of the child;
- 2) Sentences should be specifically designed for children and young people, taking into account their age, interests and evolving capacities;
- 3) Sentences should not solely be punitive in nature;
- 4) Sentences should be adapted to the individual circumstances of the child and cannot provide a mandatory minimum;
- 5) Deprivation of liberty can only be used as a last resort and for the shortest appropriate period of time;
- 6) Deprivation of liberty of children should be considerably shorter in duration compared to the sentences that can be imposed on adults for the same offence and cannot result in life imprisonment;
- 7) Deprivation of liberty should take place in facilities that are suitable for the age, maturity and interests of children and young people; and
- 8) Sentences should be aimed at the reintegration of children into society, so that the child can take a constructive role in society and does not reoffend.

Taking into account these eight children's and human rights principles, as well as the rights and interests of society and victims, the national legislator and judiciary should determine what a proportionate and suitable (maximum) sentence or measure entails for youth⁸⁶³ who are convicted of a serious violent or sexual offence. This requires a delicate balancing of interests aiming at an effective response that is in line with the goals of the criminal justice system (going beyond retribution and prevention of recidivism) and proportional and suitable for youth offenders of serious offences.

III. *What are the similarities and differences between the Netherlands and the other five selected European countries regarding the sentencing of serious violent and sexual offences committed by youth, based on national law and standards?*

In chapter 3 of this report insight is given in the similarities and differences between the Netherlands and the other five countries (Belgium (Flanders), Germany, England & Wales, Ireland and Sweden) concerning the legal frameworks for sentencing of youth offenders of serious violent or sexual offences, based on legal comparative research. This has led to four main results:

- 1) A difference has been observed between so-called *common law* (England & Wales, and Ireland) and *civil law* countries (Netherlands, Belgium, Germany and Sweden). The common law countries can be characterised as more punitive, which results in a lower minimum age of criminal responsibility (10 years), and lengthier detention sentences, that can be imposed from this young age. In England & Wales (and possibly also in Ireland) a mandatory life sentence with a mandatory minimum of 12 years is imposed on offenders who are convicted of murder. In the civil law countries, the minimum ages of criminal responsibility are higher (12 years in the Netherlands and Belgium, 14 years in Germany and 15 years in Sweden). Moreover, in Belgium, Germany and Sweden a life sentence for children is excluded by law. In the Netherlands this is also excluded by law for children, however, in theory youth can be sentenced for life for a crime committed when under the age of 18, in case a placement in a youth treatment facility (*PIJ-maatregel*) is converted into a placement into a closed psychiatric treatment facility for adults (*TBS-maatregel*). Youth from the age of 16 can also be sentenced to this latter treatment measure, when sentenced according to adult criminal law.
- 2) In five out of the six countries it is possible for children to be sentenced according to adult criminal law or to impose sentences that are comparable to adult criminal sentences. The Netherlands is the only country in which youth can be placed in an adult prison when sentenced according to adult criminal law. In Germany sentencing children according to adult criminal law is excluded by law.
In the Netherlands (until 23 years), Germany and Sweden (until 21 years) young adults can be sentenced according to youth criminal law. In Germany the general rule is applied to sentence young adults according to youth criminal law, whereas in the Netherlands and Sweden this is applied as an exception to young adults who meet certain criteria.
- 3) This study shows that comparing and explaining the length of sentences across jurisdictions is a complex exercise. The Dutch youth justice system makes a difference between sentences and measures and typically measures add to the length of deprivation of liberty, whereas the

⁸⁶³ The children's right principles are applicable to offenders who were below the age of 18 when committing the offence (art. 1 CRC). However, according to the CRC Committee these do also apply to young adults who are sentenced according to youth criminal law (General Comment No. 24, para. 32).

maximum term of youth detention is relatively short (one or two years). This reflects the emphasis on treatment, in order to prevent recidivism, instead of on (proportional) retribution. In the common law countries, the emphasis lies more on punishment and retribution. However, this does not automatically mean that the sentences in the Netherlands are less invasive or lengthy. Moreover, it has become clear that in England & Wales, Ireland, Germany and Sweden, youth can be early released on conditions, which is not possible for youth in the Netherlands (only when they have been sentenced according to adult criminal law).

- 4) Finally, this study shows that the sentencing of youth offenders of serious violent or sexual offences is subject to heated debate in all selected countries. The central research question of this study is therefore also of high relevance in the other countries, as confirmed by the international experts involved in this study.

IV. *Which sentences are imposed by judges in the Netherlands and the other five selected European countries when a youth is convicted for a serious violent or sexual offence and which considerations play a role in this regard?*

Chapter 4 gives an insight into the sentences that are imposed in the selected countries, based on an analysis of judgments from the Netherlands, Belgium (Flanders), Germany, England & Wales, Ireland and Sweden, in cases of youth convicted of serious violent and sexual offences.⁸⁶⁴ The descriptive analysis of judgments aims at giving an impression of the sentencing of these types of crimes in the Netherlands and the other selected countries, in order to paint a picture of how national law and standards are implemented in practice. This has led to five main outcomes:

- 1) The analysis of judgments shows that murder, manslaughter and rape are invariably sentenced with deprivation of liberty. The reasoning of the judges shows that alternative, community sanctions are not suitable, as a result of the seriousness of the offence.
- 2) A difference in length of sentences has been observed between the common law and civil law countries. The more punitive approach in the common law countries is also reflected in the sentences that are actually imposed; in ten out of 11 cases analysed for England & Wales the maximum detention sentence of 12 years was exceeded, with a maximum of 19 years. These types of lengthy sentences have not been observed in the Netherlands, Germany and Sweden, with the exception of the sentencing of 16- and 17-year-olds in the Netherlands according to the adult criminal law. When taking into account the possibility to extent the treatment measure in the Netherlands, the length of deprivation of liberty does not differ substantially compared to the other countries in similar types of cases.
- 3) It has been observed that more judicial discretion in sentencing can be seen in less serious cases. In these cases, more often judges choose not to strongly mitigate the sentence or to even not impose deprivation of liberty. In the Netherlands, England & Wales and Germany the length of detention is determined based on aggravating and mitigating circumstances. In Sweden, sentence reduction takes place on the basis of the age of the youth and when this results in less than four years, the youth will be placed in a closed youth care facility.
- 4) In relation to this, in Sweden, the personal circumstances of the youth only play a minor role in sentencing, compared to the Dutch, German and English judgments. In the latter countries, these circumstances can lead to longer or shorter sentences. In Germany, the length of the sentence is

⁸⁶⁴ In Belgium (Flanders) and Ireland, judgments are either not published or available in writing. Due to the Covid-19 pandemic it was not possible to travel to Belgium to look into to case files. Therefore, these countries are less extensively researched on this point and appear less prominently in the results of this section.

also based on shortcomings in the upbringing of the youth (*schädliche Neigungen*). This can also be observed in the Netherlands, in case a youth treatment measure is imposed, in which the personal circumstances and reports from experts play an important role. The difference between both countries is the fact that in Germany early release on conditions is possible, whereas in the Netherlands extension of the sentence is possible based on the treatment needs of the youth.

- 5) As indicated above the Netherlands is the only country in this study where sentences and measures, which may both entail deprivation of liberty, can be combined. This has complicated the legal comparison between the selected countries. Moreover, a *sec* comparison of duration of imposed sentences was not possible, because the actual implementation of sentences has to be taken into account. For example, for the Netherlands it was not possible to take into account the actual duration of the sentence after extensions of the youth treatment measure, which might have resulted in a distorted image of the actual duration of deprivation of liberty.

V. *What is known about the effectiveness of the imposed sentences to youth offenders of serious violent and/or sexual offences, particularly concerning recidivism?*

Chapter 5 presents the results of the social scientific part of this study, focusing on the effectiveness of sentences imposed on youth offenders of serious violent or sexual offences, particularly concerning recidivism. More specifically, potential differences in effectiveness for intra- versus extramural (i.e. custodial and non-custodial) sentences and measures are examined, in addition to the relation between length of detention and effectiveness (i.e. recidivism reduction or prevention, and if possible, other indicators of successful reintegration). To this end, we conducted a systematic literature review. Furthermore, we sought to gather data to examine the effectiveness of imposed sentences, in particular in relation to recidivism, in the Netherlands and the five selected European countries.

Earlier (literature)research suggests a null- or criminogenic effect of youth detention, implying that detention is either not effective or increases the risk to engage in future criminal behaviour.⁸⁶⁵ Possibly, negative effects of detention are predominantly based on findings from research focusing on offenders of less serious crimes.⁸⁶⁶ Van Ham and Ferwerda concluded that deprivation of liberty does generally not result in less recidivism when compared to alternative sentences, with a possible exception for offenders of serious crimes. In addition, they emphasized that deprivation of liberty can result in unintended side effects that may enlarge the negative impact of youth detention.⁸⁶⁷

The systematic literature review conducted in this study shows that research focusing on the specific subgroup of youth offenders of serious violent and/or sexual offences is scarce. Only a limited number of studies reported recidivism rates for this specific group, and even a smaller number reported on the relation between type of sentences and recidivism. With the exception of one single study, none of the included studies reported on other indicators of reintegration, such as mental health, education or work. Comparison across studies was complicated by the large variation in definitions of recidivism and in the follow-up periods employed. As such, findings should be interpreted with caution. Furthermore, as this study is based on correlation research, it does not allow for any causal conclusions on the effectiveness of sentences.

The literature review has resulted in three key findings:

⁸⁶⁵ Nagin, Cullen and Jonson 2009.

⁸⁶⁶ Ogle and Turanovic 2019.

⁸⁶⁷ Van Ham and Ferwerda 2018.

- 1) based on the limited available information, no differences in recidivism were demonstrated after intra- versus extramural sentences;
- 2) based on the limited available information, no significant association between detention length and recidivism was found;
- 3) with the exception of one single study, none of the included studies reported on outcomes other than recidivism. As such, relations between sentences and other outcomes were not examined.

We also sought to gather data to examine the effectiveness of imposed sentences in the Netherlands, Belgium (Flanders), Germany, England & Wales, Ireland and Sweden. For all countries with the exception of the Netherlands, it was not possible to obtain the requested information, either because relevant datasets were unavailable or because existing reports did not contain relevant information on the specific subgroup of this study. As a result, an international comparison of associations between sentence characteristics and outcomes was not possible.

With the Dutch data, provided by the Research and Documentation Centre of the Ministry of Justice and Security (WODC), we first described what sentences for youth offenders of serious violent or sexual offences were imposed. For violence resulting in serious bodily injury or death, a small percentage of youth were sentenced to detention; a percentage that increased with age (15% in 12 to 15 year-olds to 31% in 18 to 22 year-olds). For murder, manslaughter and rape, detention was the most common sentence (44-75%). The Dutch data allowed for examining the association between sentences and recidivism, which resulted in the following findings:

- 1) recidivism was more likely and faster after an intramural sentence or measure than after an extramural (i.e. non-custodial) sentence;
- 2) for youth convicted for violence resulting in serious bodily injury or death, longer detention length was related to more recidivism. For youth convicted for murder, manslaughter or rape, longer detention length was related to less recidivism.

Yet, these findings do not allow for any conclusions on the effectiveness of intra- versus extramural sentences or length of detention. As judicial decisions on imposed sentences are based on considerations by the judge, it is likely that youth with higher risk to recidivate are more often imposed an intramural sentence with a longer duration.

VI. To what extent do the results under sub-questions I to V give reason to amend the Dutch criminal law approach to youth aged 12 to 23 who are convicted of a serious violent or sexual offence?

In the final chapter 6 it is reflected on the question to what extent the results of this study give reason to amend the Dutch criminal law approach to youth aged 12 to 23 who are convicted of a serious violent or sexual offence, on the basis of three perspectives: (1) an international and European children's and human rights perspective, (2) a European comparative legal perspective, and (3) an effectivity perspective.

1) A children's and human rights perspective

The Dutch approach to the sentencing of youth who are convicted of a serious violent or sexual offence generally seems to be in line with the requirements following from the international and European children's and human rights framework. Exceptions are the minimum age of criminal responsibility

(which is with 12 years lower than the recommended 14 years by the CRC Committee) and the possibility to sentence 16- and 17-year-olds according to adult criminal law and to place them in adult prisons. The Netherlands has made a reservation to article 37(c) CRC to make this possible, however, the question is merited whether the application of adult criminal law to youth is justified based on the goals of a children's rights compliant youth justice system (article 40(1) CRC). The same question can be posed concerning the possibility to convert the youth treatment measure into an adult treatment measure, which in theory can result in a life sentence (see also articles 37(a-b) and 40(1) CRC).

Regarding the duration of the sentence the CRC requires deprivation of liberty to be of the shortest appropriate period of time. However, the CRC, nor General Comment No. 24 nor the ECHR and its case law give concrete guidance on this. Case law of the European Court of Human Rights indicates that the national legislator and/or the judiciary should decide on what a proportional and suitable (maximum) sentence or measure is for youth convicted of a serious violent or sexual offence. Therefore, it can be concluded that the international and European children's and human rights framework does not require the amendment of the maximum sentences in the Netherlands. At the same time, this framework leaves room to states to make certain changes, provided that the children's and human rights principles, as outlined in chapter 2, are taken into account.

2) *A European comparative perspective*

To start with, it is of importance to acknowledge that no legal requirement exists for the Netherlands to conform its laws and practices to those of other countries. Moreover, literature on comparative legal research shows that simply copying and implementing a legal rule or 'best practice' from another country (also known as 'legal transplant') is a controversial practice, since the meaning and effects of a rule or practice largely depend on the specific legal, historical, cultural and societal context.⁸⁶⁸ Legal comparative research therefore is first and foremost useful in feeding internal criticism and reflection on one's own legal system, without losing sight of the legal, historical, cultural, societal and practical context.⁸⁶⁹

The results of this study show that the common law countries (England & Wales, Ireland) show a more punitive approach compared to the civil law countries (Netherlands, Belgium, Germany and Sweden). The low minimum age of criminal responsibility (10 years) and the possibility – and in the case of murder mandatory requirement – to impose to (very young) children very long, and potentially even life long, sentences are on strained terms with the principles following from the international and European children's and human rights framework and the current knowledge on the neurobiological development of children and young people (see also General Comment No. 24).

It is difficult to make a valid comparison based on the types and duration of sentences in the Netherlands to that in other countries. This is among other things a result of the difference that is made between sanctions and measures in the Netherlands and the rules applying to either extension or early release. Moreover, in countries such as Germany and Sweden the sentences seem longer in duration, however, the minimum age of criminal responsibility is higher and in Germany youth cannot be sentenced according to adult criminal law. In the Netherlands, a relatively short term of detention can be imposed, however, potentially youth can be lifelong deprived of their liberty for offences committed when still under age (i.e. conversion of the youth treatment measure into an adult treatment measure and sentencing of 16- and 17-year-olds according to adult criminal law and sentencing of youth according

⁸⁶⁸ Legrand 1997; Brants 2010.

⁸⁶⁹ Nelken 2010.

to adult criminal law). Based on the results of this study it can be concluded that the sentencing of youth differs substantially among jurisdictions, however, no firm conclusion can be drawn regarding the question whether sentences in the Netherlands are substantially longer or shorter in duration or more or less punitive compared to the other civil law countries.

In short, the results of this legal comparative research do not give rise to amending the Dutch criminal law approach to youth who have committed a serious violent or sexual offence. However, these results can be used as inspiration for possible changes in the Dutch approach, taking into account the own legal, historical, cultural, societal and practical context.⁸⁷⁰

3) *An effectivity perspective*

The findings of the literature review and the study on sentences and recidivism in the Netherlands give no reason to amend the Dutch criminal law approach to youth who have committed a serious violent and/or sexual offence. Yet, neither of the studies provide any reason not to amend the current approach. Although earlier research suggests that youth detention, and probably longer detention length as well, does not prevent recidivism,⁸⁷¹ this could not be confirmed in the current study. That said, it should be emphasized that research on the specific subgroup of youth who have committed a serious violent and/or sexual offence is scarce, and when available often relies on small sample sizes. Furthermore, interpretation of available research is complicated as it is often unclear to what extent imposed sentences are actually carried out in practice. To draw firm conclusions on the effectiveness of sentences imposed on the specific subgroup of this study, randomized effectiveness research – or at least quasi experimental research – should be conducted, in which long term outcomes of sentences are examined across comparable groups. In case such research is complicated by the small number of offenders, it is imperative to be able to link various registration systems and to combine data on imposed sentences, how sentences are implemented and recidivism.

Important to note is that none of the selected countries based their criminal law approach to youth who have committed a serious violent or sexual offence on evidence-based interventions. This has been confirmed by the international experts consulted in this study. The aim of the Dutch government to implement effective sentences and measures is commendable and important, according to the international experts and the authors of this study. Literature demonstrates that the most effective way to intervene is to implement evidence-based interventions and by adhering to the *Risk-Needs-Responsivity* principles.⁸⁷² To optimise the developmental outcomes for youth it is therefore advisable to focus on sentences attuned to the criminogenic risk factors, needs and responsivity of the individual, rather than restricting the focus to intra- versus extramural sentences and length of detention. Apart from the availability of suitable interventions, it is imperative to monitor the implementation of imposed sentences and to timely adjust the implementation when and where needed.

Conclusions

This report identifies which sentences are applied in the Netherlands and other European countries – Belgium (Flanders), Germany, England & Wales, Ireland and Sweden – to youth between the ages of

⁸⁷⁰ See Nelken 2010.

⁸⁷¹ See Nagin, Cullen and Jonson 2009.

⁸⁷² Andrews and Bonta 2010.

12 and 23 who have committed a serious violent or sexual offence, what the effectiveness is of these sentences and how they relate to the international and European children's and human rights standards. Furthermore, a reflection is provided on the question to what extent the results give rise to amending the Dutch approach towards youth between the ages of 12 and 23 who have committed a serious violent or sexual offence. It has become clear that none of the three perspectives provided in this study – (1) an international and European children's and human rights perspective, (2) a European comparative legal perspective, and (3) an effectivity perspective – require amending the Dutch approach, however, at the same time they leave room for the legislature to make certain changes. The results of this study do not provide a direct answer to the question whether the maximum detention sentence in the Netherlands should be increased. Ultimately, it is for the legislature to decide on this, taking into account the national and international legal frameworks. The results of this study, as well as the main issues of concern and suggestions for further research (see below) aim at supporting the legislature and policy makers in making well informed, well-argued and scientifically substantiated decisions concerning this issue.

Issues of concern for legislature and policymakers

To conclude, in this report six issues of concern are brought forward, based on the research outcomes, which should be taken into account by the legislature and policy makers in taking decisions regarding the maximum detention sentence for youth who have committed a serious violent or sexual offence.

- 1) First it is important to emphasise, that serious violent and sexual offences committed by youth are rare and not representative of the majority of youth justice cases dealt with by the courts. In the debate regarding a potential increase in duration of the maximum detention sentence for youth, it should be noted that this increase may also affect less serious cases. It should be taken into consideration to limit the discussion on this increase to qualified serious violent and sexual offences.
- 2) In the debate surrounding a potential increase it should be taken into account which implications this could have for the relation between youth detention and the closed treatment measure for youth. Further research among involved professionals, such as judges, prosecutors and experts, should be conducted to gain insight in this and the practical implementation of both sentences. Moreover, psychologists working in youth detention facilities should be involved in further research, to gain insight into the possible consequences of a longer detention sentence on the implementation and effectiveness of treatment in confinement.
- 3) This study has shown that there is no evidence that longer duration in detention leads to less recidivism. To make deprivation of liberty more effective, evidence-based treatments and an obligation for facilities to implement these treatments are required, even more so when the maximum duration in detention is increased.
- 4) Further research is needed on whether a system of early release for youth should be implemented, and how this would operate, when discussing a potential increase of the maximum detention sentence.
- 5) An increase in the maximum duration of detention might also affect the sentencing of young adults until 23 years of age according to youth criminal law and the sentencing of 16- and 17-year olds according to the adult criminal law. This should be further researched among judges and prosecutors.

- 6) The legislature and policy makers should, together with academics and experts from practice, reflect on the fundamental question on which goals are pursued in sentencing youth for serious violent and sexual offences, when these goals are reached, on the basis of which criteria this is determined and how this is monitored? Only then it can be determined whether an increase in the maximum detention sentence contributes to reaching these goals. Whatever the final policy decision will be, this study has shown that urgent need exists to systematically register and monitor the implementation and effects of sentencing youth for serious violent and sexual offences. This is an underdeveloped area in both the Netherlands as well as in other countries. Improved registration and monitoring are an essential requirement in order to develop an evidence-based youth justice system.

Samenstelling begeleidingscommissie

Prof. mr. S. (Sanne) Struijk (voorzitter)

Bijzonder hoogleraar Penologie en penitentiair recht aan de Rijksuniversiteit Groningen en tevens universitair hoofddocent Straff(proces)recht aan de Erasmus Universiteit Rotterdam

Drs. A.W.M. (Ton) Eijken

Senior beleidsmedewerker bij het ministerie van Justitie en Veiligheid

Dr. T. (Tina) Kretschmer

Universitair hoofddocent Gedrags- en maatschappijwetenschappen aan de Rijksuniversiteit Groningen

Dr. M. (Maureen) Turina-Tumewu

Projectbegeleider en coördinator gedragsinzichten bij het WODC

Over de auteurs / onderzoekers

Prof. dr. Jessica Asscher is hoogleraar Forensische Orthopedagogiek aan Universiteit Utrecht en universitair hoofddocent aan de Universiteit van Amsterdam.

Mr. dr. Yannick van den Brink is universitair docent Jeugdrecht en Strafrecht aan de Universiteit Leiden en is als NWO Rubicon Research Fellow verbonden aan de University of Cambridge, Institute of Criminology (Verenigd Koninkrijk).

Dr. Hanneke Creemers is psycholoog en werkzaam als universitair docent Forensische Orthopedagogiek bij de afdeling Pedagogische en Onderwijskundige Wetenschappen aan de Universiteit van Amsterdam.

Mr. Eva Huls is zelfstandig onderzoeker/adviseur op het gebied van het jeugdrecht en heeft onderhavig onderzoek uitgevoerd vanuit haar onderzoeksaanstelling aan de Universiteit Utrecht.

Rick van Logchem BSc is onderzoeksassistent aan de afdeling Pedagogische en Onderwijskundige Wetenschappen aan de Universiteit van Amsterdam.

Dr. Nessa Lynch is Associate Professor of Law aan de Victoria University of Wellington (Nieuw Zeeland) en gespecialiseerd in (jeugd)strafrecht en kinder- en mensenrechten.

Dr. Stephanie Rap is universitair docent Kinderrechten bij de afdeling Jeugdrecht van de Universiteit Leiden.